

Tím zo sekcie mestských štúdií a participácie Metropolitného inštitútu Bratislavu predkladá systémový materiál, ktorý vysvetluje, že dobrý participatívny proces vychádza z podrobného poznania ľudí, ktorých zapája, ako aj z prostredia, v ktorom sa odohráva. Preto táto publikácia stojí na troch pilieroch. Ľudia, priestor a procesy sú elementy, ktoré nemôžu stať osobitne. Veríme, že čítanie s porozumením inšpiruje k novej kvalite mestských projektov nielen zamestnancov/a zamestnankyne samospráv, profesistov/a profesistky z oblasti architektúry, urbanizmu, mestských štúdií, investorov a developerov, ale aj všetkých, ktorí chcú chápať, zapájať a interpretovať názory a potreby ľudí v ich prostredí.

Manuál participatívneho plánovania a socio-priestorového mapovania v Bratislave

Metropolitný
inštitút
Bratislavu

www.mib.sk

Metropolitný
inštitút
Bratislavu

Manuál

Ako porozumiť mestu a jeho ľuďom ?

Obsah

Predstaviteľ	12
Štruktúra publikácie	16
Pre koho je publikácia určená?	20
Často kladené otázky	22

Ú.	Úvod do tematiky	34
Ú.1	Výzvy mestského života a participatívne plánovanie v Bratislave	37
Ú.2	Participatívne plánovanie s dôrazom na Bratislavu	39

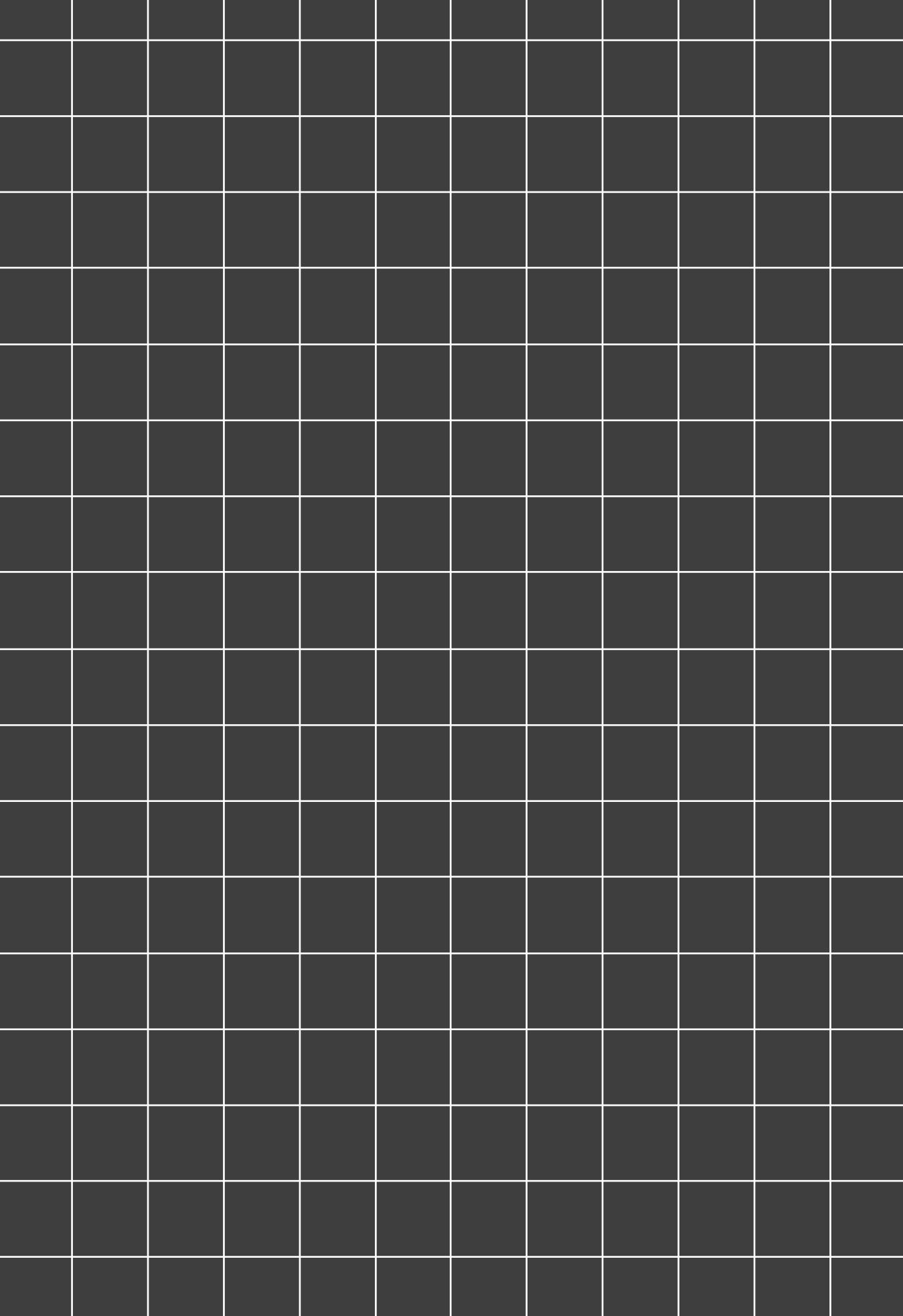
A.	Ľudia Bratislavy	48
A.1	Ľudia Bratislavy – čo nám hovoria dát?	52
A.1.1	Obyvateľia/obyvateľky	57
A.1.2	Denní návštevníci/návštevníčky	69
A.1.3	Cudzinci/cudzinky	73
A.2	Ekonomická situácia	79
A.3	Prostredie Bratislavы	89
A.4	Užívateľské skupiny obyvateľov a ich priestorové potreby	99
A.4.1	Špecifická užívateľských skupín podľa veku a pohlavia	99
A.4.2	Ďalšie skupiny ľudí so špecifickými potrebami	105
A.5	Verejnosť podľa stupňa organizovanosti	116

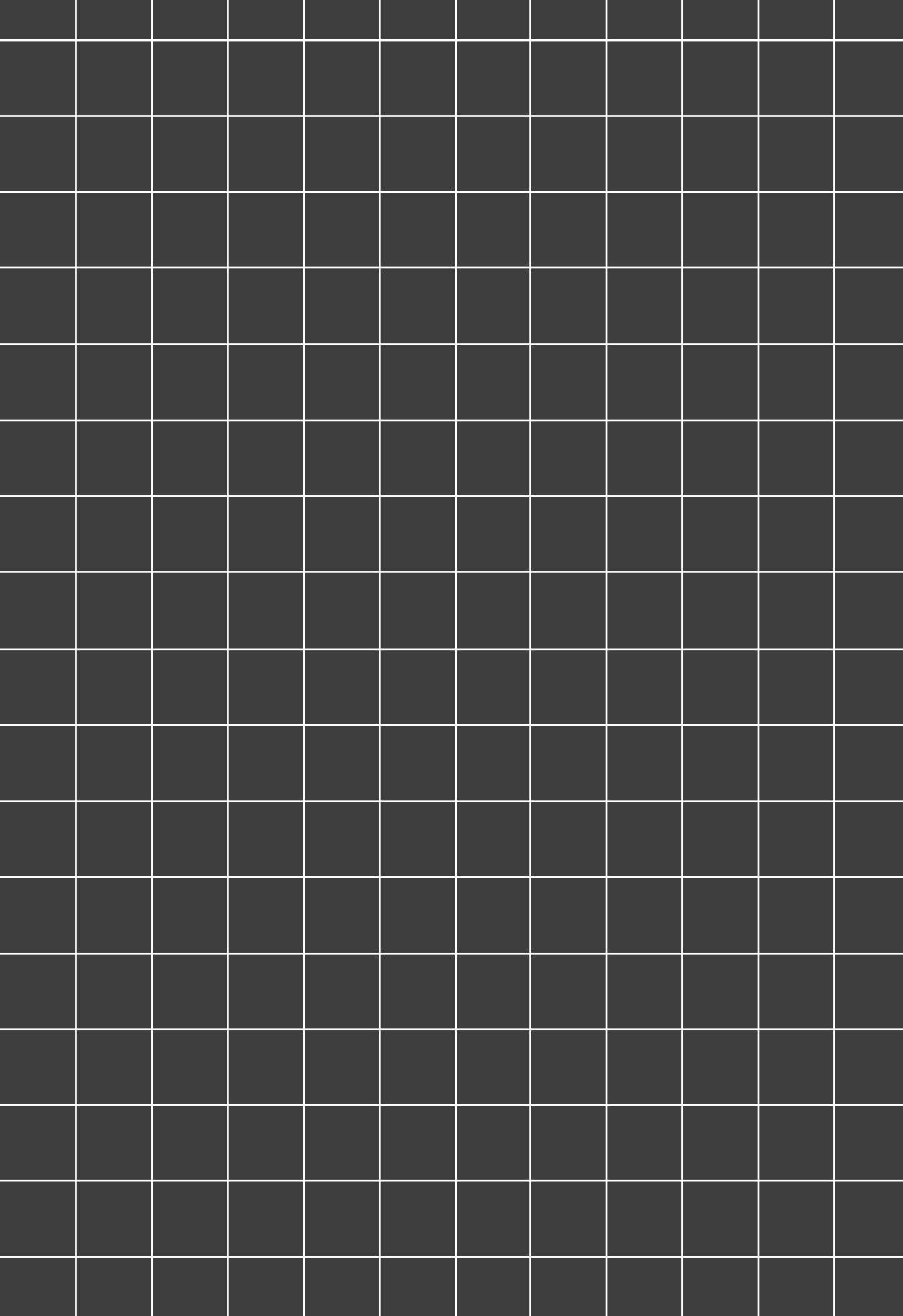
B.	Mapovanie (nielen) verejného priestoru	120
B.1	Socio-priestorová analýza	125
B.2	Vymedzenie riešeného územia	130
B.3	Mapové podklady a analýzy	134
B.4	Metódy mapovania územia a ľudí v ňom	140
B.4.1	Mapovanie pohybu a správania ľudí	140
B.4.2	Mapovanie zainteresovaných aktérov	146
B.4.3	Anketa ako súčasť prieskumu územia	149
B.4.4	Mapovanie prevádzok a inštitúcií	150
B.4.5	Mapovanie parkujúcich áut	153
B.5	Prípadová štúdia – Zóna Pribinova	156

C.	Participatívne plánovanie	160
C.1	Plánovač participatívneho procesu krok za krokom	165
C.1.1	Rozhodnite sa, čo a ako participovať	166
C.1.2	Stanovte si jasný rozsah a ciele projektu	168
C.1.3	Zoznámte sa s kontextom projektu	173
C.1.4	Stanovte si realistický časový rámec	174
C.1.5	Zmapujte, koho zapojiť, určite rolu a zodpovednosť jednotlivých aktérov	176
C.1.6	Alokujte dostatočné ľudské a finančné kapacity	180
C.1.7	Vytvorte si vlastný projekt	182
C.2	Prípadové scenáre pre rôzne typy participatívnych procesov	187
	Strategické dokumenty	189
C.2.1	Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce	189
C.2.2	Územný plán	195
C.2.3	Zmeny a doplnky územného plánu	201
C.2.4	Komunitný plán sociálnych služieb	205
C.2.5	Tvorba verejných politík a stratégií	209
	Investičné projekty	213
C.2.6	Revitalizácia verejného priestoru	213
C.2.7	Revitalizácia brownfieldu	217
C.2.8	Rekonštrukcia a nová funkčná náplň existujúcej budovy	223
C.2.9	Výstavba novej budovy	227
C.3	Metódy participatívneho plánovania	232
C.3.1	Deň otvorených dverí	236
C.3.2	Dotazníkový prieskum	238
C.3.3	Fokusové skupiny	242
C.3.4	Metropolitné fórum	244
C.3.5	Okrúhly stôl	248
C.3.6	Plánovací víkend	250
C.3.7	Pracovná skupina	254
C.3.8	Rozhovor	256

C.3.9	Susedské stretnutie nad mapou	260
C.3.10	Verejné prerokovanie	264
C.3.11	Vychádzka/cyklovychádzka	268
C.3.12	Výstava	272
C.3.13	Workshop	276
C.3.14	World café	278
C.4	Participácia v online priestore	280
C.5	Prípadová štúdia – Revitalizácia Krížnej ulice	284

Z.	Záver	293
	Prílohy	294
	Zoznam skratiek	294
	Zoznam obrázkov	294
	Zoznam tabuliek	294
	Použité zdroje	296
	Autorský kolektív	300
	O zadávateľoch	301

Predslov

Mesto a jeho verejný priestor bez ľudí jednoducho nefunguje. Obyvatelia sú tí, ktorí tvoria reálnu tvár mesta, jeho atmosféru aj pocit z neho. Môžete mať to najkvalitnejšie mesto vybudované podľa najžiarivejších vizií a štúdií, bez obyvateľov, ktorí mesto majú radi a pokladajú ho za svoje, „cítia ho“ a sú na neho aspoň trochu hrdí — a bude to len nablýskaný obal. Ak chce Mesto, aby ho obyvatelia pokladali za „svoje“, musí ich vedieť počúvať. Musí viest' s nimi „rozhovor“, musí ovládať nástroje na to, aby vedelo klásť im v správnom čase správne otázky. Žiadnen marketíngový pro-forma dialóg, v ktorom si každá strana povie svoje a nič sa nezmení, to už snáď máme za sebou. Tu musí ísť o sériu nástrojov a situácií, ktoré umožnia rozhovor, výmenu informácií alebo zisťovanie názoru tých, ktorých sa to vo výsledku vždy týka a ktorí do detailov poznajú svoje okolie — obyvateľov a obyvateľiek.

Posledné tri roky sme sa to učili a zlepšovali celý proces. A aj keď je v európskom priestore viacero miest, od ktorých sa kvalitnú participáciu môžeme učiť a inšpirovať sa ďou, najdôležitejšia je vlastná skúsenosť. Ako sa „rozprávať“ sa neučí len Mesto a jeho participatívna jednotka, ale aj strana druhá — obyvatelia a obyvateľky. Skúsili sme toho veľa — osobné stretnutia, oznamy a dotazníky v schránkach, online ankety, ale aj stretnutia vo virtuálnom priestore, ktoré boli počas pandémie jediné možné. To všetko je participácia.

Nielen táto skúsenosť, ale aj predchádzajúce poznatky mojich kolegov a kolegýň zo sekcie mestských štúdií a participácie na Metropolitnom inštitúte Bratislavu sú zhrnuté v tomto manuáli. Ide teda o návod, ktorý je zároveň príslúhom. Hovorí o tom, ako sa Mesto s obyvateľmi bude rozprávať. Je to

zrejmé, ale pokladám za dôležité zdôrazniť, že ide o materiál, ktorý tu je pre všetkých. Pre bratislavské mestské časti alebo pre akéhokoľvek municipálneho politika či úradníka nielen z nášho mesta, ktorý to so svojou prácou myslí vážne a zaujíma ho názor jeho klientov.

Aj toto je jedna z myšlienok, na základe ktorých náš Metropoličný inštitút vznikol — všetky skúsenosti a nazbierané vedomosti ponúknuť tým, ktorí o to majú záujem a môžu vďaka tomu niečo zlepšiť. Vo svojej komunite, meste, sídlisku alebo v obci.

Na Slovensku dlhodobo pozorujeme veľmi nízku mieru dôvery vo verejné inštitúcie. Tento nedostatok má veľké dôsledky na fungovanie našej spoločnosti a jej vnútornú súdržnosť. Dlhodobo nenaplnené očakávania verejnosti vedú k apatii, rezignácii a nezáujmu o veci verejné. V opačnom extréme môžu viest' k mimoriadnej ostražitosti, až podozrievavosti voči každému kroku verejnej správy. Pritom verejné inštitúcie pre svoje fungovanie potrebujú dôveru verejnosti – práve dôvera verejnosti ich ležitimizuje. Osobne vnímam participáciu ako jeden z najzásadnejších nástrojov verejnej správy na zladovanie záujmov, spoznávanie postojov verejnosti a systematické budovanie vzájomnej dôvery medzi verejným sektorom a verejnosťou. Z týchto dôvodov sa veľmi teším, že tím mojich kolegýň a kolegov z Metropolitného inštitútu Bratislavы pripravil doteraz pravdepodobne najucelenejší manuál participácie pre územnú samosprávu na Slovensku. Práve miestna samospráva sa vyznačuje väčšou intenzitou a aj potrebu osobného kontaktu verejnej správy s dotknutými obyvateľmi/obyvateľkami, čím sa vytvára veľký priestor pre vzájomné spoznávanie sa a tak aj dlhodobé budovanie dôvery. Mestá a obce by sa mali aktívne zaujímať, aké potreby a preferencie majú obyvatelia/obyvateľky dotknutých lokalít, a intenzívne pracovať na tom, aby poskytnuté riešenia tieto potreby a preferencie zohľadňovali. Je to však práve verejný sektor, ktorý má za úlohu si získať dôveru verejnosti v tom, že predložené riešenie predstavuje najvhodnejší návrh zladujúci dotknuté záujmy so záujmom verejným. Predstavený materiál by mal pomôcť širokému spektru orgánov verejnej správy, nielen územnej samosprávy, pri ich participatívnych aktivitách, no súčasne môže slúžiť napríklad aj developerom. Pozývame preto všetkých potenciálnych beneficentov, aby siahli po manuáli a vyťažili z neho maximum v prospech verejnej hodnoty.

V novembri 2019, tesne po nástupe do vedenia kancelárie, sme mali s primátorom pomerne hlbocký, iniciačný rozhovor. Hovorili sme o tom, ako dôležité je nastaviť novú kultúru komunikácie a zapájania ľudí do plánovania mesta. Zdalo sa nám, že v Bratislave tá nepokojná energia ľudí nebola využívaná systematicky vo svojom plnom potenciáli. Verejné prerokovania mali často podobu koncertov s rečníkmi na pódiu a so stovkami anonymných, agitovaných obyvateľov, ktorí kládli otázky alebo zdieľali nespokojnosť s tým či oným projektom. Vo väčšine prípadov však neboli vhodne informovaní a zmeny im neboli dostatočne vysvetlené. Na druhej strane, povedomie a požiadavky verejnosti na kvalitu života v Bratislave rastie. Počas posledných dekád vzniklo množstvo občianskych či profesijných iniciatív, ktoré sa zdola či odboku snažili zmeniť ten svoj kúsok mesta, prípadne svoj záujem deklarovali petíciami, listami, článkami. Aj toto je pozitívna, kreatívna energia, element, s ktorým pri zapájaní verejnosti musíme pracovať.

V mojej praxi sa kombinuje urbanizmus, médiá, komunikácia a neďociácie v mestských témach, organizovanie medzinárodných festivalov, rovnako tak aplikované sociálne teórie smerujúce k väčšej inkluzivite a spravodlivosti. Život a prax v Prahe, Berlíne, New Yorku, ale špeciálne vo Viedni silne ovplyvnili moje uvažovanie o zapájaní ľudí nielen v tom, že potrebujeme vedieť presné postupy a poznať komplexitu procesov, ale chápať ho ako systém plánovacej praxe s aplikovaným mestským výskumom. To som sa snažila prácou s tímom kancelárie a množstvom externých odborníkov/ odborníčok zhmotniť v nasledujúcej publikácii.

Štruktúra publikácie

Založením Metropolitného inštitútu Bratislavu sa téma zapájania ľudí do mestských tém stala systémovou prioritou a my sme dostali jedinečnú šancu pomôcť nastaviť túto novú kultúru. S tímom kancelárie, ale aj s mnohými skvelými ľuďmi z výskumu a praxe sme mesiace diskutovali a postupne prišli na to, že nechceme dodať iba návod, ako na participáciu, ale ponúknuť niečo oveľa komplexnejšie. Previest záujemcov/záujemkyne o zapájanie verejnosti do mestského plánovania aplikovanými sociálnymi teóriami a základmi výskumu mestského prostredia. Ak výsledkom participácie má byť ten najkvalitnejší možný projekt či politika, potom je nutné nielen poznať spôsoby, ako do neho zapojiť tie správne cieľové skupiny, ale mať aj kvalitné podklady predtým, než sa ľudí na niečo vôbec spýtame.

Publikácia preto nezačína priamo participáciou, ale prevádzka čitateľov/čitateľky unikátnou dátovou kapitolou s názvom Ľudia Bratislavu – čo nám hovoria dátá?. Vytvorili sme ju v silne interdisciplinárnej spolupráci s výskumníkmi/výskumníčkami tak, aby sme odkryli rôznorodé skupiny ľudí, ktorí v tomto meste žijú, pracujú, navštievujú ho krátkodobo či dlhodobo. Pre nás sú klientmi, ktorých odlišné potreby a životné trajektórie musíme poznať predtým, než začneme rozmyšlať nad spôsobom ich oslovenia.

V ďalšej časti nadvážujeme na prácu svetových osobností z oblasti urbanizmu a mestských štúdií, ako sú Jane Jacobs, William Whyte či známy dánsky architekt Jan Gehl. Venujeme sa spôsobom, ako efektívne mapovať a interpretovať mestský priestor. Vychádzame totiž z praxe mnohých miest, ktoré pred začatím participatívnych procesov robia socio-priestorové mapovania a štúdie, aby dostatočne poznali kontext miesta, o ktorom sa vedie spoločenská debata. Až v poslednej časti prechádzame do samotnej témy participatívnych procesov, tak ako ich poznáme v praxi stredo-európskych miest.

Tím zo sekcie mestských štúdií a participácie Metropolitného inštitútu Bratislavu predkladá systémový materiál, ktorý vysvetľuje, že dobrý participatívny proces vychádza z podrobného poznania ľudí, ktorých zapája, ako aj z prostredia, v ktorom sa odohráva. Preto táto publikácia stojí na troch pilieroch. Ľudia, priestor a procesy sú elementy, ktoré nemôžu stať osobitne. Veríme, že čítanie s porozumením inšpiruje k novej kvalite mestských projektov nielen zamestnancov a za-

mestnankyne samospráv, profesistov/profesistky z oblasti architektúry, urbanizmu, mestských štúdií, investorov a developerov, ale aj všetkých, ktorí chcú chápať, zapájať a interpretovať názory a potreby ľudí v ich prostredí.

Publikácia sa skladá z niekoľkých častí:

Ľudia Bratislavu

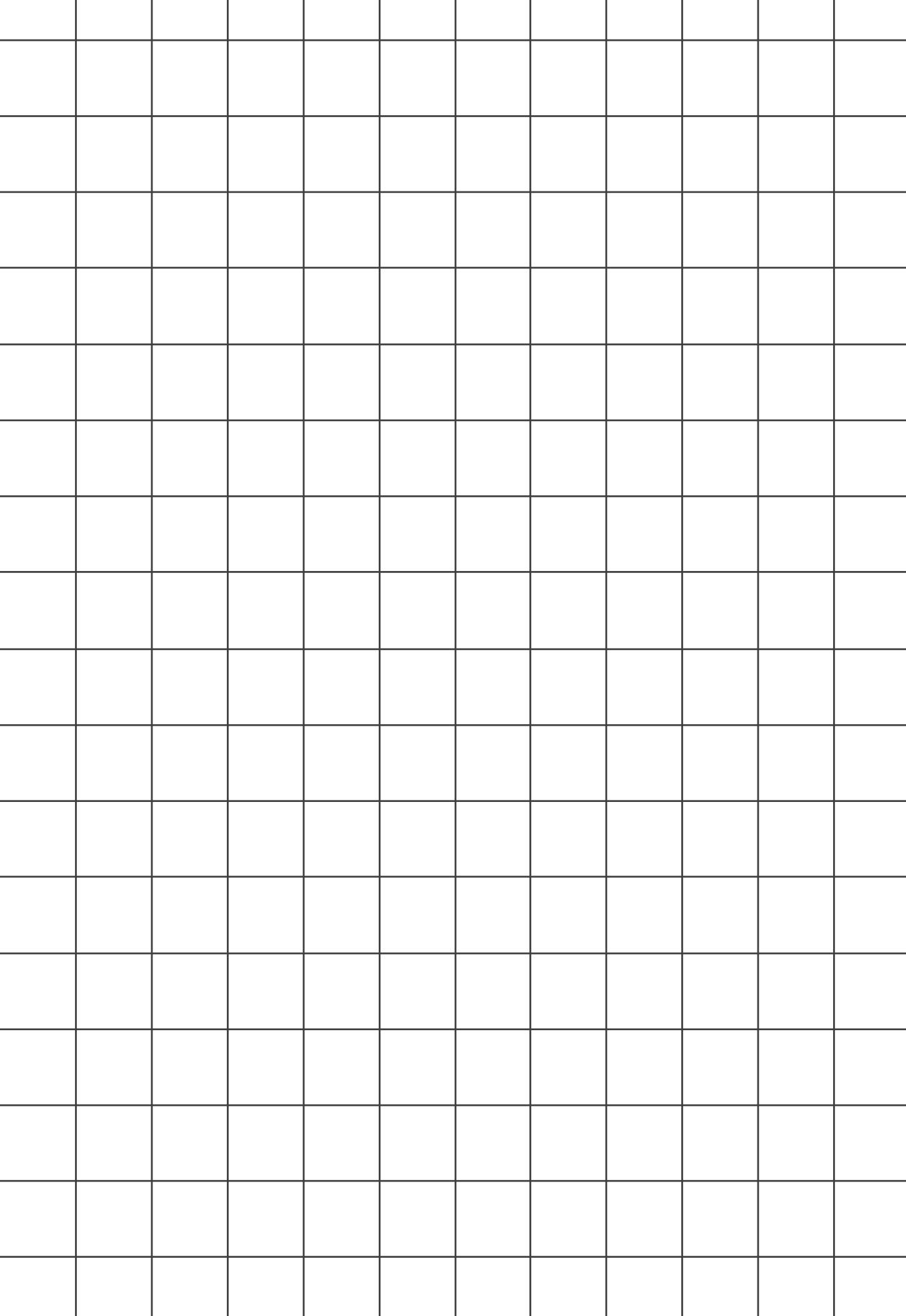
V tejto časti predstavujeme dátá, ktoré ukazujú verejnosť cez optiku demografie, ekonomickeho príjmu, národnosti či podmienok prostredia. Tieto totiž definujú rôzne životné podmienky a aj množstvo zdrojov, ktorými jednotlivé skupiny verejnosti disponujú pre zabezpečenie vlastného života. Publikácia predstavuje verejnosť Bratislavu s dôrazom na čo najlepšie popísanie užívateľských skupín, a tým implikuje ich priestorové potreby, čo sú oblasti, s ktorými v participatívnych procesoch pracujeme. Táto časť môže byť zaujímavá nielen pre špecialistov/špecialistky na participatívne procesy, ale aj pre ďalšie stratégie, prognózy, dátové vedy či pre komunikáciu.

Mapovanie mestského priestoru

Druhá časť publikácie predstavuje oblasť, ktorá sa bežne za participatívne plánovanie nepovažuje, ukazuje sa však ako užitočná pre jeho skvalitnenie. Popisujeme základné pravidlá mapovania, ktoré vychádzajú z metód interdisciplinárneho výskumu aplikovaného na mesto. Mapovanie mestského prostredia, jeho užívateľov/užívateľiek sa ukazuje ako výborný podklad pre odbornú debatu a participatívne plánovanie a stretávame sa s ním v praxi iných miest. Často sa dá realizovať s minimom prostriedkov v pomerne krátkom čase. Táto časť môže byť zaujímavá nielen pre špecialistov/špecialistky na participatívne procesy, ale i pre profesistov/profesistky z oblasti mestských štúdií, architektúry a urbanizmu.

Participatívne plánovanie

V tretej časti publikácie sa venujeme samotnému participatívному plánovaniu. Kapitoly popisujú participatívny proces pomocou otázok, ktoré ponúkajú, ako aj pomocou zoznamu úloh. Následne vizuálne zaujímavou formou sprevádzajú čitateľov participatívnym procesom v tvorbe rôznych strategických materiálov a investičných projektov. Tieto sú spracované vo forme prípadových scenárov, ktoré sú uvedené v prílohách knihy. V neposlednom rade popisujeme najviac používané participatívne metódy so špeciálnym zameraním na inkluzivnosť.

Pre koho je
publikácia
určená?

Publikácia je zameraná
hlavne na:

- predstaviteľov/predstaviteľky
a zamestnancov/zamestnankyne
bratislavských samospráv,
- odborníkov/odborníčky venujúcich
sa participatívному plánovaniu,
- stavebných investorov/investorky,
 - zainteresovanú verejnosť,
 - všetkých týchto ľudí aj z iných
miest.

Často kladené otázky

Nielen verejnosť, ale aj experti/expertky či ľudia zo samosprávy nám často kladú rôzne otázky, ktoré sa týkajú samotného participatívneho plánovania a s ním súvisiacich tém. Čo to vlastne participatívne plánovanie je? Aký má význam a čo vďaka nemu získame? Kedy sa do neho pustiť a kedy nie? Preto sme sa rozhodli na začiatku publikácie uviesť odpovede na tieto otázky.

1. Čo je participatívne plánovanie a prečo ho robiť?

→
Viac informácií
v úvodnej časti.

Pod participatívnym plánovaním rozumieme predovšetkým zapojenie či účasť verejnosti do rozhodovania (o rozvoji mesta či obce, o verejných politikách, o témach, ktoré majú dopad na verejnosť). Medzinárodná asociácia pre participáciu verejnosti (IAP) napríklad uvádza, že participácia je akýkoľvek proces, ktorý zapája verejnosť do riešenia problémov alebo do rozhodovania a využíva vstupy verejnosti pre prijatie rozhodnutí. Občianska participácia využíva obojsmernú komunikáciu a umožňuje riešenie problému s cieľom dosiahnuť lepšie a priateľnejšie rozhodnutia¹.

Participatívne plánovanie je východiskový princíp a zároveň nástroj urbanizmu a mestského plánovania, ktoré zdôrazňujú zapojenie komunit a zainteresovaných aktérov do strategických a riadiacich procesov mestského plánovania alebo do procesov plánovania na úrovni mestského či vidieckeho spoločenstva². Účelom participatívneho plánovania je harmonizovať názory všetkých účastníkov/účastníčok a predchádzať konfliktom medzi stranami s rôznymi názormi a požiadavkami. Takéto plánovanie by malo takisto poskytnúť šancu na zapojenie marginalizovaných a zraniteľných skupín obyvateľov³.

Ak participáciu iniciuje a vedie samospráva (resp. verejná správa), hovoríme o prístupe zhora nadol (top-down), ak ju iniciuje miestna komunita, občianske združenia či iní miestni aktéri, ide o prístup zdola nahor (bottom-up).

2. Čo sú prínosy participatívneho plánovania a čo môže pôsobiť ako motívácia pre zapojenie sa doň?

Predstavujeme, čo sú prínosy participatívneho plánovania. Aktérmí participácie bývajú aj iné subjekty (participatívne procesy môžu iniciaovať a viesť združenia, nadácie či agentúry), no pre jednoduchšie rozdelenie sme si vybrali tri sektory spoločnosti.

1. IAP2 International Federation. IAP2 Code of Ethics for Public Participation Practitioners. 2017.

2. LEFEVRE, P. et al. Comprehensive Participatory Planning and Evaluation. 2001.

3. MCTAGUE, C., JAKUBOWSKI, S. Marching to the beat of a silent drum: Wasted consensus-building and failed neighborhood participatory planning. In Applied Geography. 2013.

3.

Čo prinesie participatívne plánovanie samospráve/štátnej správe?

- presadzovať a vysvetľovať verejný záujem v danom kontexte,
- možnosť zoznámiť sa s bezprostrednými názormi a hodnotami obyvateľov, ak je projekt v konflikte s vybranými súkromnými záujmami, resp. so záujmami dotknutých komunít, umožňuje im včas predchádzať a riešiť ich,
- zvýšenie kvality daného projektu (samospráva získa viac názorov a zároveň zmapuje potreby zainteresovaných aktérov), zlepšenie dialógu medzi samosprávou, občianskou, odbornou a politickou verejnosťou,
- rozvoj zručností, dôležitých pre demokraciu,
- poskytnutie zrozumiteľných odôvodnení, transparentných rozhodnutia samosprávy,
- modelovanie systematickej otvorenosti a transparentnosti samosprávy,
- akceptácia realizovaného projektu verejnosťou, prevencia konfliktov,
- zvýšenie dôvery obyvateľov voči samospráve, resp. naopak, dôvery samosprávy k obyvateľom a ich schopnosti participovať na rozhodovaní.

4.

Čo prinesie participatívne plánovanie súkromnému investorovi/developerovi?

- možnosť prepojenia znalostí miestnych obyvateľov a aktérov s globálnou odbornou znalosťou spracovateľov/spracovateľiek návrhu či projektového zámeru,
- zvýšenie kvality daného projektu vďaka lepšiemu nadviazaniu projektu na potreby a názory obyvateľov v území,
- včasné predchádzanie potenciálnym konfliktom,
- akceptácia realizovaného projektu verejnosťou, prevencia konfliktov so samosprávou a s občianskou verejnosťou,
- rozvoj zručností dôležitých pre demokraciu, komunikáciu a spoločensky zodpovedný prístup.

5.

Čo prinesie participatívne plánovanie občianskej spoločnosti?

- spolurozhodovanie o tom, ako bude vyzerať mesto, v ktorom žijeme,
- lepšie porozumenie rozhodnutiam samosprávy,

- stotožnenie sa, resp. budovanie vzťahu s mestom/miestom a akceptácia jeho budúcej podoby,
- zvýšenie občianskej angažovanosti, aktivácia komunity,
- rozvoj zručností dôležitých pre demokraciu (napríklad vedenie diskusie a dialógu, vecná argumentácia, schopnosť počúvať sa navzájom, zohľadňovanie záujmov iných vrátane menších).

6. Ako participatívne plánovanie súvisí s informovaním verejnosti, v širšom pohľade s komunikáciou?

→
Viac o komunikačných
strategiách
v participatívnom
plánovaní v kap. C.2.

Informovanie (pasívne aj aktívne) je súčasťou a základom participatívneho plánovania. Niektoré prístupy vnímajú informovanie ako základnú úroveň participácie, ako transparentnú komunikáciu medzi samosprávou (či iným subjektom, ktorý participáciu iniciuje) a verejnosťou. Cieľavedomé a zrozumiteľné informovanie má najmä v počiatočnej fáze procesu umožniť obojstranný dialóg s možnosťou spätej väzby a vzájomného férového ovplyvňovania. Ak by sme verejnosť o procese a našich zámeroch dostatočne neinformovali, nemohli by sme očakávať jej relevantné a zmysluplné zapojenie do rozhodovania.

V participatívnych procesoch by sme nemali prístup zamieňať s marketingovou komunikáciou či *public relations*, ktorých cieľom nie je verejnosť vzdelať tak, aby bola relevantnou partnerkou v diskusii, ale jednostranne ovplyvniť jej názory.

Komunikáciu (ktorej súčasťou je aj informovanie) vnímame tiež ako prierezový nástroj, ktorý nám umožnuje efektívnejšie participáciu riadiť dovnútra (na úrovni tímu a samosprávy), alebo smerom navonok (k verejnosti). Vrstva komunikácie by preto mala byť súčasťou každého participatívneho procesu.

7. Aký je rozdiel medzi participáciou iniciovanou verejným sektorom (samosprávou či štátnou správou) a tzv. občianskou participáciou?

→
Viac v úvodnej kapitole

Občianska participácia je (okrem mnohých ďalších aspektov) jedným z dôležitých nástrojov posilňovania pocitu identifikácie obyvateľov/obyvateľiek s mestom⁴. Na rozdiel od formalizovanej participácie na strane samosprávy (iniciovanej a vedenej zhora), ide o iniciatívy formované zdola formálnymi či neformálnymi skupinami obyvateľov/obyvateľiek. Tento typ participácie môže, ale nemusí mať formu a rozsiahlosť participatívnych procesov vedených sa-

motnou samosprávou. Jej cieľom môže byť rozvoj susedstva či širšej lokality, komunikácia akútnych či dlhodobých potrieb a názorov obyvateľov, alebo snaha ovplyvniť verejné rozhodovanie a presadiť verejný záujem (ochrana pamiatok, tvorba verejných priestorov, rozvoj cyklotrás). S občianskou participáciou sa stretávame často v situáciách, keď predstaviteľia/predstaviteľky verejnej správy nevytvárajú dostatočný priestor na zapojenie verejnosti a tá sa ho snaží sama vydobyť. Cieľom samosprávy je zasa využiť participatívne procesy na zlepšenie verejnej politiky či na prevenciu konfliktov.

8. Koho považujeme za verejnosť? Kto je obyvateľ/obyvateľka?

Všeobecná verejnosť ani typický užívateľ mesta neexistuje. Preto vnímame verejnosť ako jednotlivé skupiny obyvateľov na základe ich rodového, vekového, ekonomickej či etnického statusu. Kombinácie týchto aspektov vytvárajú rozdielne životné situácie, potreby každodenného života ľudí v meste a ich práva, ktoré sa snažíme pomenovať a vedome zapracovať. Za technokratické vnímanie pojmu obyvateľ považujeme napríklad jeho vymedzenie v právnych dokumentoch ako osoby s trvalým pobytom na území obce.⁵ Toto chápanie je veľmi vylučujúce, preto v tejto publikácii hovoríme o obyvateľoch ako o všetkých, ktorí v meste žijú, či ho navštievujú. Tento prístup nám pomôže nájsť reprezentatívne cieľové skupiny pre participáciu a konkretizovať princípy inkluzívneho plánovania.

Viac v kap. A –
Ľudia Bratislavu –
čo nám hovoria dát?
a kap. C3 – Metódy parti-
cipatívneho plánovania

9. Kto sú zainteresovaní aktéri? A kto patrí do užívateľskej skupiny?

Ako zainteresovaných aktérov označujeme všetkých, ktorých sa nejaké roz-
hodnutie dotýka a/alebo sa oň zaujímajú. Môžu to byť jednotlivci, neformálne
skupiny či organizácie.⁶

Užívateľská skupina je skupina (zainteresovaných) aktérov s rovnakými prá-
vami, potrebami a skúsenosťami k danému projektu resp. s daným územím.

Viac v kap. B.4.2 – Mapo-
vanie zainteresovaných
aktérov, a kap. A.4 –
Užívateľské skupiny oby-
vatelov a ich priestorové
potreby

5. Zákon č. 369/1990 o obecnom zriadení.

6. PLICHTOVÁ, J., ŠESTÁKOVÁ, A. Slovník základných pojmov participácie občanov a verejnosti v kon-
texte demokracie. 2018, s. 110.

10.

Čo je rodovo citlivé plánovanie?

Rodovo citlivé plánovanie je plánovacia kultúra, ktorá skúma špecifickosť mesta (lokácie) a potrieb skupín, využívajúcich tieto miesta. Je založené na princípoch uplatňovania rodového hľadiska (*gender mainstreaming*)⁷, ktoré sleduje prihliadanie na potreby ľudí, zvyčajne prehliadaných v politických rozhodnutiach a plánovaní. V rodovo citlivom mestskom plánovaní sledujeme kritériá ako miesto bydliska a práce, mobilitu, časové a ekonomicke zdroje obyvateľov/obyvateľiek. Tieto nám totiž pomôžu efektívne definovať potreby a životné situácie jednotlivých skupín verejnosti⁸.

11.

Prečo skúmame mestský priestor?

→
Viac
v kap. B – Mapovanie
(nielen) verejného
priestoru

Pre akékoľvek zapojenie verejnosti potrebujeme do väčšej či menšej miery poznať socio-priestorové podmienky daného územia. Tie nám často definujú rámec plánovania a bez ich poznania by neboli ani proces participácie úplný. Často narázame na problém, že tak ako samosprávy nemajú dostatočné kapacity pre realizovanie participatívnych procesov, rovnako nemajú dostatočné odborné podklady. Preto do manuálu zaraďujeme kapitolu o tom, ako využiť niekoľko spôsobov mapovania mestského priestoru a ľudí, aby odborná debata, ako aj participatívne plánovanie boli efektívnejšie a reprezentatívnejšie.

12.

Čo robiť, ak chceme participáciu realizovať, ale nemáme vhodné podmienky a prostriedky (ľudské, finančné, technické)?

→
Viac v kap. C –
Participatívne plánovanie

Najprv skúsime nájsť financie, napr. cez grantové schémy či spolufinancovanie súkromným subjektom. Ak nemáme k dispozícii ľudské zdroje či technické zabezpečenie, pokúsime sa nájsť externých konzultantov (viac informácií v C.1.6) a zástupcov občianskej spoločnosti v území. Alternatívne projekt iba komunikujeme, teda informujeme o ňom – je to základné minimum. Samosprávy zväčša nie sú na participatívne plánovanie v celej svojej komplexnosti dostatočne pripravené, v kap. C.2 uvádzame viac o vzťahu medzi komunikáciou a participáciou.

7. Glosár rodovej terminológie. Uplatňovanie rodového hľadiska. c2004.

8. MA 18 – Urban Development and Planning, Vienna. Manual for Gender Mainstreaming in Urban Planning and Urban Development. c2013.

13.

Čo robiť, ak nevieme zaručiť zapracovanie výstupov z participatívneho procesu?

Participatívne plánovanie predpokladá možnosť obojstranného dialógu, ktorý vyžaduje čas a garanciu, že tento dialóg môže ovplyvniť daný projekt. Ak to nevieme zaručiť, odporúčame s participatívnym procesom nezačínať a v komunikácii s verejnosťou tieto dôvody uviesť.

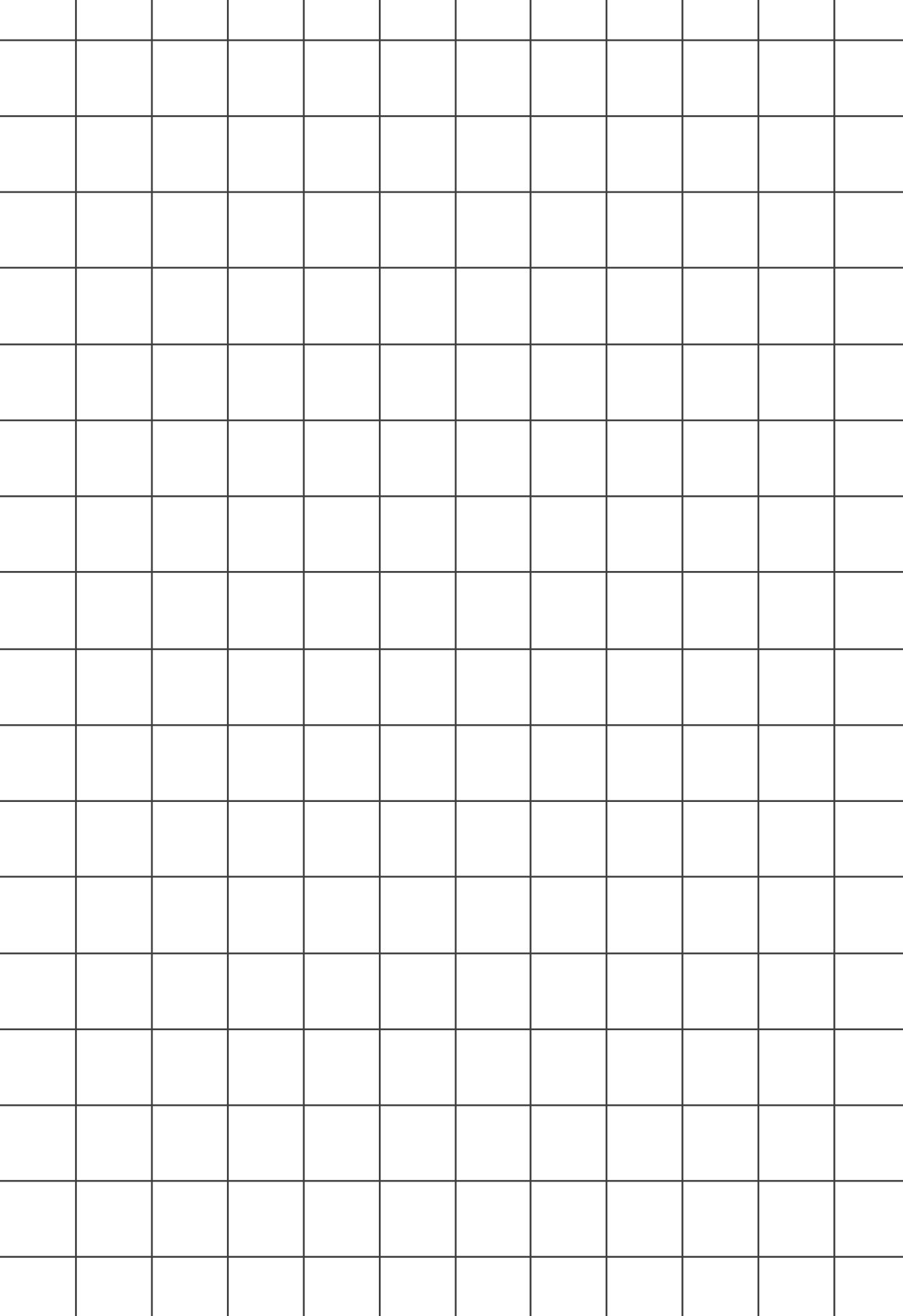
←
Viac v kap. C –
Participatívne plánovanie

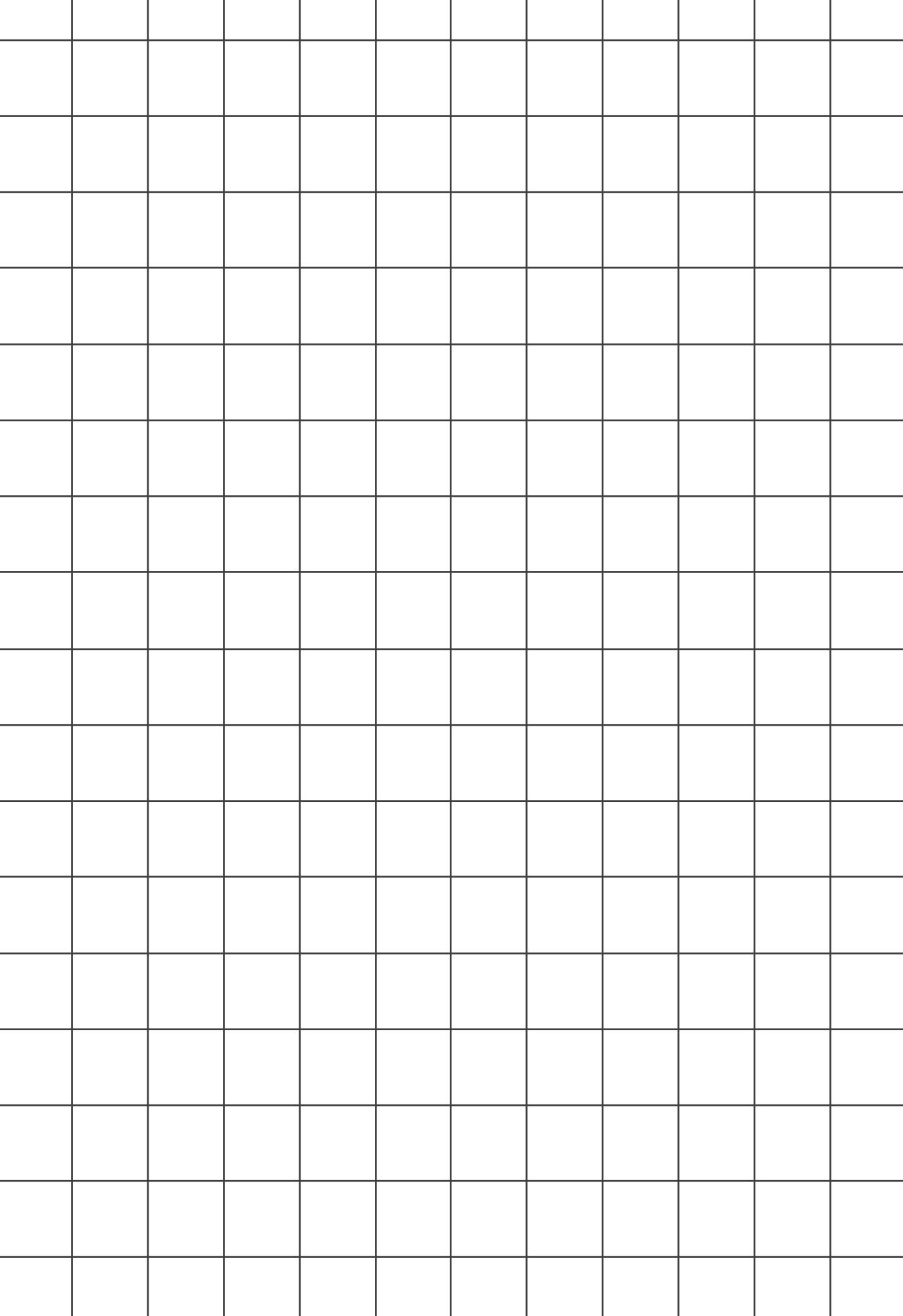
14

Čo je to projekt?

Pre jasné porozumenie publikácie uvádzame, že projekt chápeme v dvoch významoch: projekt v zmysle projektového riadenia (organizačná, odborná príprava) a v zmysle scenárov ako zámeru mesta, napr. rekonštrukcia ulice.

←
Viac v kap. C –
Participatívne plánovanie

Úvod do tematiky

Ú.

Ú.	Úvod do tematiky	34
Ú.1	Výzvy mestského života a participatívne plánovanie v Bratislave	37
Ú.2	Participatívne plánovanie s dôrazom na Bratislavu	39

Mestská spoločnosť je veľmi rozdielna a jej rozdielnosť sa prejavuje aj v spôsobe využívania mesta. Rovnako tak sa výrazne líšia i potreby a záujmy obyvateľov/obyvateľiek miest, pričom závisia od životnej fázy, lokálneho prostredia a ďalších faktorov. V nasledujúcej kapitole sa budeme venovať stručnému vývoju participatívneho plánovania v Bratislave a na Slovensku a vysvetlíme, ako participatívne plánovanie chápeme.

Milota Sidorová

Bratislava sa rozvíja nielen v rámci svojho katastrálneho územia, ale jej charakter definuje aj metropolitný región, zázemie mesta. Medzi týmito oblasťami a hlavným mestom na dennej báze migruje viac ako 150 000 obyvateľov⁹. Tento rozvoj a migračný trend bude v budúcnosti po kračovať. Ďalším trendom, ktorý nás v súčasnosti ovplyvňuje, je aj zväčšovanie spoločenských a ekonomických rozdielov. Roztváranie týchto nožníc vnímame aj v Bratislave, kde mimo iného nachádzame čoraz väčšiu skupinu obyvateľstva potenciálne ohrozeného chudobou (pozri kap. A). Tento jav môžu i laici vnímať napríklad pri téme bývania, ktoré sa stáva čoraz nedostupnejším a predstavuje výzvu nielen na lokálnej, ale aj na národnej a globálnej úrovni. Nerovnosti však bodať i v iných oblastiach.

V tomto ohľade sa súťaž o vzácny verejný priestor, ďalšie verejné zdroje a z toho vyplývajúce konflikty budú zintenzívňovať¹⁰. Dopady klimatickej krízy v kombinácii so sociálnymi nerovnosťami budú tieto aspekty súťaže a konfliktov posilňovať. Pre príklad si vezmime zníženú dostupnosť bývania v kvalitnej, zelenej štvrti. V budúcnosti to bude energetická efektivita budov a rovný prístup k pitnej vode, čo sú denné situácie i mnohých európskych miest. Ďalším trendom, ktorý ovplyvňuje súčasnú spoločnosť, je technologizácia a zvyšujúca sa dostupnosť istého spektra dát o obyvateľoch mesta. Práve pre tieto podmienky je veľmi dôležité identifikovať kľúčové hodnoty a potreby rôznych skupín populácie. V neposlednom rade, úspech plánovania sa prejaví v praktickosti každodenného života. Toto uplatnenie vyžaduje vysokú dávku citlivosti, presnosti a systematický prístup, aby sme zabezpečili férkový prístup k verejným zdrojom. Rodovo citlivé plánovanie nám pomáha výrazne spresniť výsledky plánovania a tým zvýšiť kvalitu služieb.

Rodovo citlivé plánovanie predstavuje inkluzívnu plánovaciu kultúru, ktorá sa opiera o prístup, skúmajúci špecifickosť miest a skupín, ktoré tie to miesta využívajú. S hrdosťou začíname tento prístup vnášať do našej práce po vzore Viedne, ktorá sa už po desiaty rok umiestnila na prvom mieste ako najlepšie mesto pre život¹¹ a na tom postavila základ svojho mestského plánovania – mesta bližšie k svojim užívateľom/užívateľkám.

V tejto publikácii využívame množstvo dát a informácií o ľuďoch či prostredí a upozorňujeme na potrebu systémovej práce s dátami, aby sme nielen lepšie pochopili kontext prostredia, ale aj povahu problémov, na ktoré môže verejnosc reagovať. Verejne dostupné dáta sú rovnako veľkou výhodou pre akékoľvek vyhodnotenie úspechov projektov a dobrý podkladový materiál pre budúci rozvoj územia. Sú tiež ďalším podkladom na transparentnejšie rozhodovanie a narábanie s verejnými zdrojmi.

Okrem Viedne boli pre nás inšpiráciami Praha, Berlín, Detroit či Grenoble, ktoré sú nám blízke aspektmi buď procesnými a legislatívnymi, či socio-ekonomickým profilom a podmienkami, ktoré prehĺbili princíp plánovania skutočne zamieraného na človeka. Človeka-jednotlivca, človeka v komunite či v skupine definovanej pohlavím, vekom, etnicitou a ekonomickými podmienkami.

9. Slovak Telekom, Orange Slovensko. Market Locator. Analýza lokalizačných dát mobilných operátorov v Bratislavskom a Trnavskom kraji pre potreby Bratislavskej integrovanej dopravy. [2018].

10. MA 18 – Urban Development and Planning, Vienna. Manual for Gender Mainstreaming in Urban Planning and Urban Development. c2013.

11. Mercer. Quality of living city ranking. 2019.

„Participácia je nástrojom demokracie. Ak sa hlásime k vyspelej demokratickej Európe, toto sú procesy, ktoré by mali k plánovaniu bez debaty patríť. Možno diskutovať len o tom, ako ju robiť, nie či ju robiť.“¹²

Zora Pauliniová

Predstavme si menšie námestie s množstvom ľudí, ktorí sa stretli na susedskom podujatí. Počúvajú diskusiu o budúcnosti lokality, do mapy dopĺňajú problémové miesta blízkeho okolia, prezerajú si plagáty s výstupmi z dotazníka alebo živo diskutujú. Takéto stretnutia s mestnou komunitou, ktoré často prichádzajú na záver dlhých a dôkladne pripravených participatívnych procesov, sú príjemné a motivujúce. Čo všetko sa však muselo zmeniť, aby sa participácia na niektorých mestach stala prirodzenou súčasťou plánovacích procesov a predchádzala architektonickým súťažiam alebo príprave investičných zámerov? Čo bolo nutné urobiť, aby sa ľudia cieľavedome a s radosťou zapájali do tvorby miest, kde žijú?

Pri skúmaní toho, čo nás čaká v oblasti zapájania verejnosti, je dobré sa pozrieť aj na východiská a princípy, ktoré formovali a formujú súčasný stav participácie. Patrí sem množstvo vecí - napríklad aj to, ako je spoločnosť spravovaná a ktoré trendy vo verejnej správe zavádzanie participácie podporujú.

Prístupy k spravovaniu spoločnosti sa postupne menia a vyvíjajú: od tradičnej verejnej správy, cez uplatňovanie manažérskeho, procesného prístupu – nový verejný manažment (New Public Management), ktorý kladie dôraz na efektivitu a výsledky, až k prístupu založenému na princípoch a hodnotách, akým je dobré spravovanie (Good governance)¹³. Dobré spravovanie predstavuje v súčasnosti jeden z mainstreamových prístupov k správe vecí verejných vo väčšine demokratických krajín a princíp participácie uvádzajú ako kľúčový aspekt tohto prístupu mnohí významní rozvojoví aktéri (OSN, Európska komisia)¹⁴.

Zdôrazňujú tiež významnú pozíciu občianskej spoločnosti, účasť zainteresovaných pri tvorbe príslušných verejných politík či začleňovanie obyvateľov a mimovládnych aktérov/aktérok s cieľom umožniť im aktívnu rolu pri rozhodovaní. Participáciu ako takú vyzdvihuje aj koncepcia participatívneho spravovania vecí verejných (Participatory governance), vychádzajúca z koncepcie Good go-

vernance. Iniciatíva pre otvorené vládnutie (Open Government Partnership) spája od roku 2011 v mnohých krajinách na základe Deklarácie otvoreného vládnutia¹⁵ verejný aj občiansky sektor pri práci na tom, aby boli vlády otvorené, transparentné, zodpovedné a využívali pri tvorbe verejných politík zapájanie verejnosti¹⁶.

Ako sa participácia verejnosti u nás v súčasnosti rozvíja?

V kontexte participácie, iniciovanej a realizovanej verejným sektorm (štát a samospráva), môžeme v súčasnosti hovoriť o viacerých oblastiach uplatňovania. Ide najmä o prípravu verejných politík, kde je povinnosť zapojenia verejnosti v mnohých oblastiach daná legislatívou. Napríklad v oblasti strategického rozvoja ide o prípravu Programov hospodárskeho a sociálneho rozvoja, v sociálnej oblasti o prípravu komunitných plánov sociálnych služieb¹⁷.

Na Slovensku sa stretávame so zapojením rôznych skupín verejnosti na viacerých úrovniach, ktorými sú napríklad informovanie, konzultácie s verejnosťou (u nás známe ako pripomienkovanie), ale aj najvyššie úrovne participácie – zapojenie či spolupráca/spolurozhodovanie pri príprave verejných politík¹⁸. Existuje viacero príkladov práce formálnych aj neformálnych pracovných

13. Podrobnejší pohľad na rôzne prístupy k spravovaniu spoločnosti ponúka vo svojom článku KLIMOVSKÝ, D. Genéza konceptie good governance a jej kritické prehodnotenie v teoretickej perspektíve. In Ekonomický časopis. 2010.

14. BISCOP, S. et al. The European Union and the United Nations: Partners in effective multilateralism. 2005.

European Commission. Directorate-General for Research and Innovation. A global actor in search of a strategy : European Union foreign policy between multilateralism and bilateralism. 2014.

15. Open Government Partnership. Open Government Declaration. 2011.

16. Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky. Úrad spinomocnenca vlády Slovenskej republiky pre rozvoj občianskej spoločnosti. Čo je Iniciatíva pre otvorené vládnutie. c2021.

17. Legislatívne možnosti participácie možno nájsť popísané v dokumente od BABIAKOVÁ, K., FIGULI, I., VOZÁR, I. Analýza existujúcich účinných a inovatívnych participatívnych nástrojov v zahraničí, ktoré je možné zakotviť do slovenského právneho rámca. 2018.

skupín ako súčasti participatívnych procesov, do ktorých sa mohli zapojiť aktéri/aktérky z mimovládneho a verejného sektora. Model pracovných skupín a tematicky zameraných či regionálnych stretnutí bol v priebehu posledných rokov využitý pri tvorbe viacerých koncepcí a stratégii. Pripravovali sa tak napríklad Stratégia rozvoja kultúry SR pod gesciou Ministerstva kultúry, Stratégia integrácie Rómov na pôde Úradu splnomocnenca vlády pre rozvoj rómskych komunít, Model terénnej sociálnej práce (Implementačná agentúra terénnej sociálnej práce), ale aj Akčný plán pre Národnú stratégiu rozvoja cyklistickej dopravy a cykloturistiky či Agenda 2030 pre udržateľný rozvoj. Aj na bratislavskej úrovni máme viacero príkladov participatívnej tvorby verejných politík (rôznych programov, koncepcíí a stratégii). Ide napríklad o zapojenie verejnosti do tvorby Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja hlavného mesta SR Bratislavu na roky 2010 – 2020 či do Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja (PHSR) mestskej časti Bratislava-Karlova Ves na roky 2016 – 2023. V oboch procesoch využili samosprávy formát pracovných skupín¹⁸ so začlenením ľudí z rôznych sektorov, ktoré dlhodobo spolupracovali na príprave strategických dokumentov.

Na úrovni regionálnych a miestnych samospráv vznikla napríklad Stratégia mládeže pre Prešovský samosprávny kraj či Manuál tvorby verejných priestorov Prešov, komunitné plány sociálnych služieb i programy rozvoja miest a obcí (PHSR). Najaktívnejšie sa rozvíjali oblasti, ktoré súčasťou možno tiež zaradiť k tvorbe verejných politík, svojím zameraním sú však o niečo špecifickejšie – ide o tvorbu verejných priestorov či o participatívne rozpočtovanie.

Zoznam príkladov dobrej praxe pri participatívnej tvorbe verejných politík sa neustále zväčšuje a otázkou už nie je, ako často a kde všade sa možno s týmito príkladmi stretnúť, ale ako kvalitne a na akjej úrovni participácie sú zrealizované. Zapájaniu verejnosti sa najviac darilo tam, kde sa

18. Päť úrovní zapojenia možno nájsť v materiáli od IAP2 International Federation. IAP2 Spectrum of Public Participation. 2018. V dokumente Ministerstva vnútra Slovenskej republiky pre rozvoj občianskej spoločnosti. Pravidlá zapájania verejnosti do tvorby verejných politík (2014) je popísaný miernou odlišným prístupom, ktorý hovorí o 4 základných scenároch účasti verejnosti, ale tiež na základe rôznej úrovne zapojenia.

19. Pre viac informácií o formáte pracovnej skupiny pozri kap. C.3.

stretlo líderstvo a otvorenosť na strane verejného sektora s vizionárstvom, neúnavnosťou a profesionalitou mimovládneho sektora či občianskej spoločnosti, ktoré sa účasťou verejnosti na rozhanodovaní u nás z rôznych dôvodov zaoberajú dlhšie a intenzívnejšie ako samospráva.

Rozvoj participácie v Bratislave – kontext a obdobia

Pri pohľade na relatívne krátku história súvisiacu s rozvojom participácie v Bratislave pri tvorbe verejných politík vnímame viacero období. Dozrievanie bratislavskej verejnosti prebiehalo v kontexte rozvoja občianskej spoločnosti. Jedným zo základných cieľov ochranárskeho hnutia, ktoré bolo v priebehu 80. rokov 20. storočia školou občianskeho aktivizmu a na prelome 80. a 90. rokov významným aktérom diania v spoločnosti, bola zmena autoritatívneho spoločenského systému a demokratizácia spoločnosti. Dôležitým impulzom bol tiež rozvoj mimovládneho sektora, ktorý sa posilnil aj v bojoch o demokratický charakter štátu (boj proti mečiarizmu v 90. rokoch či mnohé iné kampane, presadzujúce slobodný prístup k informáciám, rozvoj dobrovoľníctva a filantropie či boj proti korupcii). Tento postupne viedol k posilňovaniu mimovládneho sektora, k rozvoju jeho časti – komunitného sektora, ale aj k rôznej vlnám aktivizmu, napríklad k mestskému aktivizmu, zameranému primárne na urbánny rozvoj miest.

V modernej histórii Slovenska podporovali očakávania, že verejnosť má byť informovaná a zapájaná do rozhodovania a spolupráce, aj existujúce medzinárodné záväzky, napríklad Aarhuský dohovor²¹, ale i novovytvorená národná legislatíva²². Kľúčovým legislatívnym miestníkom sa u nás stalo prijatie zákona o slobodnom prístupe k informáciám, tzv. infozákona²³, ktorý posilnil pozíciu občianskej spoločnosti v role aktívneho hráča, ktorý má právo klásiť otázky a získavať informácie. Hoci odvtedy zákon čelil množstvu snáh o jeho zmenu či devalváciu, vždy sa im aj vďaka aktivitám mimovládneho sektora podarilo odolať.

20. ŠUŠKA, P. Osobná komunikácia. Október 2020.

21. Aarhus Convention. 1998.

22. Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky. Aarhuský dohovor. n.d.

23. Zákon č. 211/2000 Z. z. o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

„Nejde o jednoznačne ohraničené, definované míľníky či etapy, ale o časové úseky, ktoré sa prelínajú. Participácia nie je v tomto zmysle nikdy ukončená, uskutočnená, naplnená. Ide o nikdy nekončiaci proces prehlbovania, chápania a napĺňania jej významu. Míľníky sú len kúskami skladáčky.“²⁰

Niektorí z autorov publikácie Bratislava/nahlas –
zľava Mikuláš Huba, Peter Kresánek, Fedor Gál

Autor: Zora Pauliniová

Pre rozvoj kultúry participatívneho plánovania na Slovensku bolo dôležité aj prepojenie so zahraničím – sieťovanie, vzdelávanie a príklady dobrej praxe. Ochrancovia prírody, zelení disidenti a iné rôznorodé skupiny, združené okolo prípravy publikácie Bratislava/nahlas koncom 80. rokov, spolupracovali s kolegami/kolegyňami v Česku (ČSOP, hnutie Brontosaurus, ČSAV, Charta 77). Nadace Partnerství z Brna napríklad na Slovensko priniesla metodiku tvorby verejných priestorov so zapojením verejnosti, tzv. *placemakingu*, ktorú vytvorila newyorská organizácia Project for Public Spaces. Organizácia PDCS v Bratislave začala od roku 2001 vydávať prvé publikácie o občianskej participácii a v tomto období zorganizovala viaceré semináre a tréningy na túto tému pre predstaviteľov mimovládneho sektora i samospráv.

Hoci sa na cestu k participácii môžeme pozerať ako na proces, nejde o jednoznačne ohraničené a definované etapy, ale o obdobia, ktoré sa na vzájom prelinajú. Z takéhoto uhl'a pohľadu sme sa pozreli na to, ako sa participácia a participatívne plánovanie u nás vyvíjali.

Od Bratislavы/nahlas k Nežnej revolúcii

Aktivity ochranárov a ochranárok v 80. rokoch a vydanie publikácie Bratislava/nahlas v roku 1987 priniesli (okrem množstva dôležitých dopadov) aj prvé pohľady na potrebu participácie. Prakticky sa ukázalo, že skupina ľudí dokáže z hľadiska rozvoja mesta zásadne a expertne nielen kriticky pomenovať situáciu, formulovať pripomienky, ale aj navrhnuť a požadovať riešenia. Ukázalo sa však tiež, že veci nestačí len pomenovať, verejnosť by mala mať podiel na moci, inak sa situácia v rozhodovaní nezmení. Iniciatíva Bratislava/nahlas významne prispela ku kritike socialistického režimu a o niekoľko rokov neskôr na ňu symbolicky nadviazala aktivistická iniciatíva Bratislava/otvorene.

Mestský aktivizmus: boj proti kauzám na prelome milénia a po ňom

V 90. rokoch sa nenaplnili očakávania vychádzajúce z predstavy, že keď sa zmení politický režim, zmení sa automaticky spôsob rozhodovania. Časť ľudí verila v demokratizáciu spoločnosti vrátane presadzovania princípov dobrého vládnutia, a teda aj participácie; časť zdieľala presvedče-

nie, že demokracia je sice dôležitá, ale mechanizmom, ktorý prispeje k jej rozvoju, je najmä voľná trhová ekonomika. V tejto perspektíve boli koncepty hovoriace o participácii vnímané podozrievavo. V tomto období sa Bratislava rozvíjala veľmi dynamicky a zároveň často netransparentne. Netransparentnosť spravovania mesta bez účasti verejnosti na rozhodovaní vyvrcholila pred prelomom milénia viacerými kauzami²⁴ – predajmi verejného majetku, búraním industriálnych či iných pamiatok, výrubmi zelene. Aj na týchto zmenách sa začalo ukazovať, že trh nie je schopný vyriešiť všetko a je nutné rozvíjať iné, citlivejšie rozhodovacie nástroje. Hoci počas tohto obdobia dochádzalo k výraznej konfrontácii medzi samosprávou a občanskymi iniciatívmi, pričom verejnosť nemala možnosť podieľať sa na rozhodovaní, paradoxne prvým veľkým participatívnym procesom na pôde mesta bola tvorba PHSR aj so zapojením širšej verejnosti v roku 2010.

Nové tváre aktivizmu

Aktivisti, ktorí vnímali potrebu zmeny, prinášali požiadavky na vyššiu kvalitu mestského rozvoja, ochranu pamiatok, nové riešenia dopravy, ale aj na iný spôsob rozhodovania a zapájania verejnosti. Známe bratislavské kauzy, napríklad predaj a zbúranie PKO či ničenie industriálnej architektúry, viedli k tomu, že si niektorí ochranári/ochranárky začali uvedomovať limity svojho prístupu a začali sa orientovať na presadzovanie svojich cieľov v politickom živote, najmä na úrovni miestnej samosprávy. Na rozhraní medzi angažovanosťou v meste a angažovanosťou nad rámec rozvoja Bratislavы sa ako aktér etabloval aj Slovenský ochranársky snem (nezávislé združenie osobností s environmentálnym zameraním), aktívne prispievajúci k šíreniu informácií a podporujúci občiansku participáciu.

Vlna nespokojnosti s rozvojom mesta inšpirovala ďalšie iniciatívy činné hlavne po roku 2008 a v nasledujúcej dekáde. Aktivistické skupiny získali aj niektoré miestne víťazstvá – podarilo sa im prispieť k záchrane parčíka na Belopotockého ulici či trhu na Žilinskej. Vytrvalo presadzovali základné úrovne participácie informovaním verejnosti či tlakom na uplatňovanie princípov zákonnosti, napríklad pri ochrane zelene na výrubových kônnach.

Aktivity angažovaných aktivistov a profesionálov/profesionálok priniesli nové prístupy, v ktorých sa podarilo presadiť viaceré pozitívne zmeny. Napríklad združenie Punkt, projekt Mestské zásahy, iniciatíva Lepšia doprava či združenie Čierne diery ponúkali svoj pohľad na to, ako oživovať verejný priestor a rozvíjať komunity, ako chrániť industriálne dedičstvo či ako presadzovať udržateľné dopravné stratégie. V oblasti placemakingu viedli snahy iniciatívy Námestie pre ľudí k prvému veľkému participatívnemu procesu v tejto oblasti (2012) a k záchrane Kamenného námestia pred predajom. Členovia/členky niektorých iniciatív a platořiem sa neskôr presadili v komunálnej politike – buď na úrovni mestských častí, alebo na úrovni Bratislavы.

Zakotvovanie participácie v bratislavskej samospráve

Čím viac sa participácia na prelome 20. a 21. storočia stávala v mnohých krajinách súčasťou bežného fungovania, tým viac sa aj v bratislavskej samospráve presadzovali kroky, ktoré ju pomáhali rozvíjať systémovo a budovať kapacity (personálne aj kompetenčné), aby sa skutočne mohla rozvíjať. Medzi prvými z viacerých úspešných príkladov bol participatívny proces pred vyhlásením súťaže na Šafárikovo námestie so zapojením verejnosti, ktorý pripravilo a viedlo združenie PDСS či participatívna tvorba Konceptie rozvoja Mestských lesov. Ďalej išlo napríklad o metodické a legislatívne zakotvenie participácie na úrovni mesta iniciované Útvarom hlavnej architektky²⁵ a vznik prvých pozícii, špecificky zviazaných s participáciou v MČ Bratislava-Nové Mesto. Dôležitý metodický a obsahový stimul priniesol pre Bratislavu, ale aj pre Slovensko, pilotný Národný projekt Podpora partnerstva a dialógu v oblasti participatívnej tvorby verejných politík (NP PARTI), ktorý viedol Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti. Významným miľníkom bolo v roku 2020 vytvorenie Kancelárie participatívneho plánovania na Metropolitnom inštitúte Bratislavы nielen pre alokáciu finančných a odborných kapacít, ale aj systémovým napojením na procesy tvorby politík mesta. Popísali sme východiská, ktoré nám umožňujú porozumieť participácii ako jednému z princípov

fungovania verejnej správy. Keď sa pozrieme s odstupom na minulé roky, uvidíme, že participatívne plánovanie je v našej spoločnosti prítomné a viditeľné. Nie plošne, nie komplexne vo všetkých témach a verejných politikách, ale je tu a prinieslo množstvo výsledkov. Dnes fungujeme v legislatívnom, inštitucionálnom prostredí, ktoré nám umožňuje verejnosť zapájať a participácia sa postupne presadzuje ako súčasť kultúry našej spoločnosti či organizácie. Samosprávy majú možnosť rozhodnúť sa, do akej hĺbky a akým spôsobom otvoria verejnosti dvere. Samozrejme, hovoríme teraz o situáciách, ktoré idú nad rámec toho, čo ako povinnosť pri zapájaní definuje naša legislatíva.

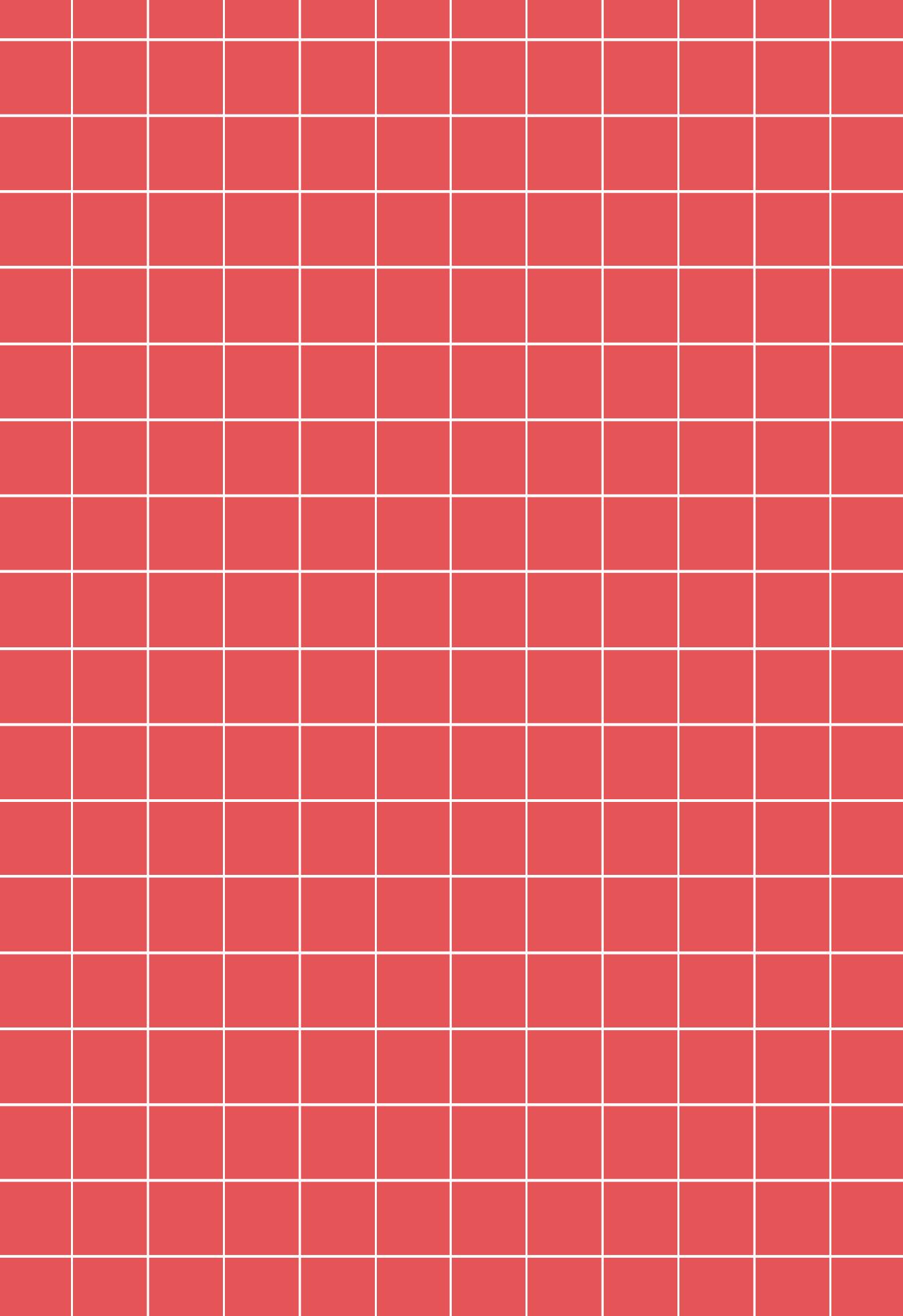
Mnohí predstavitelia/predstaviteľky samospráv považujú participáciu za potrebnú a vnútorne si osvojili presvedčenie, že zapájanie ľudí je dôležité a prínosné aj napriek tomu, že spomaľuje a stázuje niektoré procesy prijímania rozhodnutí. Ľudia zo samosprávy začínajú vnímať verejnosť nielen ako ľudí, ktorých potrebám je nutné venovať pozornosť, ale aj ako partnerov/partnerky v dialógu; nielen ako tých, o ktorých sa treba postarať, ale aj ako ľudí, ktorí majú svoje skúsenosti, expertízu a potenciál a stávajú sa teda relevantnými spolupracovníkmi pri rozvoji mesta.

Aké výzvy nás čakajú? Ak na participáciu nazeráme z pohľadu projektového manažmentu, uskutočniť participatívne procesy nemusí byť zdánlivо náročné. Komplikovanejšie však môže byť zamerať sa aj na menej zrozumiteľné, ale dôležité aspekty participácie. Ako sme otvorení verejnosti, na koľko sa ľudia naozaj môžu podieľať na rozhodovaní? Do akej miery vnímame ľudí v našej diskusii férovo a partnersky? Ako pracujeme s neviditeľnými skupinami, ktoré je niekedy ľahké objaviť, osloviť a zapojiť do participatívnych procesov?

Verejnosť môžu niektorí experti/expertky vnímať ako tú, ktorá primárne pomôže naše verejné politiky skvalitniť. Hoci nás to pri tvorbe verejných politík prirodzene táhá k takýmto jasným, zacienlénym výstupom, nájdime si priestor, kde sa budeme venovať aj menej priamočiarym výstupom - napríklad posilneniu a rozvíjaniu potenciálu komunity a občianskej spoločnosti ako takej. Skúsenosť s dobrým participatívnym procesom môže takému posilneniu pomôcť. Pocit zo spoločnej komunity a mesta budú mať obyvatelia/obyvateľky zásadne iný, ak sa budú môcť zapojiť do rozvoja mesta aj oni, nielen experti či elity.

25. Pravidlá participácie verejnosti pri príprave strategických a koncepcívnych dokumentov rozvoja mesta a na územno-plánovacích procesoch hlavného mesta SR Bratislavу. 2016

Ľudia

Bratislavy

A.

A.	Ľudia Bratislavy	48
A.1	Ľudia Bratislavy – čo nám hovoria dát?	52
A.1.1	Obyvateľia/obyvateľky	57
A.1.2	Denní návštevníci/návštevníčky	69
A.1.3	Cudzinci/cudzinky	73
A.2	Ekonomická situácia	79
A.3	Prostredie Bratislavы	89
A.4	Užívateľské skupiny obyvateľov a ich priestorové potreby	99
A.4.1	Špecifická užívateľských skupín podľa veku a pohlavia	99
A.4.2	Ďalšie skupiny ľudí so špecifickými potrebami	105
A.5	Verejnosť podľa stupňa organizovanosti	116

Koho osloviť do projektov participatívneho plánovania? Aby sme pri participatívnom plánovaní sploštene nemierili na ľudí, ktorí sa procesov zväčša už zúčastňujú, musíme pochopiť rôznorodosť životnej, sociálnej a ekonomickej situácie, ako aj typológiu organizovania verejnosti. Ide hlavne o členov menších či väčších vplyvnejších združení a organizácií, ktoré sú s projektom zväčša už oboznámení, sú ním zasiahnutí, prípadne majú priamy záujem o ovplyvnenie vecí.

Stereotypom participácie je, že bez špeciálneho úsilia osloviť reprezentatívne skupiny ľudí sa k projektu zväčša prídu vyjadriť — ako sa v profesionálnom žargóne hovorí — nespokojné 2 % obyvateľov alebo priamo ančažovaní, zatiaľ čo zvyšok sa k projektom veľmi nevyjadruje. Ak by sme mali z našej praxe popísať bežných účastníkov procesov, sú to zväčša ančažovaní dominantní jedinci, väčšinou muži

a/alebo ľudia v staršom veku, s vyšším ekonomickým a sociálnym kapitálom. Ďalší fakt je, že do procesov sa ľudia menej zapájajú pre pozitívne motivácie. Situáciu tiež zneprehľadňujú i často polarizované debaty na sociálnych sieťach, čím vzniká dojem, že práve toto je nástroj moderného participatívneho plánovania.

V nasledujúcej výskumnej kapitole priblížime verejnosť Bratislavu na základe rám-cových kategórií, ktoré najviac definujú rozdielne potreby rozličných skupín v meste. Nazeranie cez väčšie socio-ekonomicke charakteristiky verejnosti nám pomôže v ďalších krokoch definovať reprezentatívne cieľové skupiny a zhrnúť ich priestorové potreby, čo sú oblasti, s ktorými v participatívnych procesoch pracujeme. Táto časť môže byť zaujímavá nielen pre špecialistov/špecialistky na participatívne procesy, ale aj pre stratégie, prognózy, dáta či pre samotnú komunikáciu.

Sociálnu selektivitu považujú viačierí autori za jednu z príčin krízy demokracie (napr. Merkel, 2013²⁶). Plíchtová so Šestákovou upozorňujú na zistenie Youngovej, ktorá uvádzá 5 situácií, keď môžeme hovoriť o znevýhodnení, respektíve útlaku voči nejakej sociálnej skupine:

- ak výsledky ich práce prinášajú viac prospechu iným, než im samým (vykorisťovanie), ak sú vylúčení z účasti na dôležitých spoločenských aktivitách, čo sa v našej spoločnosti zväčša vzťahuje na trh práce (marginalizácia),
- ak disponujú len malou autonómiou a mocou nad vlastnými životmi, sú podriadení autorite iných (bezmocnosť),
- ak majú len málo alebo žiadne

možnosti, ako vyjadriť svoje vlastné skúsenosti a perspektívnu, ktoré sú pre väčšinovú spoločnosť neviditeľné (kulturný imperializmus),

- ak sú príslušníci daných skupín vystavení násiliu a obťažovaniu, ktoré je motivované nenávisťou, strachom alebo predsudkami voči tejto skupine.²⁷

Participatívny proces môže pri nesprávnom nasmerovaní na cieľovú skupinu prehĺbiť vylúčenie a sploštenie demokratického postupu. Preto sa snažíme tejto situácií predísť tým, že si pred každým projektom kladieme základné otázky: Kto presne sú cieľové skupiny projektu? Koho projekt ovplyvňuje? Do akej miery sa môžu oslovení vyjadriť a ovplyvniť tak projekt?

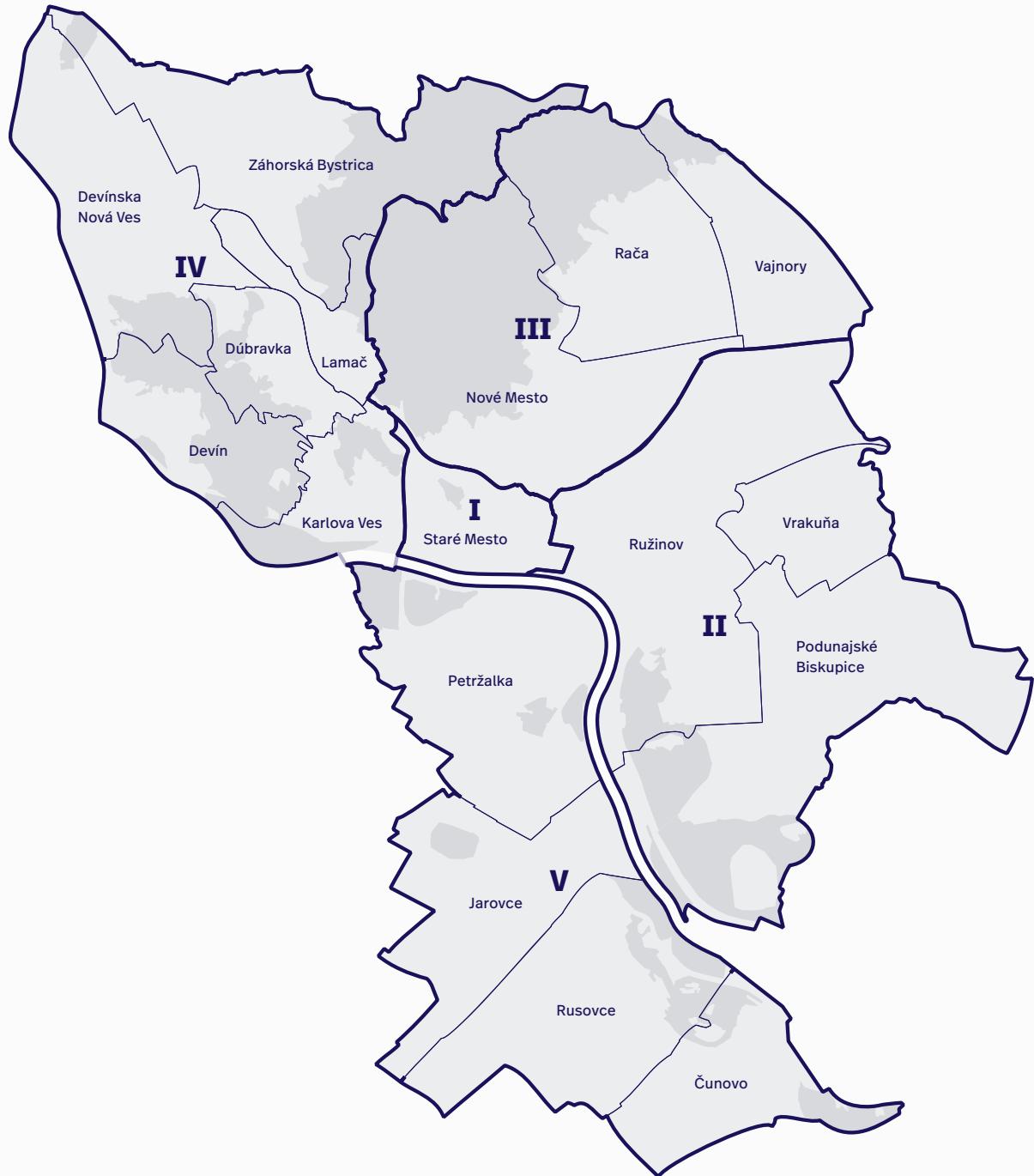
Na nasledujúcich stranách rozbereáme realitu obyvateľov/obyvateľiek s ohľadom na okres či mestskú časť, kde bývajú. Mapa Bratislavky a jej rozdelenie na 5 okresov a 17 mestských nám pomôže zoorientovať sa (obr. 1).

26. MERKEL, W. Is there a crisis of democracy? 2013. Podľa: PLICHTOVÁ, J., ŠESTÁKOVÁ, A. Slovník základných pojmov participácie občanov a verejnosti v kontexte demokracie. 2018, s. 113.

27. YOUNG, I. M. Polity and group difference. 1995. In BEINER, R. (ed.). Theorizing citizenship. 1995. Podľa: PLICHTOVÁ, J., ŠESTÁKOVÁ, A. Slovník základných pojmov participácie občanov a verejnosti v kontexte demokracie. 2018, s.113.

Obr. 1:

Okresy (Bratislava I-V)
a mestské časti Bratislavы

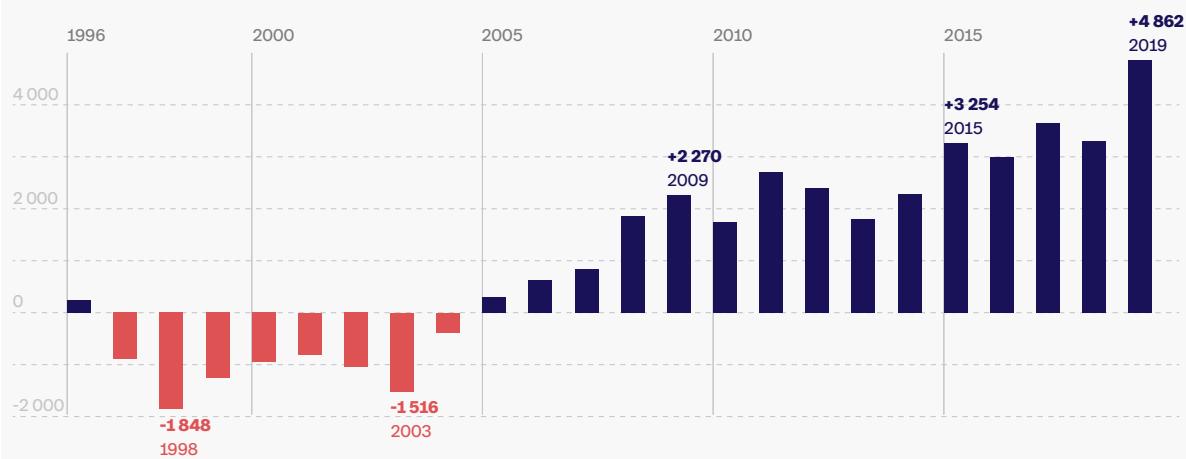
A.

LUDIA BRATISLAVY

V nasledujúcej kapitole predstavíme verejnosť Bratislavы v rôznych kategóriách cez sériu príbehov založených na dátach. Takto sa snažíme lepšie definovať spôsob nazerania na ľudí, pochopiť ich životné sítuácie a potreby z nich vyplývajúce.

Po rokoch stagnácie sa počet obyvateľov Bratislavы zvyšuje, a to najmä vďaka prílivu ľudí z iných častí Slovenska i z ďalších krajín. Tento trend však nezabráni starnutiu mesta a zvýšeniu počtu starších žien, ktoré sú osobitne ohrozené chudobou.

Obr. 2:

Celkový prírastok obyvateľstva
Zdroj dát: Štatistický úrad SR

Bratislava a jej metropolitný región zaujímajú na Slovensku špecifické postavenie z hľadiska dynamiky demografických procesov. Od počiatku spoločenskej transformácie v roku 1989 až do polovice nultých rokov pretrvávalo obdobie populáciejnej straty v dôsledku kombinácie prirodzeného a migračného úbytku. Od tohto obdobia sa obe základné hrubé miery rastu na slovenské pomery významne zvyšujú. **Po rokoch stagnácie sa počet obyvateľov Bratislavы zvyšuje, a to najmä vďaka prílivu ľudí z iných časťí Slovenska a iných krajín (obr. 2).**

Týmto je Bratislava výnimkou aj medzi ďalšími veľkými slovenskými mestami.

Mesto a jeho predmestia majú v súčasnosti najvyšší celkový prírastok obyvateľstva a najpomalšie rastúci priemerný vek obyvateľstva²⁸. Spôsobuje to fakt, že sa do Bratislavы stáhuje veľké množstvo nových obyvateľov v reprodukčnom veku a tiež sa tu realizujú v minulosti odkladané pôrody. Miera celkovej plodnosti v Bratislave začiatkom 90. rokov klesla na veľmi nízku úroveň, a to 1,5 dieťaťa na ženu, pričom na prelome storočí boli tieto hodnoty ešte nižšie pod úrovňou 1,0. Dnes plodnosť dosahuje úroveň 1,7. Aj keď v tomto ohľade Bra-

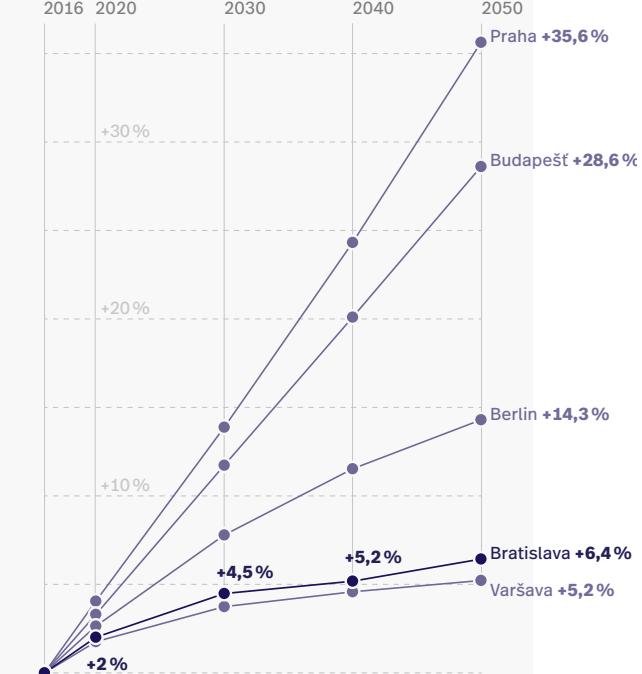
tislava vykazuje najlepšie čísla spoľahlivosti v súčasnosti medzi väčších slovenských miest, tieto počty nemožno považovať za pozitívne z hľadiska prirodenej reprodukcie. Stabilná populácia sa neudrží, pokiaľ nedôjde k príchodu nových obyvateľov zo Slovenska i zahraničia a k zvýšenému prírastku na úrovni 2,1 dieťaťa na ženu²⁹.

28. ŠVEDA, M., ŠUŠKA, P. Suburbanizácia : Ako sa mení zázemie Bratislavы?. 2019.

29. BLEHA, B., MAJO, J., ŠPROCHA, B. Demografický obraz Bratislavы. 2013. In BUČEK, J., KOREC, P. (ed.) Moderná humánna geografia mesta Bratislava : priestorové štruktúry, siete a procesy. 2013.

Obr. 3:
Populačná prognóza (v %) pre bratislavský metropolitný región a Slovenskú republiku / Zdroj dát: Eurostat

Obr. 4:
Populačná prognóza pre vybrané metropolitné regióny v krajinách strednej Európy³⁰ / Zdroj dát: Eurostat

Podľa výsledkov strednodobých demografických predpovedí³⁰ by sa však počet obyvateľov mal ďalej zvyšovať a niekoľko častí Bratislavы i bratislavského záemia budú z hľadiska populačnej dynamiky najúspešnejšie na Slovensku. Výrazne k tomu prispieje prílev obyvateľstva zo zvyšku krajiny i zo zahraničia. Rastie tiež význam medzinárodnej migrácie – fenoménu, ktorého monitorovanie a dopady predstavujú samostatnú problematiku (pozri A.1.3 Cudzinci/cudzinky).

Rozdiel v populačnej dynamike medzi metropolitným regiónom

Bratislavы a zvyškom krajiny sa v najbližších rokoch pravdepodobne prehľbi, pretože hlavné mesto demograficky vysáva ostatné územie, hlavne regióny (obr. 3).

Podobne ako iné mestá a metropoly vyspelého sveta, aj Bratislava predstavuje priestor koncentrácie intelektuálneho, sociálneho, ekonomickejho a kultúrneho kapitálu a bohatstva s tým spojeným, ktoré ďalej pritahuje obyvateľov z iných častí krajiny. Aj keď rastúce populačné trendy sú pre hlavné mestá strednej Európy pozitívne (obr. 4), musíme mať na pamäti, že aj tu sa

v budúcnosti zvýši populácia starších ľudí a zníži sa počet ľudí v produktívnom veku. **Okrem Varšavy, Bratislava bude populačne rásť pomalšie než iné hlavné mestá v strednej Európe (obr. 5).**

30. BLEHA, B., ŠPROCHA, B., VAŇO, B. Štúdia demografického potenciálu hlavného mesta SR Bratislavы do roku 2050 [2018].

31. Poznámka: Vybrali sme regióny, ktoré zdierajú minulosť socialistického režimu a sú si blízke ďalším vývojom.

Koľko ľudí skutočne žije v Bratislave?

Demografická štatistika sa odvija od výsledkov jednotlivých sčítaní obyvateľov realizovaných raz za 10 rokov. Údaje zo sčítania v danom roku sa aktualizujú bilancovaním na základe narodení, úmrtí, pristáhovaní a vysťahovaní zachytenými všeobecnou evidenciou. Ide teda o kombináciu dát z rôznych zdrojov s rôznou presnosťou. Na jednej strane tu vystupujú chyby, ako napr. neúplnosť sčítania v roku 2011, na strane druhej nedostatočná deregistrácia v registri obyvateľov (najmä vysťahovaných do zahraničia, úmrtí vo vysokom veku), nenahlásením údajov či ľudským faktorom pri chybnom zápise. Táto skutočnosť viedie k možnému nesúladu výsledných hodnôt na konci obdobia a výsledkami nového sčítania (obr. 5).

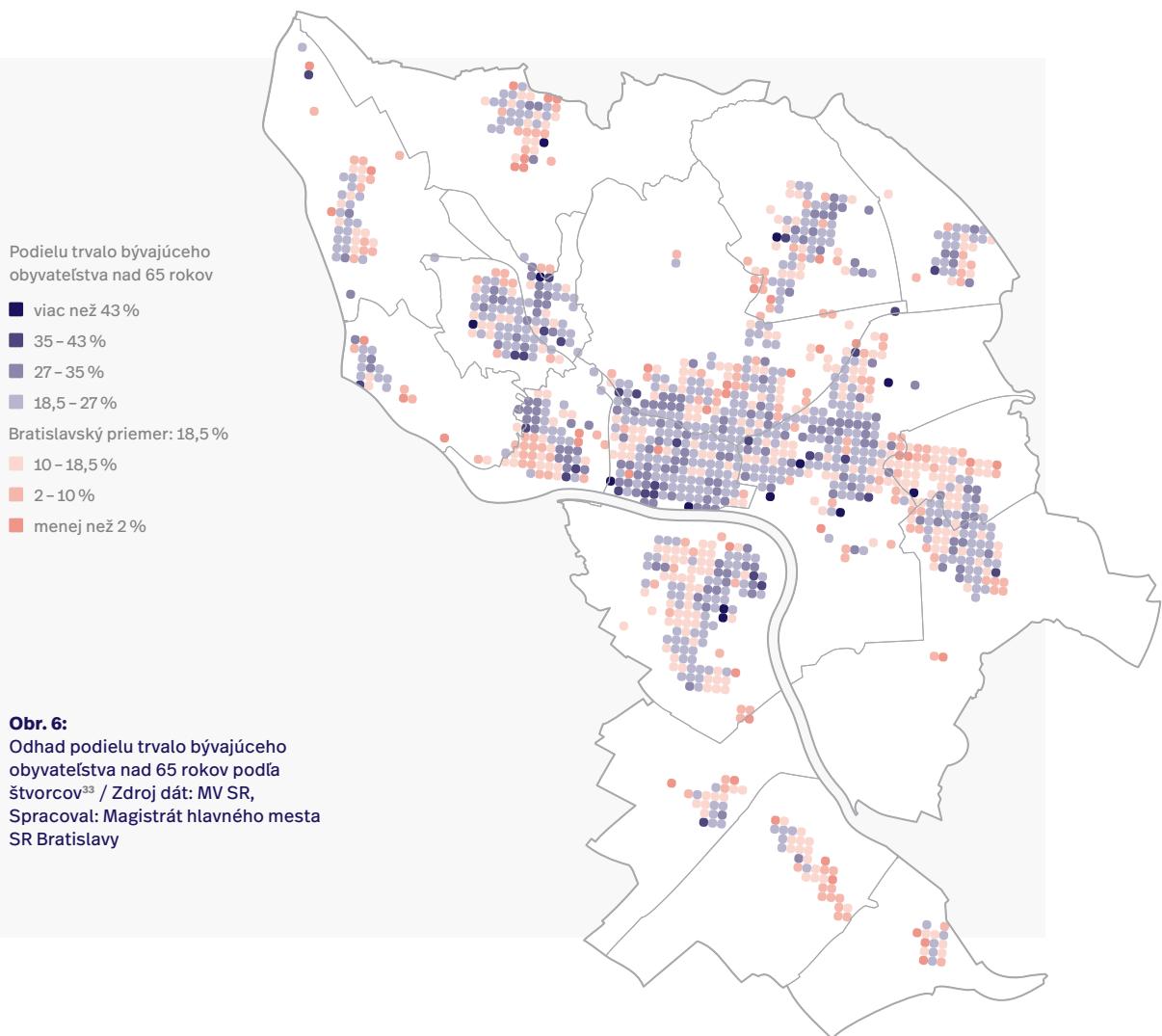
Obr. 5:

Populácia Bratislavы 1996–2019

Zdroj dát: Štatistický úrad SR,

Ministerstvo vnútra SR,

Inštitút finančnej politiky

Obr. 6:
Odhad podielu trvalo bývajúceho obyvateľstva nad 65 rokov podľa štvorcov³³ / Zdroj dát: MV SR,
Spracoval: Magistrát hlavného mesta
SR Bratislavu

Starnúca Bratislava

Bratislava patrí na Slovensku k oblastiam s vyšším zastúpením seniorov. Ich zastúpenie je významné najmä v časti Staré Mesto a v druhom bratislavskom okrese, kde tvoria takmer päťtinu z celkového počtu obyvateľov (obr. 6). Pri sledovaní aspektu staroby však musíme brať do úvahy i faktor pohľavia, nakoľko ženy prežívajú mužov v priemere o 4,5 rokov³² a tvoria významnú časť seniorov.

Napriek migrácii a pozitívnejším trendom pôrodnosti, Bratislava jasne starne. Tento negatívny

demografický trend sa bude postupne prehľbovať. Očakáva sa, že podiel obyvateľov starších ako 65 rokov v roku 2050 vzrastie zo súčasných 18,5 % na 30 % (obr. 7). V piatom bratislavskom okrese dôjde k ešte výraznejšiemu starnutiu – vo veku nad 65 rokov bude viac ako tretina populácie. Meniace sa proporcie medzi populáciou v produktívnom veku a seniorskou populáciou si vynútia zmeny v mnohých aspektoch fungovania mesta, od lekárskej starostlivosti po verejnú dopravu. Téma aktívneho starnutia, tvorby ekonomiky, ktorá zahŕňa starších ľudí a starostlivosť, bude v tomto ohľade tému budúcnos-

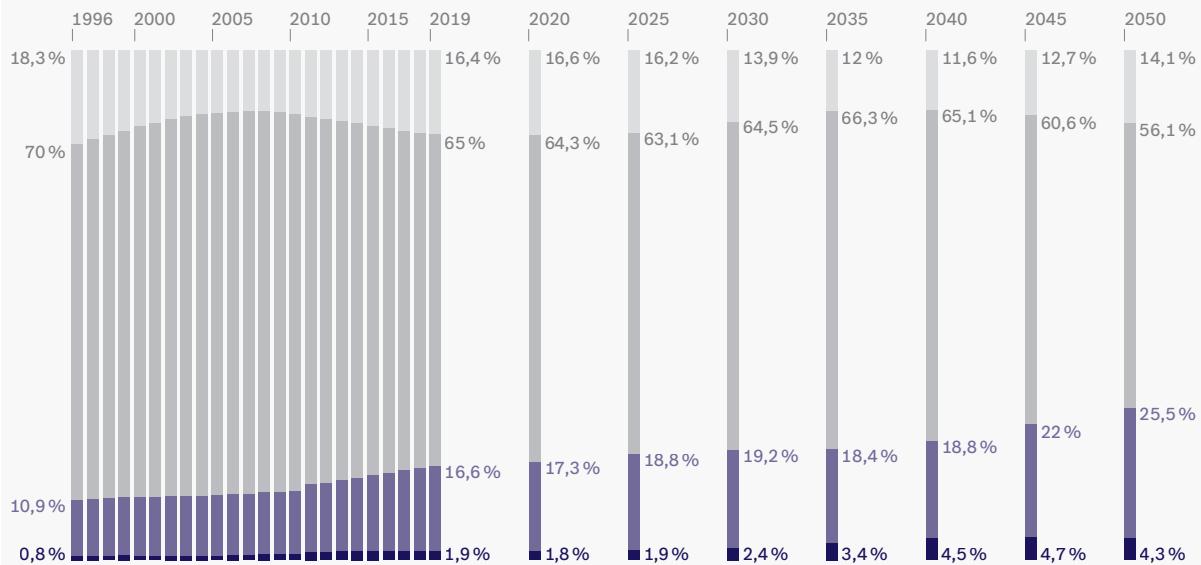
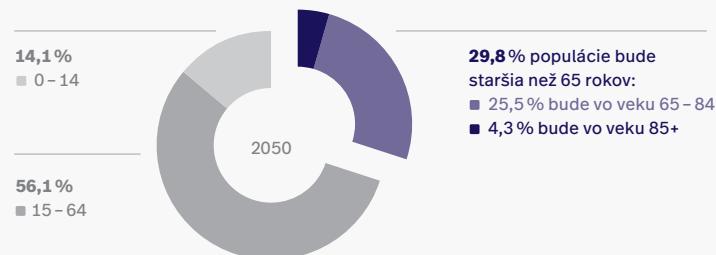
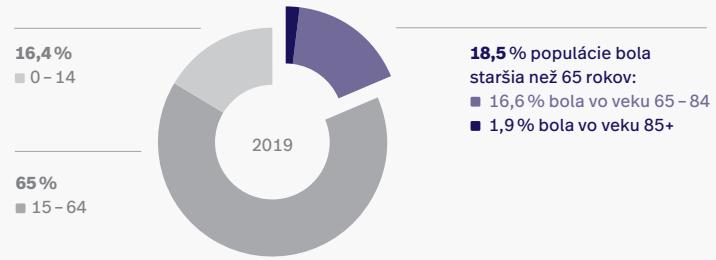
ti. Ak sa trendy nezmenia, výrazný bude aj ekonomický tlak, pretože ešte menšia skupina v produktívnom veku bude musieť podporovať, resp. využívať väčšiu skupinu dôchodcov.

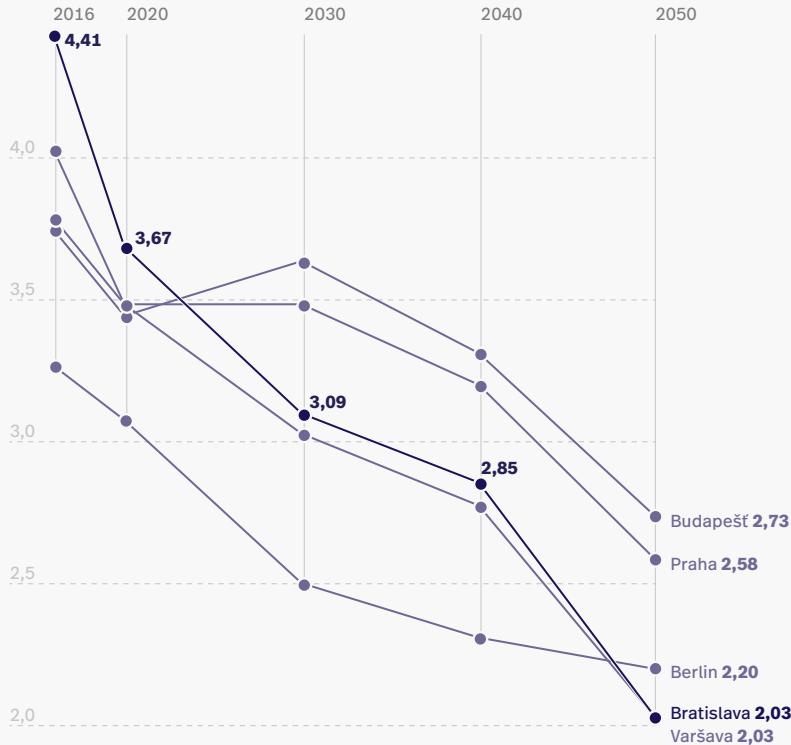
Podobný trend bude možné pozorovať na celom Slovensku a tiež v iných krajinách v tejto časti Európy (obr. 8).

32. United Nations. Department of Economic and Social Affairs. Population Dynamics, Life Expectancy. 2019.

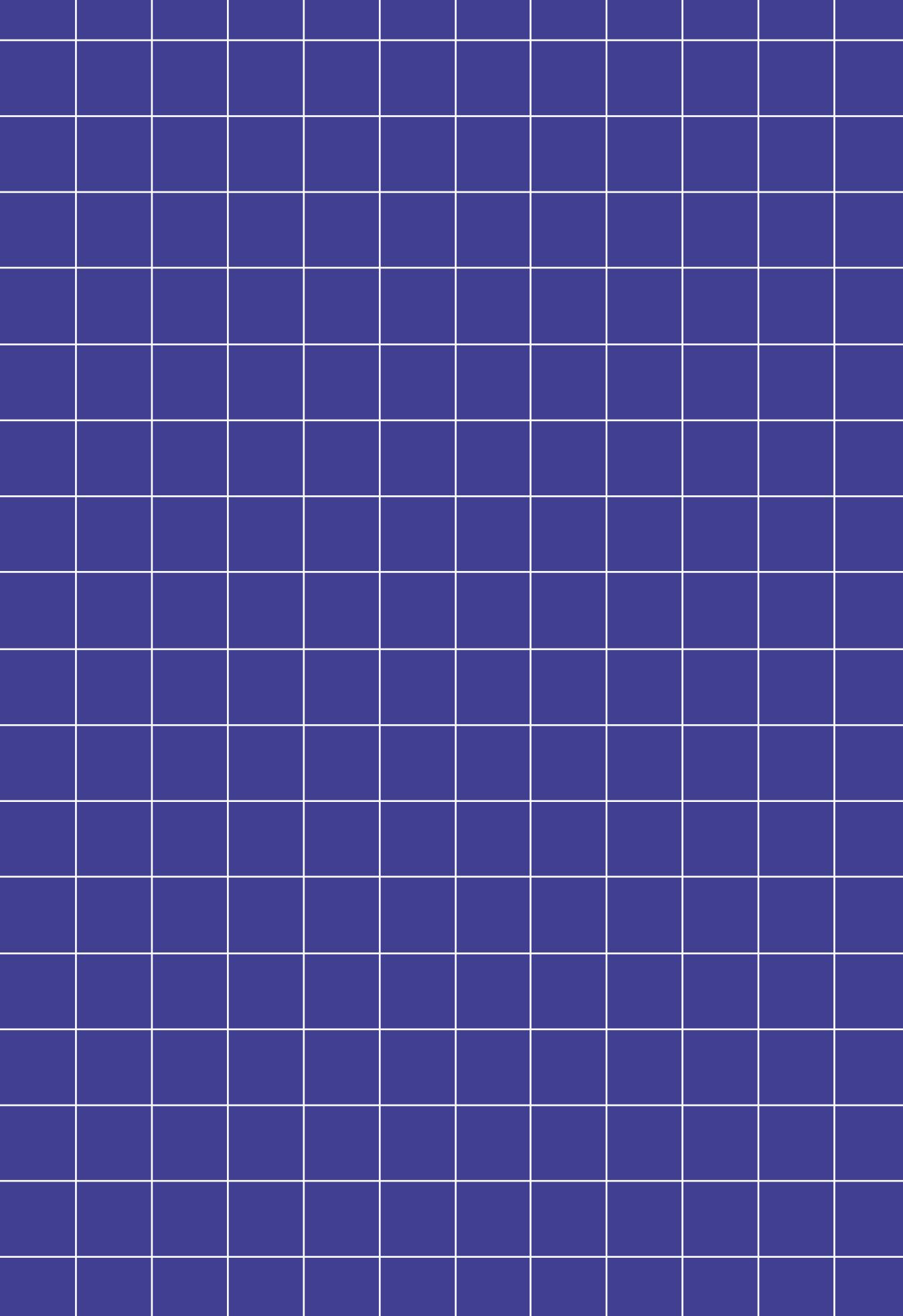
33. Poznámka: Každý z bodov vypovedá o území veľkosti (štvrco) 250 m x 250 m.

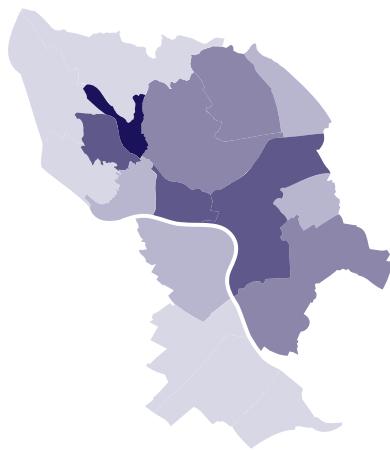
Obr. 7:
Populačná prognóza vybraných vekových skupín pre obdobie 2019–2050 / Zdroj dát: Štatistický úrad SR, Infostat: Štúdia demografického potenciálu hlavného mesta Slovenskej republiky Bratislavu do roku 2050

Obr. 8:

Pomer ekonomickej závislosti pre metropolitné regióny – počet ľudí v produktívnom veku (15–64 rokov) na jedného človeka v dôchodkovom veku / Zdroj dát: Eurostat

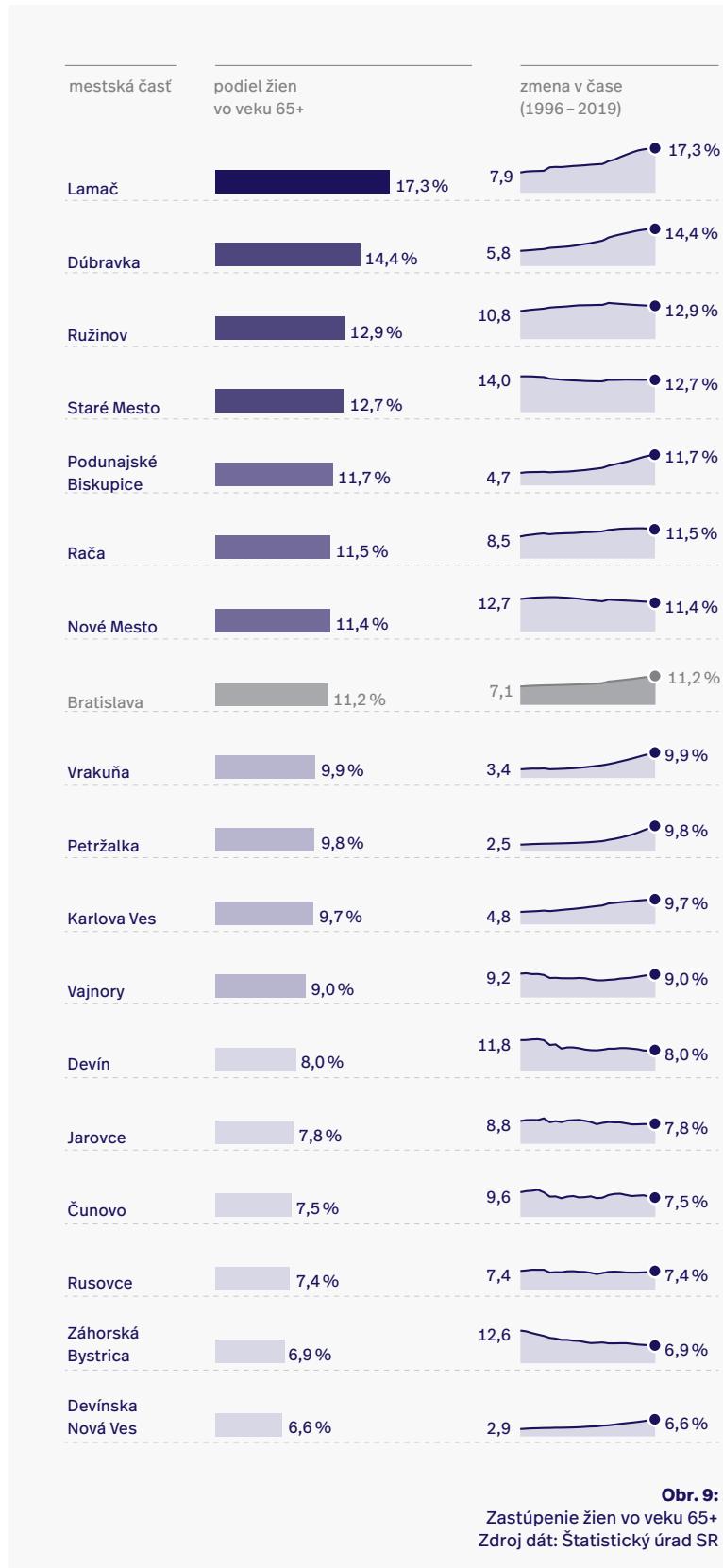

Staršie ženy majú sťaže- né životné podmienky v porovnaní s ostatnými

Aj keď o všetkých ľudoch starších ako 65 rokov hovoríme ako o senioroch, táto skupina ľudí nie je homogénna. Všeobecný mŕtlik predstavuje vek 75 rokov, keď sa väčšine ľudí zhorší zdravie a začínajú byť odkázaní na pomoc pri zabezpečovaní základných životných potrieb. Tiež aspekt pohľavia robí zásadný rozdiel. Ženy sa zvyčajne dožívajú o 4,5 roka viac ako muži. V staršom veku teda ženy získavajú početnú prevahu. Bratislavčanky v kategórii 65+ predstavujú približne 60 %, v kategórii 85+ dokonca až 70 % seniorov (**obr. 9**). Výsledkom je, že ak hovoríme o veľmi starých senioroch v meste, hovoríme väčšinou o ženách.³⁴

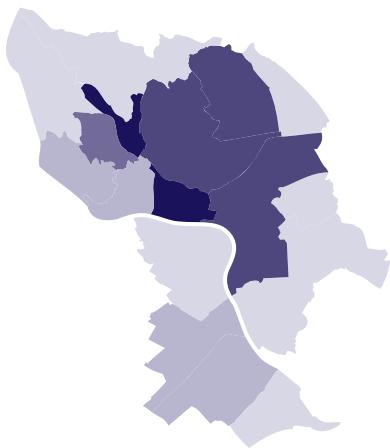
V roku 2019 v Bratislave bolo 5 674 žien vo veku nad 85 rokov. V rokoch 1996 – 2019 sa podiel ženskej populácie vo veku 85+ viac ako zdvojnásobil (z 0,56 % na 1,30 %) a predpokladá sa, že do roku 2050 vzrástie až na takmer 6 % (**obr. 10**).

Obr. 9:

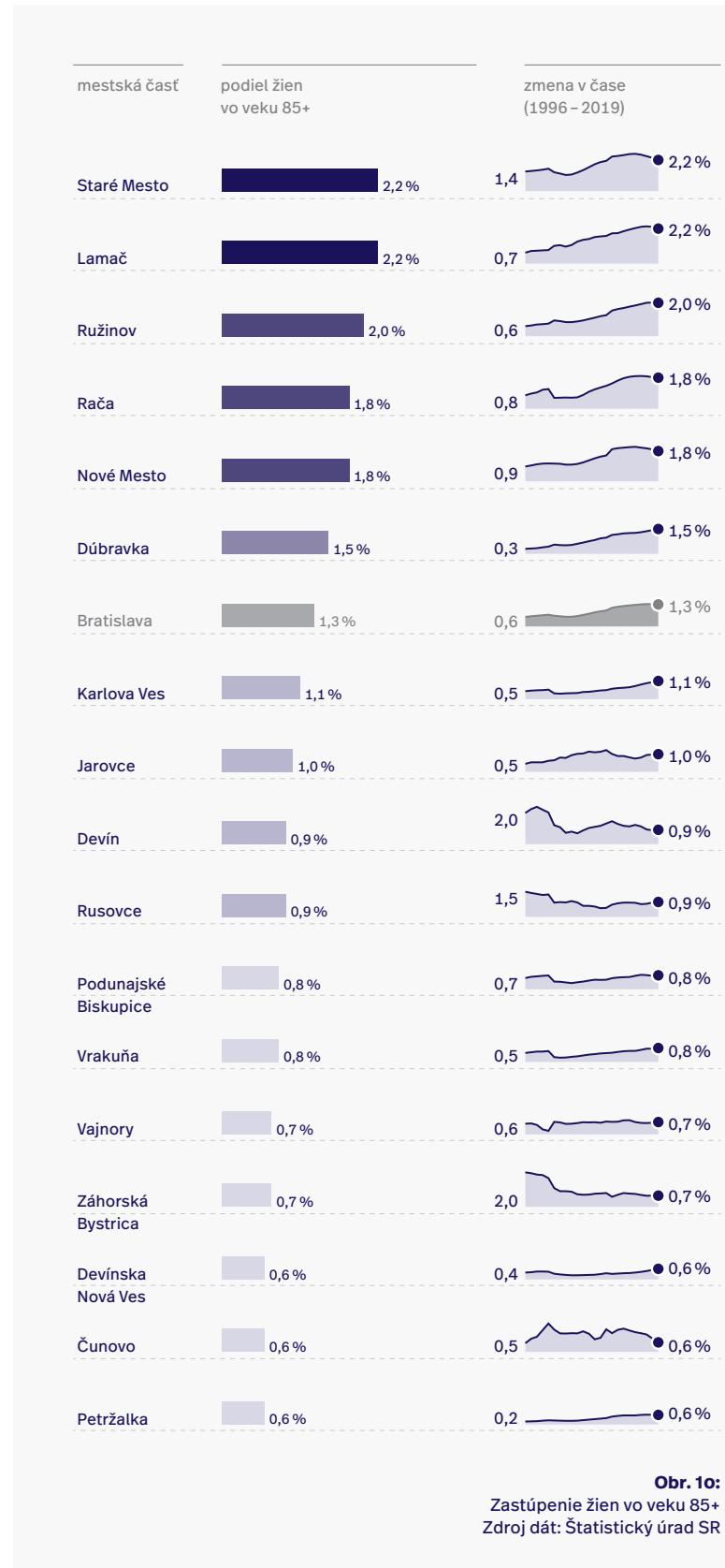
Zastúpenie žien vo veku 65+
Zdroj dát: Štatistický úrad SR

V kombinácii so skutočnosťou, že väčšina žien počas života dosahuje nižšie príjmy a nie sú adekvátnie zabezpečené, napríklad zo zdrojov vlastných rodín, môžeme povedať, že ide o skupinu obyvateľstva ohrozenú nielen zhoršujúcim sa zdravím, ale aj chudobou. V celom Bratislavskom kraji majú ľudia nad 65 rokov približne o 17 % nižšie disponibilné príjmy v porovnaní s ľuďmi v produktívnom veku³⁵. Rozdiel medzi mužmi a ženami je ešte výraznejší. Muži nad 65 rokov majú celkové príjmy o približne 12 % nižšie ako ľudia v produktívnom veku, príjmy žien sú nižšie o približne 20 %. Rozdiel medzi pohlaviami sa s rastúcim vekom ďalej prehľbuje, pričom príjmy žien nad 85 rokov sú najmenšie v porovnaní so všetkými vekovými skupinami – približne o 30 % menej ako je priemer populácie v produktívnom veku.

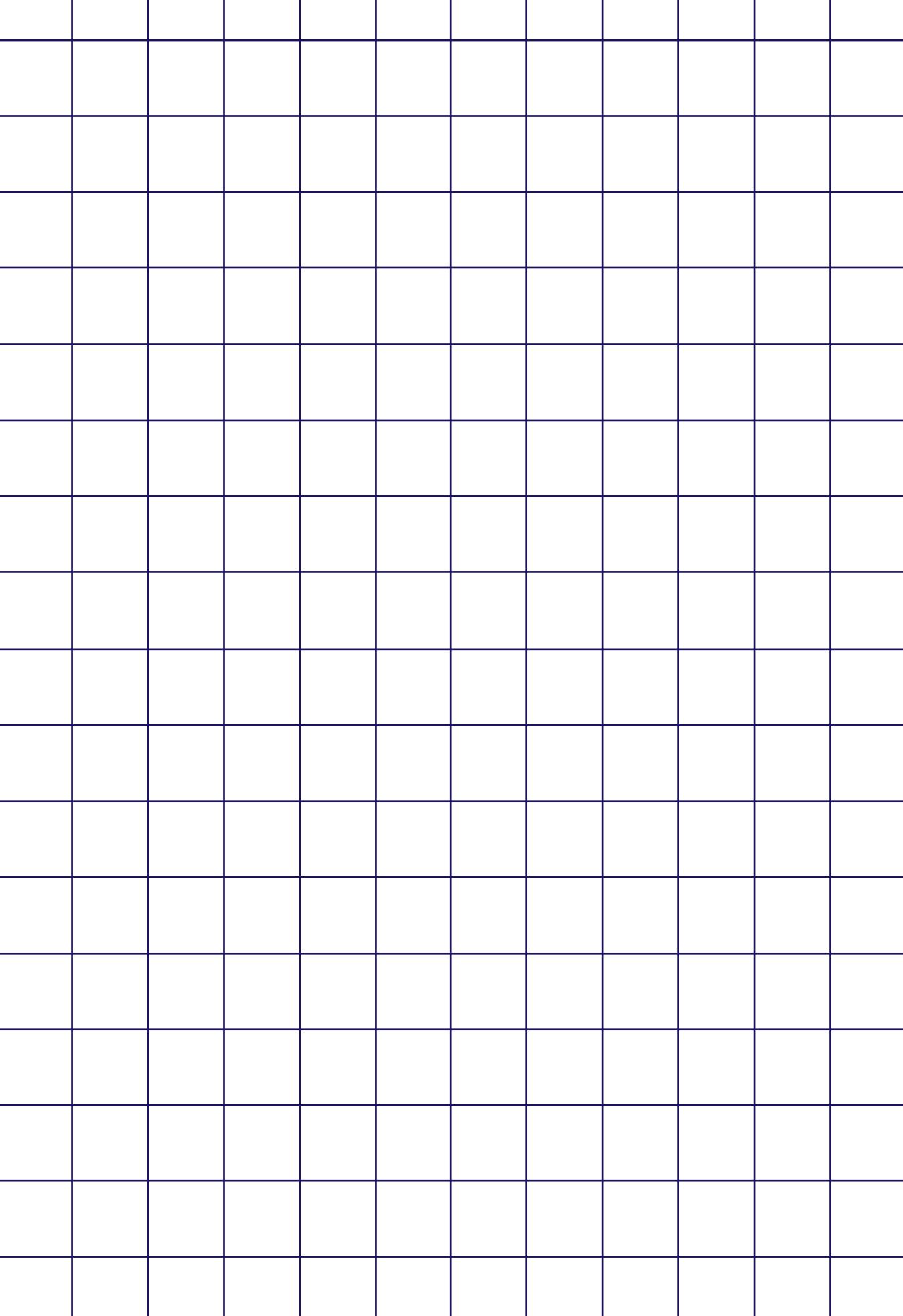
34. Poznámka: V polovici 90. rokov bol podiel najstarších žien v niektorých mestských častiach viac ako 80 % oproti mužom. Pre Bratislavu ich podiel od roku 1996 klesol zo 73 na 69 %. Hoci je trend pozitívnejší, teda muži sa dožívajú postupne vyššieho veku, priemerná dĺžka života sa posúva aj u žien.

35. VLAČUHA, R., KOVÁČOVÁ, Y. EU SILC 2018: Indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia. 2019.

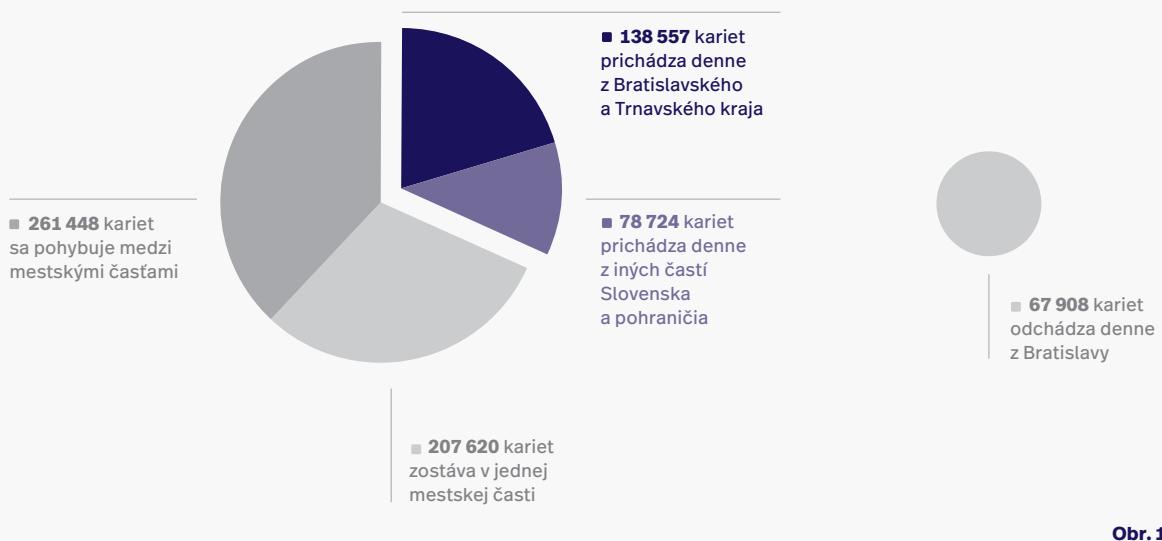
Obr. 10:

Zastúpenie žien vo veku 85+
Zdroj dát: Štatistický úrad SR

V tejto časti sme ukázali, prečo je dôležité sústrediť sa na reprezentáciu starších ľudí, najmä žien a na to, kde ich hľadať. Ľudia, ktorí navrhujú participatívne procesy, by si mali premyslieť vhodné spôsoby zapojenia týchto skupín. V praxi to znamená množstvo záverov, napríklad neorganizovať stretnutia neskoro večer, napokialko starší ľudia sú viac aktívni počas dňa, ďalej voliť miesto stretnutia, ktoré je ľahko a bezpečne dostupné (i MHD), a tiež sa nespoliehať iba na online metódy, keďže táto generácia zvyčajne aktívne nepracuje v online prostredí, alebo nemá k nemu prístup.

Gravitácia Bratislavы výrazne presahuje vzťah centra mesta a jeho okrajových mestských častí. V skutočnosti do mesta za prácou, obchodom, vzdelaním, kultúrou či za inými službami denne dochádza obrovské množstvo ľudí zo vzdialenosťí daleko presahujúcimi jeho administratívne hranice. Denní dochádzajúci predstavujú významnú zložku ľudí mesta, ktorí stímulujú ekonomiku a zároveň majú vlastné potreby na využívanie mestských zdrojov, infraštruktúry a služieb.

Obr. 11:

Mobilita SIM kariet

Zdroj dát: Slovak Telekom,
Orange Slovensko
(Market Locator)

Bratislava je centrom nielen vlastných predmestí, ale v skutočnosti jej gravitácia (teda nesporná prítlaživosť v zmysle pohybu) prenáša hranice administratívneho kraja a republiky. Do mesta za prácou, vzdelaním a za ponukou služieb denne cestuje viac ako 154 000 ľudí³⁶ a v prípade, ak započítame pohyb i z pohraničných obcí, je to dokonca 200 000 denných migrantov³⁷. Nasledujúce obrázky ukazujú denný pulz mesta a je vidieť, že ľudia Brati-

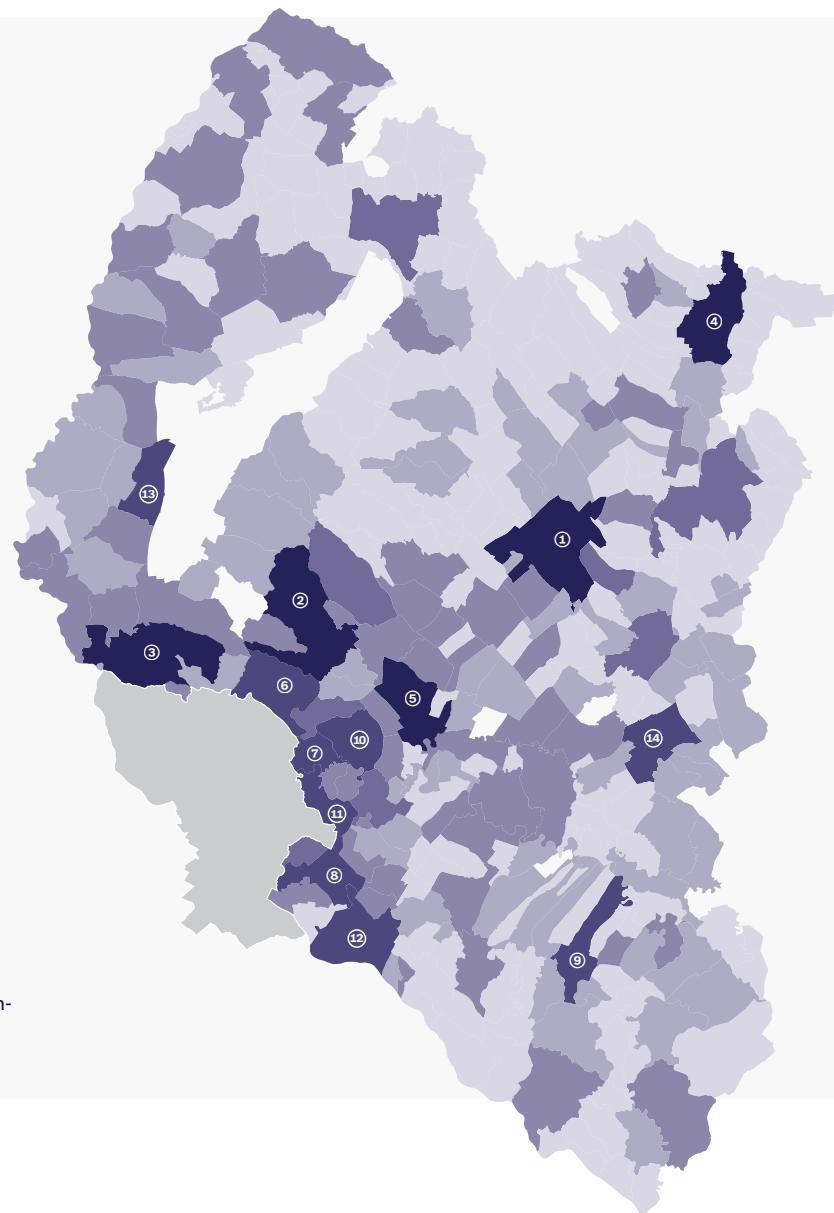
slavy nie sú len obyvatelia mesta, ale aj jeho návštěvníci, ktorí tvoria mimoriadne početnú skupinu ľudí (**obr. 11**). Skoro tretina SIM kariet prítomných v Bratislave počas dňa prichádza z mimo mesta. Využívajú infraštruktúru, zdroje a služby mesta, na opätku prispievajú k ekonomickému rozvoju a diverzitizme mesta.

36. Slovak Telekom, Orange Slovensko. Market Locator. Analýza lokalizačných dát mobilných operátorov v Bratislavskom a Trnavskom kraji pre potreby Bratislavskej integrovanej dopravy. [2018].

37. Poznámka: Počet SIM kariet nemožno spoľahlivo stotožniť s počtom osôb, takže číslo predstavuje odhad. Špeciálne deti, ale aj starší ľudia nemajú mobilný telefón a zároveň niektorí ľudia vlastnia dva telefóny, a teda sa k nim viažu dve SIM karty.

Počet „denných“ SIM

- 0 - 250
- 250 - 500
- 500 - 1500
- 1500 - 2250
- 2250 - 3500
- 3500 - 11602

Obr. 12:

Odkiaľ prichádzajú denní migranti do Bratislavu? Na mape je označených top 14 miest nad 2 300 denných migrantov.

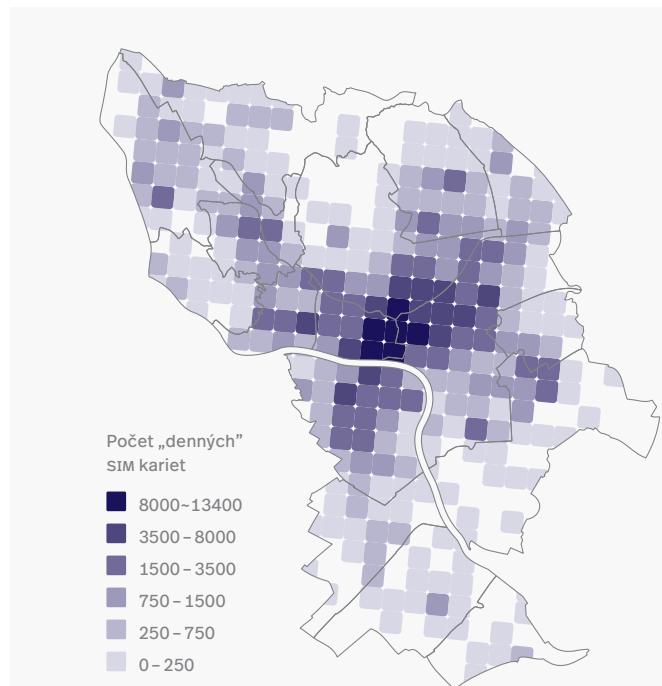
Zdroj dát: Slovak Telekom, Orange Slovensko (Market Locator)

Vidíme, že Bratislava je silným magnetom pre ľudí nielen z kraja, ale i z miest a obcí presahujúcich jeho hranice. **138 557 SIM kariet denne prichádzajú do Bratislavu z Bratislavského a Trnavského kraja, 57 953 z nich pochádza zo 14 miest (obr. 12).** Na slovenskom území môžeme teda badať hranice funkčného metropolitného regiónu. Dáta sme získali z monitorovania SIM kariet, ktoré sa pohybovali na území mesta počas dňa.

Kde v meste sa združujú denní dochádzajúci?

Denní migranti sa sústredzujú v oblastiach, ktoré sú charakteristické vysokou koncentráciou pracovných príležitostí, vzdelania, kultúry, obchodu a iných služieb. Z mapy (obr. 13) vidíme, že ide predovšetkým o centrálne oblasti mesta (Staré Mesto, zóny administratívnych budov – rozhranie Starého Mesta a Ružinova, špecificky Nivy a ok-

lie, Patrónka či okolie nákupného centra Avion).

Obr. 13:

Počet „denných“ SIM kariet podľa štvorcov / Zdroj dát: Slovak Telekom, Orange Slovensko (Market Locator)

TIP OD MIBU

Denní dochádzajúci zvyčajne mesto využívajú čo najefektívnejšie v zmysle napĺňania svojich povinností a cieľov. Po ich naplnení sa zvyčajne presúvajú domov. Poznanie ich mobility a destinácií v meste je preto zásadné. Participatívne nástroje či aktivity môžeme realizovať v miestach, kde sa nachádzajú, napr. na hlavnej železničnej či autobusovej stanici, prípadne v zónach, kde pracujú a zdržiavajú sa na ceste

do/z mesta (administratívne komplexy či nákupné centrá na okrajoch mesta). Predpokladajme však, že nebudú mať veľa času ani záujem, preto by aktivity mali byť navrhnuté s ohľadom na efektívnu, jednoduchú komunikáciu, prípadne spätnú väzbu.

Online metódy participácie s presným cielením by pre túto skupinu mohli byť pomerne vhodným nástrojom.

Cudzinci/cudzinky predstavujú až 8 % populácie Bratislavы a tvoria nezanedbatelnú zložku populácie, ktorej význam bude do budúcnosti rásť. Typickým cudzincom v meste je muž v ekonomickej produktívnej veku. Naopak, medzi cudzincami je nízky počet detí a starších ľudí. Najviac cudzincov/cudziniiek sa koncentruje v kozmopolitickom Starom Meste, ale tvoria aj klastre v priemyselných areáloch na okrajoch Bratislavы.

10 najčastejších krajín pôvodu cudzincov z EÚ

10 najčastejších krajín pôvodu cudzincov z tretích krajín

Obr. 14:

Najčastejšie krajiny pôvodu cudzincov/cudziniek žijúcich v Bratislave / Zdroj dát: Úrad hraničnej a cudzineckej polície, január 2020³⁸

Počet cudzincov/cudziniek v Bratislave najmä v posledných rokoch výrazne narastá. Podobne ako v iných hlavných mestách, cudzinci sa koncentrujú práve tu. V Bratislave žije takmer tretina všetkých cudzincov, ktorí prišli žiť na Slovensko. Ich podiel na mestskom obyvateľstve s trvalým pobytom je okolo 8 %. Tvoria tak nezanedbateľnú časť bratislavskej populácie. Nie je prekvapením, že najviac sú zastúpení v Starom Meste, kde sú sústredené aj veľké zahraničné firmy.

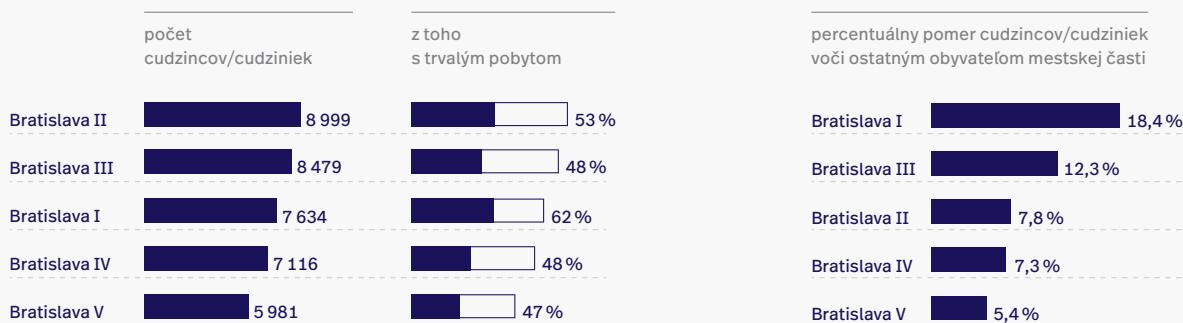
Narastajúci počet cudzincov/cudziniek samozrejme vytvára rôzne výzvy pre ich zapojenie do spoločnosti. Preto musíme uvažovať

nad tým, ako vie mesto reagovať na rôzne potreby cudzincov. Kam budú chodiť ich deti do škôl? Sú na to školy pripravené? Ako si vedia budovať vzťahy, nájsť priateľov? Ako sa dozvedia o dôležitých informáciách o živote v Bratislave či o kultúrnych aktivitách? Budú pre nich dostupné služby, keď dosiahnu seniorský vek?

K januáru 2020 žilo v Bratislave oficiálne registrovaných 38 210 cudzincov, ktorí pochádzali až zo 140 krajín sveta. V rámci EÚ najväčšie komunity cudzincov pochádzajú hlavne zo susedných krajín, mimo EÚ sú to Ukrajina, Srbsko, Ruská federácia a Vietnam (obr. 14).

V prípade Srbov ide predovšetkým o ľudí, ktorí majú status zahraničného Slováka, a preto majú oproti iným cudzincom zvýhodnený pobyt na Slovensku. V pomerne nízkej miere sú zastúpené aj africké krajiny (napr. Pobrežie Slonoviny, Botswana či Zimbabwe).

38. V januári 2020 boli ešte obyvatelia Veľkej Británie evidovaní ako občania EÚ.

Obr. 15:

Počet cudzincov v jednotlivých okresoch Bratislavы / Zdroj dát: CVEK, vlastné prepočty z dát UHCP – k 22. 1. 2020

Cudzinci v Bratislave sú veľmi rozmanití, ale typický bratislavský cudzinec je pracujúci muž

V skupine cudzincov/cudziniek v Bratislave prevládajú muži (61%) oproti ženám (39%). Vo vekových kategóriách sú rozdelení nerovnomerne, najmenej je starších ľudí nad 60 rokov ($2\ 450 = 6,4\%$) a detí do 18 rokov ($4\ 093 = 11\%$). Najvýraznejšiu skupinu cudzincov tvoria ľudia od 19 do 50 rokov (viac ako 70%). Približne polovica (52%) cudzincov má v Bratislave udelený trvalý pobyt, čo znamená, že títo ľudia majú v Bratislave aj právo voliť v komunálnych voľbách. Vzťahujú sa na nich aj mnohé ďalšie práva a povinnosti súvisiace so službami poskytovanými obyvateľom s trvalým pobytom. Pri prechodnom pobytu sú cudzinci znevýhodnení

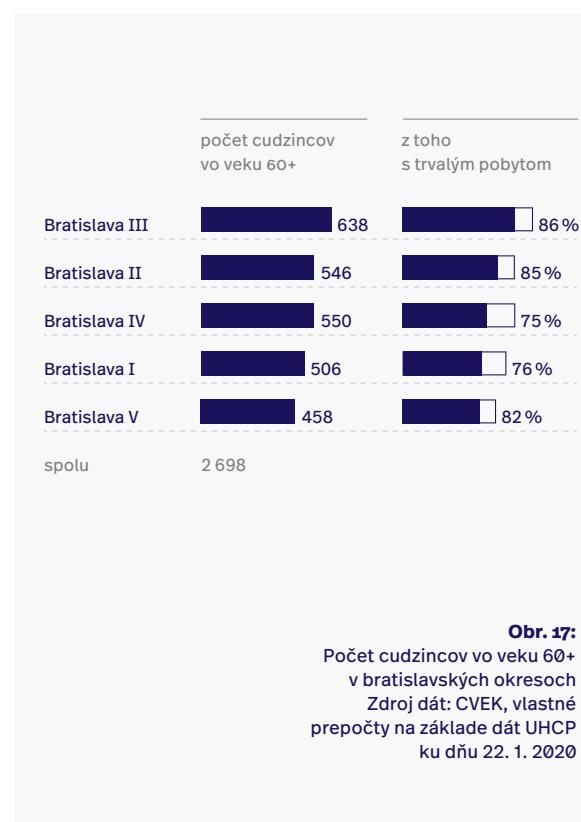
oproti občanom SR s prechodným pobytom, pretože si nemôžu nahlásiť trvalý pobyt, pokiaľ nespĺňajú pomerne prísne podmienky určené zákonom o pobytu cudzincov (okrem iného aj dĺžku pobytu v SR)³⁹.

Podiel cudzincov v jednotlivých bratislavských okresoch sa výrazne líši

Ak berieme do úvahy absolútne čísla, cudzinci sú v Bratislave rozptýlení pomerne rovnomerne. Najmenej cudzincov žije v okrese Bratislava V (5 981) a najviac v okrese Bratislava II (8 999). Ak sa však pozrieme na percentuálny podiel voči celkovému počtu obyvateľov v danej mestskej časti, je vidno, že výrazne najviac cudzincov žije v okresoch Bratislava I⁴⁰ a Bratislava III (obr. 15).

Cudzinci prichádzajú do Bratislavы aj s deťmi. Najviac ich je v okrese Bratislava III

Vzhľadom na verejné politiky a služby pre cudzincov je dôležité vedieť, koľko detí žije v jednotlivých okresoch mesta. Dôležité je vedieť, koľko detí je vo veku povinnej školskej dochádzky, takže školy by mali reagovať na ich potreby – či už ide o materské alebo základné školy, kde sú zriaďovateľmi práve miestne samosprávy (obr. 16).

Starších cudzincov je v meste ešte pomerne málo, ale v budúcnosti musíme pamätať aj na nich

Ďalšou skupinou sú starší ľudia, ktorí môžu byť v súčasnosti aj budúcnosti odkázaní na rôzne druhy sociálnych služieb (**obr. 17**). V súčasnosti je počet cudzincov vo veku 60+ ešte stále pomerne nízky, je možné však predpokladať, že v budúcnosti bude ich počet narastať, podobne ako všeobecne narastá podiel starších ľudí v populácii.

Bohatý a nerovný mestský región

Bratislava a jej zázemie predstavujú najvýznamnejší ekonomický región Slovenska. Jeho ekonomická úroveň je porovnatelná s niektorý-

mi rozvinutejšími regiónnymi západnej Európy. Tieto a mnohé ďalšie faktory, spolu so vstupom Slovenska do Európskej únie v roku 2004, viedli k výraznému nárastu príjmov obyvateľov Slovenska a predovšetkým dynamicky sa rozvíjajúceho bratislavského regiónu, osobitne hlavného mesta⁴¹.

Hoci Slovensko patrí medzi najviac rovnostárske krajinu v zmysle rovnomenného rozdelenia príjmov medzi obyvateľmi v rámci EÚ aj OECD⁴², aj tu pozorujeme výraznú mieru regionálnych nerovností. Pri bližšom pohľade na analýzu nerovností medzi mestami a obcami metropolitného regiónu hlavného mesta odhalíme, že príjmove nerovnosti merané Giniho koeficientom⁴³ sú v Bratislave, ako aj vo viacerých obciach v blízkosti hlavného mesta omnoho vyššie než vo zvyšku krajinys⁴⁴.

39. Zákon č. 404/2011 Z. z. o pobytu cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

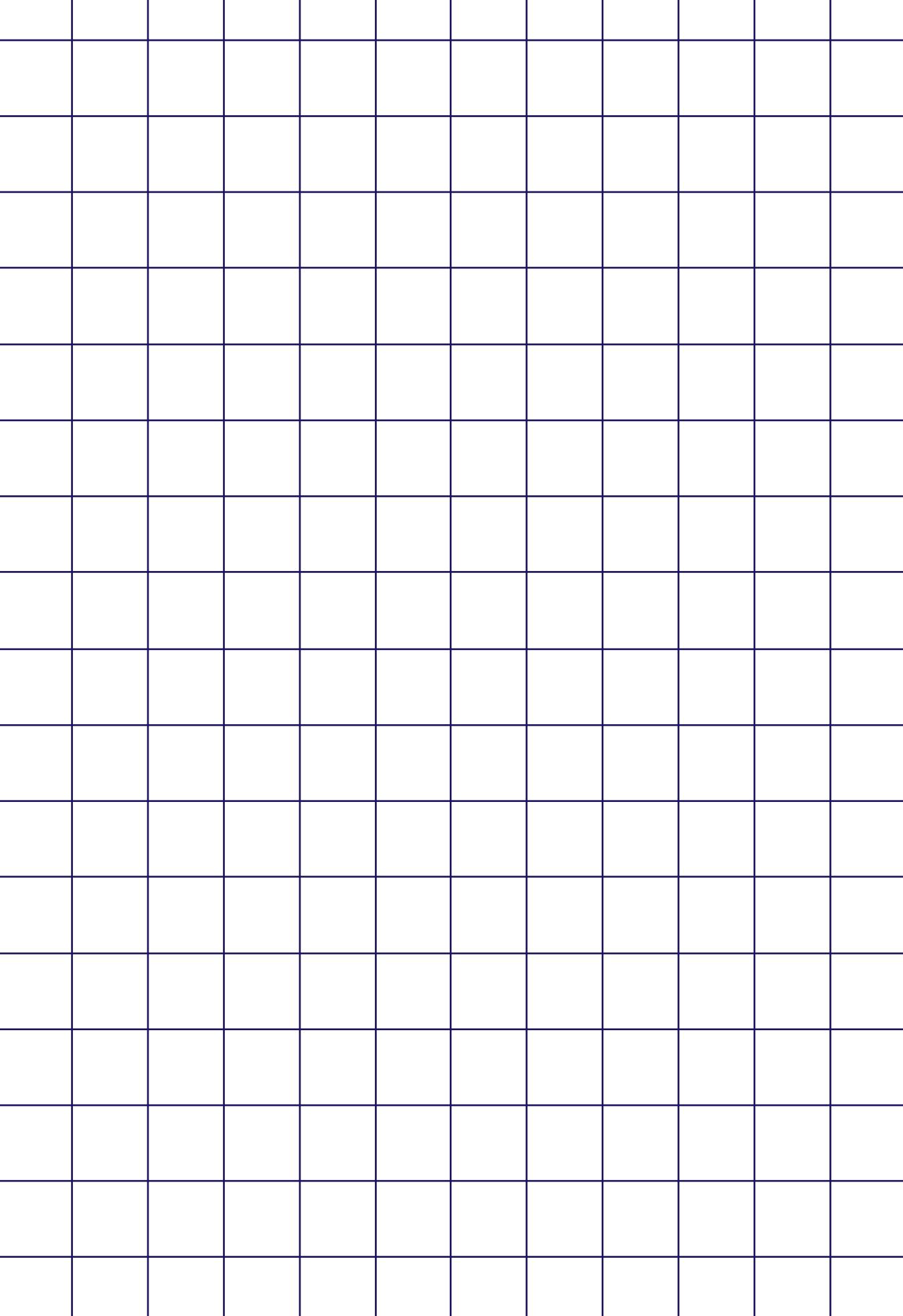
40. Poznámka: Nie je prekvapením, že centrum mesta je najkozmopolitnejšou časťou Bratislavы.

41. VÝBOŠŤOK, J., ŠVEDA, M., MICHÁLEK, A. Zarábam dosť, aby som mohol žiť v suburbii?: Analýza príjmovej diferenciácie v zázemií Bratislavы. In ŠVEDA, M., ŠUŠKA, P. (ed.). Suburbanizácia 2 : Sondy do meniaceho sa zázemia Bratislavы. 2021.

42. MICHÁLEK, A., VÝBOŠŤOK, J. Economic Growth, Inequality and Poverty in the EU. In Social Indicators Research. 2018. OECD. Gini index. 2017. Eurostat. Data Explorer. 2020. (Pomer 20 % vysokopríjmových vs. 20 % nízkopríjmových)

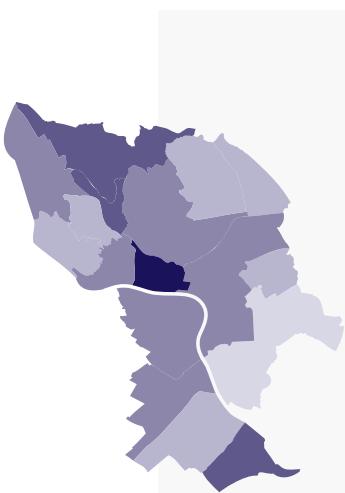
43. Giniho koeficient: GINI, C. Variabilita e mutabilità. 1912.

44. VÝBOŠŤOK, J., ŠVEDA, M., MICHÁLEK, A. Zarábam dosť, aby som mohol žiť v suburbii?: Analýza príjmovej diferenciácie v zázemií Bratislavы. In ŠVEDA, M., ŠUŠKA, P. (ed.). Suburbanizácia 2 : Sondy do meniaceho sa zázemia Bratislavы. 2020.

V tejto kapitole sme poukázali na to, že cudzinci/cudzinky tvoria dôležitú časť populácie hlavného mesta. Pri nastavovaní participatívneho procesu musíme myslieť na prístupnosť zvolených nástrojov. Táto skupina ľudí nie vždy ovláda domáci jazyk, nemusia sa cítiť vítaní, a teda ani pozvaní do plánovania mesta. Možno ani necítiť zodpovednosť za tvorbu mesta, či podceňujú svoju rolu v jeho tvorbe. Ako sme naznačili, cudzinci/cudzinky netvoria homogénnu skupinu, preto musíme myslieť na ich špecifiká. Aké majú vzdelanie či pracovné zaradenie? Žijú skôr izolovane alebo v klastroch, neformálnych sieťach? Majú vlastné spolky, cez ktoré by sme ich vedeli osloviť? V ktorej mestskej časti sa nachádzajú a aké služby a kultúru tu tvoria? Môžeme ich osloviť priamo, alebo budeme potrebovať sprostredkovateľov?

Hoci príjmy v Bratislave sledujú narastajúce trendy západných krajín, ide o zvyšovanie na úkor prehlbovania rozdielov v príjmoch medzi jednotlivými skupinami obyvateľov. Priemerný obyvateľ mestskej časti Bratislava – Staré Mesto zarobí až o 400 Eur mesačne viac ako priemerný obyvateľ mestskej časti Bratislava – Podunajské Biskupice.

Obr. 18:
Štvorročný priemer
mediánov pracovných
príjmov v mestských
časťach Bratislavы
(2014 - 2017) / Zdroj
dát: Sociálna poisťovňa

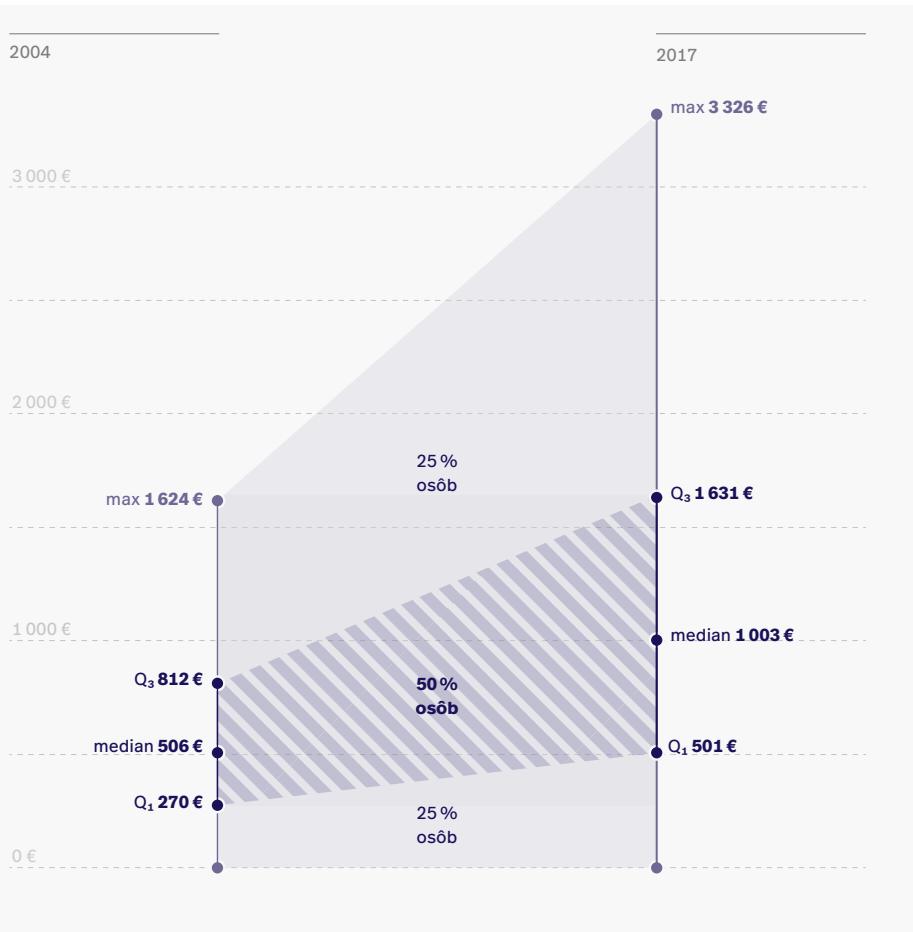
mesačný príjem	mestská časť
990 €	Staré Mesto
890 €	Bratislava
820 €	Čunovo
807 €	Lamač
795 €	Záhorská Bystrica
758 €	Devínska Nová Ves
752 €	Nové Mesto
751 €	Petržalka
751 €	Jarovce
747 €	Karlova Ves
738 €	Ružinov
719 €	Rusovce
707 €	Dúbravka
703 €	Rača
695 €	Vajnory
687 €	Vrakuňa
677 €	Devín
603 €	Podunajské Biskupice

Pracovné príjmy v Bratislave

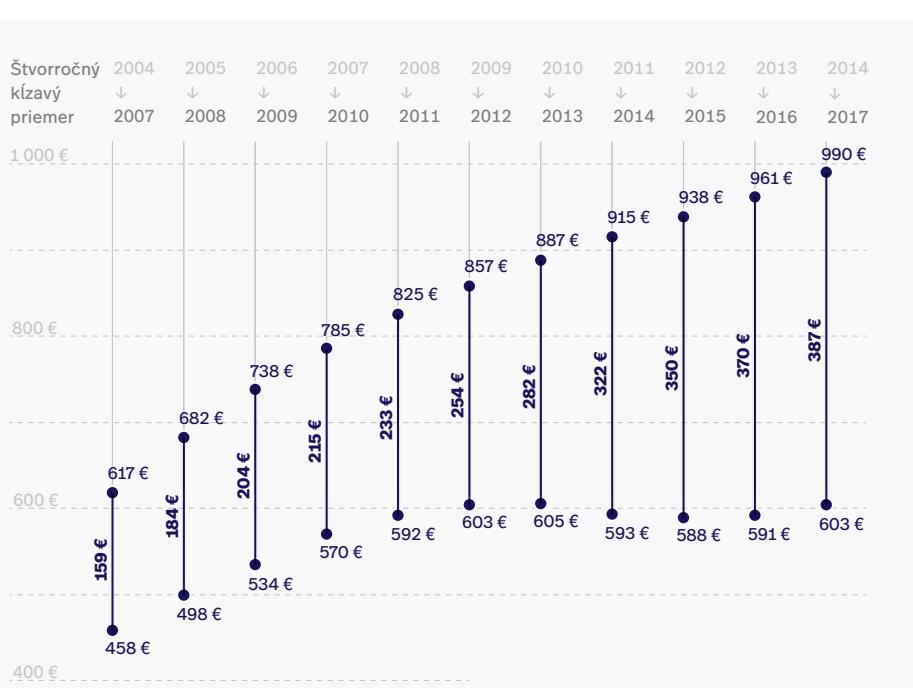
Pracovný príjem chápeme ako synonymum hrubej mzdy. Oproti výške platu hovorí viac o príjmoch samotných obyvateľov. Z dôvodu lepšej reprezentatívnosti údajov využívame iba dátá zamestnancov na plný alebo čiastočný úvázok a vynechávame údaje o podnikateľoch, pomerateľoch rôznych dávok a podobne. **Obr. 18** zobrazuje porovnanie miezd obyvateľov mest-

ských častí Bratislavы s najvyššou a najnižšou úrovňou pracovných príjmov. **Najvyššie mzdy (pracovné príjmy)** majú v Bratislave obyvatelia Starého Mesta. Za ním nasledujú obyvatelia Čunova, Lamača aj vzdialenejšej severnej časti Záhorskej Bystrice. Naopak najmenej zarábajúce pracovné mesta obsadzujú obyvatelia Vrakune, Vajnor, Podunajských Biskupíc a Devína. Je zrejmé, že pomyselné nožnice medzi nízkopríjmovými a vysokopríjmovými obyvateľ-

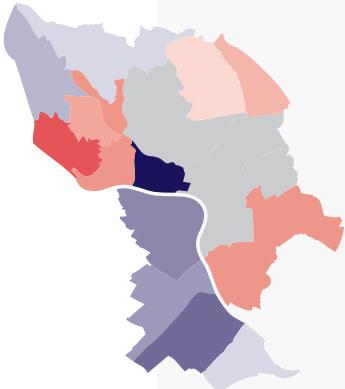
mi sa roztvárajú (**obr. 19**). Rozdiel medzi obyvateľstvom s nižšími a vyššími príjmami sa prehlbuje. V porovnaní medzi rokmi 2004 a 2017 došlo k tomu, že sa zdvojnásobil rozdiel v príjmoch osôb medzi najnižším a najvyšším kvartítom v pracovných príjmoch obyvateľov.

Obr. 19:
Distribúcia mzdy
v Bratislave
(2004 vs. 2017)
Zdroj dát: Sociálna
poisťovňa

Obr. 20:
Rozdiel medzi mini-
málnym a maximálnym
mediánom mesačného
príjmu v mestských
častiach (v eurách)⁴⁵
Zdroj dát: Sociálna
poisťovňa

zmena medzi 2004 – 2007 a 2014 – 2017	mestská časť	medián príjmu 2004 – 07 → 2014 – 17
	medián	529 € → 747 €
+16 pb	Staré Mesto	617 € → 990 €
+9 pb	Rusovce	462 € → 719 €
+7 pb	Petržalka	493 € → 751 €
+5 pb	Jarovce	502 € → 751 €
+3 pb	Devínska Nová Ves	519 € → 758 €
+2 pb	Záhorská Bystrica	555 € → 795 €
+1 pb	Čunovo	576 € → 820 €
žiadna zmena	Nové Mesto	532 € → 752 €
žiadna zmena	Vrakuňa	487 € → 687 €
žiadna zmena	Ružinov	524 € → 738 €
-2 pb	Rača	506 € → 703 €
-4 pb	Vajnory	515 € → 695 €
-5 pb	Dúbravka	526 € → 707 €
-6 pb	Karlova Ves	559 € → 747 €
-6 pb	Podunajské Biskupice	458 € → 603 €
-6 pb	Lamač	603 € → 807 €
-15 pb	Devín	561 € → 677 €

Obr. 21

Zmena mediánu príjmu mestských častí (ako percentuálneho podielu priemerného mediánu vo všetkých mestských častiach) v percentuálnych bodoch (pb)^{48,49}

Zdroj dát: Sociálna poistovňa

Systematicky sa zväčšoval aj rozdiel medzi mestskými časťami s najnižšími a najvyššími pracovními príjmami (**obr. 20**).

Ľudia v Starom Meste zarábali najviac

Úroveň a vývoj (mediánu⁴⁶) príjmov v mestských častiach Bratislavou poukazuje na výrazné postavenie obyvateľov Starého Mesta v porovnaní s ostatným mestským časťami (**obr. 21**). **V ostatných desiatich rokoch si Staré Mesto v porovnaní s ostatnými mestskými**

časťami viedie stále lepšie. V priebehu rokov 2004 – 2017 neklesol medián príjmov ľudí Starého Mesta ani raz pod úroveň hlavného mesta ako celku. Príjem⁴⁷ v tejto časti Bratislavu dosahoval v roku 2017 hodnotu takmer 12 000 € ročne. Znamená to, že rovná polovica obyvateľov Starého Mesta dosahovala v rokoch 2014 – 2017 hrubú mzdu na úrovni aspoň 1 000 € mesačne.

Najslabšie postavenie z hľadiska príjmov má v rámci Bratislavu mestská časť Podunajské Bisku-

pice. Nižšie mzdy pozorujeme aj v Devíne, vo Vrakuni, Vajnoroch, v Rači, Dúbravke a v Rusovciach.

45. Poznámka: Rozdiel v priemernom mesačnom príjme medzi najmenej a najviac prosperujúcimi mestskými časťami pravdepodobne čoskoro presiahne 400 eur.

46. Poznámka: Medián označuje strednú hodnotu rozloženia údajov. V prípade mediánu pracovních príjmov to znamená, že rovnaký počet obyvateľov (polovica) zarábal v danom období viac ako uvedenú hodnotu a rovnaký počet obyvateľov zarábil menej oproti tejto hodnote.

47. Poznámka: Príjem za roky 2014 – 2017 je vypočítaný ako priemer štyroch ročných príjmov (mediánov) v jednotlivých mestských častiach za roky 2014 – 2017.

Vo väčšine týchto častí nedosahuje medián mesačnej mzdy ani 700 € (8 400 € ročne). Rozširuje sa tak rozdiel medzi bohatšími a chudobnejšími časťami, ako aj rozdiel medzi ich obyvateľmi navzájom.

Rozdiel medzi mestskou časťou s najvyššou mzdou (Staré Mesto) a najnižšou ročnou mzdou (Podunajské Biskupice) narástol z 1 900 na 4 600 €, pričom pomer medzi príjmom jedného a druhého postupne vzrástol z 1,35-násobku na 1,64-násobok. Znamená to, že priemerný obyvateľ Starého Mesta zarobí ročne o 64 % viac ako obyvateľ Podunajských Biskupíc. Staré Mesto je zároveň aj mestskou časťou, ktorej priemerný pracovný príjem narastal omnoho rýchlejšie oproti mzdám v rámci hlavného mesta ako celku. Mzdy tu rástli o šestinu (16 %) rýchlejšie oproti priemeru Bratislavы. Naopak mestská časť Devín zaznamenala najpomalší nárast mzdy oproti ostatným mestským časťiam. Rast pracovných príjmov bol zhruba o šestinu (15 %) pomalší oproti priemeru hlavného mesta.

Ohrozenie príjmovou chudobou v Bratislave

V niektorých západných krajinách (napr. USA⁵⁰) sú mestá lákadlom pre nízkopríjmové obyvateľstvo z dôvodu ich ekonomickej robustnosti. Naopak v Bratislave nie je situácia až taká vypuklá. Do mesta sa stahujú skôr ľudia s vyším dosiahnutým vzdelaním prevažne vo veku 20-39 rokov. Ak sa ale pozeráme na úroveň migrácie z Bratislavы, vidíme, že sa mierne zvýšil podiel obyvateľov s nižším dosiahnutým vzdelaním⁵¹. Znamená to, že menej vzdelané obyvateľstvo, ktoré je často nositeľom nižšieho príjmu, je vytláčané z mesta von. V Bratislave môžu ľudia nájsť

vo všeobecnosti lepšie platené voľné pracovné miesta aj pracovné miesta, aké by sa v iných regiónoch nenašli, a to láka i ľudí s horšou ekonomickou situáciou. Preto sa v Bratislave môžu objavovať tiež komunity s podpriemernými až veľmi nízkymi príjmami.

Pri nastavení hranice rizika chudoby ako 60 % mediánu⁵² mzdy v rámci tej-ktorej mestskej časti dosiahneme v roku 2017 celkovú mieru chudoby v Bratislave na úrovni takmer 30 %. Ak hranicu rizika chudoby vypočítame na základe celoštátneho mediánu, dosiahne podiel chudobných v rovnakom roku úroveň 18 %. V obidvoch prípadoch je evidentný nárast po krízovom roku 2009 a nárast počtu nízkopríjmového obyvateľstva sa spomalil až v rokoch 2015 – 2016 (obr. 22).

Staré Mesto predstavuje územie s veľmi nízkou mierou chudoby, pričom ostatné mestské časti dosahujú pomerne podobnú úroveň s najhoršou situáciou v Podunajských Biskupiciach (obr. 23). **V Starom Meste je iba 14 % obyvateľov ohrozených chudobou, zatiaľ čo v Podunajských Biskupiciach je tento podiel až 31 %.**

Z hľadiska príjmovej chudoby sú najohrozenejšou vekovou kategóriou ľudia vo veku 65+ rokov. Starší ľudia dosahujú dlhodobo nadpriemernú úroveň chudoby. Pre všetkých ekonomicky aktívnych obyvateľov Bratislavы sa v rokoch 2014 – 2017 táto hodnota pohybovala v rozpäti 24-30 %. Nakoľko však množstvo ľudí vo veku 65+ rokov namiesto práce poberá dôchodok, údaje o príjmoch zo zamestnania nezachytávajú ohrozenie chudobou pre túto vekovú kategóriu objektívne. Údaje o disponibilných

príjmoch domácností v Bratislavskom kraji, ktoré zahŕňajú všetky typy príjmov, naznačujú, že ľudia vo veku nad 65 rokov mali v roku 2018 v priemere o 17 % nižšie príjmy a súčasne aj vyšiu mieru ohrozenia chudobou ako ľudia v produktívnom veku.⁵⁴

48. Poznámka: Pod pojmom percentuálny bod rozumieme rozdiel percentuálnych hodnôt medzi prvým (2004 – 2007) a druhým (2014 – 2017) sledovaným obdobím. Staré Mesto dosahovalo v úvodnom období o 17 % vyšší príjem oproti priemeru mestských častí. Neskôr už dosahovalo príjem o 33 % vyšší oproti priemeru. Celkovo sa tak jeho príjem polepšil oproti priemernej hodnote o 16 percentuálnych bodov (p. b.).

49. Poznámka: V posledných desiatich rokoch si Staré Mesto v porovnaní s ostatnými mestskými časťami viedie stále lepšie.

50. GLAESER, E., KAHN, M. E., RAPPAPORT, J. Why do the poor live in cities? The role of public transportation. In Journal of Urban Economics. 2008.

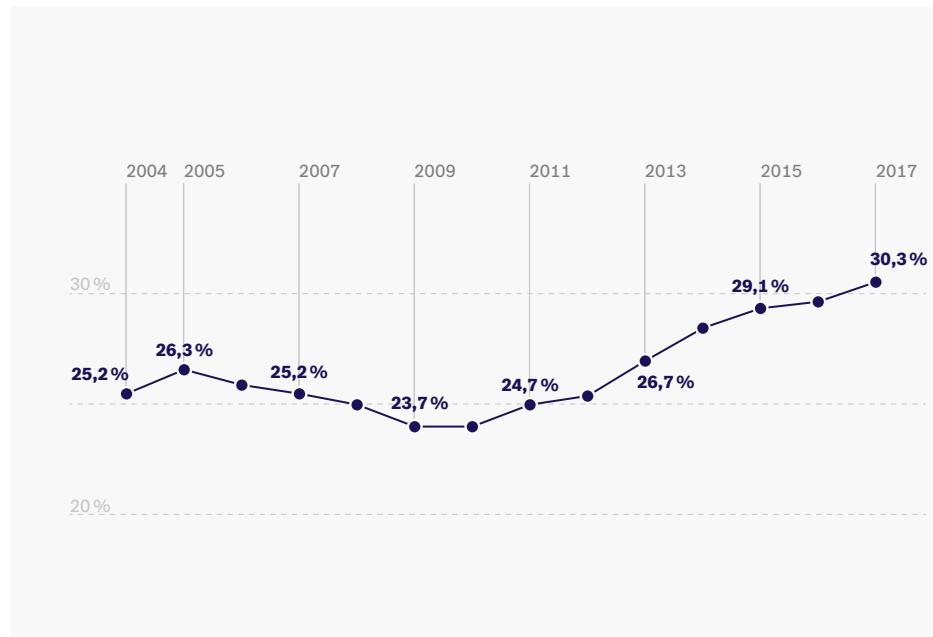
51. Štatistický úrad Slovenskej republiky. Štatistika vnútorných migrácií na území Slovenska v rokoch 2000 – 2019. 2020.

52. Poznámka: Medián označuje strednú hodnotu rozloženia údajov. V prípade mediánu pracovných príjmov to znamená, že rovnaký počet obyvateľov (polovica) zarábal v danom období viac ako uvedenú hodnotu a rovnaký počet obyvateľov zarobil menej oproti tejto hodnote.

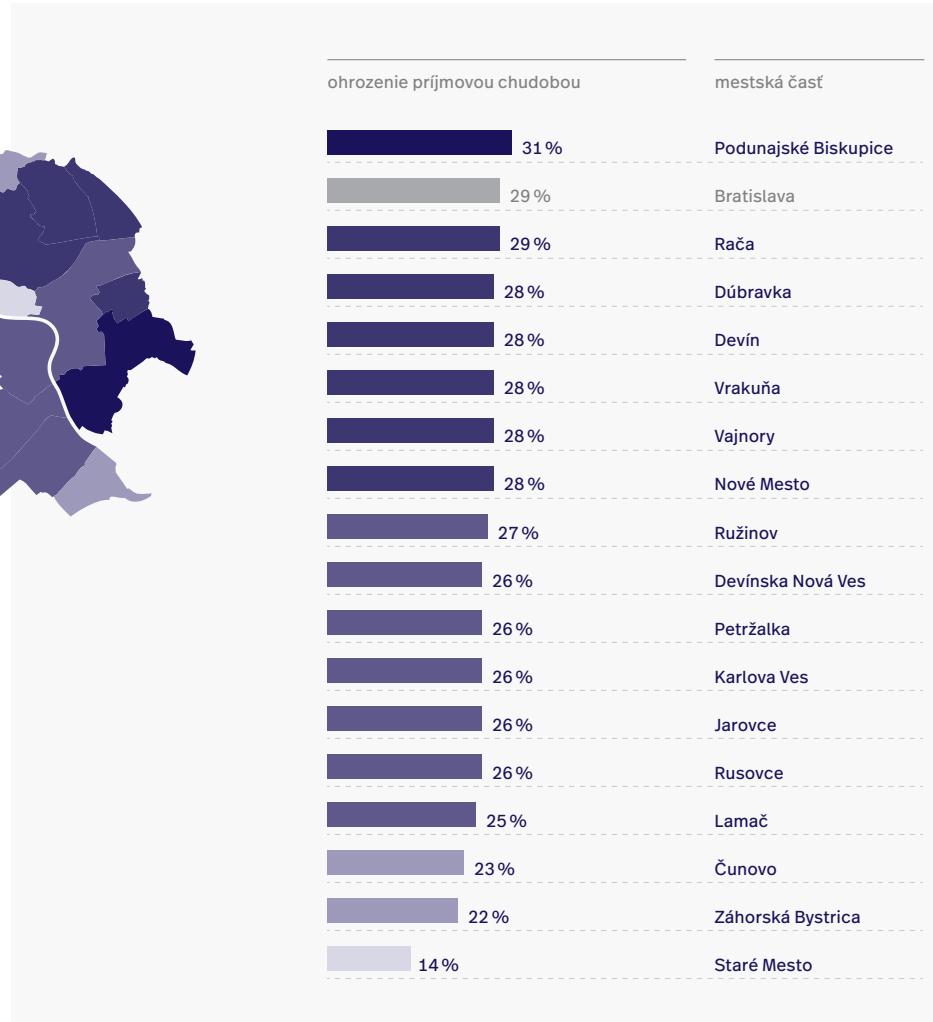
53. Poznámka: Nárast počtu ľudí s nízkymi príjmi sa spomalil len nedávno, aj napriek tomu však je na vzostupe.

54. VLAČUHA, R., KOVÁČOVÁ, Y. EU SILC 2018: Indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia. 2019.

55. Obr. 23 ukazuje hrozbu chudoby (alebo hrozbu chudoby na základe príjmu jednotlivca z povolania). Hodnota výstupu predstavuje priemernú hodnotu v bratislavských mestských častiach medzi rokmi 2014 až 2017. Ako vidíme, najmenej ohrozená je mestská časť Staré Mesto. Na druhej strane najohrozenejšou je okres Podunajské Biskupice. V Starom Meste je iba 14 % obyvateľov ohrozených chudobou, zatiaľ čo v Podunajských Biskupiciach je tento podiel až 31 %.

Obr. 22:

Miera ohrozenia chudobou v Bratislave⁵³
Zdroj dát: Sociálna poisťovňa

Obr. 23:

Ohrozenie príjmovou chudobou v mestských častiach Bratislavы
(2014 – 2017)⁵⁵ / Zdroj dát: Sociálna poisťovňa

Ľudia mimo štatistik a oficiálnych príjmov

Na území hlavného mesta sa uskutočnilo v roku 2016 sčítanie ľudí bez domova⁵⁶, podľa ktorého sa tu nachádza približne 2 064 ľudí bez domova (tab. 1). Tretina zo sčítaných ľudí žila na ulici alebo v nocľahárni. Podľa kvalifikovaných odhadov môže byť však skutočný počet ľudí bez domova v Bratislave až

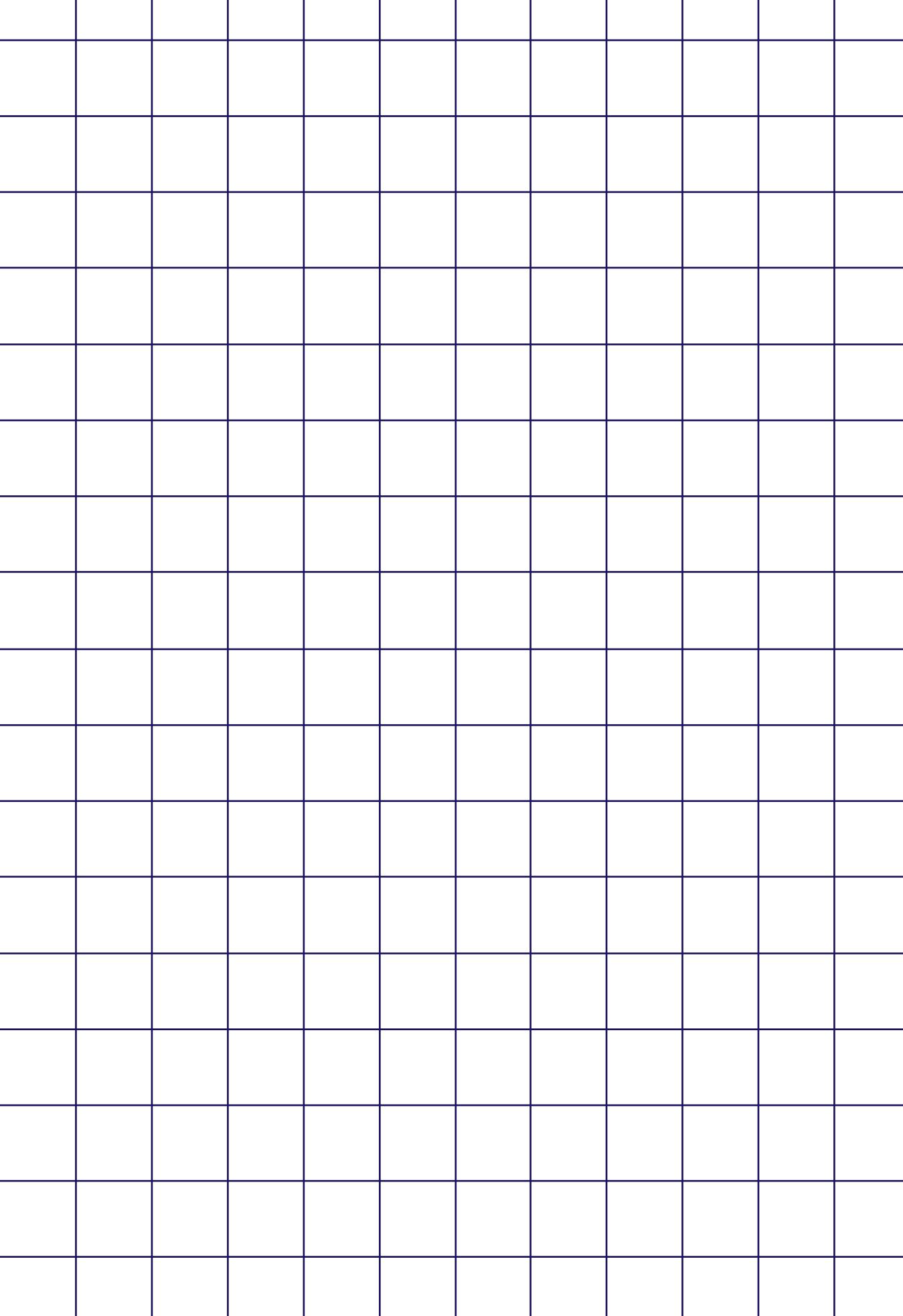
dvojnásobný. Magistrát hlavného mesta, ako aj poskytovatelia sociálnych služieb odhadujú počet ľudí bez domova v počte 4 000-5 000⁵⁷.

Počet	Miesto sčítania	Percentuálny podiel
Na ulici alebo v nocľahárňach		
→ 1 286	→ dospelí	→ 62,3 %
→ 24	→ deti	→ 1,2 %
V zariadeniach (ubytovne, útulky, nemocnice...)		
→ 494	→ dospelí	→ 23,9 %
→ 260	→ deti	→ 12,6 %
→ 2 064	Spolu	→ 100 %

Tab. 1
Vybrané charakteristiky sčítaných
ľudí bez domova v Bratislave v roku 2016
Zdroj: Sčítanie ľudí bez domova
v Bratislave, 2016

56. Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky. Historicky prvé sčítanie ľudí bez domova. 2016.

57. Analýza a akčný plán na rok 2016 Stratégie riešenia problematiky ľudí bez domova v Bratislave. Podla: Notabene. Odhady ľudí bez domova a sčítanie. n.d.

V ktorej mestskej časti sa nachádzajú a aké služby a kultúru tu tvoria? Môžeme ich osloviť priamo, alebo budeme potrebovať sprostredkovateľov? V tejto kapitole sme načrtli, že ľudia v Bratislave žijú v rozličných ekonomických podmienkach, ktoré môžu ovplyvniť to, aké miesto pre život si v meste vyberajú. Ak to chceme zohľadniť pri participatívnom procese, znamená to, že vyberieme cieľové skupiny a dizajn samotných procesov tak, aby sme zachovali princíp spravodlivého a inkluzívneho plánovania, tzv. mesta pre všetkých, a teda nielen tých, ktorí si ho môžu dovoliť.

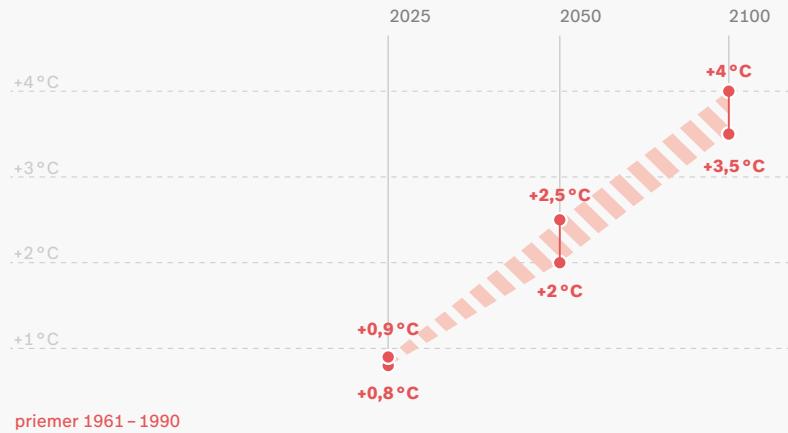
S rozdielnymi životnými podmienkami súvisia aj rôzne motívacie a miera záujmu zapájať sa do vecí spoločného plánovania. Všeobecne ľudia s nižšími príjmami žijú iné životy, pričom ich základným cieľom je zabezpečenie príjmu pre vlastné fungovanie. Táto časť je mimoriadne

osožná pre politikov a predstaviteľov samosprávy pri určovaní priorit, ale aj pri plánovaní obnovy spoločnej infraštruktúry. Ponúka tiež náhľad do miest Bratislavы, kde už je/bude potreba sociálnych služieb pre znevýhodnené skupiny.

Zmena klímy sa prejavuje aj v Bratislave. Sú to hlavne horúčavy, nedostatok zrážok, inokedy zasa ich nadbytok, ktoré významne menia životné podmienky obyvateľov/obyvateľiek mesta. Najviac postihnuté sú/budú oblasti, ktoré sú najmenej adaptované na dôsledky zmeny klímy — hlavne oblasti intenzívnej zástavby s vysokým podielom nepriepustných povrchov, napr. väčšina Starého Mesta, okolie Avionu v Ružinove alebo Einsteinovej ulice a Kopčian v Petržalke. Intenzívne zrážky zasa môžu spôsobovať škody najmä tam, kde je sklon terénu ukončený zníženinou. Ide hlavne o mestské časti na úpäti Malých Karpát alebo aj o podchody, podjazdy a tunely, ktoré pri výdatných zrážkach pravidelne čelia ich návalom.

Obr. 24:

Predpokladaný ročný priemer teploty vzduchu v oblasti južného Slovenska v rokoch 2025 – 2100 (v porovnaní s obdobím 1961 – 1990) / Zdroj dát: Atlas hodnotenia zraniteľnosti a rizík nepriaznivých dôsledkov zmeny klímy na území hlavného mesta SR Bratislavу

Dopady klimatickej zmeny v Bratislave

Prejavy a dopady klimatickej zmeny sa prejavujú aj v Bratislave. Zatiaľ čo globálny priemer teploty stúpol od začiatku 20. storočia o takmer 1°C , Slovensko vykazuje za to isté obdobie približne dvojnásobné oteplenie (o 1,7 až 2°C). Rýchlejšie sa zvyšuje aj maximálna a minimálna teplota vzduchu počas celého roka. Výrazný vzostup teploty vzduchu je sprevádzaný aj poklesom zrážok a na druhej

strane nárastom ich extrémnosti (intenzívne dažde). Je vysoko pravdepodobné, že ročný priemer teploty vzduchu sa v oblasti južného Slovenska do roku 2025 zvýší o $0,8\text{--}0,9^{\circ}\text{C}$, do roku 2050 o približne $2,0\text{--}2,5^{\circ}\text{C}$, do roku 2100 o $3,5\text{--}4,0^{\circ}\text{C}$ v porovnaní s obdobím 1961 – 1990 (obr. 24). Očakávame, že dni aj noci budú čoraz teplejšie. Do roku 2050 predpokladáme v Bratislave významný nárast počtu letných, tropických dní⁵⁸, zatiaľ čo poklesne počet mrazových dní⁵⁹.

58. Tropický deň je definovaný teplotou nad 30°C , letný deň teplotou nad 25°C a mrazový deň teplotou pod 0°C . Slovenský hydrometeorologický ústav. Slovník vybraných meteorologických pojmov a výrazov. c2021.

59. Hlavné mesto SR Bratislava. Útvary hľavnej architektry. Atlas hodnotenia zraniteľnosti a rizík nepriaznivých dôsledkov zmeny klímy na území hlavného mesta SR Bratislava. 2020. Ľudí bez domova a sčítanie. n.d.

Silné horúčavy zhoršia život ľuďom hlavne v husto zastavaných oblastiach bez zelene a vody

Na základe analýz zo satelitných snímok vidíme, že najväčšie riziko predstavujú extrémne letné horúčavy pre obyvateľov mestskej časti Ružinov (Trnávka), rovnako Starého Mesta, čiastočne aj Petržalky (Kopčany, Einsteinova ulica) a do istej miery aj Nového Mesta (obr. 25).

Uvedené mestské časti patria medzi tie s najväčším podielom teplých a veľmi teplých plôch k celkovej rozlohe. Značná časť týchto území je tvorená najmä zastavanými a vode nepriepustnými plochami (budovy, cestné komunikácie, parkovacie plochy ap.). Ostrovmi tepla sú najmä okolie nákupného centra Avion s príhláškami parkovacími plochami a ďalšími obchodnými domami a skladovými halami, ďalej Kopčany v Petržalke, okolie Einsteinovej ulice v blízkosti Auparku a Incheby, areál firmy Volkswagen v Devínskej Novej Vsi či centrum mesta.

Najbližšie desaťročia bude stúpať priemerná ročná teplota, ako aj počet tropických dní a nocí⁶⁰. Pre územia mesta, kde prevažuje kompaktná zástavba a nachádza sa málo zelene či vodných plôch a tokov, nebude ľahké vyrovnať sa s dopadmi zmeny klímy. Vlny horúčav sa na ľuďoch prejavujú vyčerpanosťou a horšie ich znášajú seniori a ľudia s respiračnými a kardiovaskulárnymi ochoreniami. Najviac ohrození sú obyvatelia/obyvateľky žijúci v týchto zónach alebo v ich blízkosti.

• Vysoká koncentrácia zastavosti, spevnené plochy a fabrika s mnohými výrobnými halami je zdrojom sekundárneho tepla. V okolí je poľnohospodárska pôda, ktorá prostredie nedostatočne ochladzuje.

• Stará Vajnorská a Vajnorská je oblasťou s množstvom skladowých priestorov a výrobných hál, s minimálnym podielom zelene.

• Mestské lesy a Malé Karpaty veľkou mierou ovplyvňujú počasie na území mesta. V menšom meradle zlepšujú mikroklimu

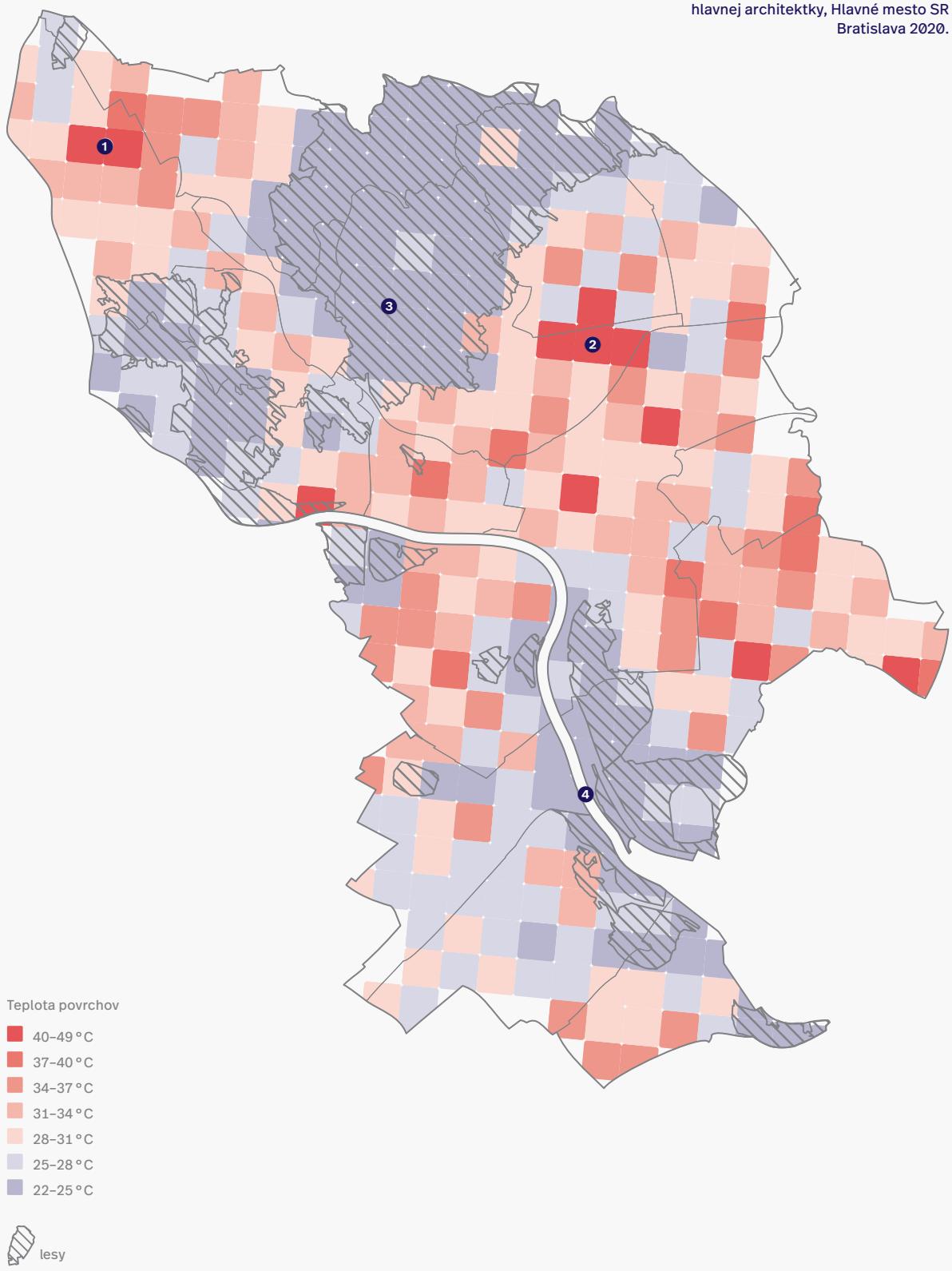
obyvateľov na okraji mestských častí (Lamač, Nové Mesto, Rača, Záhorská Bystrica, Devín a Dúbravka).

• Dunaj a lužné lesy pretínajú mesto najmä v jeho juhovýchodnej časti a na rozdiel od poľnohospodárskej pôdy sa toto prostredie neprehrieva.

60. Hlavné mesto SR Bratislava. Útvary hlavnej architektky. Atlas hodnotenia zraniteľnosti a rizík nepriaznivých dôsledkov zmeny klímy na území hlavného mesta SR Bratislav. 2020.

Obr. 25:

Ohrozenie horúčavami
Zdroj dát: USGS/NASA Landsat 8
Program, 2018. Spracoval: Útvar
hlavnej architekty, Hlavné mesto SR
Bratislava 2020.

Viac intenzívnych zrážok bude ohrozovať ľudí, budovy a mestskú infraštruktúru

Pri hodnotení dopadov intenzívnych zrážok sme hodnotili reliéf povrchu, zaťaženie kanalizačnej siete vodou z domácností, ale aj dažďovou vodou, podiel pripustných a nepripustných povrchov či rôznu výšku hladiny podzemnej vody. Súčasťou hodnotenia bola aj existencia adaptačných opatrení v jednotlivých mestských častiach, ako napr. retenčné nádrže, zrážková kanalizácia a pod., ktoré by im pomohli vyrovnať sa s dopadmi tzv. „prietrží mračien“.

Najviac exponovanými mestskými časťami boli práve Ružinov, Staré Mesto, Nové Mesto a Rača (obr. 26). Ak lokality hodnotíme čisto z pohľadu podielu nepripustných plôch, tak najviac rizikové sú mestské časti Staré Mesto a Ružinov. Podobne je to aj pri výsledkoch hodnotenia ohrozenia cestnej infraštruktúry a budov. Rizikové sú najmä budovy a infraštruktúra, ktoré sa nachádzajú v zniženinách, kde sa hromadí zrážková voda.

Dnes vieme, že pri plánovaní stavania územia sa nestáčí spoľiehať na zrážkovú kanalizáciu, ale musíme ju zachytávať v mieste dopadu a nájsť druhotný spôsob jej využitia. Takto je možné efektívne predísť znehodnoteniu majetku alebo poškodeniu infraštruktúry.

Terénne depresie sú miesta, ktoré sú v prípade intenzívnych zrážok ako prvé zatápané vodou z povrchu. Preto sú potenciálne rizikové pre budovy a infraštruktúru, ktorá sa v nich nachádza.

④ Trnavské mýto a Tehelné pole sú oblasti hustej zástavby a častých terénnych depresií. Zrážky stekajú do verejnej kanalizácie, kde okrem iného riedia odpadovú vodu.

⑤ Rača-Krasňany, Barónka. Zrážky znemožňujú priechodnosť jedného z hlavných dopravných koridorov. Existujúci systém retenčných nádrží a odvodňovacích priekop na úpätí Malých Karpát evidentne nie je postačujúci. Týmto lokalitám tiež neprospevia zastavovanie územia na úkor vihnradov.

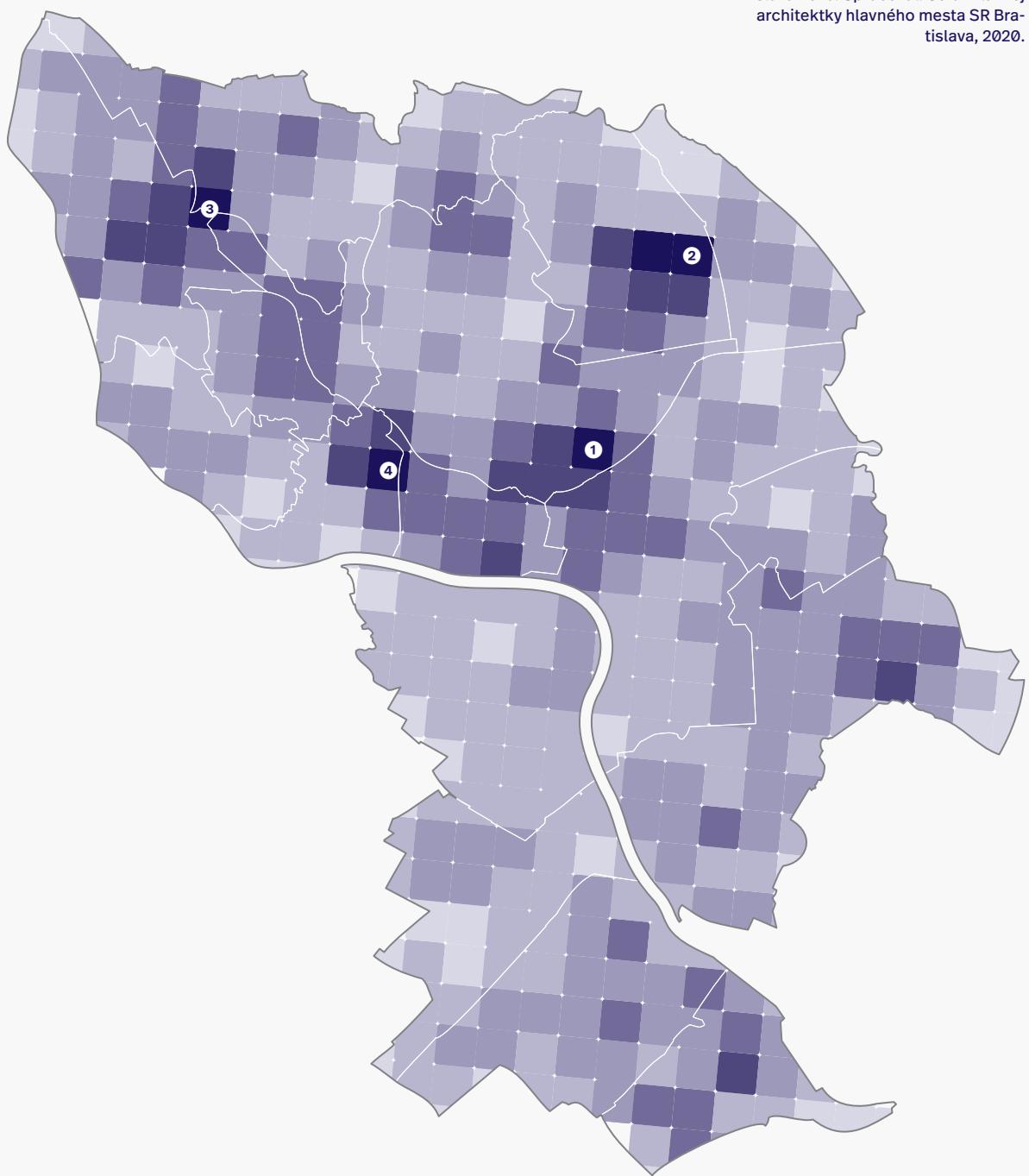
⑥ Devínska Nová Ves v súčasnosti nie je riziková pre obyvateľov, pretože sa nachádza v oblasti polí, hoci s vysokou hladinou podzemnej vody. Situácia sa môže zmeniť pri postupujúcej výstavbe.

⑦ Dôležitý dopravný uzol a administratívne centrum Patrónka môže byť problémové, ak dôjde k zahusťovaniu výstavby pri významnom využití vodu nepripustných materiálov na rozsiahlych plochách.

Obr. 26:

Ohrozenie zrážkami

Zdroj dát: Hlavné mesto SR Bratislava 2016. Spracoval: Útvar hlavnej architektky hlavného mesta SR Bratislava, 2020.

Počet terénnych depresií

- viac ako 15 / km²
- 12–15 / km²
- 9–12 / km²
- 6–9 / km²
- 3–6 / km²
- 0–3 / km²

Ohrození ľudia, budovy a mestské oblasti

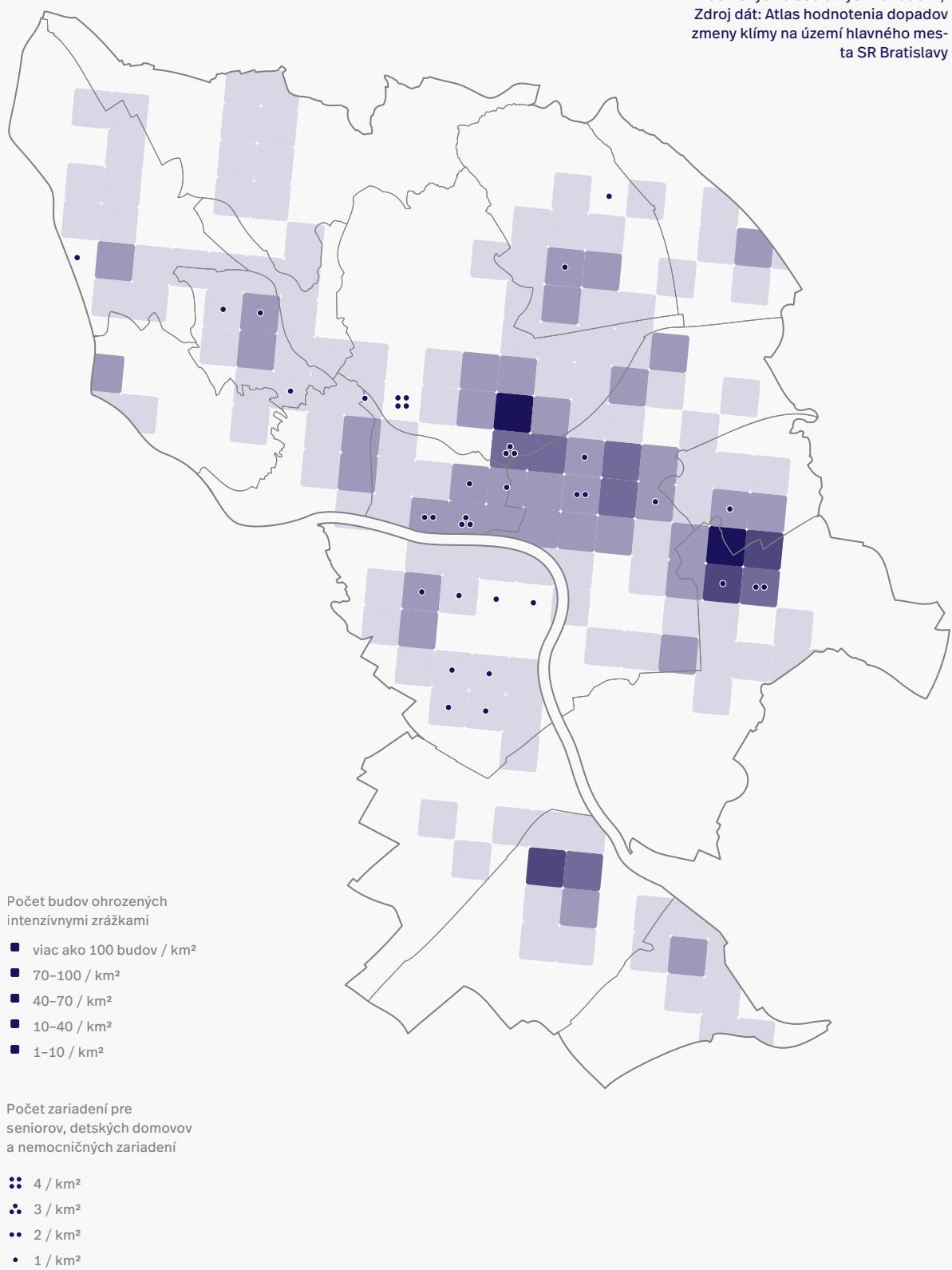
Pri hodnotení miery ohrozenia mesta prejavmi zmeny klímy sa musíme zameriť na najviac zraniteľné časti mesta, jeho budovy, komplexy a areály, ktoré v prípade, že nie sú adaptované, utrpia škodu (napr. očakávanou intenzitou a rozsahom prívalových zrážok). Pri celkovej zraniteľnosti musíme hľadať prieniky medzi jej jednotlivými aspektmi a charakterom hrozby. Dostupnosť lekárskej starostlivosti je prínosom, preto znižuje zraniteľnosť mestskej oblasti. Ak sa však pýtame na riziko spojené s ohrozením zraniteľných obyvateľov z hľadiska napríklad dopadu horúčav, tak musíme predpokladať, že pri najväčších horúčavách sa budú ľudia zdržiavať v budovách. Tých najzraniteľnejších nájdeme práve v nemocničných alebo sociálnych zariadeniach, preto sa v tejto časti zaobráme zraniteľnosťou budov. Ak vieme, v akých teplotných medziach sa pohybujú rôzne oblasti v Bratislave, vieme tiež, ktoré zariadenia sú najviac ohrozené (**obr. 27**). Podobne je to aj s prívalovými

zrážkami. Podľa správania zrážkovej vody v teréne vieme tiež určiť, ktoré budovy alebo iná infraštruktúra môžu byť najviac dotknuté pri intenzívnych zrážkach.

Preto z hľadiska hodnotenia rizika a miery ohrozenia môžeme prioritovať v implementácii adaptačných opatrení také, ktoré zasahujú zraniteľnú populáciu. Sú to ľudia so zhoršeným zdravotným stavom, starší obyvatelia alebo chudobní ľudia bez adekvátnych možností chrániť sa v kvalitnom bývaní, napr. ľudia bez domova spiaci na ulici či žijúci v menej kvalitných domoch.

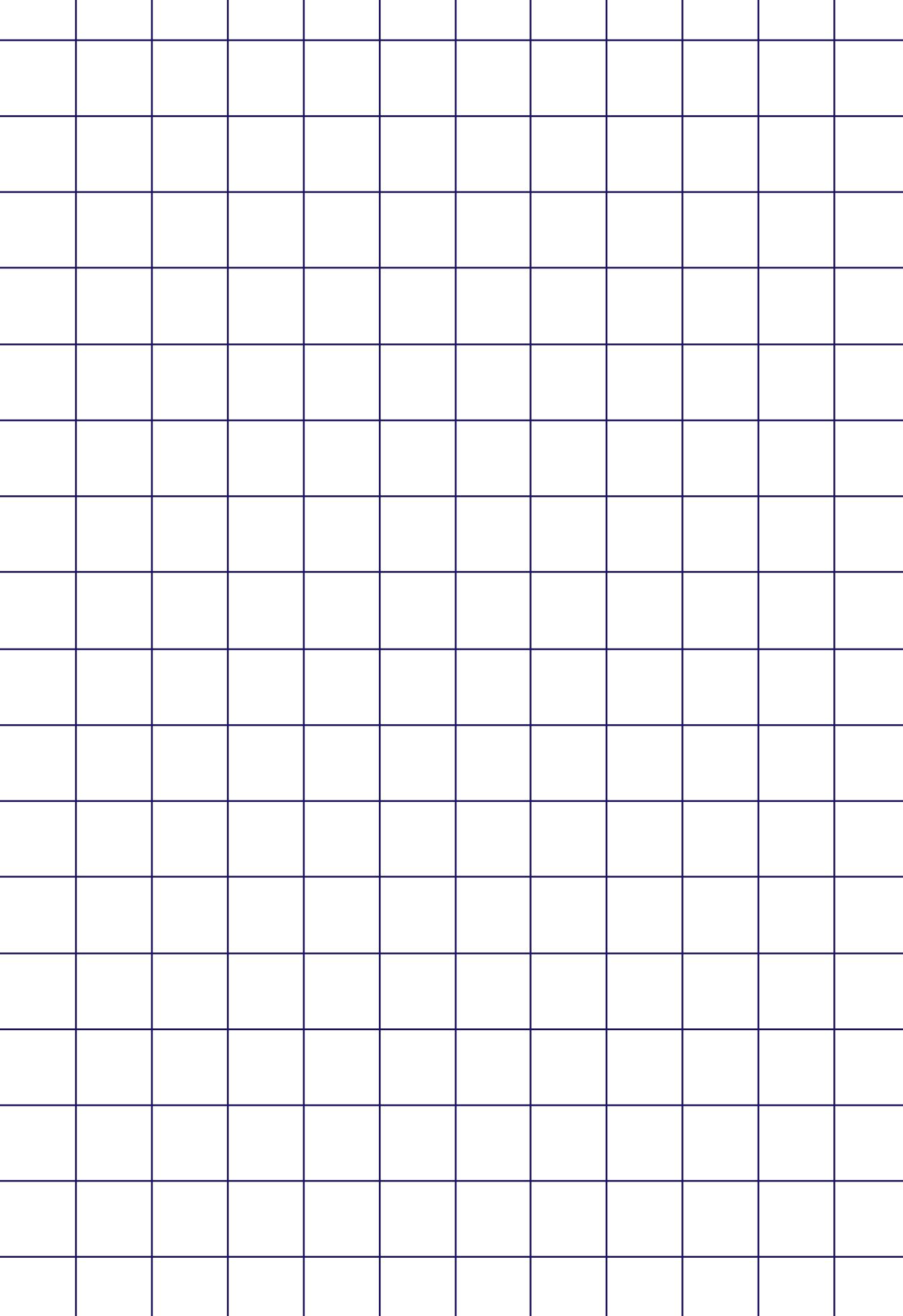
Obr. 27:

Ohrozenie budov zrážkami podľa štvorcov v spojení s výskytom nemocničných a sociálnych zariadení / Zdroj dát: Atlas hodnotenia dopadov zmeny klímy na území hlavného mesta SR Bratislavu

V tejto kapitole sme ukázali, že mestské prostredie nie je rovnocenne odolné voči zmene klímy. Ukázali sme tiež, že existujú lokality, v ktorých sa môžu z pohľadu zdravia zdržiavať najviac ohrozené skupiny obyvateľov/obyvateľiek. Práve preto si tieto lokality zaslúžia najviac pozornosti, investícií a intervencie na zmiernenie dopadov globálnych zmien.

Pre participatívne plánovanie majú tieto vedomosti význam v scitlivovaní pri výbere lokalít, kde je také plánovanie potrebnejšie, respektíve jeho výsledky by mali vyšší význam pre cielové skupiny. Musíme vnímať zraniteľnejšie cielové skupiny verejnosti, ktoré by mali byť zapojené do procesu. Celkovo tieto poznatky rozširujú rozmer komplexného, spravodlivého plánovania, informovania a zvyšovania dôležitosti témy klimatickej krízy a jej dopadov na mestá.

V nasledujúcej typológií verejnosti popisujeme životné situácie a prednostne sa zameriavame na priestorové potreby rozličných skupín ľudí žijúcich v meste. Pre potreby participácie tvoria základ poznania špecifík cielových skupín ľudí, ktorých do plánovacích procesov zapájame. Ich pochopenie nám pomôže skvalitniť plánovací proces, jeho inkluzivitu a reprezentatívnosť.

Milota Sidorová

Nasledujúci text preberáme s láskavým dovoľním Magistrátu mesta Viedeň z publikácie Gender Mainstreaming in Urban Development⁶¹.

Deti do 6 rokov

Mobilita a využívanie priestoru malými deťmi sú úzko previazané s ľuďmi, ktorí sa o ne starajú. Aj napriek tomu, že sa nachádzajú blízko pri dome, deti v tomto veku môžu otvorené priestranstvá využívať samostatne len výnimočne a za istých podmienok. Najmladší musia byť vždy na dohľad a dosluh starších – toto vyžaduje priamy prístup na miesto, kde sa nachádzajú. Infraštruktúra pre deti – detské ihriská s ľahko dostupnými, otvorenými verejnými priestranstvami zabezpečujú vysokú kvalitu každodenného života malých detí. Rodové rozdiely vo využívaní priestorov a v mobiliti sa začínajú prejavovať od školského veku, čiastočne ako výsledok školského systému a stereotypných modelov, ktoré podporujú isté vzorce správania. Napríklad je dokázané, že pri tomto nastavení sa dievčatá radšej hrajú v tichšom, bezpečnejšom prostredí, často pod dohľadom dospelých, zatiaľ čo chlapci sa venujú viac fyzickým aktivitám⁶² v prostredí vzdialenejšom od domova, ergo vnímanom ako menej bezpečný. Ak je na území nedostatok otvorených priestranstiev či detských ihrísk, vyžaduje to viac času od poskytovateľov starostlivosti na to, aby deťom zabezpečili kvalitný pobyt vonku. Preto sú bezpečné ulice a ihriská v blízkosti domova mimoriadne dôležité.

Deti vo veku 6-12 rokov

Staršie deti v školskom veku sa v každodennej živote na krátke vzdialenosť (do školy, na krúžky, do parkov) pohybujú zväčša samostatne. Rozvá-

žanie detí rodičovským autom predstavuje negatívny trend pre rodičov, ako aj pre deti. Spoznávanie susedstva a mesta je pre deti dôležitý spôsob ako zlepšovať svoje schopnosti a trénovať svoju samostatnosť. Keďže doobedia trávia deti v škole, ich voľný pohyb po meste sa odohráva skôr v populudňajších hodinách a cez víkend. Spôsoby pohybu pre ne sú rôznorodé: chôdza, verejná doprava, bicykel, kolobežka či rozvoz rodičmi. Deti sa mimo školy a krúžkov radi pohybujú i po parkoch a námestiacach, kde ich často sprevádzajú súrodenci či kamaráti.

Táto fáza je typická zintenzívňovaním rodovo špecifických vzorcov správania, ktoré sa prejavujú aj v hre a pohybe. Dizajn verejných priestorov a verejných budov by mal dovoliť príjemné využívanie pre dievčatá, ako aj pre chlapcov. Rozdielnosti v mobilite sú tiež výrazné. Mnohé dievčatá sa môžu vonku pohybovať samy až vo vyššom veku a rodičia im dovoľujú kratší pohyb než chlapcom. Rozdiely vnímame aj medzi dievčatami a chlapcami rôzneho etnika a ekonomickej triedy. Práve dievčatá z chudobnejších sociálnych vrstiev a rôzneho etnického pôvodu sa často starajú o svojich súrodencov.

Mladší tínedžeri (13-19 rokov)

Pohyb tínedžerov je široký a zasahuje ďaleko mimo rezidenčnej štvrti. Voľný čas rozdelený medzi školu či prácu zahrňa obednú prestávku, neskoré populudnie, večery a víkendy. Mužskí tínedžeri sú oproti tínedžerkám výrazne motorizovanejší⁶³, a tak v tejto vekovej kategórii aj zaznamenávame vyššiu nehodovosť.

Tínedžeri sa radi stretávajú vo verejných parkoch, na námestiacach, v spoločenských priestoroch vo štvrtiach (nákupných centrach, klubovniach,

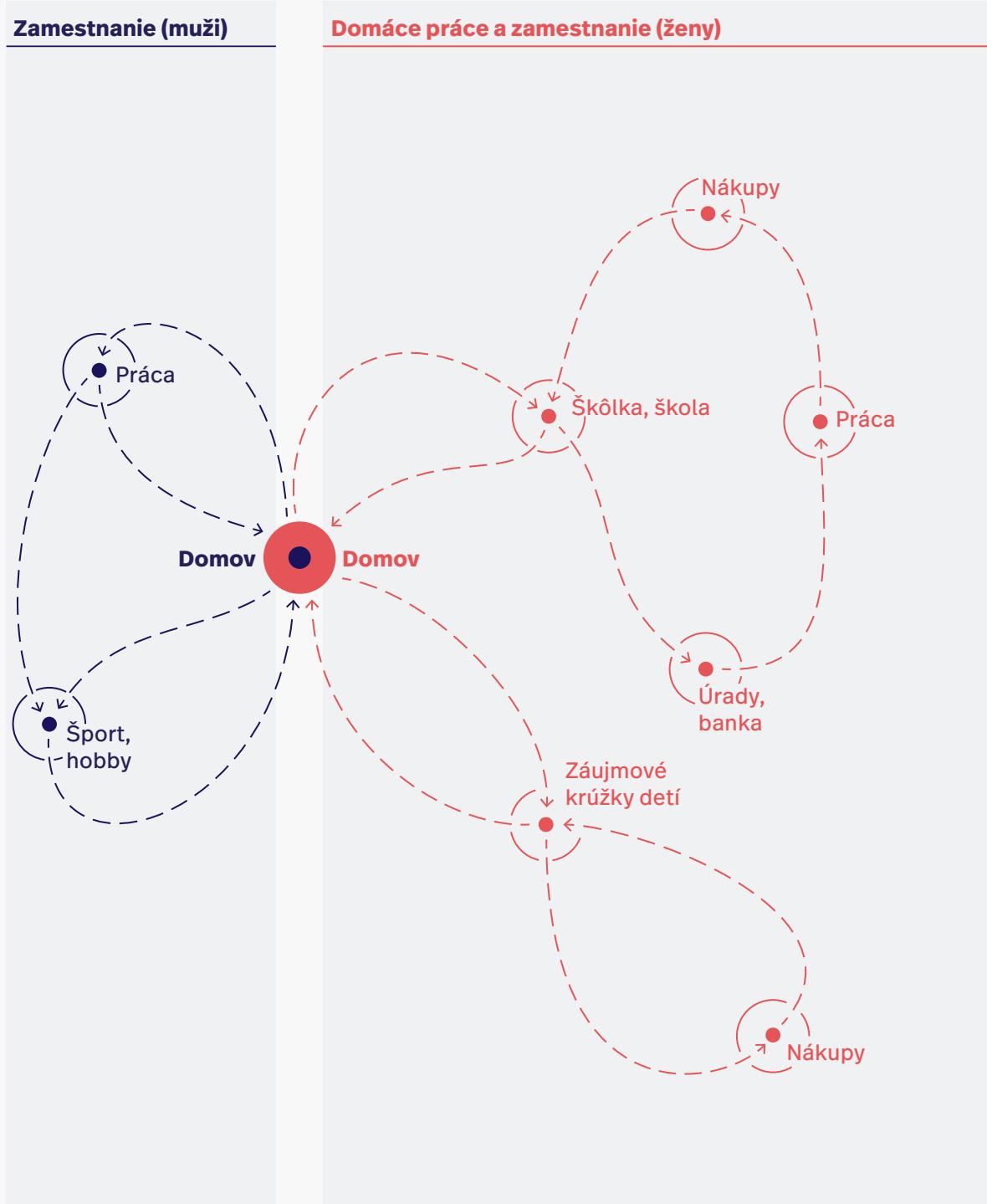
61. MA 18 – Urban Development and Planning, Vienna. Manual for Gender Mainstreaming in Urban Planning and Urban Development. c2013.

62. EDWARDS, C.P., KNOCHE, L., KUMRU, A. Play Patterns and Gender. In WORELL, J. Encyclopedia of Women and Gender. 2001.

63. Mužskí tínedžeri často využívajú motorizované vozidlá svojich príbuzných. Tieto skúšajú často i napriek tomu, že nemajú požadovaný vek a vodičské oprávnenie. Všeobecne majú aj menej skúseností s riadením vozidiel, a práve tieto faktory či ich kombinácia prispievajú k zvýsenej nehodovosti.

Obr. 28:

Reťazce mobility zohľadňujúce rodové
hládisko a starostlivosť

Zdroj: Mind the Gap, Mobility and Gender,
Civitas report, vlastné spracovanie

kaviarňach či baroch). Ale tínedžeri tiež potrebujú tiché miesta, v ktorých si oddýchnu (od zvyšku sveta).

Prítomnosť tínedžerov vo verejnem priestore je silne ovplyvnená ich pohlavím, etnickým a sociálnym pozadím. Mladí muži často využívajú oveľa širšie (rozľahlejšie) prostredie a aktivity, ako mladé ženy. O mladšie ženy, ktoré sú častejšie terčom sexuálneho obťažovania či útokov, sa rodičia boja oveľa viac. Pokiaľ je vo verejnem priestore veľa stresujúcich situácií (obťažovanie, útoky) a rovnako susedstvo trpí nedostatkom bezpečných verejných priestorov, skupina tínedžerov sa z tohto priestoru prirodzene stiahne. Je dôležité zmieniť, že hoci sú to mladší tínedžeri mužského pohlavia, ktorí figurujú častejšie v štatistikách kriminality násilností, v bežnom živote sú obťažovaniu vystavené práve mladšie tínedžerky. Paradoxne sa však sexuálne obťažovanie tejto skupiny najčastejšie vyskytuje doma a násilníkmi sú zväčša rodinní známi obete.

Muži a ženy v pracovnom veku

Táto skupina je veľmi rôznorodá a väčšinou ju môžeme rozdeliť podľa typu povolania, životného štýlu, pozície v rodine, typu rodiny či ekonomickej zodpovednosti v rodine. V realite každodenného života sú výsledkom veľmi odlišné požiadavky a spôsob mobility v mestskom prostredí. Pokiaľ sú v rodine deti, uvedená skutočnosť je výrazným faktorom ovplyvňujúcim mobilitu tejto skupiny. V stredoeurópskej realite sú to hlavne ženy, ktoré zabezpečujú starostlivosť o deti, starších členov rodiny, o domácnosť a nákupy. Výsledkom sú pomerne komplexné siete pohybov, často v spríevode detí (obr.28). Veľa poskytovateľov/poskytovatelia starostlivosti nosí ťažké nákupy, pričom zväčša chodia pešo či využívajú verejnú dopravu. Tento životný štýl definuje zväčša práca na čiastočný pracovný úväzok, nákupy, návšteva škôl, otvorených verejných priestorov, parkov, stredísk zdravotnej starostlivosti. Princíp výstavby mesta krátkych vzdialenosťí môže obsiahnuť tieto komplexné požiadavky. Vysoko kvalitné bývanie a susedstvo má pre osoby v tejto skupine mimoriadny význam. Viacpočetné rodiny s deťmi patria obyčajne medzi slabšie ekonomicky zabezpečené skupiny. Parky, ihriská v blízkosti domova sú pre nich teda veľmi dôležitou infraštruktúrou.

Ľudia v seniorskom veku

Po ukončení pracovného života prichádza éra tzv. tretieho veku, ktorá je zväčša charakteristická znižením motorických schopností, ktoré samozrejme závisia od individuálneho zdravotného stavu a okolností. V každodennom živote staršej osoby rozoznávame viaceru okolností, napríklad staršia osoba môže vykonávať neplatené sociálne aktivity (starostlivosť o vnúčatá, starostlivosť o domácnosť rodinných príslušníkov), alebo pokračovať vo svojej profesnej kariére. Veľa závisí od zdravotného stavu, bežný zlom v zdravotnom stave sa zvyčajne objavuje okolo 75 rokov. Každodenný život do veľkej miery ovplyvňuje aj zariadenie domov, miera bezbariérovosti, možnosť priestoru pre opatrovateľa/opatrovateľku, otvorené priestory v blízkosti domova, možnosti mobility a transportu, dostupnosť občianskej vybavenosti a sociálnych služieb.

Ako sme ukázali na začiatku kapitoly, v tejto skupine je viac žien než mužov a naša populácia bude postupne starnúť, takže téma aktívneho starnutia, v ktorom vnímame aktívne občianstvo ako jeden z elementov, bude oveľa dôležitejšia.

V závislosti od veku a motorických schopností všeobecne rozoznávame tri skupiny, medzi ktorými sú veľké rozdiely:

- **Ľudia vo veku 60-65 rokov:** Ľudia, ktorí sú mentálne a fyzicky veľmi aktívni,
- **Ľudia vo veku okolo 75 rokov:** seniori, ktorí už zaznamenávajú isté fyzické a mentálne limity,
- **Ľudia vo veku 85 rokov a vyššie:** Ľudia so silnými obmedzeniami, ktorých aktivity sú pomerne závislé od opatrovateľov.

A.

LUDIA BRATISLAVY

Elena Gallová Kriglerová, Dominika Jašeková, Miriam Kanioková, Barbora Brichtová, Milota Sidorová, Zuzana Žurkinová

Neorganizované deti a mladí ľudia

Ide o deti a mladých ľudí, ktorí trávia svoj voľný čas na ulici, zahŕňajúc aj rôzne subkultúry mladých ľudí venujúcich sa napr. skateboardingu či graffiti. Špecifickou skupinou sú mladí zo skateboardovej či z graffiti komunity. Tí majú špecifické priestorové potreby: skateparky či rôzne miniprúky ako súčasť bežnej ulice a viaceré dostupné bezpečné veľkoplošné legálne plochy.

Deti a mladí ľudia, ktorí trávia svoj voľný čas na ulici, ho nemajú štruktúrovaný a oproti iným svojim rovesníkom/rovesníčkam ho trávia zdanlivo bezcieľne a bez dozoru dospelých. Ich potreby môžu byť rôzne, od veľmi tvorivého „dobrodružného ihriska“, bezpečného sedenia na lavičke sprevádzaného terénnym pracovníkom/pracovníčkou, či práve v tom priestore s tzv. profesionálnym kamošom, s ktorým môžu prebrať rôzne poradenské a prevenčné témy. Hlavnou potrebou pre túto skupinu detí a mladých ľudí je bezpečné a tvorivé prostredie.

Cudzinci a cudzinky

Ľudia z cudziny sú obyvateľmi mesta rovnako ako všetci ostatní. To znamená, že by sme k nim mali pristupovať obdobne ako k všetkým ostatným obyvateľom/obyvateľkám. Vzhľadom na jazykovú bariéru, nedostatok informácií o fungovaní inštitúcií a pre nízky sociálny kapitál však často čelia rôznym bariérám, ktoré bránia ich integrácii do spoločnosti.

To, čo iní obyvatelia považujú za samozrejmosť, ako je napríklad platenie dane z nehnuteľností, poplatky za vývoz odpadu alebo za psa, cudzinci často nemajú ako zistiť. Rovnako nemusia vedieť, ako zapísat deti do školy, kde v prípade potreby hľadať pomoc odborníkov a ako získať prístup k rôznym sociálnym či iným verejným službám.

Preto je dôležité, aby služby mesta fungovali aj v iných jazykoch, tak ako je to už zaužívané v zahraničí. Môže to pomôcť zabrániť ich sociálnemu vylúčeniu a vzniku rôznych konfliktných situácií.

Druhou dôležitou tému je nadväzovanie vzťahov, ktoré cudzincom/cudzinkám pomáhajú prekonávať každodenné situácie, aby sa cítili zapojení do spoločnosti. Mnohí sú často izolovaní, najmä ak nepracujú vo väčších medzinárodných firmách, kde si môžu jednoduchšie vytvárať väzby. Špecificky zraniteľné sú ženy (alebo celkovo rodičia) s malými deťmi a starší ľudia. Rôzne neformálne združenia, aktivity mesta či aktívne zapájanie cudzincov do kultúrneho diania sú vhodné spôsoby, ako prekonávať prvotnú izoláciu, a možnosti, ako byť sprostredkovateľom mestských služieb. Výskumy realizované v zahraničí poukazujú na to, že cudzinci sa obvykle cítia integrovaní vtedy, ak ich spoznávajú susedia a pozdravia ich na ulici⁶⁴. To znamená, že nielen zapojenie na trhu práce, do vzdelávacieho systému či integrácia v oblasti bývania, ale aj mäkké väzby sa významou mierou podielajú na vytváraní pocitu náležitosti ku krajině, v ktorej žijú.

V neposlednom rade aj podieľanie sa na spolurozhodovaní, teda participácia, je veľmi dôležitý nástroj začlenenia. Cudzinci/cudzinky môžu mať rôzne špecifické potreby, ktoré musíme brať do úvahy pri tvorbe politík. Zároveň môžu prichádzať s nápadmi, ako robiť mesto lepším pre život všetkých. V podstate všetky participatívne procesy v meste, či už formou volebného práva, zapájania do tvorby verejných politík alebo konzultovania cudzineckých komunit pri dizajnovaní verejných priestorov sú kľúčové preto, aby sa títo ľudia v meste cítili ako skutoční obyvatelia.

A.

LUDIA BRATISLAVY

A.

LUDIA BRATISLAVY

Ľudia so zdravotnými znevýhodneniami

Táto skupina zohráva veľkú úlohu pri dizajne architektúry a otvorených priestranstiev. Požiadavky na inkluzívny dizajn musia odpovedať na tieto otázky:

- kráča táto osoba s palicou, barlami, opiera sa o chodúľku či využíva vozík?
- má táto osoba znevýhodnený zrak či sluch?
- má táto osoba mentálne znevýhodnenie?

Tab.2 ukazuje, ako sa môže lísiť rýchlosť chôdze rôznych skupín a čas potrebný na prekonanie danej vzdialenosť. Tieto skutočnosti musíme brať do úvahy v súvislosti s dostupnosťou zastávok MHD či obchodov, služieb.

Bezbariérovosť by sme mali riešiť preventívne a automaticky, aj keď nie je vyslovená požiadavka od užívateľov, prípadne sa takí užívatelia nedostali do skúmanej vzorky respondentov. Užívatelia/užívateľky si nemusia uvedomovať potrebu bezbariérovosti v určitom období života, pričom v čase, keď ju už potrebujú, nemusia poznať všetky jej aspekty. Preto by túto tému mali automaticky riešiť odborníci/odborníčky. Participácia však môže významne pomôcť pri scitlivovaní, pochopení účelu a úžitku bezbariérových prvkov aj pre širšiu verejnosť, čím môže pomôcť aj inkluzivite.

Skupina	Rýchlosť	Čas, za ktorý prekoná 1 kilometer	Vzdialenosť, ktorú prekoná za 10 minút
osoby s vysokou obmedzenosťou pohybu	→ približne 1,8 km/hod	→ 33 min	→ 300 m
malé deti, starí ľudia, muži a ženy s malými deťmi	→ približne 2,5 km/hod	→ 24 min	→ 420 m
deti medzi 6-10 rokmi	→ približne 4 km/hod	→ 15 min	→ 660 m
dospelé ženy a muži	→ približne 4, 7-6, 1 km/hod	→ 9-13 min	→ 780-1020 m
tínedžeri/tínedžerky	→ približne 6,5 km/hod	→ 9 min	→ 1080 m

A.

LUDIA BRATISLAVY

Ľudia ohrození stratou bývania

Keď hovoríme o ľuďoch ohrozených stratou bývania, máme na mysli tých, ktorí aktuálne majú štandardné bývanie, no nevedia sa vysporiadať so zvyšovaním nákladov na bývanie, so stratou právneho záväzku k domu, či dokonca strácajú príjmy. Pre nepriaznivú a zhoršujúcu sa situáciu na trhu s bývaním sa táto skupina rozširuje.

K zvýšeniu rizika straty bývania vedú nasledujúce okruhy situácií:

- nedostatok finančných prostriedkov na platbu úhrad spojených s bývaním (nájom, hypotéka, odvoz odpadu a ostatné náklady spojené s bývaním) je spojený so životnými situáciami, akými sú strata zamestnania, choroba člena domácnosti a i.,
- neplnenie finančných záväzkov spojených s bývaním (omeškanie platieb a i.) býva spojené s uprednostňovaním iných životných nákladov (potraviny, lieky a i.),
- neplnenie nefinančných záväzkov spojených s bývaním (udržiavanie dobrých susedských vzťahov a i.)
- strata právneho nároku na existujúce bývanie sa spája so životnými situáciami, keď pominie nárok na bývanie v dôsledku ukončenia platnosti zmluvy na užívanie, napr. pre úmrtie, rozchod a i.⁶⁵

So stratou bývania v Bratislave úzko súvisí zvyšujúca sa nedostupnosť bývania spojená s rastom cien a s postupnou výmenou ekonomickej zabezpečenejších ľudí v niektorých častiach mesta v neprospech tých s menšími združmi. Náklady na bývanie a život rastú rýchlejšie ako mzdy. Vysoká cena bývania vytvára tlak, aby viac pracujúcich do mesta iba dochádzalo, ale neusadovali sa tam. Pre časť ľudí zvyšujúcej sa náklady na bývanie, aj v spojitosti s ďalšími životnými situáciami (rozvod, choroba a i.), vytvárajú riziko straty bývania.

65. ŠIMÍKOVÁ, I. et al. Metodika prevence ztraty bydlení. 2015.

66. Ako sme preukázali v kapitole Ľudia Bratislavu – čo nám hovoria dátá?.

67. LORENC, I., ONDRUŠOVÁ, D. ETHOS typológia bezdomovectva a vylúčenia z bývania: Stručná charakteristika, základné tézy a možnosti slovenskej terminológie. In ONDRUŠOVÁ, D. et al. Ľudia bez domova: príprava a realizácia empirického výskumu, analýza nástrojov prevencie a riešenia bezdomovectva. 2015.

Ľudia bez domova

Stereotypná predstava zobrazuje človeka bez domova ako staršieho muža posedávajúceho s alkoholickým nápojom na lavičkách v navštěvovaných lokalitách. Ohrozenie stratou domova sa však týka širšieho spektra ľudí, napr. starších ľudí, matiek a otcov samoziviteľky/samoživiteľov, žien⁶⁶, ľudí so zdravotným či s mentálnym postihnutím a s finančnou záťažou.

V Európe aj na Slovensku sa stále častejšie používa kategorizácia ľudí bez domova zostavená Európskou federáciou organizácií pracujúcich s ľuďmi bez domova, podľa ktorej sú takto označovaní⁶⁷:

- ľudia bez strechy (osoby žijúce vonku, osoby žijúce v nocľahárňach ap.),
- ľudia bez bytu (osoby žijúce v pobytových zariadeniach, ako sú krízové centrá, osoby po prepustení z výkonu trestu ap.),
- ľudia bývajúci v neistých podmienkach (ubytovne ap.),
- ľudia bývajúci v neprimeraných podmienkach (chatky, garáže ap.).

Rôznorodé životné osudy spájajú skúsenoti s nestabilným a slabým rodinným zázemím, s neliečenou psychickou chorobou, s pobytom v inštitúciách, akými sú detské domovy a väzenie, či so závislosťou od drog⁶⁸. Rôznorodosť životných histórií sa pretavuje do rozmanitosti členov skupiny ľudí bez domova. Asi tretina ľudí bez domova sú ženy a veľká časť osôb má zdravotné postihnutie či psychické ochorenie⁶⁹.

68. Podľa odhadov až tretina ľudí bez domova bola v minulosti chovancami detských domovov. Fakt, že taká veľká časť ľudí bez domova má minulosť z týchto inštitúcií, tiež napovedá o neadekvatnosti nastavených mechanizmov podpory pre ľudí v inštitúciách. Inštitúcie by teda vo väčšej miere malí poskytovať sociálnu prácu a iné formy podpory na prevenciu vylúčenia z trhu s bývaním. (Pozri Inštitút environmentálnej politiky.

Práca s ľuďmi bez domova prináša ovocie celej spoločnosti : Analýza vplyvu aktivít OZ Vagus na verejné financie. 2019. a ONDRUŠOVÁ, D., FICO, M. Nástroje prevencie bezdomovectva pri ohrození stratou bývania a pri prepúšťaní z inštitucionálnej starostlivosti v SR. In ONDRUŠOVÁ, D. et al. Ľudia bez domova: príprava a realizácia empirického výskumu, analýza nástrojov prevencie a riešenia bezdomovectva. 2015.)

69. ONDRUŠOVÁ, D. et al. Záverečná správa z výskumu a sčítania ľudí bez domova na území mesta Bratislavu v roku 2016. 2016.

Človek bez domova nemá zabezpečenú potrebu súkromného priestoru: využíva verejný priestor na väčšinu svojich aktivít, pričom nezažíva psychologické bezpečie. Verejný priestor sa stáva priestorom pre napĺňanie aj takých intímnych potrieb, akými sú stretávanie sa s inými ľuďmi či hygiena. I tu sa život bez domova prejavuje rozdielne u mužov a žien. Napríklad byť ženou či osobou so zníženou pohyblivosťou bez domova si vyžaduje špeciálnu vynaliezavosť a odolnosť vo vytváraní každodenných životných stratégii. Ženy sa musia vysporiadať s neustálou hrozbou fyzického a sexuálneho násilia a s tým spojeným neželaným tehotenstvom⁷⁰. Čelia tiež obmedzenému prístupu k vode a limitujúcim hygienickým podmienkam pre zvládanie pravidelnej menštruácie⁷¹.

Časť z týchto potrieb sa dá napínať sociálnymi službami, časť inkluzívnym mestským dizajnom. Kapacity sociálnych služieb sú však v Bratislave stále nedostatočné, prípadne vysokoprahové, a teda nie sú uspôsobené na aktuálne potreby ľudí bez domova. Sociálne služby by sme mali pretvárať na mieru ľuďom, ktorým majú slúžiť, zapájaním užívateľov služby do jej chodu a tiež do pretvárania fyzického priestoru napríklad aj participatívnym plánovaním.⁷²

Tip od MIBu

Participatívne plánovanie s ľuďmi bez domova môžeme realizovať priamym zapojením i nepriamymi metódami, napríklad prieskumom. Vhodným prostriedkom môže byť antropoložické mapovanie, keď výskumník/výskumníčka priamo v teréne zaznamenáva správanie a životné situácie tejto skupiny. Na základe výskumu potom vznikne štúdia, z ktorej môžeme pochopiť špecifická správania, ale aj potreby a nároky ľudí bez domova v konkrétnej lokalite a ktorá sa môže stať východiskom pre dizajn verejného priestoru tak, aby zohľadnil aspekty prístupnosti, ale i bezpečnosti. Táto štúdia môže byť súčasťou komplexnejšej socio-priestorovej analýzy územia, pozri časť B.

Naša skúsenosť z plánovania viacerých verejných priestorov (Kamenné námestie, Šafárikovo námestie, Kollárovo námestie) hovorí o tom, že aj s ľuďmi bez domova môžeme viesť otvorený a produktívny dialóg o verejnem priestore. Klíčovou otázkou už nemusí byť, ako s nimi diskutovať, ale ako dosiahnuť, aby prišli na stretnutie. Pri ich zapájaní môžu pomôcť terénni pracovníci/pracovníčky a neziskové organizácie, ktoré sprostredkujú kontakt s nimi. Cielom je, aby sme vytvorili taký komunikačný kanál, ktorý je pre ľudí bez domova bezpečný, ľahko dosiahnuteľný a môžu mu dôverovať.

Dôležité je, aby sme ponúkli bezpečné prostredie pre všetkých zúčastnených. Plánovacie stretnutia so zrozumiteľhými informačnými plagátmi, s pestrým programom pre dospelých i pre deti, s jasne postavenými cielmi a pravidlami a s jednoduchým občerstvením môžu takto pritiahať nielen susedskú komunitu, ale aj ľudí bez domova. Nezabudnime preto ani na manažovanie očakávaní ľudí, čo sa zapájajú a vopred informujme, že sa plánovania zúčastnia rôzne cielové skupiny.

70. FRIŠAUFOVÁ, M., KOLÁŘOVÁ, J. Strategie řešení násilných situací. In KOLÁŘOVÁ, J., LINDOVSKÁ, E. (ed.). Stojíme na jejich straně! ... Protože dvě jsou více než jedna : Záverečná zpráva o ženském bezdomovectví a násilí. 2016.

71. BÍROVÁ, B., KANIOKOVÁ, M., ŠARÍKOVÁ, D. (ed.). Lidé v cennu : Analýza potrieb a návrhy řešení pro lidi dlouhodobě se zdržující v exponovaných lokalitách statutárного města Brna. 2018.

72. Pre viac rád, pozri FEANTSA, GRUNDTVIG. Participation Toolkit. 2013.

Ľudia, ktorí užívajú drog

Z hľadiska využívania verejného priestoru je potrebné zohľadniť predovšetkým potreby tých ľudí, ktorí užívajú drogy a sú bez domova, so špeciálnou pozornosťou venovanou tým, ktorí sú bez domova a zároveň užívajú drogy injekčným spôsobom. Ďalšou zraniteľnou skupinou sú mladí ľudia, ktorí vo verejnem priestore trávia voľný čas v rovesníckych skupinách, kde experimentovanie s drogami a užívanie alkoholu nie sú ani v Bratislave neobvyklým sprievodným javom.

Pre ľudí, ktorí injekčne užívajú drogy, je z pohľadu verejného priestoru dôležitá potreba bezpečnej likvidácie infekčného odpadu, ktorý nemajú kde vyhadzovať. K zníženiu počtu pohodených injekčných striekačiek vo verejnem priestranstve pomôže inštalácia špeciálnych nádob na injekčné striekačky. Keďže prístup k sterilnému zdravotníckemu materiálu je pre týchto ľudí značne obmedzený a v lekárňach im tento materiál odmietajú predať, čelia značnej stigmatizácii zo strany personálu⁷³. Doplnením programov výmeny injekčných striekačiek občianskych združení by preto mohli byť automaty na predaj zdravotníckeho materiálu, kde bude zabezpečená anonymita tejto cieľovej skupiny. Rovnako by bolo vhodné zabezpečiť dostupnosť automatov aj na miestach, kde dochádza k pouličnému sexbiznisu, nakoľko niektoré pracovníčky v sexbiznise sú zároveň aj užívateľkami drog.

Užívanie drog na verejnosti prináša so sebou viac rizík ako len stigmatizáciu a odsúdenie zo strany verejnosti. Na území Bratislavы je minimum sociálnych služieb pre ľudí, ktorí užívajú drogy, keďže je všeobecne presadzovaná ich abstinencia. Rozšírenie ponuky sociálnych služieb pre túto cieľovú skupinu by nepochybne zabezpečilo ich lepšie postavenie v spoločnosti.

V európskych mestách je prax zriadenie miestností na bezpečnú aplikáciu drog spolu so sociálnou pomocou, ktoré slúžia nielen prevencii predávkovania. No je takto čiastočne naplnená potreba verejnosti, predovšetkým rezidentov v exponovaných lokalitách, ktorým prítomnosť injekčného užívania drog vo verejnem priestore

alebo v spoločných priestoroch bytových domov znižuje kvalitu života, spôsobuje obavy o bezpečnosť a zdravie. Kapájaniu ľudí závislých od drog pristupujeme podobne ako u ľudí bez domova, teda nepriamymi i priamymi metódami. Títo ľudia môžu trpieť nielen nedostatkom fyzických prostriedkov, ale aj psychickými poruchami. Preto vhodný spôsob, ako získať prehľad o ich životných situáciach a potrebách, je antropologické mapovanie prostredníctvom terénnych pracovníkov či organizácií, ktoré im poskytujú sociálne služby.

Výstupy z participácie zapojenia sú rôzne: môžu byť východiskom pri plánovaní verejných priestorov a pri posilnení ich prístupnosti (inkluzivity), ale aj bezpečnosti, najmä s ohľadom na iné cieľové skupiny. Výstupy sa však môžu premietnuť aj do verejných politík, ktoré sa koncepcne pozerajú na sociálne aspekty rozvoja mesta.

Ako docieliť vyššiu u mieru inkluzyvitetu?

Antropologický výskum marginalizovaných skupín obyvateľstva:

- pozorovanie denného správania cieľových skupín (bežné participatívne metódy nemusia byť dostatočne inkluzívne) – výskyt, pohyb, aktivity, interakcia s inými, využívanie priestoru;
- mapovanie existencie a dostupnosti sociálnych či iných služieb, určených pre dané cieľové skupiny;
- fokusové skupiny – so samotnými aktérmi, s aktivistami, so samosprávou;
- štruktúrované a pološtruktúrované rozhovory;
- mentálne mapovanie s vybranými cieľovými skupinami – metóda, pri ktorej sa do máp začnamenáva vnímanie priestoru. Nejde len o zaznamenávanie problémových miest, ale aj osobného prežívania, spomienok či iných percepcií.

73. Zdroje: výpovede klientov, ale aj štúdia: OKRUHLICA, Ľ., FORMÁNKOVÁ, S. Úloha lekární v prevencii infekcie HIV u vnútrožilových užívateľov drog na Slovensku. In Alkoholizmus a drogové závislosti : Príatalkoholický obzor. 2005.

A.

LUDIA BRATISLAVY

A.

LUDIA BRATISLAVY

Verejnosť delíme nielen na základe rôznych socio-ekonomickej kategórií, ale aj podľa stupňa jej organizovanosti. Pri rozhodovaní, koho zapojíme do participatívneho procesu, je vhodné zvážiť aj tento pohľad (tab. 3).

Tip od MIBu

V zapájaní verejnosti nezvažujeme len socio-ekonomický pohľad, ale pozérame sa aj na stupeň jej organizovanosti. Výhodou zapojenia orčanizovanej skupiny obyvateľov je podchytenie väčšej skupiny ľudí, ktorých spája spoločná motivácia. Často môžu byť dôležitým sprostredkovateľom kontaktu so širšou verejnosťou v lokalite.

Typológiu zapájania podľa organizovanosti využívame i pre definovanie cieľových skupín pri rozličných typoch projektov a politík. Všeobecnej praxou, avšak nie výlučným pravidlom, je zapájať organizovanějšie a odbornejšie skupiny do viac abstraktných a komplexných projektov a dokumentov (príprava stratežického dokumentov, tvorba politík, územného plánu). Naopak širšiu verejnosť na úrovni obyvateľov/obyvateľiek, návštevníkov/návštevníčok zvyčajne aktívnejšie zapájame do projektov, ktoré sa ich priamo dotýkajú, napr. novej výstavby či revitalizácie verejného priestoru.

Verejnosť

široká/laická verejnosť

- jednotlivci
- občianske iniciatívy (napr. krátkodobé spojenie jednotlivcov kvôli jednému projektu)

organizovaná verejnosť

- organizácie komunitného života
- profesijné združenia
- organizácie občianskej spoločnosti (napr. mimovládne organizácie zamerané na ochranu životného prostredia)

odborná verejnosť

- odborníci/odborníčky na jednotlivé témy

Mapovanie (nielen) verejného priestoru

B.

Rebeka Petráčková, Zuzana Žurkinová,
Lenka Kudrnová, Zora Pauliniová

B.	Mapovanie (nielen) verejného priestoru	120
B.1	Socio-priestorová analýza	125
B.2	Vymedzenie riešeného územia	130
B.3	Mapové podklady a analýzy	134
B.4	Metódy mapovania územia a ľudí v ňom	140
B.4.1	Mapovanie pohybu a správania ľudí	140
B.4.2	Mapovanie zainteresovaných aktérov	146
B.4.3	Anketa ako súčasť prieskumu územia	149
B.4.4	Mapovanie prevádzok a inštitúcií	150
B.4.5	Mapovanie parkujúcich áut	153
B.5	Prípadová štúdia – Zóna Pribinova	156

Mesto je viac než iba systém prírodných a človekom vytvorených prvkov. Je živým orgánizmom v neustálom procese sebarealizácie. Život mesta by sme mali dôkonalie poznať a vedieť ho interpretovať.

Významnou súčasťou mestského rozvoja je dobré nastavenie zadania projektov, ktoré sa chystáme realizovať. Okrem samotného participatívneho procesu by sme mali uskutočniť mapovanie, ktoré môže participáciu predchádzať a byť jej súčasťou.

Zmapovanie územia, resp. jeho detailná socio-priestorová analýza poskytuje okrem iného základný prehľad o jeho užívateľoch/užívateľkách, komunitách, lokálnych aktéroch, fyzickom priestore, o jeho celkovom fungovaní, o problémoch či príležitostíach. Umožňuje nám teda nazrieť

do života v území, bližšie ho spoznať a ušetriť množstvo času v ďalších fázach celkového procesu. Mapovanie je tiež dôležité z pohľadu prepájania informácií z rôznych oblastí, ktoré následne analyzujeme a interpretujeme. Participácia tak môže byť nielen hnacou silou interdisciplinárneho prístupu, ale môže do procesu priniesť okrem hlasu expertov/expertiek i hlas verejnosti.

Nasledujúca kapitola poskytuje prehľad a popis mapovacích metód, ktoré sa dajú robiť participatívne i neparticipatívne a je možné ich využiť pre pomerne rýchlu analýzu priestoru. Pre rôzne typy zadani môžeme použiť rôzne metódy mapovania, prípadne ich kombináciu.

„Mapovanie – či už komuníť, existujúcich zámerov, stakeholderov alebo problémov či príležitostí – je základ a ušetrí veľa času v neskorších fázach participatívneho plánovania projektov či plánov.“⁷⁴

Dostupnosť, bezpečnosť, rôznorodosť a vybavenosť prostredia sú základné piliere zdravého a spravodlivého mesta. Mnohým to sice môže znieť ako samozrejlosť, ale budovanie demokratického verejného priestoru je závislé od našej schopnosti prispôsobiť násť prístup špecifickému kontextu, v ktorom sa tieto priestory nachádzajú. Preto kritickou súčasťou našej praxe musí byť dôsledné mapovanie špecifík rôznych prvkov a aspektov priestranstva, pričom nesmieme skĺznuť do tendenčnej interpretácie jeho významu⁷⁵.

Verejný priestor sa skladá z troch dimenzií, ktoré ho spoločne tvoria: fyzická realita, užívateľia/užívateľky priestoru a abstraktná realita, zahŕňajúca vlastnícke vzťahy, ekonomiku či politiku⁷⁶. Komplexný pohľad na verejný priestor berie do úvahy všetky tri úrovne, pričom na výslednú kvalitu verejného priestranstva majú rozhodujúci vplyv ich vzájomné vzťahy.

Čo je mapovanie?

Mapovanie, resp. socio-priestorová analýza územia v našom kontexte znamená skúmanie priestoru, a to jeho fyzických a sociálnych aspektov, abstraktnej reality a ich vzájomného prepojenia. Ittelson, Rivilin a Prohansky skúmali správanie človeka s ohľadom na fyzické prostredie a vyvinuli metodiku mapovania⁷⁷, ktorú neskôr adaptovali výskumníci W. H. Whyte či J. Gehl. Mapovanie vo všeobecnosti využíva interdisciplinárny prístup – kombináciu prístupu environmentálnej psychológie, spoločenských vied a plánovania a umožňuje zahrnúť perspektívu užívateľov/užívateľiek do procesu plánovania.

Môžeme ho použiť ako predbežnú štúdiu pre plánovanie územia, poskytuje nám tiež prehľad o jeho základnom stave, ktorý je dôležité poznať, aby sme s ním mohli porovnávať budúce zlepšenia či zhoršenia a vyhodnocovať úspechy zásahov.

Mapovanie by malo byť diferenčné – skúmajúce rozličné názory či konflikty v území, aby sme dokázali podporiť cielené zaobchádzanie s rôznymi záujmami skupín a so samotnými užívateľmi/užívateľkami priestoru. Rozličné názory na územie môžeme získať napríklad prostredníctvom desk researchu – analýzou dostupných dát (strategické dokumenty, články, štúdie ap.) či anketovaním ľudí v danom území. Nezhody v území môžeme zaznamenať napríklad prostredníctvom pozorovacích metód mapovania a z nich postrehnúť niektoré trebie plochy medzi jednotlivými užívateľskými skupinami, konflikty rôznych druhov dopravy, konflikt v zmysle vlastníctva územia ap. Mapovanie môže byť teda tiež prevenciou voči potenciálnym konfliktom v budúcnosti. Mapovanie uskutočnené pred samotným participatívnym plánovaním nám umožní efektívne definovanie ľudských kapacít v rámci plánovaného procesu.

Cieľom mapovania je, aby sme sa oboznámili najmä s kontextom lokality v jej priestorových, demografických, geografických, sociálnych, ekonomickej a iných parametroch. Účelom je tiež zvýšenie kvality plánovania a navrhovania nielen verejných priestranstiev, ale i sociálnych a iných služieb. Rešpektovaním rôznych potrieb využívania verejného priestoru sa môžeme dopracovať k lepšiemu prijatiu plánov, návrhov a samotných premien⁷⁸.

75. CODE, L. Manufactured Uncertainty : Epistemologies of Mastery and the Ecological Imaginary. In RAWES, P. (ed.) Relational Architectural Ecologies : Architecture, Nature and Subjectivity. 2013.

76. LEFEBVRE, H. The Production of Space. 1992.

77. ITTELSON, W. H. et al. The use of behavioural maps in environmental psychology. In PROHANSKY, H. M., ITTELSON, W. H., RIVILIN, L. G. (ed.). Environmental Psychology : Man and his Physical Setting. 1970.

78. MA 18 – Urban Development and Planning, Vienna. Raum erfassen : Überblick und Wegweiser zu Funktions- und Sozialraumanalysen für den öffentlichen Raum. c2012. (prebraté s úpravami)

Čo mapovanie zahŕňa?

Ak v rámci mesta či obce čokoľvek plánujeme, je najskôr dôležité poznať, aké dokumenty tento rozvoj limitujú či umožňujú. Zhromaždené strategické dokumenty na úrovni mesta či vyššieho územného celku určujú, ako je možné územie ďalej rozvíjať, aký je jeho potenciál, aké sú rôzne inštitucionálne a iné bariéry, s ktorými musíme rátať. Rámcové a smerodajné pre nás teda môžu byť dokumenty ako územný plán obce, program rozvoja obce či komunitný plán sociálnych služieb, ale i rôzne generely, koncepcie alebo akčné plány ap., ktoré sa môžu lísiť v závislosti od tej či onej obce.

Analýza týchto dokumentov je súčasťou *desk researchu*⁷⁹, ale mapovanie môže okrem tohto procesu, pri ktorom sa skúmajú skôr fyzické či abstraktné aspekty priestoru, predstavovať aj rôzne inovatívne formy zberu dát, bližšie popísané v kap. B.4 Metódy mapovania a ľudí v ňom. Tieto metódy – mapovanie pohybu a správania ľudí, mapovanie parkujúcich áut, mapovanie zainteresovaných aktérov a ī. – berú do úvahy človeka ako súčasť daného priestoru, ktorého potrebám by mal byť priestor uspôsobený. Do mapovania tak prinášajú tretí aspekt – sociálny.

Do procesu by sme však vždy mali zahrnúť každý zo štyroch metodických pilierov, aby sme pri analýze mohli zohľadniť rovnako kvalitatívne a kvantitatívne informácie a dátá. Táto vyvážená kombinácia metód umožňuje pri analýze vzájomne prepojiť plánovacie a spoločenské perspektívy.

Metodické piliere mapovania⁸⁰:

- interpretácia existujúcich dát,
- mapovanie funkcií a vybavenia (priestoru/územia),
- pozorovanie využitia (priestoru/územia),
- rozhovory s odborníkmi/odborníčkami a užívateľmi/užívateľkami (priestoru/územia) – pre participatívne metódy pozri kap. C.3.

Možnosti a oblasti využitia

Zmapovanie územia, resp. jeho socio-priestorová analýza, by nám malo poskytovať dôležité argumenty, umožňovať rozhodnutia založené na dátach, a teda profesionálne upevniť odôvodnenie plánovacích rozhodnutí: informovanosť o estetickej kvalite dizajnu by sme mali kombinovať s vysokou sociálnou inteligenciou a citlivosťou. Tento proces je dôležitý najmä pri plánovaní a navrhovaní verejných priestranstiev, kde si musíme stanoviť priority v prospech jednotlivých skupín užívateľov a ich aktivít. Pomáha nám to lepšie vyvážiť konflikty záujmov vďaka komplexným informáciám.

Oblasti využitia mapovania sú predovšetkým:

- návrhy parkov a námestí,
- plánovanie a projektovanie verejných priestranstiev,
- rozvoj susedských štvrtí a mestských štvrtí zameraných na verejný priestor,
- rekonštrukcia komunikácií,
- plánovanie nových dopravných riešení mesta vo verejnem priestore,
- plánovanie nových politík mesta.

Kedy sa odporúča využiť mapovanie?

- pri plánovaní verejného priestoru, ktorý má význam pre celé mesto,
- ak existujú zložité problémy pred plánovaním (napr. verejné priestory s viacerými protichodnými funkciemi, existujúce konflikty v území a ī.),
- pre projekty, kde sa plánuje architektonická/krajinno-architektonická súťaž,
- ak existuje málo informácií o špecifických potrebách užívateľov/užívateľiek a o ich konkrétnom využití predmetného priestoru,
- pri projektoch, v ktorých sú stanovené priority v prospech jednotlivých špecifických skupín používateľov (a teda potenciálne protichodné ciele).

79. desk research – zber a analýza sekundárnych zdrojov

80. MA 18 – Urban Development and Planning, Vienna. Manual for Gender Mainstreaming in Urban Planning and Urban Development. c2013. (prebraté s úpravami)

Metodické požiadavky a nutné kompetencie

Na spracovanie mapovania potrebujeme zostaviť interdisciplinárny tím, ktorý kombinuje spoločenské vedy a plánovanie a využíva kvalitatívne aj kvantitatívne prieskumné metódy:

- spoločenskovedný výskum (viac o metódach participatívneho výskumu v kap. C.3),
- plánovanie (napr. GIS - analýza socio-priestorových údajov).

V závislosti od cieľov a oblastí uplatňovania výskumu môžeme vyžadovať, aby v spracovateľskom tíme boli zaradené ďalšie zručnosti a profesie, ako sú napr. dopravný inžinier alebo znalosti z oblasti ekonomiky. Ak z určitých dôvodov do tímu tieto profesie nedokážeme zapojiť, mali by sme problematiku s ľuďmi z daných oblastí aspoň konzultovať. Spoločná interdisciplinárna interpretácia umožňuje prepojiť parciálne výsledky a čiastkové analytické zistenia predmetného výskumu.

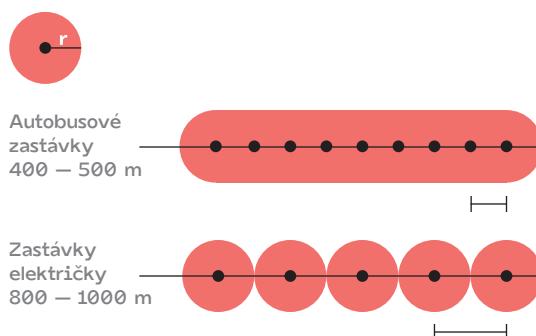
Predtým, než sa začne s mapovaním, musíme vymedziť mapované územie. Rozsah mapovaného územia do veľkej miery závisí od typu projektu. Z našej skúsenosti vyplýva, že pri väčšine projektov je vhodné od daného miesta stanoviť rádius 500 metrov – vzdialenosť, ktorú človek prejde bežnou chôdzou do 5 minút pešo. Z typu projektu však môže tiež vyplynúť, že potrebujeme uskutočniť mapovanie na väčšom území, napr. na úrovni štvrti či dokonca celého mesta.

Tip od MIBu

Ak je pre projekt relevantné využívanie hromadnej dopravy, musíme brať do úvahy vzdialenosť, ktoré sú ľudia ochotní prejsť za zastávkami MHD (obr. 29). Tie sa líšia v závislosti od rôznych faktorov, napr. osobných (vek, zdravotný stav, príjem a i.)⁸¹, externých (počasie, hustota zástavby a i.), charakteru samotnej cesty (dlžka celkovej trasy, pocit bezpečnosti, frekvencia spojov, dôvod cesty a i.) či typu a rýchlosťi hromadnej dopravy. Ľudia sú vo všeobecnosti ochotní prejsť dlhšie vzdialenosť za rýchlejšou, kolajovou dopravou – električkou, metrom ap. Prijatelhá vzdialenosť autobusových zastávok je 400–500 metrov, zatiaľčo pre električku je to často až dvojnásobok⁸².

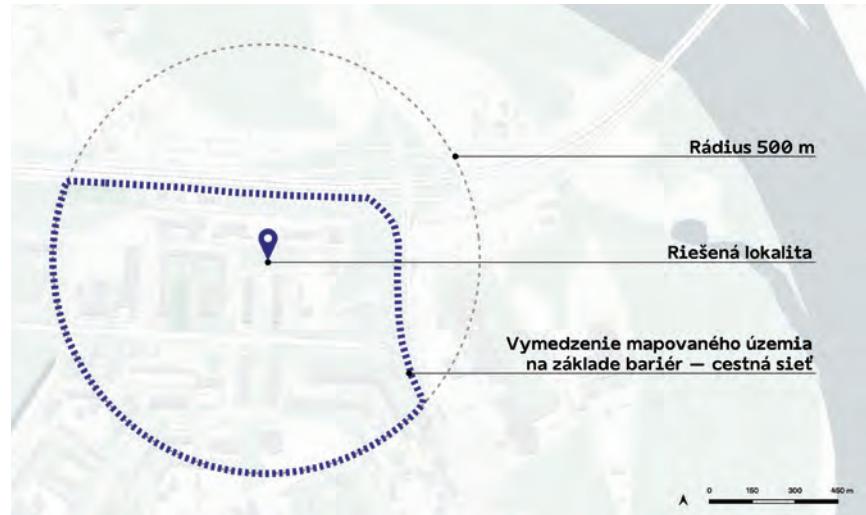
Územie môže byť vymedzené tiež organicky, napr. bariérami ako sú cesty, železnice, rieka ap. Tieto bariéry môžeme graficky znázorniť a podľa toho rádius upraviť (mapované územie teda nemusí mať tvar kruhu, pozri obr. 30). Ideálne je vymedziť územie s lokálnymi aktérmi na základe funkcionality a definovať tak logiku vymedzeného územia. Vymedzenie rádiusu 500 metrov od riešeného územia však neznamená, že táto vzdialenosť predstavuje dochádzkovú vzdialenosť 500 metrov pre celý tento kruh. Dochádzková vzdialenosť závisí od danej uličnej siete, prevýšenia územia či rozličných bariér, ktoré prechod územím určitým smerom stážia či priamo znemožnia. Na vymedzenie reálnej dochádzkovej vzdialnosti preto používame izochrómy dostupnosti – línie spájajúce body na mape, ktoré je z východiskového bodu možné prejsť v rovnakom čase⁸³ (pozri obr. 31). V prípade, že ide o väčšie záujmové územie, resp. je záujmovým územím určitá zóna, vymedzenie územia tomu prispôsobíme. V tomto území sa môžu vyskytovať rôzne typy či úrovne verejných priestorov. Na obr. 32 je vidieť vymedzenie riešeného územia – zóny Pribinova, v ktorej sa nachádzajú verejné priestory ako námestie pred divadlom, priestor za divadlom, nábrežné schody, nábrežná promenáda ap.

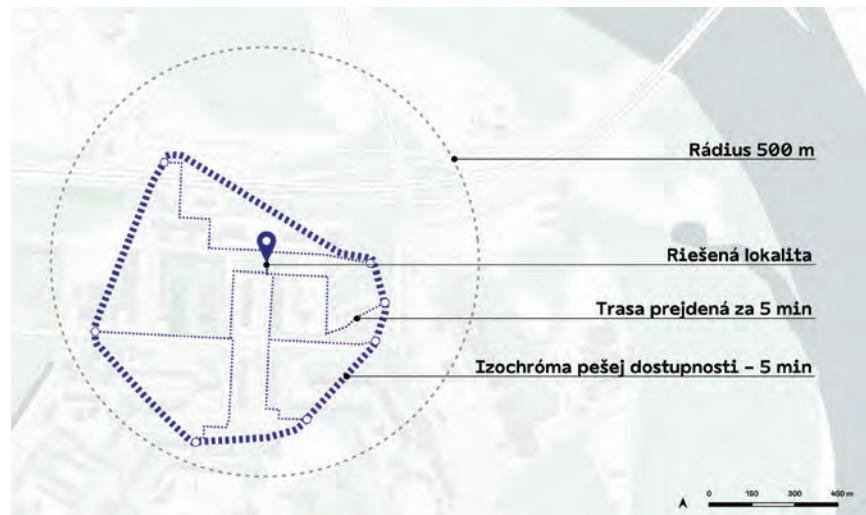
81. Pozri tabuľku rýchlosťí a vzdialostí na základe veku a zdravotného stavu v kapitole Ľudia Bratislavu – čo nám ho-voria dát?

82. SOEST, D. van., TIGHT, M., ROGERS, C.D.F. Exploring the distances people walk to access public transport. In Transport Reviews. 2019.

83. DESAI, K. Isochrones: Analysis of Local Geographic Markets. n.d.

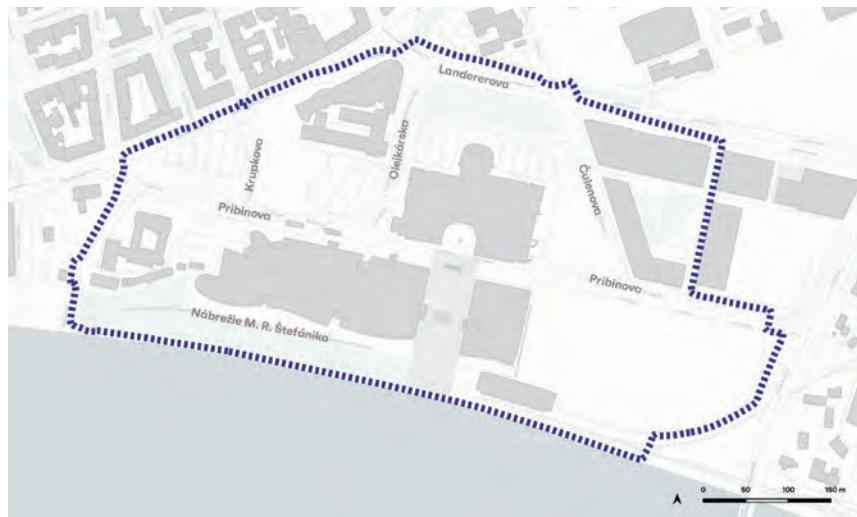

Obr. 30:
Organické vymedzenie
mapovaného územia barié-
rami (dialhica D1 a ces-
ta I. triedy) pre projekt
Šustekova, MČ Petržalka /
Zdroj: Metropolitný inštitút
Bratislavu

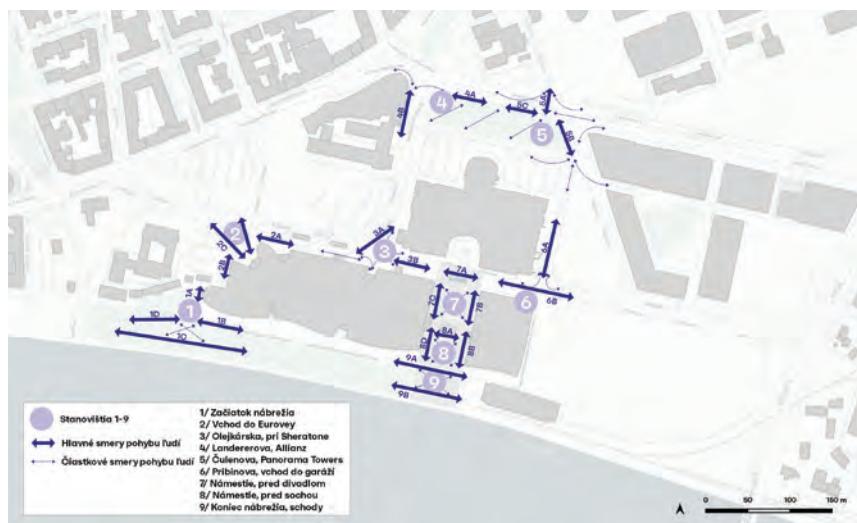

Obr. 31:
Vymedzenie mapova-
ného územia na základe
izochrómy pešej dostup-
nosti 5 min. pre projekt
Šustekova, MČ Petržalka /
Zdroj: Metropolitný inštitút
Bratislavu

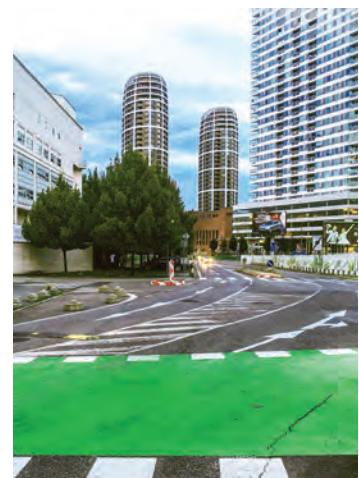
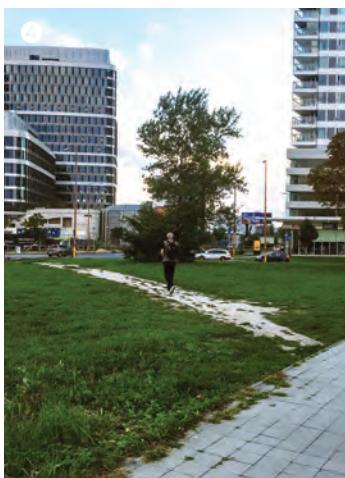
Pokiaľ ide o väčšie územie, ktoré je prirodzene členité a rôznorodé, pri jeho mapovaní priamo v teréne ho môžeme rozdeliť a mapovať z viačerých stanovišť (obr. 33, 34), resp. územie rozdeliť do viacerých zón (pozri B.4.1 Mapovanie pohybu a správania ľudí). Týmto spôsobom zabezpečíme zachytenie pohybu (ľudí, cyklistov, áut) zo všetkých potrebných smerov a vo frekventovanejších úsekoch tak človek, ktorý mapuje stíha pohyb zaznamenávať bez väčších problémov.

Obr. 32:
Vymedzenie mapovaného
územia pre projekt Zóny
Pribinova / Zdroj: Záverečná
správa mapovania Zóny
Pribinova, Metropolitný
inštitút Bratislavky, 2020

Obr. 33:
Vymedzenie stanovišť
mapovania a hlavných
a čiastkových pohybov ľudí
v rámci Zóny Pribinova /
Zdroj: Záverečná správa
mapovania Zóny Pribinova,
Metropolitný inštitút
Bratislavky, 2020

- ① Nábrežie Eurovea pri promenáde — blízko Starému Mostu ② Pribinova — nábrežie blízko vchodu smerom od Šafárikovo námestia ③ Začiatok pešej zóny na Pribinovej — blízko vstupu do hotela Sheraton ④ Križovatka ulíc Olejárska a Landererova ⑤ Križovatka ulíc Pribinova a Čulenova — parkovisko za SND v blízkosti Panorama City ⑥ Koniec pešej zóny na Pribinovej — blízko vstupu do ľáraže Eurovea ⑦ Námestie pred Euroveou — časť bližšie pri SND ⑧ Námestie pred Euroveou — časť pri soche M. R. Štefánika ⑨ Námestie pred Euroveou — časť promenáda

Obr. 34:
Stanovištia mapovania pohybu ľudí a ich správania v rámci Zóny Pribinova / Zdroj:
Záverečná správa mapovania Zóny Pribinova,
Metropolitný inštitút Bratislavu, 2020

Po vymedzení mapovaného územia musíme na oboznámenie sa s danou lokalitou spracovať rôzne analýzy. Väčšinu analýz spracovávame formou desk research⁸⁴ a údaje následne overujeme a prípadne doplňujeme v teréne. Je dôležité povedať, že zoznam analýz nie je pevne stanovený a dá sa podľa potrieb daného územia obmieňať či dopĺňať o ďalšie. Množstvo nutných dát a analýz do veľkej miery ovplyvňuje typ či mierka daného projektu. Nasledujúci zoznam tak ponúka príklady analýz, z ktorých môžeme zvolať tie, ktoré sú pre projekt najrelevantnejšie.

Priestorová analýza

- sídelná štruktúra
- sídelné rozloženie
- hustota zástavby
- funkčná analýza budov
- výšková analýza budov
- indexy zelene, spevnených a zastavaných plôch
- zastavané vs. nezastavané plochy
- analýza povrchov
- prírodné prvky (kvantitatívny a kvalitatívny pohľad)
- analýza vizuálneho smogu
- analýza osvetlenia
- vybavenosť priestoru (prvky mestského dizajnu a ich stav)
- bariéry v priestore (špecificky bariéry spôsobujúce bariérovosť ucelených trás, napr. citylighty, biskupské klobúky, operatívne bariéry ap.)

Priestorová analýza predstavuje proces skúmania priestorových vzťahov a vzájomného priestorového pôsobenia študovaných objektov, resp. vlastností priestoru. V menšej mierke môže ukázať, kde v priestore existujú bariéry, ktoré obmedzujú pohyb priestorom, a zobrazí miesta poskytujúce možnosti posedenia či miesta s prvkami zelene. Zameriava sa teda na objekty s priradenou polohou, vplývajúce na daný priestor. Tak ako množstvo zelených prvkov na mape nie vždy znamená jej dostačujúcu kvalitu, takisto množstvo bariér

v priestore nie vždy indikuje neprístupný priestor. Preto je dôležité, aby sme kritériá dôkladne metódicky definovali a objektívne vyhodnotili. V rámci priestorovej analýzy výkresy rozdelíme do jednotlivých kategórií a následne vytvoríme jeden sumárny výkres, v ktorom prehľadne vidíme vzájomné vzťahy sledovaných objektov.

Analýza vlastníckych vzťahov

- analýza vlastníctva jednotlivých území, resp. priestorov alebo budov
- analýza správy jednotlivých území, resp. priestorov alebo budov

Analýza vlastníckych vzťahov je dôležitá pre pochopenie rozloženia územia vo vlastníctve štátu, mesta či súkromníkov v rámci riešeného územia. (obr. 35) Pozostáva z údajov o parcelách, ich vlastníkoch a spoluľastníkoch – vlastníckych vzťahoch, ktoré sú vzájomne prepojené. Môže taktiež zahŕňať údaje o správe jednotlivých území či priestorov, ktoré sa nie vždy zhodujú s údajmi o vlastníctve.

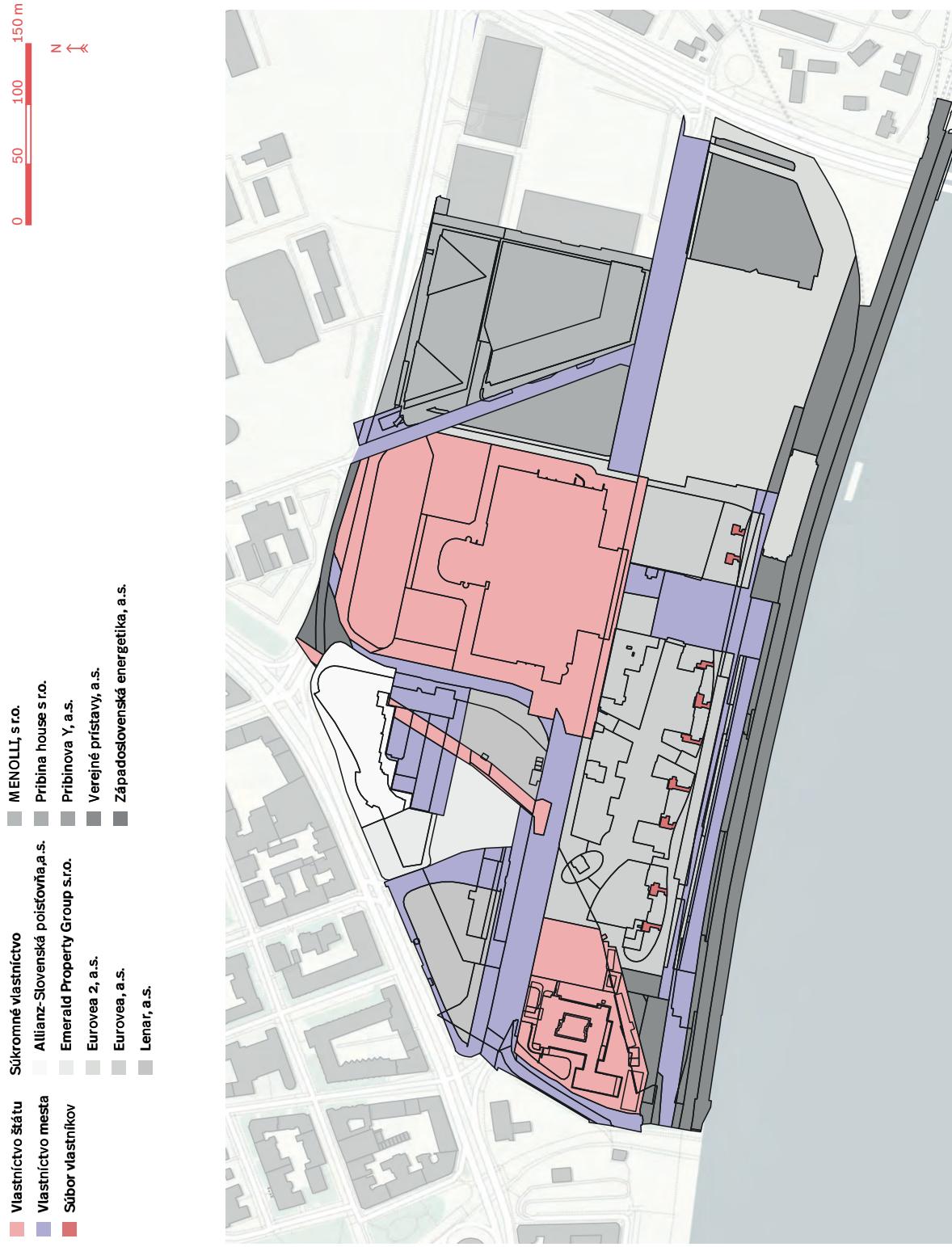
Daná analýza nám poskytne informácie o tom, aké možnosti dáva súčasné usporiadanie pozemkového vlastníctva, prípadne akým spôsobom by bolo možné ho vyriešiť. Analýzu vlastníckych vzťahov môžeme doplniť o grafy, ktoré nám ukážu prehľad o vlastníkoch s najväčším podielom riešeného územia.

Analýza dopravnej infraštruktúry

- pešia infraštruktúra (špecificky analýza bezbariérových peších trás)
- cyklistická infraštruktúra
- cestná infraštruktúra
- dostupnosť MHD
- dochádzkové vzdialosti (špecificky pre chodcov, ľudí s obmedzením pohybu a orientácie, cyklistov, MHD, automobily ap.)
- analýza parkujúcich áut (viac v kap. B.4.5)
- analýza parkovacích miest (špeciálne pre ľudí s obmedzením pohybu a orientácie)

Obr. 35

Vlastnícke vzťahy v rámci Zóny
 Pribinova / Zdroj: Záverečná správa mapovania Zóny Pribinova, Metropolitný inštitút Bratislav, 2020. Zdroj dát: Úrad ľeofézie, kartografská a katastra SR, 2020

Analýza dopravnej infraštruktúry hovorí o dostupnosti priestoru rozličnými druhmi dopravy. Môže nám ukázať, ktoré časti sú prístupné pešo, na bicykli, automobilom či verejnou dopravou a kde dochádza ku konfliktu týchto trás. Automobily by nemali dominovať na významných miestach mesta⁸⁵ a pri riešeniacach by sme sa mali, pokiaľ možno, snažiť dosiahnuť vyváženosť medzi mobilitou chodcov, cyklistov a automobilov. Pri analýze cyklotrás zasa môžeme zistiť, kde majú cyklotrasy kontinuálny charakter a na ktorých miestach sú prerušené (obr.36).

Tip od MIBu

Ak spojime čiastkové analýzy do jedného výkresu, získame komplexný pohľad na dané územie. To nám ulahčí pochopenie logiky usporiadania a komplexnosti jednotlivých dopravných trás. Pri analýze dopravnej infraštruktúry si teda rozdelíme výkresy do jednotlivých kategórií (cestná, cyklistická a pešia infraštruktúra) a následne vytvoríme jeden sumárny výkres (obr. 37).

Analýza demografických dát

- počet obyvateľov a jeho vývoj
- veková štruktúra obyvateľstva
- vzdelanostná štruktúra
- národnostná štruktúra
- ekonomickej triedy obyvateľstva, resp. príjmové skupiny
- nezamestnanosť, zamestnanosť

Pri analýze územia je dôležité poznať, akí ľudia priestor využívajú, kto v území žije, resp. koho sa zmeny v území budú dotýkať (obr. 38). Preto musíme zistiť, aké vekové skupiny v území prevážujú, aká je vzdelanostná či národnostná štruktúra obyvateľov a podobne. Užívateľia/užívateľky priestoru sú tí, pre ktorých by mal slúžiť a byť prispôsobený ich potrebám (pre špecifické potreby užívateľských skupín pozri kap. A.4).

85. KARSENBERG, H., LAVEN, J., HOFF, M. van. 80 Lessons to a good city at eye level. In KARSENBERG, H. et al. (ed.). The City at Eye Level : Lessons for street plinths. 2016.

Tip od MIBu

Pri analýze demo grafičkých dát nie vždy môžeme zobraziť dané údaje v mapovom formáte. Môžeme však využiť rôzne grafy či tabuľky a v nich porovnať vývoj dát v rámci viacerých rokov. Niektoré dátá však môžeme získať vo forme ľudu (štvrkov v mape), pokryvajúce celé územie mesta či ako plošné údaje za jednotlivé mestské časti. Na mape potom zobrazíme napr. percentuálny podiel staršieho obyvateľstva či vývoj zmeny mzdy v rámci jednotlivých častí mesta.

Funkčno-prevádzková analýza

- analýza prevádzok a ich rozdelenie do funkčných kategórií (viac o mapovaní prevádzok v kap. B.4.4)
- rozmanitosť funkcií
- analýza kvality služieb
- identifikovanie chýbajúcich služieb, resp. užívateľských potrieb
- súčasný stav občianskej vybavenosti
- analýza parteru (aktívny/pasívny, vstupy)⁸⁶
- programová náplň územia (krátkodobá, dl-hodobá)

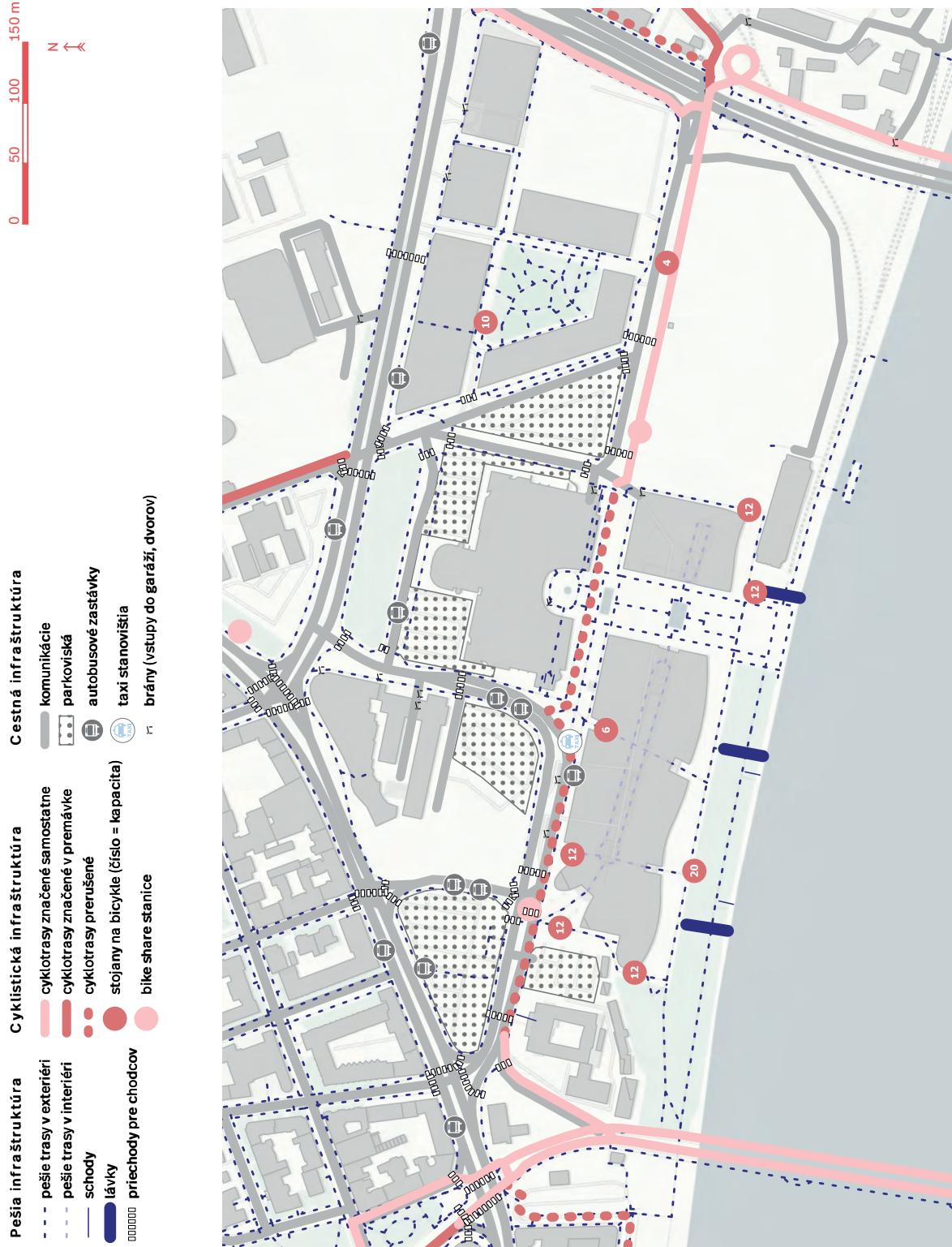
Funkčno-prevádzková analýza skúma rozmanitosť a kvalitu územia z pohľadu občianskej vybavenosti a funkcií. Výskumnými otázkami môžu byť napríklad: Aká je kvalita služieb v danom území?, Sú miestne prevádzky určené všetkým skupinám obyvateľstva?, Ktoré služby/funkcie v území nie sú zastúpené? ap. Zmapovanie miestnych prevádzok môže zároveň slúžiť na identifikáciu klúčových aktérov v danom území a tiež poskytnúť zoznam kontaktných údajov na ich oslovenie pre účely participatívneho procesu. Pri analýze priamo v teréne je zasa možné doplniť informácie o súčasnom stave občianskej vybavenosti či o atraktivite parteru budov (aktívny/pasívny). Parter budovy sice môže tvoriť iba jej veľmi malú časť, do veľkej miery však určuje prínos budovy ku kvalite verejného priestoru⁸⁷.

86. Gehl Architects. Downtown Seattle: Public Spaces & Public Life. 2009.

87. KARSENBERG, H., LAVEN, J., HOFF, M. van. 80 Lessons to a good city at eye level. In KARSENBERG, H. et al. (ed.). The City at Eye Level : Lessons for street plinths. 2016.

Obr. 36

Sumárny výkres analýzy dopravnej infraštruktúry v rámci Zóny Pribinova / Zdroj: Záverečná správa mapovania Zóny Pribinova, Metropolitný inštitút Bratislav, 2020. Zdroj dát: Geofabrik GmbH and OpenStreetMap Contributors 2020, vlastné mapovanie 2020

Všetky vyššie spomenuté aspekty prispievajú ku kvalite daného územia, keďže verejné priestory by mali byť miestom rozmanitých funkcií a pestrosti aktivít. Rôznorodosť jednotlivých prevádzok má priamy vplyv na pestrosť skupín ľudí, ktorí sa tu pohybujú⁸⁸. Ideálne by lokalita mala ponúkať služby všetkým, a to bez ohľadu na ich príjem, vek, pohlavie či etnický pôvod.

Analýza environmentálnych dát a dát o zraniteľnosti voči dôsledkom zmeny klímy

- analýza teploty povrchov
- analýza teplotných ostrovov (heat islands)
- analýza oblastí citlivých na prívalové dažde, záplavy, horúčavy ap.
- analýza znečistenia ovzdušia, smogu
- analýza hluku, zápacích
- analýza čistoty prostredia
- analýza environmentálnych záťaží

To, ako je priestor citlivý na zmenu klímy, môžeme vyčítať z dát o zraniteľnosti voči dôsledkom zmeny klímy. Tie nám zároveň hovoria, napríklad do akej miery je pobyt v území (ne)príjemný počas horúcich letných dní či do akej miery je územie schopné absorbovať prívalové dažde. Získané údaje by sme následne mali zohľadniť pri navrhovaní zmien – implementovaním opatrení v danom území, napríklad zvýšením množstva a kvality zeleni, použitím vodopriepustných povrchov, za-bezpečením dostatočnej tepelnej izolácie budov a podobne.

Tip od MIBu

Dané dátá pre oblasť Bratislavu je možné získať napr. z **Atlasu hodnotenia zraniteľnosti a rizík nepriaznivých dôsledkov zmeny klímy na území hlavného mesta SR Bratislavu⁸⁹**, ktorý obsahuje viacero užitočných map, či zo **Stratégie adaptácie na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy na území HM SR Bratislavu⁹⁰**. Užitočný je tiež portál **Informačný systém environmentálnych záťaží⁹¹**.

88. Project for Public Spaces. What Makes a Successful Place?. n.d.

89. Hlavné mesto SR Bratislava. Útvart hlavnej architektky. Atlas hodnotenia zraniteľnosti a rizík nepriaznivých dôsledkov zmeny klímy na území hlavného mesta SR Bratislavu. 2020.

90. Hlavné mesto SR Bratislava. Útvart hlavnej architektky. Strategia adaptácie na nepriaznivé dôsledky zmeny klímy na území hlavného mesta SR Bratislavu. 2014.

91. Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky. Informačný systém environmentálnych záťaží.

Mapovanie pohybu a správania ľudí je sociologická metóda, ktorou výskumníci či urbanisti ako Jane Jacobs, William H. Whyte či Jan Gehl skúmali život v mestách. Pomocou tejto metódy je možné oboznámiť sa s druhmi aktivít, so spôsobom pohybu, skupinovosťou, s vekovým zložením ľudí či s pomerom mužov a žien v danom území. Tieto informácie nám poskytnú lepší obraz o danom priestore a živote v ňom, dokážu odhaliť jeho špecifiká a porozumieť tomu, ako a prečo sa ľudia v danom priestore správajú určitým spôsobom. Túto metódu sme využili najmä pri socio-priestorovom mapovaní zóny Pribinova⁹².

To, či sa vo verejnom priestore napríklad vyskytujú viac muži než ženy, resp. naopak, môže vypovedať o jeho kvalite. Z viacerých štúdií totiž vyplýva, že ženy si cielene vyberajú priestory, v ktorých sa cítia bezpečne, ktoré sú čisté, dobre osvetlené či bezbariérové⁹³. To, či sa v priestore vyskytujú ľudia ako jednotlivci, dvojice či skupiny, nám napovedá o aspektke bezpečnosti či atraktívnosti daného priestoru. Z našej praxe výskyt dvojíc totiž indikuje cielený výber tohto miesta na spoločné trávenie voľného času.

Metodika mapovania pohybu a správania ľudí

Mapovanie môžeme vykonávať manuálne, alebo využitím aplikácie, ktorá zaznamenáva GPS súradnice pozorovaných vstupov. Pred manuálnym mapovaním pohybu a správania ľudí v teréne si pripravíme mapu s mierkou, do ktorej budeme pohyb zapisovať. Keďže je tento typ mapovania detailnejší, zvyčajne pracujeme s územím menšej mierky. Mapa by mala byť jednoduchá, môže obsahovať napríklad len obrys budov. Podľa charakteru územia si tiež vopred určíme pozorovacie stanovištia tak, aby sme zachytili každý žiaduci smer pohybu ľudí.

Je ideálne skúmať život v území v rôzne dni (pracovné/víkendové a špecifický piatok) aj denné

92. Záverečná správa je dostupná na: www.bit.ly/zona_pribinova

93. WHYTE, W.H. The Social Life of Small Urban Spaces. 1980.

doby (doobeda/poobede/večer). Časové úseky mapovania môžu byť podľa potreby krátke – 10/15/30 minút, alebo dlhé – celý deň.

Tip od MIBu

Existujú faktory, ktoré pri výskume v teréne môžu zohrávať určitú rolu a ovplyvniť tak jeho výsledky. Preto je dobré si ich poznáciť do mapy. Je to napríklad počasie, teplota, deň v týždni, čas. Ak sledujeme správanie ľudí, výsledky môže ovplyvniť aj skutočnosť, či vedia, že ich pozorujeme (Hawthornský efekt⁹⁴). Je teda dobré zaznačiť si aj prípadné interakcie s ľudmi do tzv. pozorovateľského denníka.

Základné výskumné otázky, na ktoré musíme pri mapovaní myslieť:

→ Čo tam ľudia robia?

Mapovanie správania a prehľad aktivít (prechádzajú územím, sedia, jedia a ī.) sú vhodné pre zistenie kvality prostredia (napr. či ľudia priestor využívajú viac na prechod, alebo v ňom trávia čas) a tiež na zistenie, ako jednotlivé aktivity súvisia s mestským dizajnom a funkciami v priestore. Môžeme si napríklad vísiať, či priestor ponúka dostatok aktivít pre potenciálnych užívateľov/užívateľky, či je živý a či poskytuje niečo pre každého⁹⁵.

→ Kadiaľ ľudia chodia?

Pri tejto otázke môžeme zistiť, ktoré sú skutočné smery pohybu ľudí a tiež ich významnosť. Na základe významnosti jednotlivých smerov môžeme vyčítať najčastejšie destinácie ľudí a najfrekventovanejšie trasy. Pri analýze získaných dát môžeme tiež pozorovať to, že živý parter s množstvom obchodov je pre ľudí zväčša zaujímavejší a celkovo bez-

94. LANDSBERGER, H.A. Hawthorne Revisited : Management and the Worker: Its Critics, and Developments in Human Relations in Industry. 1958.

95. Project for Public Spaces. What Makes a Successful Place?. n.d.

pečnejší na prechádzku než prázdna stena alebo prázdný pozemok⁹⁶.

→ Akým spôsobom sa pohybujú po území?

So sčítaním individuálnej automobilovej dopravy sa môžeme bežne stretnúť, no pre verejný priestor je zásadne dôležité identifikovať najmä pohyb chodcov, cyklistov či ľudí so špecifickými potrebami pohybu a orientácie v danom území. To, či a akým spôsobom sa ľudia po území pohybujú, nám môže indikovať, kto patrí medzi bežných užívateľov/užívateľky priestoru a či tu určití ľudia nemajú sťažený prístup. To, že sa v území nevyskytujú ľudia s rôznymi nárokmi na pohyb a orientáciu, však nemusí nevyhnutne znamenať, že je pre túto skupinu priestor neprístupný. Niektoré skupiny v území nie je ľahké zachytiť, keďže predstavujú menší podiel celkovej populácie. Naše predpoklady o prítomnosti rôznych skupín si preto môžeme overiť pomocou ďalších participatívnych metód. Prítomnosť ľudí na vozíku či rodičov s kočíkom však môže byť dôležitým signálom o dobrej prístupnosti verejného priestoru.

→ Majú sprievod, alebo idú sami?

O danej lokalite nám môže indikovať rôzne skutočnosti aj to, či sa v priestore vyskytujú ľudia ako jednotlivci, dvojice či skupinky. Výskyt žien bez sprievodu vo večerných hodinách môže vyskovedať o vyššej bezpečnosti priestoru, zatiaľ čo výskyt dvojíc indikuje cieľený výber tohto miesta na spoločné trávenie voľného času – hovorí teda o atraktivite danej lokality. Napríklad výskyt väčších skupín zasa môže znamenať, že sa v priestore ľudia radi zhromažďujú a stretávajú.

→ Aký majú vek?

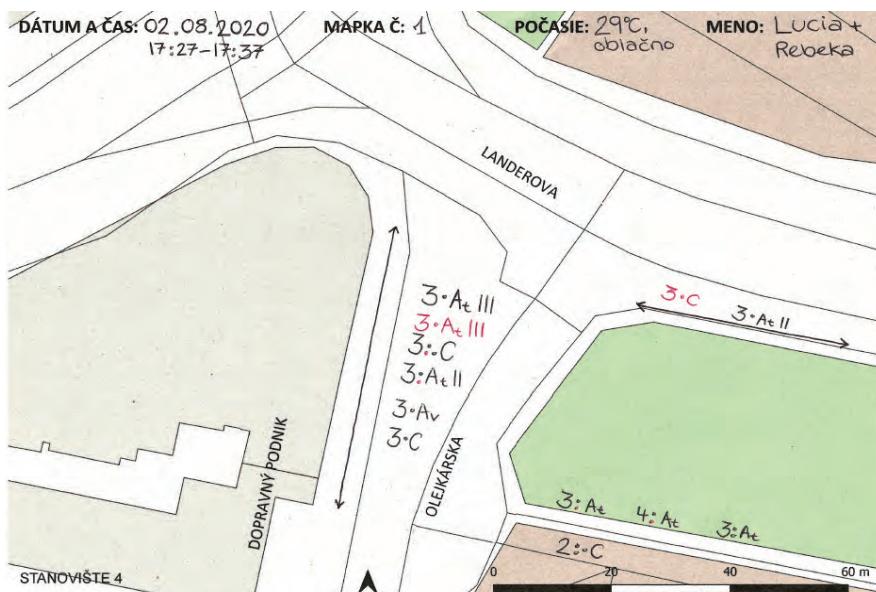
To, či sa v danom území vyskytujú ľudia naprieč všetkými vekovými skupinami (deti/mladí ľudia/pracujúci/seniori) hovorí o tom, či priestor funguje pre všetkých. Práve to je jedna z kvalít dobre fungujúceho verejného

priestoru⁹⁷. Ak sa v priestore vyskytujú zástupcovia z každej vekovej skupiny, dodáva to územiu diverzitu, rozmanitosť a živosť.

→ Aké majú pohlavie?

Ak sa vo verejnom priestore vyskytujú prevažne muži než ženy, resp. naopak, môže nám to otvoriť otázky jeho kvality. Viaceré štúdie totiž potvrdzujú fakt, že ženy si cieľene vyberajú priestory, v ktorých sa cítia bezpečne, ktoré sú čisté, dobre osvetlené či bezbariérové. Ženy sú na určité aspekty priestoru citlivejšie než muži, a tak sa dajú na základe tejto otázky vyhodnotiť viaceré aspekty kvality verejného priestoru⁹⁸.

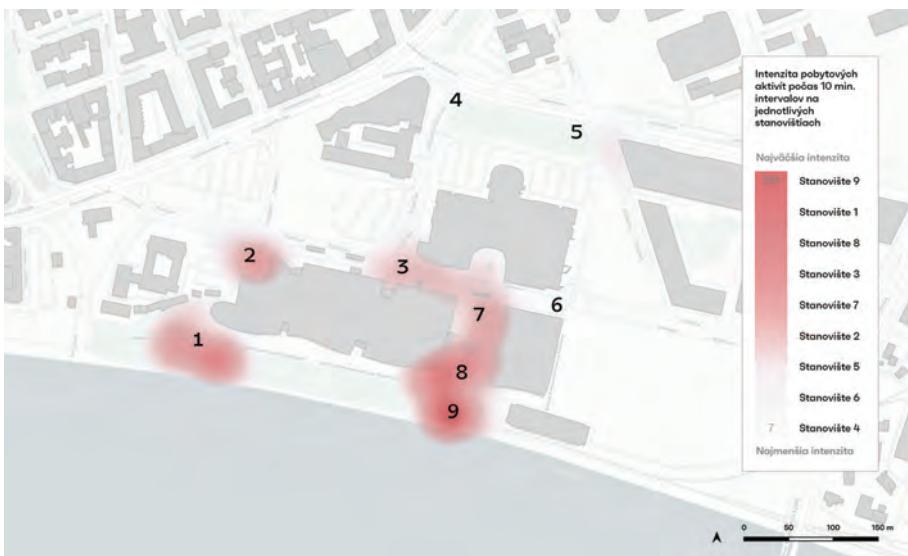
Pre jednotlivé sledované elementy si musíme stanoviť kódy, ktoré zefektívnia zápis v teréne (obr. 37, 38, 41).

↑ Obr. 37

Ilustrácia priradzovania mapovacích kódov podľa mapovacieho hárku / Zdroj:
Metropolitný inštitút Bratislavky, 2020

↖ Obr. 38
Mapa jedného zo stanovišť v rámci zóny
Príbrinova, vyplnená za pomocí kódov
z mapovacieho hárku / Zdroj: Metropolitný
inštitút Bratislavky, 2020

↑ Obr. 39

Výsek Zóny Pribinova — zobrazenie jednotlivých aktivít v území pred SND, 1 bod = 1 človek zaznamenaný počas 15-minútového časového úseku / Zdroj: Záverečná správa mapovania Zóny Pribinova, Metropolitný inštitút Bratislav, 2020. / Zdroj dát: vlastné mapovanie, 2020

↖ Obr. 40

Referencia možného spracovanie výsledkov mapovania pohybu ľudí — heatmapa (mapa koncentrácie) zobrazujúca pobytové aktivity v rámci Zóny Pribinova / Zdroj: Záverečná správa mapovania Zóny Pribinova, Metropolitný inštitút Bratislav, 2020. Zdroj dát: vlastné mapovanie, 2020

Mapovací hárok

Pohybujúci sa v priestore boli identifikovaní na základe nasledujúcich kategórií:

- **pohlavie;**
- **veková kategória;**
- **sprievod: jednotlivec/pár/skupina;**
- **spôsob pohybu: peší/chodec, ľudia so špeciálnymi nárokkmi na pohyb, bicykel**

Kódy:

**Pohlavie
(označujeme farbou)**

Žena Muž

**Vekové kategórie
(označujeme číslom)**

0 - 14 15 - 24 25 - 64 65+

**Počet ľudí
(koľko ľudí, toľko guličiek)**

jednotlivec páry skupina

Spôsob pohybu

**A.
chodec**

- (t) tranzit/prechod územím
- (p) prechádzanie sa
- (s) státie
- (v) venčenie psa
- (k) kočikovanie
- (b) beh
- (o) tlačenie bicykla
- (st) sedenie na tráve
- (sl) sedenie na lavičke, na pobytových schodoch
- (r) rande
- (z) spanie
- (a) nástup/výstup do/z áut

**B.
ľudia s obmedzením
pohybu a orientácie**

- (b) s barlami
- (v) na vozíku
- (p) so slepeckou palicou

**C.
človek pohybujúci
sa na**

- (b) bicykli
- (k) kolobežky
- (s) skateboarde

B.4.2**Mapovanie zainteresovaných aktérov**

Zainteresovaní kľúčoví aktéri/aktérky v skúmanom území sú tí, ktorí majú k danej lokalite jasný vzťah – žijú v nej, navštevujú ju, sú s ňou zviazaní spomienkami, čerpajú z nej svoju identitu a nárokuju si právo vyjadriť sa k jej rozvoju. Patria sem všetci, ktorí budú mať záujem na rozvoji územia alebo potenciálny vplyv na jeho úspešnosť a ďalej tí, ktorí budú viac či menej ovplyvnení tým, ako sa bude územie (ulica, park alebo mesto) vyvíjať.

Kým predošlé mapovanie bolo zamerané na správanie ľudí (mapovanie fyzických, voľným okom pozorovateľných prejavov vo fyzickom prostredí), mapovanie zainteresovaných aktérov sa spája s mapovaním jemnejších nuáns – aspektov, ktoré nie sú navonok až také viditeľné. Ak by sme to však nespravili, nedozvedeli by sme sa mnohé dôležité veci, ktoré môžu výrazne pomôcť pri rozvoji mesta, prípadne ho spomaliť či skomplikovať.

Medzi zainteresovaných aktérov obvykle patria významní vlastníci nehnuteľností, majitelia a prevádzkari obchodov a iných prevádzok, mestni obyvatelia a predstaviteľia samosprávy a štátnej správy, ktorí budú mať na vznik projektu a jeho realizáciu vplyv, alebo naopak ovplyvní ich samotných. Rovnako by sme medzi hlavných aktérov v predmetnom území mali zahrnúť predstaviteľov verejných inštitúcií (škôl, komunitných center a knižníc, galérií, klubov ap.) či občianskeho sektora (miestne združenia, spolky, občianske združenia).

Prehľad o podnikateľských subjektoch či verejných inštitúciach získame prostredníctvom mapovania prevádzok a organizácií (pozri kap. B.4.4); v tomto prípade nám však nejde o kamenné sídla a budovy, ale o živých ľudí, ktorí takéto organizácie predstavujú.

Základné výskumné otázky, na ktoré musíme pri mapovaní myslieť:

→ **Aké sú hlavné užívateľské skupiny v území?**
Aké rôzne skupiny aktérov/aktérok sú tu prítomné?

Pri týchto otázkach si musíme ujasniť, ktoré užívateľské skupiny v území bývajú a ktoré

priestor navštevujú. Mali by sme si tiež uvedomiť, prečo sú pre nás jednotlivé skupiny dôležité a ktoré ich charakteristiky si máme vísmať. Do mapy územia si zaznačíme, v ktorých priestoroch sa tieto skupiny zdržiavajú, aké trasy využívajú, v akých vzorcoch sa pohybujú a/alebo v ktorých miestach dochádza k ich vzájomným priestorovým konfliktom. Jednou z najužitočnejších metód je mapa komunity, ktorá vizuálne zachytáva ľudí v priestore. Pripraviť si ju môžeme buď vopred, alebo až na základe samotného pozorovania.

→ **Aké záujmy a potreby títo aktéri majú? Ako sa premietajú do ich predstáv o území?**

Zisťovanie názorov pomocou ankety či diskusia s danými skupinami nám poskytnú informácie o ich hodnotových východiskách i postojoch, ktoré sa premietnu do ich predstáv o tom, ako by mala vyzeráť lokalita, v ktorej žijú/plánujú žiť. Hustota zástavby, prítomnosť zelene, viacgeneračnosť pri zdieľaní verejných priestorov, ochota využívať verejnú dopravu – to všetko sú veci, potenciálne ovplyvnené postojmi a hodnotami verejnosti, ktorej názory zisťujeme.

→ **Aká je miera organizovanosti, angažovanosti záujmu rôznych skupín o rozvoj územia?**

Aká je vzájomná interakcia medzi jednotlivými užívateľskými skupinami?

Kým v predošlých krokoch sme skúmali prítomnosť rôznych skupín a ich názorové východiská, musíme sa pozrieť aj na heterogénnosť či homogénnosť obyvateľov (pri menšej mierke miestnej komunity), ďalej na to, aká je vzájomná interakcia medzi rôznorodými skupinami, do akej miery sú tieto skupiny obyvateľov organizované a pripravené sa zapojiť do plánovania územia, alebo proti nemu protestovať. Samozrejme, tieto informácie nezískame (len) priamym pozorovaním, z tlače a zo sociálnych médií, ale aj pomocou ďalších participatívnych metód – ankiet či rozhovorov.

Metodika mapovania zainteresovaných aktérov

Mapovanie zainteresovaných aktérov/aktérok je v kontexte mapovania ďalších aspektov územia špecifické – môžeme ho uskutočniť s využitím interných (expertených) kapacít, ale aj participatívne, so zapojením samotných obyvateľov/obyvateľiek.

Expertné mapovanie

Cieľom tohto mapovania je získať komplexný prehľad o vyššie spomínaných aspektoch – kto sú dôležití aktéri/aktérky v území, aké majú názory na rôzne veci, napríklad na rozvoj územia, a aké je ich sociálne správanie. Najviac sa pri takomto mapovaní osvedčili rozhovory s ľuďmi, ktorí daný priestor a jeho obyvateľov/obyvateľky dobre poznajú. Po vytvorení zoznamu zainteresovaných strán môžeme uskutočniť anketu, dotazník či fokusové skupiny, vďaka ktorým podrobnejšie preskúmame rôzne aspekty podľa toho, čo nás participatívny proces vyžaduje.

Mapovanie so zapojením verejnosti

Prínosnou metódou môže byť priame zapojenie miestnej verejnosti, napr. diskusia v komunitnom centre, školskom klube či v klube seniorov, ale aj na akcii v rámci úvodnej projektovej fázy. Kto sú vaši susedia? Kto organizuje brigády? Kto sa venuje deťom na dvore? Kto rozbehol susedskú burzu? Na koho by ste sa obrátili, ak by ste potrebovali s niečím pomôcť? To všetko sú otázky, ktoré nám prinesú dôležité odpovede a umožnia identifikovať napríklad to, kto sú miestni lídri/líderky. V mnohých situáciách funguje aj už spomínaná vizualizácia získaných informácií vo forme mapy zainteresovaných aktérov či mapy komunity.

Tip od MIBu

Hlavné užívateľské skupiny väčšinou môžeme identifikovať už počas prvej návštevy územia. Ich výskyt býva často spojený s prítomnosťou určitej inštitúcie. Napríklad nedaleký domov dôchodcov môže byť dôvodom zvýšeného využívania daného územia seniormi, škôlka v okolí zasa pravdepodobne v určitých hodinách bude znamenať zvýšený výskyt detí a ich rodičov. Prítomnosť danej inštitúcie však nemusí byť vždy tým hlavným dôvodom. Dá sa predpokladať, že napríklad na väčších trávnatých plochách sa budú prirodzene vyskytovať psičkári, pri vodnej ploche to zasa môžu byť rybári.

Užívateľské skupiny sa líšia v závislosti od danej lokality, preto je vhodné územie najskôr navštíviť a spraviť si prvý odhad hlavných užívateľských skupín. Následne si určíme na každú skupinu kontaktný bod pre prípad potreby.

Ak v rámci plánovaného projektu očakávame náročnejšiu situáciu, uskutočníme analýzu zainteresovaných aktérov. Zainteresovaný aktér je človek alebo organizácia, ktorí môžu v dôsledku výstupov konkrétneho projektu, programu alebo procesu niečo získať, ale aj stratí⁹⁹.

Na základe analýzy zainteresovaných strán môžeme identifikovať, aké sú ich potreby, záujmy a motivácie a v nadváznosti na to s nimi komunikovať a vtiahnuť ich do rôznych úrovní procesu podľa toho, aké očakávania majú.

99. Viac o analýze zainteresovaných aktérov (stakeholder analysis) napr.: HOVLAND, I. Successful Communication: A Toolkit for Researchers and Civil Society Organisations. 2005, s. 8. Research to Action. Stakeholder Analysis: A basic introduction. 2012.

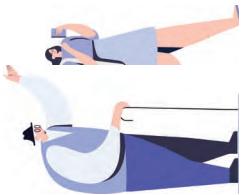

Cyklisti a cyklistky

Skupina žiadajúca primárne segregovanú cyklotrasu, podobnou tej na Blumentálskej ulici, ktorá je v okoli hodnotená ako pozitívny element. Na Križnej sa necíta bezpečne, problematické sú aj zaparkované autá vo viacerých pruhoch zasahujúcich do vozovky.

Chodci a chodkyne

Mimoriadne významné zastúpenie skupiny, so zásadnými požiadavkami na rozšírenie chodníkov a zlepšenie kvality pochôdzadzích ploch. Chodci a chodkyne intenzívne vŕňajú súčasné zle podmienky pre svoj bezpečný a prijemný pohyb priestorom.

Prechádzajúci

Križuje je vzhľadom na svoju polohu a dopravnú vybavenosť transzitnou ulicou pre významnú časť miesta i svojim spojením s centrom mesta. Nie je ulicou iba pre lokálnych ľudí, ale aj pre veľkú skupinu návštěvníkov, pri ktorých je lakykotvek pochýb s cieľom.

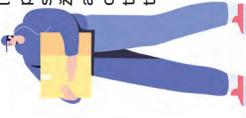
Študenti a mládež

Bližlosť všetkých typov škôl, vysokých škôl, a blízkosť vysokoškolského internátu ulicu omiadzuje. Práve mládež je jedna zo skupín, ktorým by mohli zasadne zvýšiť kvalitu pobytu vo verejnom priestore tzv. nekonzumnej zóny.

Parkujúci

Nezaneobratelnou skupinou sú aj ľudia, ktorí na Križnej ulici a v okolí parkujú svoje vozidlá. Naše sčítanie automobilov ukázalo, že to často nie sú len obyvatelia a obyvateľky bezprostredného okolia. Preto treba pamätať na to, že to územie je využívané aj touto skupinou ľudí.

Návštěvníci a návštěvníčky

Charakter ulice sa mení, a tým aj skladba prevádzok a služieb na Križnej ulici. Krížna tak už nie je iba lokálnou štvrtou, ale zaujímavé služby na nej lákajú na výstavu tento priestor aj ďalších obyvateľov mesta. Primárne je to ale stále priestory v okoli majú stále väčšej menej lokálny charakter.

Rodičia a deti

Veková štruktúra a životné situácie obyvateľov Krížnej sa menia v čase. V ostatných rokoch tomuto fenoménu dopomohol aj nové obytné priestory v okoli, do ktorých sa nastanovalo množstvo mladých rodín s deťmi. Narastá tak tlak na výbavu, energetické pre tieto skupiny, nemenej dôležité sa ale onednho stanú aj kapacity materských či základných škôl.

Ludia bez domova

Mestský priestor nie je len pre ľudí s dosťatočnými príjimami a výriešenou otázkou byvania. Uvedomujeme si, že aj v okolí Krížnej sa pohybujú množstvo ľudí bez domova, ktorí využívajú verejný priestor. Hoci mestská polícia podľa svojich tvrdieni eviduje zaznamy o ich pobytu v priestore a ich priestupkoch, obyvateľa okolia vo svojich vydeleniach tento fakt nepotvrzovali.

Obyvateľia (rezidenti)

Je to pestrá skupina, od pôvodných Staromestanov, ktorí na Krížnej prežili celý svoj život, až po ľudí, ktorí sa len nedávno pristahovali do nových bytových komplexov v okolí. Hoci nadáľ platí, že Krížna ulica zaznamenáva veľký podiel starších ľudí, táto skutočnosť sa v čase mení a novšie data môžu ukázať posun až v tomto trende. Obyvateľa Krížnej a okolia boli v dotazníku pre verejnú zástupenosť približne v počte 1200 ľudí.

Obr. 42

Ilustrácia užívateľov/užívateiek Križnej ulice a okolia
Zdroj: Záverečná správa z partičipatívneho procesu na Križnej ulici, Metropolitný inštitút Bratislavu, 2020

B.4.3**Anketa ako súčasť prieskumu územia**

Užívateľia/užívateľky priestoru sú tí, ktorí často dané miesto poznajú najlepšie. Keď mapujeme ich pohyb a správanie, získame informácie o pohybe, pohlaví, vekovom zložení, skupinovosti či o aktivitách ľudí v danom priestore, no nedokážeme podrobnejšie odhaliť dôvod ich návštevy, pocity návštěvníkov z daného miesta, ich potreby a názory, predstavu o priestore v budúcnosti ap.

V území teda môžeme realizovať anketu, ktorej prostredníctvom zistíme napríklad názor ľudí na dané územie v súčasnom stave či názor na potenciálnu zmenu v budúcnosti. Ankety s užívateľmi/užívateľkami priestoru nám ho pomôžu spoznať z ich perspektívy a tieto názory z perspektívy užívateľa následne zahrnieme do procesu plánovania. Súčasne uskutočnením ankety vo verejnom priestore vysielame viditeľné signály, že sa tu niečo deje a že samospráva má záujem o názory ľudí. Cez sociálne médiá, na webe či na plagátikoch môžeme avizovať konanie ankety. Je to výborný test, ako ľudia na niektoré témy reagujú a pomôže nám pri formulovaní otázok do sofistikovanejšieho dotazníkového prieskumu v ďalších etapách participácie.

Metodika anketovania

Vo všeobecnosti by anketa mala na rozdiel od dlhého dotazníka obsahovať menšie množstvo krátkych otázok, ktoré môžeme respondentom/respondentkám položiť v rýchлом sledu a nezdržať ich na dlhší čas. Ideálne je v tomto kontexte, aby sme sa vyhli otvoreným otázkam a umožnili čo najjasnejšiu formuláciu postojov k problematike¹⁰⁰ (obr. 43).

Click here to enter text. Ľudí môžeme oslovovať za účelom anketovania napríklad v rámci prestávok počas mapovania pohybu a správania ľudí v území či počas mapovania prevádzok. Je vhodné, keď to spojíme s inou aktivitou či podujatím. Ak pripravíme susedské stretnutie, kde bude aj program pre deti, pridajú sa k nim tiež dospelí a je tak ľahšie nadviazať kontakt. Ak anketu neo-

rientujeme na špecifickú vekovú skupinu či pohlavie, vzorka oslovených ľudí by mala umožniť rovnomerné zastúpenie mužov a žien, ale aj ľudí rôznych vekových kategórií.

Tip od MIBu

Dôležité je byť v dostatočnej blízkosti od miesta, na ktoré sa v ankeze dopytujeme. Tak môže oslovený/oslovená územie lepšie identifikovať. Zohľadňujeme tiež, v akom priestore, čase či za akého počasia anketu realizujeme. Treba rátať s tým, že v mraze, daždi či podvečerných hodinách nezachytíme lenko ľudí, ako by tomu bolo v priaznivejších podmienkach. Pamäťme na to, že by sme v ľudoch mali vzbudiť pocit dôvery a účasť by mala byť dobrovolná.

Pri realizovaní ankety je dobré mať na sebe označenie inštitúcie, pre ktorú anketovanie vykonávame (odznak, tričko a pod.) a hned úvodom sa predstaviť a vysvetliť, na čo výstupy použijeme. Mali by sme súčasne uviesť približný čas nutný pre odpovede na otázky (tentot čas sa môže lísiť v závislosti od typu ankety, no preferované sú krátke ankety, trvajúce len päť minút). Rovnako odporúčame spomenúť, že prieskum je anonymný¹⁰¹. Pohlavie a vekovú kategóriu respondenta si človek vykonávajúci anketovanie poznačí sám — na tieto otázky teda nie je nutné sa sptytovať.

Dáta získané z ankety následne analyzujeme a interpretujeme, resp. doplníme výstupy z iných metód mapovania. Výstupy zobrazujeme formou grafov, mapiek, schém ap. (obr. 44).

100. Sociologický ústav AV ČR, V. V. I. Sociologická encyklopédie – Anketa. n. d.

Anketa – Podmostie SNP

Zámerom mesta je skvalitňovať verejný priestor a tak aj upravovať a oživovať dlho neriešené a zanedbané plochy. Predmetom projektu je vytvorenie skateparku a športoviska v časti pod Mostom SNP na strane Petržalky, ktorá je v súčasnosti vo veľkej miere nevyužívaná a v zlom technickom stave. Pretože nám ide o interdisciplinárny pohľad a chceme navrhnuť čo najlepšie a najrealizovateľnejšie riešenie, radi by sme od Vás získali podnety.

Základné informácie

Pohlavie	☐ muž	☐ žena			
Vek	☐ 15-18	☐ 19-25	☐ 26-40	☐ 41-60	☐ 61+

Otázky týkajúce sa Sadu Janka Kráľa

Ako často navštěvujete okolie Sadu Janka Kráľa? každý deň týždenne mesačne príležitostne

Za akým účelom navštěvujete okolie Sadu Janka Kráľa? *(o)*

Čo sa Vám najviac páči na Sade Janka Kráľa a okolí? *(o)*

Čo sa Vám najviac nepáči na Sade Janka Kráľa a okolí? *(o)*

Hodnotiace otázky týkajúce sa Sadu Janka Kráľa

Ako by ste ohodnotili nasledujúce aspekty Sadu?

1 – veľmi dobré / 2 – dobré / 3 – ani dobré ani zlé / 4 – skôr zlé / 5 – veľmi zlé / nechcem sa vyjadriť

bezpečnosť	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
program	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
zeleň	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5
mobiliár	☐ 1	☐ 2	☐ 3	☐ 4	☐ 5

Otázky týkajúce sa podmostia

Ako vnímate priestor pod mostom?

Na čo by sa podľa Vás dal priestor využiť?

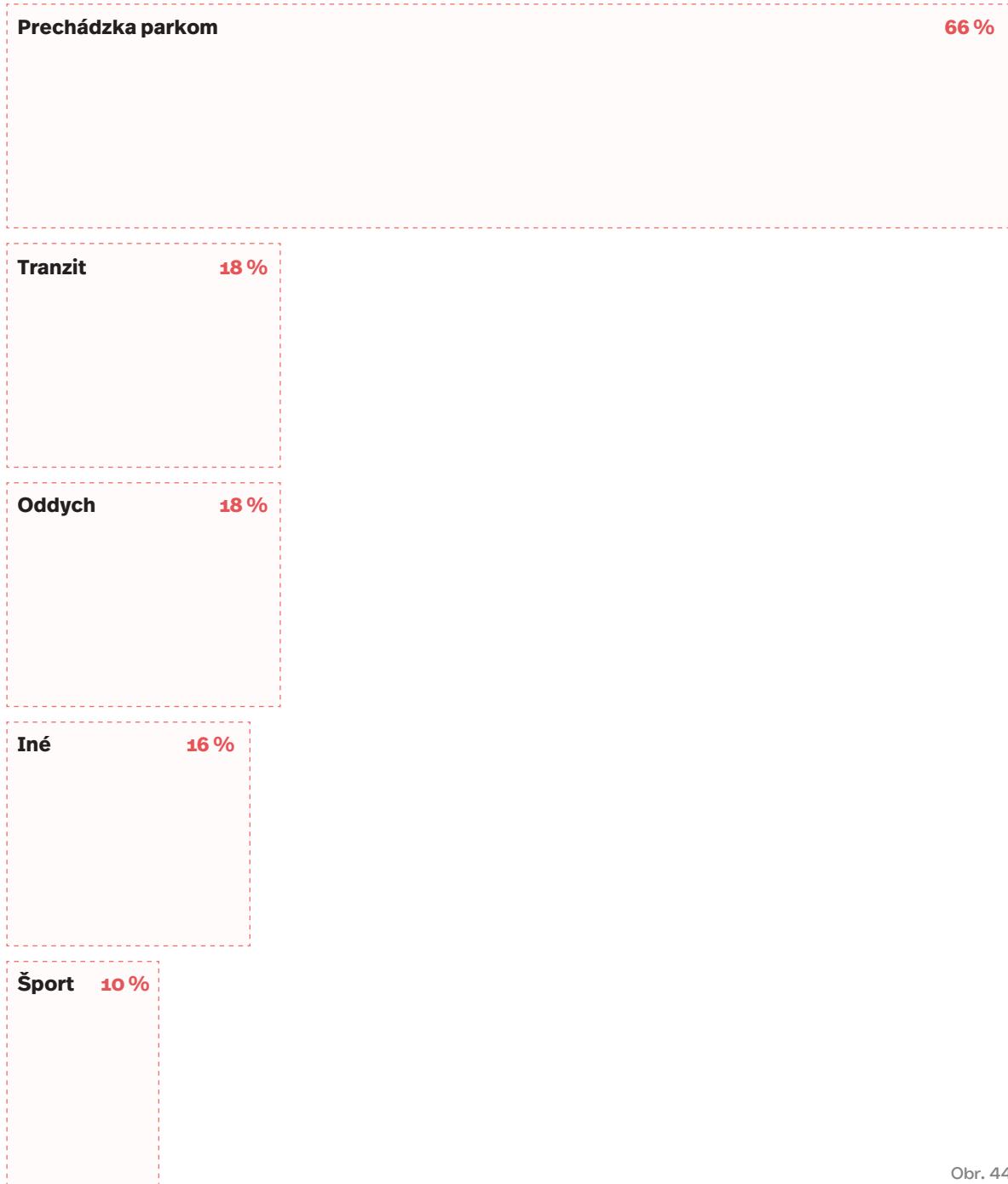
Hodnotiace otázky týkajúce sa podmostia.

Vedeli by ste si v priestore podmostia predstaviť niektorú z nasledujúcich aktivít?

kultúrny program	☐ áno ☐ nie	outdoor posilňovňa	☐ áno ☐ nie
skatepark	☐ áno ☐ nie	viacúčelové ihrisko	☐ áno ☐ nie
street / basketbalové ihrisko	☐ áno ☐ nie	iné	☐ áno ☐ nie

Výsledky ankety – Podmostie SNP

Referencia spracovania výsledkov otázky v ankete pre projekt Podmostia SNP
Za akým účelom navštevujete okolie Sadu J. Kráľa?

Obr. 44

Referencia spracovania výsledkov otázky
v ankete pre projekt Podmostia SNP –
Za akým účelom navštevujete okolie Sadu J. Kráľa?/
Zdroj: Metropolitný inštitút Bratislavky, 2020. / Zdroj
dát: vlastné anketovanie, 2020

B.4.4**Mapovanie prevádzok a inštitúcií**

Pre hlbšie pochopenie riešeného územia odporúčame zmapovať si existujúcu občiansku vybavenosť a ostatných potenciálnych zainteresovaných aktérov. Orientácia v prevádzkach, verejných či kultúrnych inštitúciách lokality (úrady, kiná, divadlá, komunitné centrá a ī.) nám poskytne základný prehľad o vybavenosti územia a tiež o jeho charaktere. Zoznam prevádzok zároveň predstavuje zdroj kontaktných informácií miestnych aktérov, s ktorými môžeme spolupracovať napríklad pri rozosielaní dotazníkov pre prevádzky či pozvánok na susedské stretnutie.

Metodika mapovania prevádzok a inštitúcií¹⁰²

Mapovanie môžeme realizovať formou desk researchu¹⁰³, a teda analýzou prevádzok, napríklad pomocou služby Google Maps, keď k jednotlivým prevádzkam dohľadáme aj kontaktné informácie. Následne vykonáme terénny prieskum, počas

ktorého vytvorený zoznam skontrolujeme, opravíme, resp. doplníme. Pri mapovaní miestnych prevádzok teda môžeme zisťovať napríklad nasledujúce atribúty:

- názov prevádzky;
- ulica a popisné číslo;
- kontaktná osoba;
- e-mailová adresa na danú prevádzku;
- telefónne číslo na danú prevádzku;
- webová stránka danej prevádzky;
- sektor: verejný/súkromný/mimovládny sektor;
- funkčná kategória: rozdelenie do kategórií, napr. predajne tovaru, gastro prevádzky, služby, zdravotníctvo, náboženstvo a ī.

Pri grafickom zobrazovaní prevádzok v území nám môže pomôcť graf so schémou územia, ktorý odzrkadlí ich percentuálne zastúpenie podľa zvolených funkčných kategórií (obr. 45).

Obr. 45

Prevádzky na ulici Križna a okolie k 02/2020 / Zdroj: Záverečná správa z participatívneho procesu na Križnej a okolí, Metropolitný inštitút Bratislav, 2020. / Zdroj dát: vlastné mapovanie, 2020

102. HAVELSKÁ, P., MARKO, I., SIDOROVÁ, M. Obchodná ulica, Bratislava: Socio-ekonomický výskum. 2015.

103. desk research – zber a analýza sekundárnych zdrojov

B.4.5**Mapovanie parkujúcich áut**

Mapovanie parkujúcich áut a ich evidenčných čísel môžeme využiť ako doplnkovú metódu skúmania a riešenia dopravnej situácie v rámci projektu, ale aj pri poukázaní na určité trendy. Túto metódu v Bratislave v minulosti využila napríklad MČ Petržalka pred zavedením novej parkovacej politiky. Náš tím sčítaval parkujúce autá pri projekte Krížna.¹⁰⁴, kde poslúžili ako podklad pri riešení celkovej situácie s parkovaním v danom území.

Výstupy z tohto typu mapovania nám môžu naznačiť viaceré veci (obr. 46). Vizualizované dátá na mape ukazujú, na ktorých uliciach je zvýšený výskyt parkujúcich áut, kde sú autá zaparkované celodenne (veľkosť bodov) alebo na ktorých miestach parkujú mestní obyvatelia, ďalej obyvatelia z iných mestských častí či z iných miest ap. (farebné rozlíšenie bodov). S analýzou získaných dát nám pomôže napríklad oddelenie dopravy, s ktorým odporúčame túto metódu od začiatku konzultovať.

Metodika mapovania parkujúcich áut

Predtým než sa pustíme do mapovania, vyznáčime si na mape, ktoré ulice máme zmapovať. Napriek tomu, že je našim záujmovým územím napríklad len jedna ulica, je vhodné zmapovať aj tie, ktoré na ňu nadvádzajú. Dostaneme tak jasnejší obraz o parkovacej situácii v území.

Na samotné mapovanie je nutný smartfón s na-inštalovanou aplikáciou, ktorá pri vytvorení fotogratie zároveň zaznamená jej GPS súradnice. Mapujeme každé vozidlo zvlášť, a to odfotením jeho evidenčného čísla pomocou aplikácie. Aby výstupy boli čo najreprezentatívnejšie, malo by mapovanie prebehnuť počas pracovných dní i počas víkendu, ideálne trikrát počas dňa – ráno, cez deň a večer¹⁰⁵. Zaparkované autá sa totiž na ulici počas dňa a tiež v rámci týždňa striedajú, a tak je možné tieto zmeny zachytiť. Rôzne časti dňa či

Obr. 46

Využitie platformy CARTO na zobrazenie pôvodu sčítaných áut, parkujúcich na Krížnej ulici a okoli / Zdroj: Záverečná správa z participatívneho procesu na Krížnej a okoli, Metropolitný inštitút Bratislavu, 2020. Zdroj dát: vlastné mapovanie, 2020

¹⁰⁴. Záverečná správa dostupná na: www.mib.sk/wp-content/uploads/2020/11/MIB_zaverecna_sprava_Krizna.pdf

týždňa so sebou môžu tiež prinášať určité špecifická pri priestorovom rozmiestnení parkujúcich áut. Tento typ mapovania je určený najmä na oboznámenie sa so situáciou, týkajúcou sa parkujúcich áut, no mapovať môžeme aj ďalšie dopravné prostriedky, resp. spôsob, ako sa ľudia v území pohybujú.

Tip od MIBu

Pri prvom mapovaní je dobré, ak si trasu zaznačíme do mapy a všetky nasledujúce mapovania vykonáme v rovnakom smere. Z aplikácie po vykonaní mapovania môžeme zozbierané dátá vyexportovať do tabuľky a ďalej ich analyzovať. Na preniesenie týchto dát do podoby ĥrafov či máp môžeme využiť platformy, napr. CARTO, Datawrapper či RAW GRAPHS, ktorých rozhranie je pomerne užívateľsky priateľské a nie sú na ich využitie nutné špecifické zručnosti.

Fotografický prieskum

Fotografie sú skvelý vizuálny nástroj. Z fotografií môžeme identifikovať a tiež ilustrovať popisované javy, napríklad:

- celková situácia v území (napr. križovanie peších trás a cyklotrás, pobytové plochy, čistota, osvetlenie, bariéry, súčasné rozloženie a stav prevádzok a ī.)
- typické javy v území (napr. parkovanie na chodníkoch, prechádzanie cez cestu mimo príechodu pre chodcov a ī.)
- správanie ľudí (napr. pohyb, interakcie s ostatnými cieľovými skupinami, využitie územia a ī.)

Každé zadanie vyžaduje iný typ fotografickej dokumentácie, mali by sme však pamätať na niektoré veci:

- uprednostniť dobré svetelné podmienky (sa-

mozrejme, ak nie je cieľom zachytiť napríklad nočné prostredie)

- obmedziť rozostrenie fotografie (napr. držaním fotoaparátu v oboch rukách a najmä zospodu)
- zamerať sa na verné zobrazenie a dokumentárny charakter
- zaistiť dobré rozlíšenie fotografie. Pri používaní mobilného telefónu pre fotografovanie musíme pamätať na to, že rozlíšenie takýchto fotografií je (v závislosti od typu telefónu) výrazne nižšie ako požadované štandardné rozlíšenie pre tlač (300 dpi). Ak chceme vytlačiť kvalitnú fotografiu napr. vo veľkosti A4, pri rozlíšení 300 dpi odporúčame, aby mala aspoň 2480 × 3508 pixelov.

Ako príklad, kde sme využili väčšinu popisovaných metód a analýz, uvádzame socio-priestorové mapovanie pre projekt Zóna Pribinova, ktoré realizovala Sekcja mestského plánovania a participácie v lete 2020.

Krátky popis:

- Projekt schvaľovania zmien a doplnkov trasy novej električkovej trate v okolí Slovenského národného divadla v zóne Pribinova sprevádzala pomerne búrlivá diskusia, odborná aj laická. Keďže debate o kvalite verejného priestoru chýbali dátá, Sekcja mestského plánovania a participácie v lete 2020 realizovala socio-priestorové mapovanie územia.
- To prinieslo poznatky o využívaní zóny podporené dátami, ktoré pomohli kompetentným urobiť najlepšie informované rozhodnutie, rovnako ako aj oboznámiť širokú verejnosť s dennými reáliami riešeného územia. Štúdia slúžila ako podklad pre ďalšie participatívne aktivity – expertnú pracovnú skupinu.

Významnosť projektu:

- celomestský význam

Trvanie participatívneho procesu:

- 08-09/2020 (2 mesiace)
- analýza súčasného stavu – príprava podkladov, analýz, dát, opakované mapovanie v teréne (1 mesiac)¹⁰⁶
- záverečná správa – spracovanie a interpretácia dát, spracovanie textov a záverov do záverečnej správy, grafické zalomenie a jazyková korektúra, pripomienkovanie a finalizácia výstupu (2 mesiace)

Rozpočet:

- interné kapacity na personálne zabezpečenie projektu

Ludské zdroje/kapacity:

- mapovači, spracovatelia mapových podkladov, spracovatelia zmapovaných údajov do GISu, analytici, grafička, jazykový korektor

Metódy a analýzy:

- priestorová analýza (prírodné prvky, vybavenosť priestoru, bariéry v priestore)
- analýza vlastníckych vzťahov
- analýza dopravnej infraštruktúry (pešia, cyklistická a cestná infraštruktúra, dostupnosť MHD)
- analýza užívateľských skupín
- funkčno-prevádzková analýza (rozmanitosť funkcií, analýza parteru)
- analýza environmentálnych dát a dát o zraniteľnosti voči dôsledkom zmeny klímy (teploty povrchov)
- mapovanie pohybu a správania ľudí
- fotografický prieskum

Pridaná hodnota a inovácie mapovacieho procesu:

- Z priestorových analýz v spojení s analýzami pohybu a správania ľudí v území je možné vyčítať veľa poznatkov:
- overili sme, ako funguje verejný priestor zóny Pribinova v dennej interakcii s jeho návštevníkmi/návštěvníkami;
 - zmapovali sme užívateľské skupiny tejto zóny, špecifická ich správania, aktivít a pohybu;
 - definovali sme rôzne kvality, sociabilitu, atraktivitu a funkčnosť verejných priestranstiev zóny Pribinova;
 - overili sme a kontextualizovali sme výsledky mapovania s etablovanými poznatkami urbánnych štúdií;
 - prehĺbili sme a posunuli sme diskutovanú tému kvality verejného priestoru v zóne Pribinova

Limity:

- Faktory ovplyvňujúce výsledky mapovania boli:
- letné prázdniny (menej študentov, divadelné prázdniny)
 - epidemiologická situácia (celková mobilita, menej turistov)
 - počasie (teplé a dlhé dni, hľadanie zatienených plôch, zvýšený čas pobytu vo večerných hodinách v exteriéri)
- Mapovania sme preto opakovali na jeseň, teda po istom čase, čo znížilo vplyv vyššie uvedených faktorov.

Odkaz a QR kód na záverečnú správu:

https://bit.ly/zona_pribinova

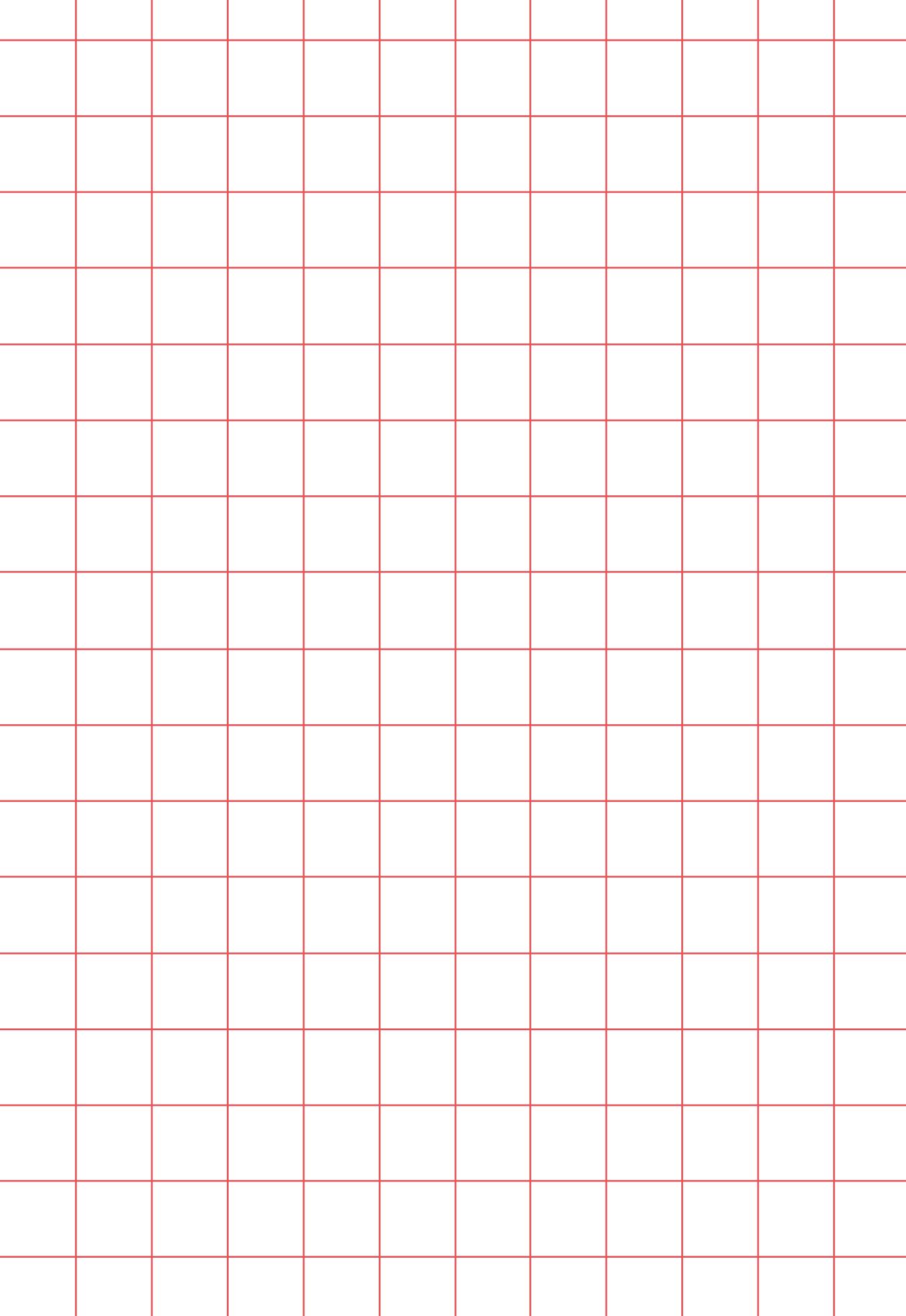

Partici- patívne plánovanie

C.

C.	Participatívne plánovanie	160
C.1	Plánovač participatívneho procesu krok za krokom	165
C.1.1	Rozhodnite sa, čo a ako participovať	166
C.1.2	Stanovte si jasný rozsah a ciele projektu	168
C.1.3	Zoznámte sa s kontextom projektu	173
C.1.4	Stanovte si realistický časový rámec	174
C.1.5	Zmapujte, koho zapojiť, určite rolu a zodpovednosť jednotlivých aktérov	176
C.1.6	Alokujte dostatočné ľudské a finančné kapacity	180
C.1.7	Vytvorte si vlastný projekt	182
C.2	Prípadové scenáre pre rôzne typy participatívnych procesov	187
	Strategické dokumenty	189
C.2.1	Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce	189
C.2.2	Územný plán	195
C.2.3	Zmeny a doplnky územného plánu	201
C.2.4	Komunitný plán sociálnych služieb	205
C.2.5	Tvorba verejných politík a stratégií	209
	Investičné projekty	213
C.2.6	Revitalizácia verejného priestoru	213
C.2.7	Revitalizácia brownfieldu	217
C.2.8	Rekonštrukcia a nová funkčná náplň existujúcej budovy	223
C.2.9	Výstavba novej budovy	227
C.3	Metódy participatívneho plánovania	232
C.3.1	Deň otvorených dverí	236
C.3.2	Dotazníkový prieskum	238
C.3.3	Fokusové skupiny	242
C.3.4	Metropolitné fórum	244
C.3.5	Okrúhly stôl	248
C.3.6	Plánovací víkend	250
C.3.7	Pracovná skupina	254
C.3.8	Rozhovor	256

C.3.9	Susedské stretnutie nad mapou	260
C.3.10	Verejné prerokovanie	264
C.3.11	Vychádzka/cyklovychádzka	268
C.3.12	Výstava	272
C.3.13	Workshop	276
C.3.14	World café	278
C.4	Participácia v online priestore	280
C.5	Prípadová štúdia – Revitalizácia Kríznej ulice	284

V tejto kapitole uvádzame otázky a odpovede, ktoré je možné použiť pri navrhovaní participatívnych procesov. Ak navrhujeme participatívny proces prvýkrát, jednotlivé otázky nás navedú k tomu, čo si musíme vopred vyjasniť. Nemusíme sa striktne držať všetkých otázok, avšak tento plánovač procesov nám pomôže v prípade, že nepracujeme s externými expertmi/expertkami. V prípade potreby do procesu môžeme prizvať aj odborných expertov, s ktorými si vyjasníme naše otázky a prekonzultujeme nami navrhnutý participatívny proces. Podľme teda na to!

C.

Participatívne plánovanie

C.1

Plánovač participatívneho procesu krok za krokom

Lenka Kudrnová

V nasledujúcom plánovači participatívneho procesu čerpáme s láskavým dovolením Institutu plánovania a rozvoje hlavného mesta Prahy z jeho Manuálu participacie v plánování mesta a rovnako s dovolením Magistrátu Viedne z materiálu Praxisbuch Partizipation.

Na začiatku zadania alebo projektu je otázka, či vôbec verejnosť zapojiť, alebo nie. Vo väčšine prípadov je žiadúce verejnosť aspoň informovať. I keď veríme, že zapojenie prináša veľa výhod, žaden projekt, nová koncepcia ani politika by nemali automaticky participovať, pokiaľ nedokážeme zaručiť dostatočné naplnenie cieľov participácie a vyhradíť si na to dostatočné kapacity. Ak nemáme interné, odborné kapacity pre uskutočnenie participatívneho procesu, pripravíme jasné zadanie, zohľadňujúce to, čo by sme chceli prostredníctvom procesu docieliť a následne pripravíme zadanie pre uskutočnenie verejného obstarávania participatívneho procesu. Viac informácií o príprave zadania participatívneho procesu je v kap. C.1.6.

Mám zapojiť verejnosť?

Vyžaduje si náš projekt informovanie, konzultáciu či dokonca spolutvorbu verejnosti (odbornej alebo lackej)? Podľa nasledujúcich otázok môžeme zvážiť, či s participáciou vôbec začneme.

①

Môžu výstupy zo zapojenia verejnosti zmeniť podobu zámeru/návrhu?

→ Pokiaľ je už rozhodnuté, napríklad ak už bolo vydané stavebné povolenie alebo návrh bol schválený zastupiteľstvom a akékoľvek vyjadrenie verejnosti ho už nemôže zmeniť, potom nemá zmysel s participáciou začínať.

②

Dotýka sa projekt verejnosti či ďalších aktérov, resp. zaujímajú sa o zámer oni?

→ Táto podmienka súvisí aj s rozhodnutím, koho do participácie zahrnúť. Cieľové skupiny by mali splňať aspoň jedno kritérium: sú nejakým spôsobom ovplyvnené predmetným zámerom, alebo sa oň zaujímajú.

③

Sú dostatočné časné, finančné a ľudské zdroje na to, aby sme zaistili efektívne zapojenie verejnosti?

→ Pokiaľ je odpoveď záporná, neznamená to, že by sme sa mali vzdať myšlienky na parti-

cipatívne plánovanie. Mali by sme však najprv zaistiť dostatočné zdroje (finančné, ľudské, časové), bez nich by mohol celý proces skončiť neúspešne. „Nedostatok zdrojov by sa nemal stať opakoványm argumentom pre vynechanie verejnosti z informovanosti, diskusie a rozhodovania.“¹⁰⁷ Eventuálne môžeme obstaráť alebo zamestnať (externého) konzultanta, ktorý vypracuje zadanie pre verejnú obstarávanie tímu expertov v oblasti participatívneho plánovania.

④

Má zapojenie verejnosti v tomto projekte dostatočnú politickú podporu či podporu investorov?

→ Záväzok politickej reprezentácie (starostovia, mestské zastupiteľstvo, miestne zastupiteľstvo) zaoberať sa návrhmi verejnosti je dôležitým predpokladom, bez ktorého by participácia bežala na prázdro. Toto platí aj v prípade participatívnych procesov inicovaných občianskou spoločnosťou. V Bratislave boli úspešné tie, ktoré si dokázali získať politickú podporu. Podpora investorov je rovnako dôležitá, aby nakoniec došlo k zhode a realizácii. Môže ísť o mestské podniky či o súkromných investorov.

⑤

Existuje objektívna prekážka zapojenia verejnosti do participatívneho procesu?

→ Ak v súčasnosti existujú objektívne prekážky (napr. konflikty záujmov, dlhoročné vyhrotene spory, ukončené stavebné konanie a ī.) v zapojení verejnosti do nášho projektu, s participatívnym procesom začíname až v momente, keď urobíme všetky nevyhnutné kroky, ktoré minimalizujú možné konflikty.

Pokiaľ sme si po zodpovedaní týchto otázok uvedomili, že v danom prípade nie je participácia možná, je nutné verejnosť o zámere alebo návrhu informovať a zároveň vysvetliť, prečo neprebehol aj participatívny proces.

107. MIKOVÁ, K. et al. Participovať? Participovať : učebnica participatívnej tvorby verejných politík. 2020, s. 27.

Tip od MIBu

Na úvod sa ešte raz zamyslime aký je želaný vplyv participácie na projekt?

- Sme v projekte pripravený na participáciu? Vie verejnosť niečo v projekte ovplyvniť, či zmeniť?
- Môžu výstupy z participatívneho procesu ovplyvniť zadanie, či projektovú a inú dokumentáciu?
- Je v území historický či existujúci konflikt? Môže participatívny proces pomôcť harmonizovať záujmy strán či vyriešiť konflikt?
- Nepotrebujeme v skutočnosti verejnosť len informovať?

Aký cieľ chceme dosiahnuť na konci participatívneho procesu? Prečo neplánujeme „iba“ v rámci našej inštitúcie, alebo „iba“ s externými odborníkmi? Snažíme sa o dosiahnutie cieľa jednej strany, alebo o harmonizovanie záujmov viacerých strán? Snažíme sa informovať a vzdelávať verejnosť? Predstavuje participácia „nultý bod“ v procese projektu alebo už existuje dokumentácia, či dokonca rozhodnutie? Chceme zapojiť verejnosť až po vypracovaní projektovej alebo inej dokumentácie?

Pokiaľ sme sa na základe prvého kroku rozhodli pre zapojenie verejnosti do predmetného projektu, v druhom kroku musíme vymedziť jeho rozsah (časový rámec, rozpočet, personálne kapacity, miera zapojenia jednotlivých zainteresovaných aktérov, požadované výstupy a ī.) a stanoviť si ciele, ktoré chceme dosiahnuť. K čomu sa verejnosť má presne vyjadrovať, čo sa v túto chvíľu môže zmeniť a čo je naopak nemenné? Napríklad nás môžu obmedzovať legislatívne či technické predpisy alebo dané východiská, ako je rozpočtové obmedzenie, predošlý vývoj alebo už dosiahnuté politické dohody (napr. preferencia verejnej dopravy pred individuálnou).

V rámci participácie musíme obmedziť témy na to, čo je predmetom pripravovaného projektu a vysvetliť, čo ním nie je. Rozsah a dizajn procesu sa môžu meniť aj v priebehu procesu, ak sa napríklad vyskytnú nové, dôležité otázky, na ktorých by sme mali pracovať. Pre tento účel má zmysel spätná väzba aj s politicky zodpovednými aktérmi (primátor, starosta, mestskí/miestni poslanci), resp. so zodpovednými pracovníkmi za predmetnú inštitúciu.

Tip od MIBu

Predstavme si, že pripravujeme participáciu pre nový urbanistický návrh hlavnej ulice, v ktorej pred rokmi došlo k rekonštrukcii električkovej trate, ale už nenastala rekonštrukcia chodníkov a obnova mobiliára. Mali by sme pripraviť verejnosť na

to, že napríklad s rozmiestnením zastávok alebo s ich podobou sa už nedá nič urobiť. Definovanie rozsahu nás rovnako upozorní na témy, ktoré v návrhu môžu byť zohľadnené, ale obvykle o nich verejnosť nediskutuje (napr. intenzita alebo farba osvetlenia ulice). Zároveň by sme mali eliminovať diskusiu o témach, ktoré sú dané technickými predpismi. Napríklad nie je nutné diskutovať o bezbariérovej úprave hrán chodníkov, aj keď z praxe vieme, že túto tému treba pripomínať.

Obdobne, pokiaľ je predmetom participácie strategický dokument, napr. PHSR, musíme určiť, čo sa z jeho obsahu a štruktúry už nemôže zmeniť, napríklad vzhľadom na nadradené predpisy alebo už dosiahnuté dohody, a čo je naopak predmetom konzultácie. Takéto nastavenie mantinelov je dôležité nielen pre riadenie očakávaní účastníkov participatívnych aktivít, ale aj pre samotné nastavenie participatívneho procesu. Na základe stanovenia rozsahu sме schopní definovať ciele zapojenia verejnosti, žiaducu podobu výstupov, úroveň zapojenia verejnosti a nakoniec aj vhodné metódy participácie. Nezabúdajme ani na stanovenie termínov odovzdania výstupov.

Tip od MIBu

Dôležité však je, aby účastníci/účastníčky participatívneho procesu boli po celý čas jasne informovaní o jeho rozsahu a o tom, čo je predmetom diskusie. Toto je dobré pravidelne pripomínať. Sami sa tak budú môcť rozhodnúť, či sa chcú daného participatívneho procesu zúčastniť a či môžu niečo v danej veci ovplyvniť.

Definovanie cieľov participatívneho procesu nám môže pomôcť s výberom vhodných metód (o jednotlivých metódach viac v kap. C.3.), s ich zaradením medzi kroky plánovacieho procesu a s nastavením ďalších parametrov participatívneho procesu.

„K čomu sa verejnosť má presne vyjadrovať, čo sa v túto chvíľu môže zmeniť a čo je nemenné?“

Definovanie cieľov

Čo chceme na konci participatívneho procesu dosiahnuť? Všeobecne je možné ciele participatívneho procesu rozdeliť do týchto kategórií:

①

Akým spôsobom cheme zapojiť relevantných aktérov

- informovať ich (napr. budujeme povedomie o témach, povahе plánovacieho procesu a samotného procesu jeho prípravy, informujeme verejnosť o začiatku, priebehu a o výsledkoch plánovacieho procesu, o procese prípravy návrhu koncepčného dokumentu alebo investičného zámeru a i.)
- zapojiť do diskusie (napr. zhromažďujeme spätnú väzbu bez toho, aby bolo nutné budovať spoločné stanoviská; aktivovanie verejnosti a posilnenie identity s daným miestom; pripravíme spoločný návrh možných riešení a ich alternatív, vzájomné učenie a počúvanie jeden druhého, ktoré umožní ďalší rozvoj návrhu na základe nových poznatkov s tým, že rozdielne stanoviská môžu zostať nespracované a i.)
- získať podnety (napr. aktivujeme verejnosť a posilňujeme identitu s daným miestom pri lokálnych projektoch revitalizácie, pri tvorbe miestnej stratégie rozvoja alebo pri diskusii o určitej téme pred vytváraním novej koncepcie, napr. o správe a využívaní verejných priestorov)
- získať pripomienky/spätnú väzbu (napr. analyzujeme a hodnotíme súčasný stav, súčasné hodnoty, problémy u súčasných, ale i budúcich užívateľov ešte predtým, ako dôjde k samotnému návrhu, bez toho, aby sa účastníci museli zhodnúť, alebo budovať spoločný názor, pričom jednotlivé poznatky môžu byť aj vo vzájomnom rozpore a i.)
- pripraviť návrh odporúčaní (napr. zhromažďujeme spätnú väzbu ku konceptu návrhu alebo k návrhu v jeho takmer finálnej podobe; možné sú i protichodné stanoviská a nejde o vytvorenie konsenzu; spoločný návrh možných riešení a ich alternatív, vzájomné učenie a počúvanie jeden druhého, ktoré umožní ďalší rozvoj návrhu na základe nových poznatkov, pričom rozdielne stanoviská môžu zostať nespracované a i.)
- spolurozhodovať (napr. zostavíme spoločný návrh možných riešení so všetkými, na ktorých

budú mať dopad, s cieľom nájsť konsenzus s jednotlivými záujmovými skupinami, napr. v patových situáciách alebo v prípadoch, keď chceme budovať vzťah a pocit vlastníctva medzi budúcimi užívateľmi, alebo keď sa chceme vyvarovať možného konfliktu a i.)

- spolutvoriť (napr. vytvoríme lokálny manažment/občianske združenie, ktoré sprostredkuje/spolurozhoduje/vykonáva všetky nutné aktivity a potreby v susedstve; môže to byť aj príklad lokálnej správy, ktorej účelom je zabezpečenie vopred dohodnutých potrieb daného územia a i.)

②

Koho chceme zapojiť

- expertov z rôznych rezortov a inštitúcií (napr. verejná správa, MVO, akadémia a i.)
- zainteresovaných aktérov z podnikateľského i neziskového prostredia
- angažovanú verejnosť (napr. mladých ľudí verejne sa angažujúcich v téme – prostredníctvom občianskych iniciatív, neziskových organizácií a školských rát a i.)
- širokú verejnosť vrátane zraniteľných skupín či cudzincov

Pri stanovení cieľov participatívneho procesu je okrem rozsahu participácie, ktorý sme stanovili na začiatku tejto podkapitoly, by sme mali vziať do úvahy tiež predmet participácie. Cieľ zapojenia verejnosti musí odpovedať veľkosti a typu verejnosti, ktorú chceme do participatívneho procesu zapojiť. Napríklad pri projektoch revitalizácie vnútrobloku môžeme definovať ciele, ako je posilnenie komunitných väzieb alebo spolupatričnosť s miestom. Pokiaľ sa projekt týka väčšieho územia alebo celého mesta, sú takéto ciele ľahko predstaviteľné.

Správnosť definície cieľov si najlepšie overíme položením nasledujúcich otázok:

- Čo chceme na konci participatívneho procesu dosiahnuť? Prečo chceme zahrnúť verejnosť do plánovacieho procesu prípravy koncepcie/projektu? Sú všetky tieto dôvody vystihnuté v cieľoch? Zároveň sa uistíme, že sme ciele formulovali jasne a zrozumiteľne tak, aby nedochádzalo k ich rozdielnym interpretáciám.
- Skôr ako sa v návrhu participatívneho procesu posunieme ďalej, musíme sa na cieľoch dohodnúť so zadávateľom aj so spracovateľským tímom, aby sme predišli nedorozume-

niam počas samotného participatívneho procesu. Definícii cieľov venujeme dostatok času, aby ďalej slúžili ako pevné referenčné body pre návrh a realizáciu celého participatívneho procesu či pre návrh komunikačnej stratégie. Poskytnú nám tiež dôležité argumenty vo chvíli, keď budeme musieť odpovedať na kritické otázky a dotazy ohľadom nastavenia participatívneho procesu.

Existuje celý rad faktorov a východiskových podmienok, ktoré môžu mať na projekt priamy vplyv. S týmito faktormi sa musíme vopred zoznámiť a v návrhu participatívneho procesu ich zohľadniť. Veľa informácií o území a podmienkach vieme získať mapovaním pred začiatkom procesu. Pre viac informácií pozri kap. B.

Znalosť kontextu

Pre zmapovanie kontextu projektu môžeme použiť nasledujúce otázky:

- V akom právnom rámci sa tento proces po-
hybuje? Aké obmedzenia alebo podmienky
z toho plynú, napríklad čo sa týka časových
lehôt alebo účastníkov procesu?
- Aké procesy (a hlavne participatívne aktivity)
už v rámci tejto témy/projektu prebehli? Aké
z nich máme výstupy? Na čo je nutné nadvia-
zať? Aké zistenia z tohto pramenia?
- Ako je dané územie popísané v relevantnej
plánovacej dokumentácii? Aké ďalšie infor-
mácie k územiu je možné zhromaždiť?

- Aké uznesenia mestského/miestneho zastu-
piteľstva samosprávy boli k tejto veci prijaté?
- Je naša samospráva aktívne zapojená
do Agendy 21¹⁰⁸ alebo do iného programu
podporujúceho participatívne plánovanie?
Je možné plánované participatívne aktivity
prepojiť, alebo môže byť daná téma predme-
tom plánovacích stretnutí Agendy 21 či iných
programov/schém?
- Zaujímajú sa o témy/územie občianske ini-
ciatívy? Aké aktivity podnikli? Aká spolupráca
v minulosti prebehla medzi iniciatívami vzá-
jomne a so samosprávou?
- Ako sa o návrhu bude rozhodovať? Kto sú hlavní
aktéri/aktérky (sekcie, oddelenia, referáty,
komisie, rada, zastupiteľstvo), ktorí budú roz-
hodovať o návrhu? V akom poradí sa k nemu
budú vyjadrovať klúčoví aktéri? Ako je možné
participatívny proces časovo skĺbiť s rozho-
dovacím procesom?
- Ako je zámer či návrh vnímaný? Ide o nové,
citlivé alebo dokonca o kontroverzné či nalie-
havé témy? Informujú už o ňom médiá? Pokiaľ
áno, ako?
- Koho zapojiť (viac informácií pozri v kap.
C.1.5)?

¹⁰⁸. Program udržateľného rozvoja, tzv. Agenda 21, bol prijatý na Konferencii OSN o životnom prostredí a rozvoji v Riu de Janeiro v roku 1992. Agenda 21 znamená „rozvojový program pre 21. storočie“, ktorý sa opiera o tri piliere: ekonomický (eko-nomická prosperita), environmentálny (kvalitné životné pro-
stredie) a sociálny (spoločenský a kultúrny rozmer). Program Agenda 21 by sa mal vypracovať a uplatňovať na viacerých úrovniach – medzinárodnej, národnej, regionálnej a na miestnej. Zdroj: HUBA, M., KOZOVÁ, M., MEDERLY, P. Miesta agenda 21 : Udržateľný rozvoj obcí a mikroregiónov na Slovensku. Bratislava, 2002. Viac informácií – KOZOVÁ, M. et al. Miesta Agenda 21 na Slovensku: Metodická príručka. 2003.

Keď sme sa už zoznámili s kontextom projektu, musíme vypracovať podrobny časový harmonogram participatívneho procesu. Ako pomôcku nám poslúžia prípadové scenáre deviatich participatívnych procesov (viac v kap. C.2).

Návrh časového harmonogramu

Pre zmapovanie kontextu projektu môžeme použiť nasledujúce otázky:

- stanovenie času pre jednotlivé fázy procesu
- stanovenie termínu odovzdania záverečných výstupov
- časovú rezervu (v prípade potreby akejkoľvek zmeny v rámci procesu)
- zohľadnenie celkového načasovania procesu v rámci kalendárneho roku (sviatky, prázdniny a ľ.)
- participatívny proces sa nekončí odovzdaním záverečných výstupov (určíme osobu, ktorá bude odpovedať na otázky aj po ukončení participatívneho procesu)

→ Aby bol participatívny proces úspešný, kladieme rovnaký dôraz na prípravu participatívnych aktivít, ich priebeh aj na spracovanie výstupov. Musíme ponechať adekvátny čas tiež spracovateľom plánovacích a projektových dokumentácií pre zapracovanie výstupov z participatívneho procesu. Pre lepší odhad časovej náročnosti jednotlivých metód participácie je táto charakteristika zhnutá v kap. C.3. Dĺžka participatívneho procesu sa môže lísiť vzhľadom na rozsah projektu, výšku finančných zdrojov, výber metód a ľ. Napríklad participatívny proces revitalizácie Krížnej ulice (obr. 47) je ukážkou dlhšieho procesu, naopak participatívny proces vývoja ReUse centra (obr. 48) je ukážkou kratšieho procesu. Oba ukazujú harmonogram prvotnej fázy projektu, v nasledujúcich rokoch sa časová os bude rozvetvovať o ďalšie kroky projektu.

Je dôležité vymedziť si priestor pre časovú rezervu, ktorá zaručí, že nedôjde k výraznému sklzu plánovaných aktivít. To môže nastať napríklad pri rôznych praktických komplikáciách alebo predĺžením doby pri hľadaní vzájomnej dohody v prípade vyhnanených protichodných názorov. V plánovacích procesoch, ktorých postup je upravený v platnej legislatíve, sú zákonom upravené aj lehoty pre zadávanie prípomienok k návrhom v jednotlivých fázach prípravy a schvaľovania plánov.

Príklad harmonogramu participatívneho procesu revitalizácie Krížnej ulice

Fáza zberu potrieb verejnosti a tvorby návrhu

Február 2020	→ Príprava participatívneho procesu (harmonogram procesu)
Február – máj 2020	→ Informovanie a mapovanie (mapovanie stavu a typu prevádzok a obchodov, sčítanie parkujúcich áut, dotazník pre verejnosť, individuálne hĺbkové rozhovory, dotazník pre prevádzky, fotoprieskum)
Jún – august 2020	→ Realizácia participatívnych aktivít (susedské stretnutie, 3 tematické prechádzky ulicou)
Október – november 2020	→ Záverečná správa z participatívneho procesu
November 2020	→ Interná evaluácia

Príklad harmonogramu participatívneho procesu zriadenia nového Reuse centra

Expertná participácia pre prípravu projektu

Február 2020	→ Príprava participatívneho procesu (harmonogram procesu)
Marec – apríl 2020	→ Informovanie a mapovanie (desk research, individuálne pološtruktúrované rozhovory)
Apríl 2020	→ Realizácia participatívnych aktivít (workshop)
Máj 2020	→ Záverečná správa z participatívneho procesu

Obr. 48:

Harmonoogram participatívneho procesu ku Krížnej ulici a okolia

Obr. 49:

Harmonoogram participatívneho procesu k ReUse centru

C.1

Plánovač participatívneho procesu krok za krokom

C.1.5

Zmapujme, koho zapojiť a stanovme rolu a zodpovednosť jednotlivých aktérov

V rámci participatívneho procesu musíme zapojiť tých, ktorých sa daný projekt priamo dotýka a zároveň tých, ktorí sa oň zaujímajú. Do procesu môžeme zapojiť aj tých, o ktorých si myslíme, že ich zapojenie bude v prospech veci (viac v tab. 4). Pri zapájaní verejnosti do rôznych plánovacích procesov sa miera záujmu o účasť môže výrazne lísiť. Nezáujem verejnosti je bežným javom, s ktorým musíme počítať. Pre lepšie definovanie a pochopenie rôznorodosti cieľových skupín pozri kap. A — Ľudia Bratislavu — čo nám hovoria dát?

Koho zapojiť do participatívneho procesu?

1

Dotknuté osoby/organizácie

→ Do tejto kategórie patria spravidla obyvatelia/obyvateľky dotknutej oblasti a jej okolia, podnikatelia, dochádzajúci za prácou či vzdelaním, návštěvníci, ale tiež zástupcovia aktívnych občianskych iniciatív a spolkov v meste, odbory samosprávy, ktoré majú danú oblasť na starosti, poprípade správcovia infraštruktúry či zamestnanci miestnej samosprávy. Rovnako sem patria minoritné skupiny obyvateľov, ktoré sa nachádzajú v špecifickej životnej situácii, alebo majú potreby, na ktoré sa vo verejných procesoch a politikách zvyčajne neprihliadajú. Viac informácií v kap. A — Ľudia Bratislavu — čo nám hovoria dát?

2

Angažované osoby/organizácie

→ Ide o osoby alebo organizácie, ktoré o témy prejavujú záujem, i keď sa ich priamo netýkajú, napríklad organizácie zaobrájajúce sa ekologickými alebo dopravnými témami, kultúrne organizácie, obchodné komory a iné profesijné združenia.

3

Ďalší, ktorých prizvanie zvažujeme

→ Väčšinou špecializovaní odborníci/odborníčky, ktorí môžu prispeť do diskusie svojou expertízou, alebo osoby, organizácie a podniky z miestnej samosprávy (napr. Komunálny podnik, Dopravný podnik a ī.), miestne komunity (kultúrne, voľnočasové, náboženské) či vzdelávacie organizácie, ktoré pokladáme za dôležité pre priebeh participatívneho procesu a ktoré by sa bez pozvania pravdepodobne nezapojili.

Tab. 4

Koho zapojiť do participatívneho procesu? / Zdroj: Manuál participacie, IPR Praha, 2016

Zmapovanie zainteresovaných aktérov

Analýzu cieľových skupín môžeme uskutočniť v nasledujúcich krokoch:

- Ohraničíme oblasť dosahu projektu alebo návrhu konцепcie, územne či tematicky.
- Získame informácie o populácii v tejto ohraňčenej oblasti. Zistíme, aké komunity žijú v predmetnej oblasti a/alebo aké skupiny sa danou tému zaoberejú.
- Analyzujeme, ktoré skupiny budú daným projektom ovplyvnené a aké záujmy sú v centre ich pozornosti.

→ Zostavíme zoznam všetkých skupín, ktoré by sme mali do daného participatívneho procesu zapojiť. V rámci tohto zoznamu popíšeme kontaktné údaje a špecifikujeme, aké oblasti (tematické, územné a ī.) sú v ich záujme, resp. či k nim majú čo povedať.

→ Zamyslíme sa, akú dynamiku so sebou priniesie zapojenie jednotlivých skupín v pozitívnom či negatívnom zmysle.

Aby participatívny proces priniesol želané pozitíva, musíme ho realizovať odborne a profesionálne. V tab. 5 bližšie popisujeme rolu a zodpovednosť jednotlivých aktérov/aktérok v rámci participatívneho procesu.

Rola	Zodpovednosť (úloha v rámci participatívneho procesu)
1 Rozhodovanie (primátor/starosta, politická reprezentácia, prednosta, investori, developeri, mestské podniky a ī.)	<ul style="list-style-type: none"> → zadanie participatívneho procesu a prijatie politickej zodpovednosti za jeho priebeh (nemusí platiť pri súkromných investičných zámeroch) → zohľadnenie výstupov z participatívneho procesu pri rozhodovaní o návrhu → tlmočenie záujmu verejnosti (napr. na území HMBA je to typická rola politikov MČ pri rokovaní so zástupcami HMBA o celomestských projektoch alebo plánovacej dokumentácii)
2 Nastavenie procesu, participatívne plánovanie a jeho koordinácia (experti na participatívne plánovanie)	<ul style="list-style-type: none"> → návrh procesu participácie → koordinácia procesu participácie v reakcii na jeho priebeh → priebežné zaškolenie ostatných členov tímu v metodike zapojenia verejnosti → dohľad nad transparentnosťou participatívneho procesu, aby z neho neboli vyradené žiadne záujmové skupiny
3 Komunikácia (Komunikačné oddelenie danej inštitúcie)	<ul style="list-style-type: none"> → príprava informačnej kampane pre jednotlivé cieľové skupiny → informácie o priebehu participácie na webe, sociálnych sieťach, v miestnych novinách → komunikácia výstupov participatívneho plánovania (procesu) → príprava tlačových správ pre miestne médiá a komunikácia s nimi → správa fotiek, videí a ďalších výstupov a ich uverejňovanie na webe a sociálnych sieťach

4

Facilitácia aktivít (facilitátor interný/externý)

Význam a využitie tejto roly závisí od zvolených metód postupu zapojenia verejnosti. Obvykle zahŕňa:

- moderovanie diskusií a seminárov
- facilitácia dialógu verejnosti s odborníkmi/odborníčkami
- mediácia konfliktov
- Je vhodné, aby táto rola bola personálne oddelená od roly odborníka alebo spracovateľa návrhu.

5

Zohľadnenie výstupov so zapojením verejnosti (experti na danú problematiku)

- nájdenie riešenia v konkrétnych aspektoch návrhu zohľadňujúc potreby a záujmy jednotlivých skupín
- vyjadrenie a odborné posúdenie jednotlivých požiadaviek účastníkov participatívneho procesu (napr. vyjadrenie k pripomienkam návrhu, odôvodnenie, ktoré pripomienky boli a ktoré neboli zohľadnené a prečo)
- zohľadnenie výstupov participatívneho procesu v projektových návrhoch, koncepciách a plánovacích dokumentáciach

Komunikácia

V rámci participatívneho procesu komunikujeme so zainteresovanými aktérmi a širokou verejnosťou:

- kto rozhoduje o projekte z administratívneho a politického hľadiska,
- čo môžu ovplyvniť (aké typy podnetov a témy),
- kedy sa môžu zapojiť – v akej fáze procesu,
- v akej forme sa môžu zapojiť,
- kde sa dozvedia dôležité informácie,
- kedy a ako dostanú spätnú väzbu týkajúcu sa ich príspevkov a podnetov.

Tab. 5
Rola a zodpovednosť v participatívnom procese, rozpracované,
/ Zdroj: Manuál participacie, IPR Praha, 2016

Tip od MIBu

Zapracovanie podnetov verejnosti z participatívneho procesu je veľmi dôležité. Odpovede na jednotlivé komentáre pripraví projektant/projektantka alebo pracovná skupina. Následne sú všetci účastníci/účastníčky informovaní o zapracovaní komentárov prostredníctvom vyjasňujúceho e-mailu, alebo si všetky informácie najdu zverejnené na online stránkach.

Participatívny proces sa nezaobíde bez finančných zdrojov vyhradených na jeho realizáciu.

Vypracovanie rozpočtu

Medzi základné náklady patrí:

- zaistenie zázemia (priestory na realizáciu jednotlivých participatívnych metód, ozvučenie, premietacia technika, záber verejného priestoru a i.),
- materiály spojené s participatívnymi aktivitami (prípravou, realizáciou a zapracovaním výstupov) a ich propagáciu (tlač, prenájom panelov, modely, fixky, občerstvenie a i.),
- ľudské zdroje podieľajúce sa na príprave, realizácii a spracovaní výsledkov participatívnych aktivít. Výška tejto položky závisí od nutnosti využitia externých dodávateľov a konzultantov, napr. pre spracovanie sociologického výskumu, mapovania, facilitácií, mediácií ap.

Náročnosť jednotlivých metód participácie je súčasťou ich popisu v kap. C.3. Podoba rozpočtu závisí od existujúcich možností samosprávy pokryť niektoré položky z dostupných zdrojov, napríklad od možnosti využiť priestory vlastnené samosprávou pre realizáciu susedského stretnutia nad mapou alebo od umiestnenia reklamy na plánovanú udalosť v mestských novinách, internetovej stránke, regionálnej televízii ap.

Zabezpečenie expertízy

Pokiaľ ako samospráva chceme realizovať participatívne projekty na pravidelnej báze, je vhodné zamyslieť sa nad vytvorením pracovnej pozície alebo rovno kancelárie, v ktorej budú na plný či skrátený úvazok pracovať odborníci/odborníčky na túto oblasť. Ideálne je, aby zamestnanci mali kombináciu viacerých znalostí a zručností, napríklad:

- facilitácia, mediácia, verejná prezentácia,
- metódy sociálneho a aplikovaného výskumu v mestskom prostredí,

- projektový manažment,
- komunikácia a základné znalosti PR,
- základné grafické a dátá vizualizačné schopnosti,
- znalosť procesov v architektúre, územnom plánovaní a v tvorbe mesta; prínosom je znalosť základných rámsov samosprávnych investícii,
- produkčná činnosť (príprava a organizácia rôznych typov verejných podujatií),
- znalosť najnovších trendov v oblasti mestského a komunitného rozvoja, ako aj životného prostredia.

Málokedy nájdeme osobu, ktorá vie pokryť všetky tieto zručnosti, lenže všetky sú nutné pre plnohodnotný participatívny proces. Niektoré z činností môžeme outsourcovať, alebo využiť odbornosť iných zamestnancov v rámci úradu (napr. produkčná činnosť, grafické schopnosti, komunikácia a PR). Veľakrát môžeme čiastkové či kompletné služby participatívneho plánovania vysúľať, alebo zaobstarať externe. Na prípravu kvalitného zadania však potrebujeme expertskú pomoc pri participatívnom plánovaní. V minimalistickom variante má teda zmysel vytvoriť aspoň jedno pracovné miesto, a to pre tzv. koordinátora participácie. V ideálnom prípade je vhodné najať tím aspoň troch zamestnancov.

Sekcia mestského plánovania a participácie

Kancelária participatívneho plánovania Metropolitného inštitútu Bratislavky poskytuje konzultácie projektov bratislavským mestským časťam a prostredníctvom vzdialávacích aktivít sa snaží zvýšiť kapacity tak, aby čo najmenej projektov bolo v dlhodobom horizonte realizovaných Inštitútom. Naopak, ten by sa dlhodobo mal sústrediť na to, aby si čo najviac mestských časťí a organizácií vytvorilo dostatočné interné kapacity a kultúru pre realizáciu vlastných projektov.

Tip od MIBu

Zadanie výzvy participatívneho procesu (pre externého spracovateľa)

Na úvod prípravy zadania výzvy participatívneho procesu musíme definovať, či máme internú kapacitu (zamestnancov so skúsenosťami s participatívnym plánovaním), alebo potrebujeme externého konzultanta. V prípade, že potrebujeme externého konzultanta, môžeme osloviť inštitúcie s expertmi v oblasti participatívneho plánovania alebo samosprávy, ktoré už s participáciou majú skúsenosti, aby nám pomohli pripraviť zadanie. Ak však nemáme ani jednu z týchto možností, môžeme zameňať/najať experta prostredníctvom verejného obstarávania.¹⁰⁹ Konzultant pripraví zadanie, ktoré bude obsahovať návrh participatívneho procesu a bude slúžiť aj pre výber tímu expertov pre participatívne plánovanie. Výber takého tímu rovnačko musíme realizovať v súlade so zákonom o verejném obstarávani.

Zadanie

Odporúčame, aby návrh participatívneho procesu bol súčasťou výzvy na predkladanie ponúk (ďalej len „výzva“), resp. aspoň jeho základná predstava. Návrh participatívneho procesu by mal obsahovať:

- ciele a rozsah,
- časový harmonogram,
- rozpočet,
- personálne kapacity s jasne definovanými úlohami a kompetenciami pre participáciu a komunikáciu,
- výstupy participatívneho procesu,
- evaluáciu participatívneho procesu.

V prípade, ak súčasťou výzvy neboli návrh participatívneho procesu a každý uchádzač predkladá vlastný návrh, je možné ako súčasť výberového procesu zaradiť aj vypočutie uchádzačov zamierané na návrh participatívneho procesu a overenie požadovaných kompetencií.

Kritériá na hodnotenie ponúk (aj na výber externého konzultanta pri výbere cez verejné obstarávanie):

Vyhlasovateľ súťaže bude hodnotiť predložené ponuky prostredníctvom výberovej komisie, v ktorej budú vopred nominovaní odborníci. Pre obstaranie čo najkvalitnejšieho tímu expertov, ktorý zabezpečí participatívny proces, odporúčame pri vyhodnocovaní procesu verejného obstarávania okrem najnižšej ceny hodnotiť aj kvalitatívne kritériá. Ako kvalitatívne kritériá môžu byť použité napríklad:

- skúsenosti v odbore, preukázanie spracovania predošlých konkrétnych projektov, referencie ktoré súvisia s predmetom zákazky,
- vzdelanie či znalosti v oblasti rodovo citlivého plánovania, jazykové znalosti, odbornosť v mapovaní či spracovaní dát, vizualizovanie dát a i.,
- veľkosť a zloženie (interdisciplinarita) tímu,
- rôznorodosť vybraných metód (offline/online) a miera inkluzivity v rámci navrhovaného participatívneho procesu,
- výber cielových skupín a nástrojov komunikácie s týmito skupinami.

Ponuky môžu byť hodnotené podľa príkladov vyššie uvedených kritérií s váhami vyjadrenými v % (v závislosti od zákazky). Úspešným uchádzačom sa stane ten, ktorý získa celkový najvyšší počet percent v hodnotiacich kritériach.

109. Výber takého externého konzultanta je potrebné realizovať v súlade so zákonom č. 343/2015 Z. z. o verejném obstarávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov, ďalej len „zákon o verejném obstarávaní“.

Podme si to zhrnúť. Pre zjednodušenie práce a ušetrenie času sme vytvorili rekapitujúci zo Podme si to zhrnúť. Pre zjednodušenie práce a ušetrenie času sme vytvorili rekapitujúci zoznam úloh¹¹⁰, ktorý nás prevedie participatívnym procesom. Projekt sme rozdelili na štyri fázy (začiatočnú, analytickú, realizačnú, záverečnú a evaluačnú). V praxi musíme myslieť na kontinuitu celkového procesu a zároveň pracovať súbežne na viacerých častiach procesu. Je to projekt ako každý iný, kde si definujeme ciele, postupy a výstupy. Nasledujúci zoznam úloh nám dá jasný, stručný prehľad toho, na čo by sme nemali pri plánovaní participatívneho procesu zabudnúť.

Ako na vlastný participatívny projekt?

1.

Prípravná fáza

Definovanie cieľov, harmonogramu a úloh participatívneho procesu

- Premyslíme vplyv participácie na projekt ako celok. Objasníme si, aký je želaný vplyv participácie na daný projekt.
- Má projekt schválený projektový (investičný) zámer? Má projekt projektového lídra?
- Rozhodneme sa, na aký účel slúžia výstupy participatívneho procesu (napr. zadanie architektonickej súťaže, zadanie rámcovej zmluvy pre architekta, príprava politiky, konceptie a i.).
- Zistíme kto je vlastník a správca pozemku/nehnuteľnosti.
- Zistíme, aké procesné kroky a aktivity už boli vykonané v rámci predmetného územia/projektu.
- Zistíme, aké zákony, usmernenia či nariadenia existujú k formálnemu procesu participácie.
- Skontrolujeme, do akej miery je projekt ovplyvnený ďalšími zákonými požiadavkami či rozhodnutiami samosprávy.
- Jasne definujeme ciele participatívneho procesu a zaznamenáme si ich písomne. (Chceme zainteresovaných aktérov informovať? Chceme mapovať aktérov a prostredie? Chceme, aby zainteresovaní aktéri malí možnosť pripomienkať projekt? Chceme zainteresovaných aktérov aktívne zapojiť do plánovacieho procesu? Chceme zainteresovaných aktérov nechať rozrohodať o parciálnych častiach?)
- Definujeme si priority medzi hlavnými a sekundárnymi cieľmi. Ak existuje

viacero cieľov, rozhodneme sa, v ktorej fáze projektu je požadovaná a možná participácia (prípravná, analytická, realizačná, záverečná a evaluačná fáza projektu).

- Vyjasníme si, aký rozpočet a prostriedky sú k dispozícii na participatívny proces a realizačnú fázu projektu.
- Zabezpečíme náležité personálne kapacity v závislosti od počtu účastníkov, riešenej situácie a rozsahu plánovaného procesu.
- Objasníme si, kto musí byť zapojený do realizácie participatívneho procesu a aké odborné znalosti z iných oblastí by mohli byť pre tento proces prínosné.
- Objasníme si, kto má akú úlohu a ubezpečíme sa, že každý si je vedomý svojich povinností.
- Objasníme si formu, v ktorej by sa spolupráca mala uskutočniť (forma práce, miesto, pravidelnosť a i.) a kto je zodpovedný za organizáciu spolupráce (napr. prípravu, dokumentáciu či pracovné stretnutia).
- Objasníme si priebeh postupu so všetkými zúčastnenými stranami a uzavrieme dohody o právach a povinnostiach a o spôsobe, akým sa rozhodnutia prijímajú (napr. konsenzuálne rozhodnutia alebo rozhodnutie väčšiny). Objasníme si, kto má rozhodovacie právomoci.
- Stanovíme si časový rámec (harmonogram) a dôležité medzníky (napr. predstavenie prvých priebežných výsledkov), uvedieme v ňom, kto je za akú úlohu zodpovedný.
- Uistíme sa, že plán zahŕňa dostatočne veľký časový rámec vrátane rezervy, aby sme boli schopní reagovať na neočakávané okolnosti počas procesu.
- Zabezpečíme dostatočné informovanie politikov a uistíme sa, že projekt má politickú podporu.
- Definujeme, aké metódy participácie v rámci procesu použijeme. Môžeme si definovať aj alternatívne metódy, ak by sa proces participácie vyvíjal rôznymi smermi. Integrujeme do procesu participácie inkluzívne metódy špecifické pre všetky cieľové skupiny (veková, rodová, etnická rozmanitosť, ľudia so špeciálnymi potrebami). Viac o metódach participácie v kap. C.3.
- Zvážime, či realizácia participatívneho procesu vyžaduje externých expertov/expertky.
- Transparentne komunikujeme všetky fázy procesu. Premyslíme, kto a kedy má dostať aké informácie

2. Analytická fáza Získanie základných informácií o projekte

- Spracujeme socio-priestorovú analýzu (pre spracovanie socio-priestorovej analýzy vyberieme podklady a analýzy, ktoré sú relevantné pre daný projekt). Viac informácií v kap. B.
- Na základe mapovania zainteresovaných aktérov a lokality zistíme či nevznikajú situácie, aktivity, ktoré by mohli projekt spomaliť, zastaviť alebo naopak podporiť.

3. Realizačná fáza Proces participácie

- Na základe mapovania prispôsobíme aktivity, udalosti a metódy participácie konkrétnej téme a dostupným časovým a finančným zdrojom.
- Naplánujeme, kedy a s akou podporou sa budú jednotlivé metódy vykonávať.
- Realizujeme metódy participácie.
- Určíme kontaktné osoby pre účastníkov/účastníčky procesu (napr. obyvateľov, politikov, MVO a ī.).
- Uistíme sa, že všetky nutné informácie sa dostanú ku všetkým dotknutým osobám (na komunikáciu využívame všetky dostupné kanály).
- Uistíme sa, že informácie sú neustále aktualizované (ak je to nutné, určíme osobu, ktorá bude zodpovedná za túto úlohu).

4. Záverečná a evaluačná fáza Ukončenie procesu participácie a evaluácia*

- Uistíme sa, že proces je starostlivo a zrozumiteľne dokumentovaný.
- Rozhodneme sa čo a v akej forme sa sprístupní verejnosti.
- Dohodneme sa s projektovým tímom na obsahu záverečnej správy (prezentácií, brožúre či akomkoľvek vopred dohodnutom záverečnom výstupe) a dokumentácií.
- Overíme si či sme zverejnili všetky potrebné dokumenty (napr. zverejnená mapa zo susedského stretnutia, zverejnená záverečná správa, zápisnica zo susedského stretnutia a ī.) z participatívneho procesu. Ak nie, musíme vysvetliť, prečo sa tak nestalo.

- Pripravíme výsledky/výstupy tak, aby ich bolo možné použiť v ďalšej fáze projektu (napr. podklad pre tvorbu komunikačných materiálov, tvorba zádania pre súťaž návrhov, a ī.).
- Pokiaľ je súčasťou záverečnej fázy vyhodnotenie priponienkovania objasníme, prečo môžu/nemôžu byť návrhy prijaté a čo sa s nimi stane.
- Výstupy sprístupníme verejnosti, projektovým partnerom a inštitúciám.
- Poskytneme informácie o ďalšom vývoji v oblasti plánovania a implementácie projektu.
- Zhodnotíme možnosti zapájania, účasti a komunikácie, ktoré boli uskutočnené počas participatívneho procesu.
- Pomenujeme, aké boli naše očakávania v súvislosti s ukončeným participatívnym procesom, ktorý sme zrealizovali. Do akej miery sa splnili? V čom mohli byť jednotlivé fázy procesu pripravené kvalitnejšie? Vieme si predstaviť iný spôsob participácie, ktorý by bol efektívnejší? Uchováme si spätnú väzbu a zoberieme poznatky do úvahy pri budúcom participatívnom procese.
- Pripravíme odporúčania pre pokračovanie zapojenia verejnosti aj po zrealizovaní danej fázy projektu. Definujeme či participácia môže pokračovať.
- Pomenujeme kontaktnú osobu, ktorá bude naďalej zodpovedná za komunikáciu projektu verejnosti.

* Úplnú evaluáciu dopadu participácie možno uskutočniť až s časovým odstupom.

Cieľom tejto kapítoly je priblížiť deväť príkladov prípadových scenárov, ktoré ukazujú, ako môžu byť jednotlivé metódy participatívneho plánovania navzájom kombinované v typizovaných sítuáciách a v akých fázach tohto procesu je vhodné zapájať verejnosť či iných aktérov (viac v kap. C.3).

Prípadové scenáre sú rozdelené na súčasné strategické dokumenty a investičné projekty. V rámci jednotlivých príkladov nie je nutné využiť všetky metódy, ale pri plánovaní participatívneho procesu ich prispôsobiť v čo najväčšej miere potrebám daného projektu, plánu či dokumentácie. Jednotlivé prípadové scenáre vychádzajú z platného legislatívneho rámca a zo všeobecne záväzných nariadení hlavného mesta Bratislavы.

Lenka Kudrnová,
Zuzana Žurkinová

Ako čítame prípadový scenár?

Participácia vs. komunikácia

Komunikácia je neoddeliteľnou súčasťou participácie a samotného projektu. Preto nájdete v tejto podkapitole „Principy komunikácie projektu“ a „Tip od MIBu pre komunikáciu“, ktoré vám pomôžu pri nastavení participatívneho procesu a komunikácie v rámci strategického dokumentu či investičného projektu. Okrem toho v rámci jednotlivých scenárov sú odkazy ku komunikácii v participatívnom procese, ktoré zdôrazňujú, kedy potrebujeme informovať verejnosť o stave projektu.

Principy komunikácie projektu

- Už v úvode projektu pripravíme komunikačnú stratégiu. Prostredníctvom komunikácie sa snažíme aj vziať do účasti obyvateľov/obyvateľky. Túto stratégiu pripraví komunikačné oddelenie, resp. osoba poverená komunikáciou.
- Všetky náklady na komunikáciu zahrnieme do rozpočtu projektu.
- V začiatku fáze koordinujeme stratégiu komunikácie na všetkých úrovniach samosprávy (Magistrát HMBA, MČ, oddelenie participácie a ďalšie).
- Komunikujeme prečo je daný projekt/strategický dokument pre obyvateľov/obyvateľky a mesto dôležitý a čo im prinesie.
- Komunikujeme formami, aby sme zasiahli všetky skupiny obyvateľov – online (mediá/lokálne médiá, web, sociálne médiá, TV, rádio, reklamný priestor), offline (mediá/lokálne médiá, reklamný priestor, citylight, nástenka, TV, rádio, rozhlas) a ďalšie.
- Uvedieme, kde, kedy a ako je možné zapojiť sa do participatívneho procesu. Informujeme aj o limitoch participácie. O možnostiach zapojenia informujeme dostatočne vopred a dodržujeme vopred stanovený harmonogram.
- Všetky výstupy transparentne komunikujeme a zverejňujeme zrozumiteľnou formou.
- Zložité témy a procesy sa snažíme čo najviac zjednodušiť a vizuálne zatraktívniť, napr. pomocou infografiky.
- Priebežne informujeme kam sa môžu ľudia obrátiť v prípade otázok, podnetov.

Strategické dokumenty

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce (PHSR) je strednodobý strategický dokument, ktorý sa spracováva na základe zákona o podpore regionálneho rozvoja¹¹¹. Vypracovanie tohto dokumentu nariaduje obciam uvedený zákon, pričom obce ho musia podľa § 4 ods. 2 mať spracovaný obzvlášť v prípade, ak sa uchádzajú o akékoľvek finančie z eurofondov alebo o štátne dotácie.

Strategický dokument PHSR (Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja) sa zameriava na odstránenie alebo zmiernenie nežiaducich rozdielov v rovine ekologického, sociálno-ekonomickeho, kultúrno-historického a tiež územno-technického rozvoja obce (mesta či mestskej časti) voči jej okoliu. Dôležitú úlohu pritom zohráva účinné využívanie disponibilných (hlavne vnútorných) zdrojov, ktoré je zamerané na zvyšovanie konkurencieschopnosti, ekonomickej výkonnosti a rozvoja inovácií v území¹¹².

Metodika tvorby PHSR upravuje proces prípravy a obsah strategických dokumentov PHSR obcí, skupín obcí a VÚC ako nezávazný, ale odporúčaný materiál. Zavedenie takéhoto komplexného systému strategicj práce sa musí opierať o solídny metodický a systémový rámec pre prípravu, tvorbu a implementáciu strategických dokumentov, ako aj inštitucionálne, organizačné a legislatívne prostredie vrátane kvalifikovaného personálneho zabezpečenia strategických a analytických kapacít nevyhnutných na realizáciu systému strategického riadenia a plánovania¹¹³. PHSR, ako aj všetky jeho prípadné následné zmeny schvaľuje obecné/mestské zastupiteľstvo.

Tip od MIBu ku komunikácii

- V rámci prípravy nového PHSR pripravíme samostatnú webovú stránku. Súčasťou webu odporúčame sekciu „často kladené otázky“, a zverejňovanie relevantných dokumentov a výstupov.
- Využívajme zaujímavé fakty o meste a ich názorové vizualizácie pre mediálizáciu procesu prípravy PHSR.
- Informujeme o akčných plánoch a pokroku v ich implementácii.
- Smerom k verejnosti zrozumiteľne komunikujeme hodnotiacu správu o realizácii, čo bolo už urobené a aký to malo dopad na život v meste.
- Transparentne informujeme a zverejníme Správu o hodnotení procesu zapojenia verejnosti do tvorby PHSR.

111. Zákon č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja v znení neskorších predpisov.

112. Inštitút priestorového plánovania. Metodika tvorby programov hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce/obcí/VUC. 2016, s. 5.

113. Úrad podpredsedu vlády SR pre investície a informatizáciu. Metodika tvorby a implementácie programov hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja regiónov, programov rozvoja obcí a skupín obcí s uplatnením princípov udržateľného smart (inteligentného, rozumného) rozvoja. 2020.

SCHÉMA PRÍPADOVÉHO SCENÁRA

Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce

☒ Vytvorenie strategie komunikácie (budovanie povedomia o príprave nového PHSR)

1

① INTERNÁ PARTICIPÁCIA ☒

- **Identifikácia potreby nového PHSR**
- **Poverenie spracovateľa PHSR**
- **Vytvorenie organizačného rámca a harmonogramu spracovania**

- Určenie **koordinátora procesu**. Projektový koordinátor je zodpovedný za plynulý priebeh projektu: určovanie rolí, zodpovedností a úloh, dohliadanie na dodržiavanie termínov a komunikáciu riadiacej a koordinačnej pracovnej skupiny. Táto rola môže byť oddelená od role odborného gestora celého procesu tvorby PHSR.
- Zriadenie **riadiacej pracovnej skupiny**. Riadiacu pracovnú skupinu tvorí: manažér procesu, vedenie samosprávy, prípadne vedúci jednotlivých odborov. Riadiaca pracovná skupina vymenuje členov koordinačnej pracovnej skupiny.

Pracovná skupina → s. 254
- Zriadenie **koordinačnej pracovnej skupiny**. Koordinačnú pracovnú skupinu tvorí: manažér/manažérka procesu, facilitátor/facilitátorka, dramaturg/dramaturgička, analytik/analytička, metodik/metodička, expert/expertka na participáciu, koordinátor/koordinátorka MČ. V prípade, ak obec alebo mesto viac MČ, ďalší členovia podľa potreby mesta

Pracovná skupina → s. 254

☒ Podľa zákona č. 539/2008 Z. z. o podpore regionálneho rozvoja v znení neskorších predpisov

Neexistuje bod 0, pozrite sa na projektový zásobník z minulých rokov.

2

- opendat.portal.sk
- dátová analýza údajov z programového rozpočtu
- dátové zdroje Štatistického úradu SR
- analytické útvary ministerstiev
- analyticke výstupy Národného kontrolného úradu SR

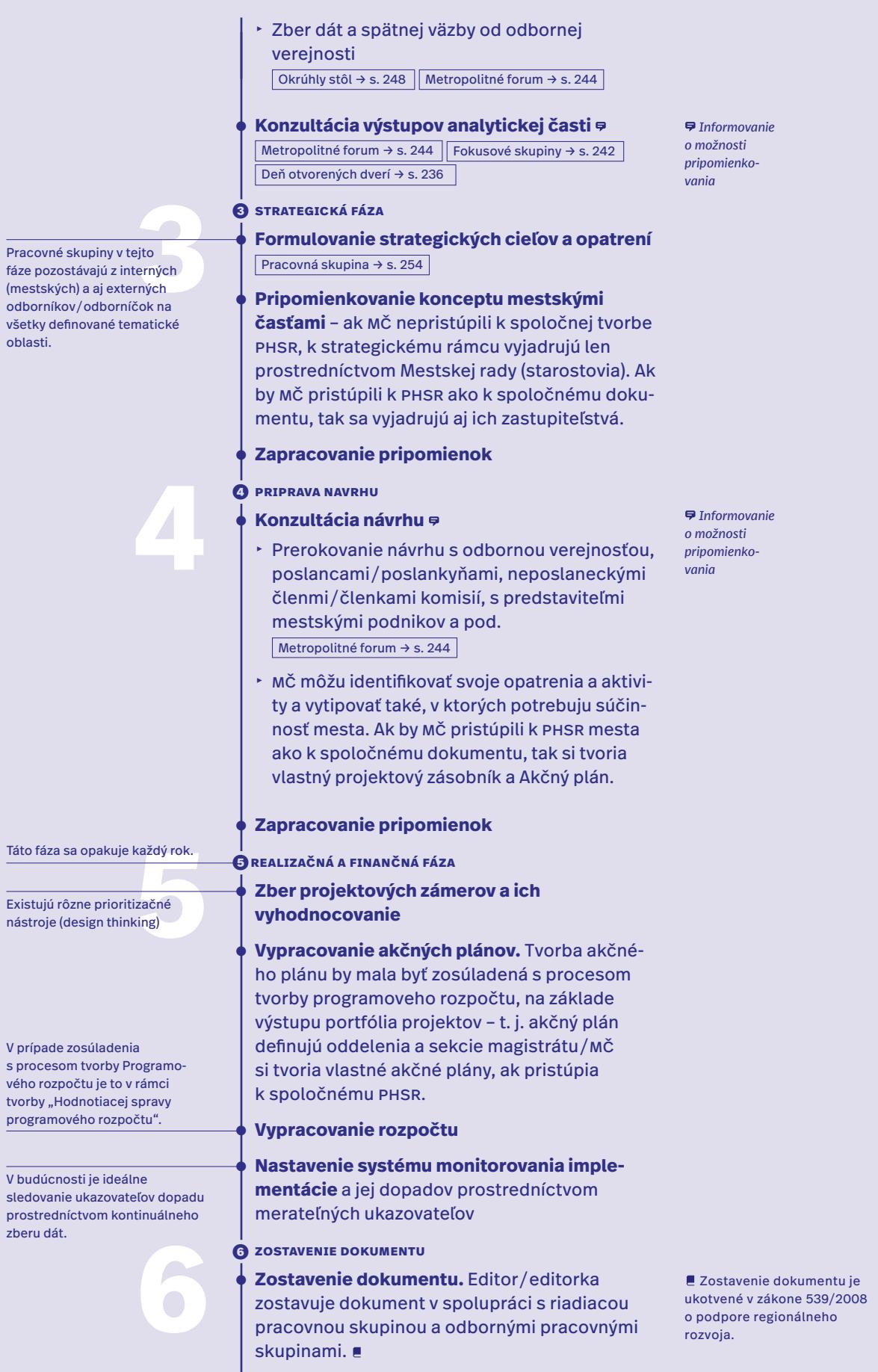
② ANALÝZA SÚČASNÉHO STAVU ☒

- **Zber a analýza dát**

- Zber dát prostredníctvom rôznych zdrojov (desk research)
- Zber dát a späťnej väzby od odborníkov, zamestnancov mesta a mestských inštitúcií

☒ Informovanie o výstupoch z analytickej časti

Pracovná skupina → s. 254

V tejto fáze už existuje dokument, ktorý sa dá upraviť do materiálu zrozumiteľného pre širokú verejnosť, napr. vo forme brožúry či výstavy.

7
8
9
10
11

- 7 STRATEGICKÉ ENVIRONMENTÁLNE HODNOTENIE ↗**
- Dokument je predložený na posudzovanie vplyvov na životné prostredie**
- 8 SCHVAĽOVANIE ↗**
- Schválenie v komisiách, v mestskej rade, v mestskom zastupiteľstve**
- 9 IMPLEMENTÁCIA A VYHODNOTENIE PO 1 ROKU**
- Realizácia akčného plánu**
 - Príprava hodnotiacej správy**
- 10 VYHODNOTENIE PO 10 ROKOCH ↗**
- Vyhodnotenie dopadov PHSR**
 - Aktualizácia PHSR**
- 11 EVALUÁCIA ↗**
- Zhodnotenie participatívneho procesu**

Táto fáza sa opakuje každý rok.

Ideálne by bolo spojenie s výročnými správami programového rozpočtu, a doplnenie o merateľné ukazovatele.

↗ Informovanie o výstupe – nové PHSR

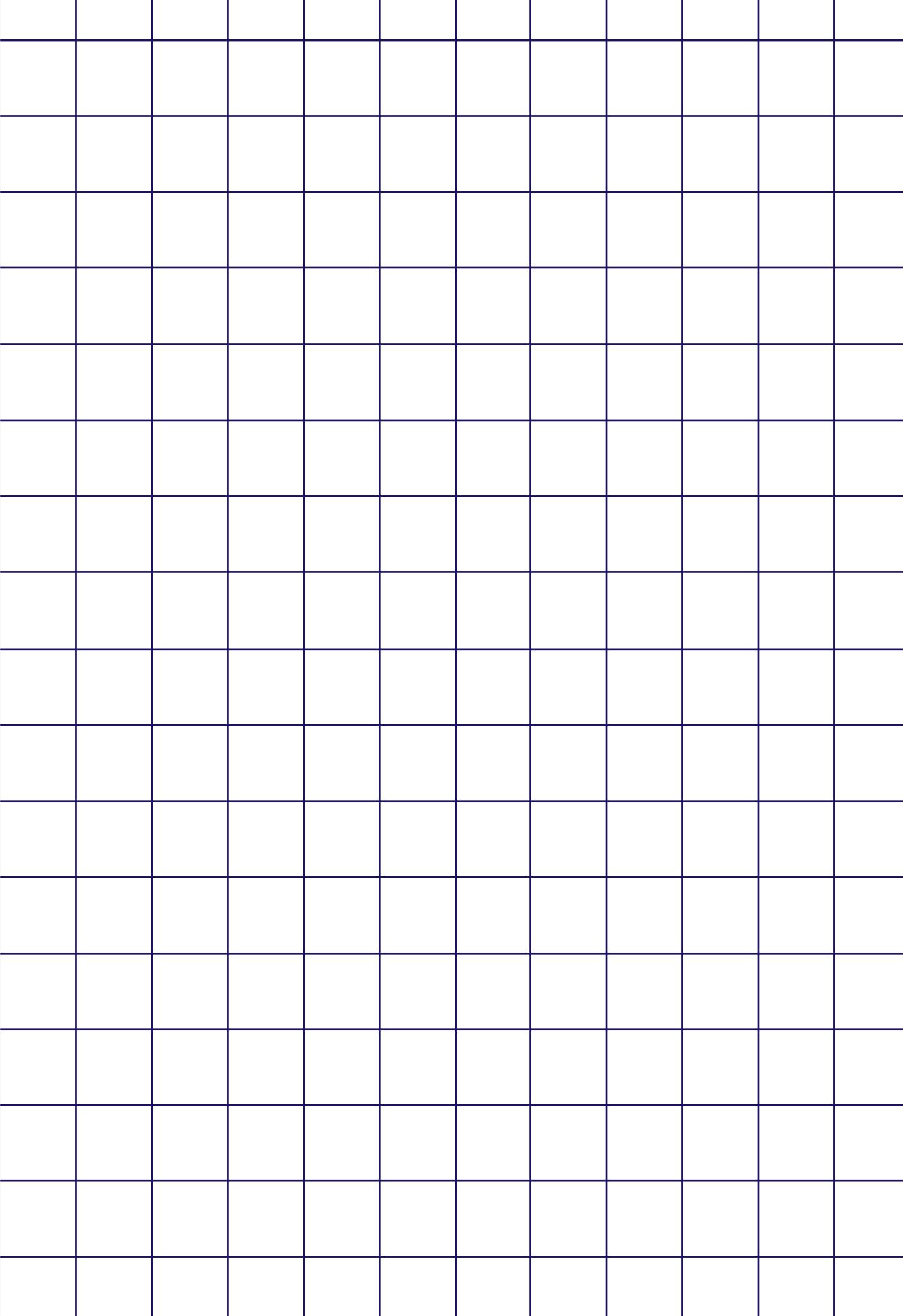
↗ Informovanie o schválení nového PHSR

↗ Informovanie o vyhodnotení PHSR

↗ Informovanie po skončení projektu

Dotazníkový prieskum → s. 238 | Rozhovor → s. 256

Okrúhly stôl → s. 248 | Workshop → s. 276

Strategické dokumenty

Aspekty územného plánovania a samotného územného plánu definuje zákon č. 50/1976 Z. z. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon). Územný plán slúži na to, aby ľudia vedeli, kde a čo možno stavať. Úrady môžu povoliť len takú stavbu, ktorá je v súlade s územným plánom a za podmienok, ktoré sú dané územným plánom. Podľa stavebného zákona¹¹⁴ sú mestá a obce s viac ako 2 000 obyvateľmi povinné mať územný plán obce. Územným plánovaním sa rieši najmä priestorové a funkčné usporiadanie územia, určujú sa zásady využívania územia a koordinujú sa rôzne činnosti tak, aby boli v súlade s princípmi trvalo udržateľného rozvoja.

Územnoplánovaciu dokumentáciu tvoria:

- Koncepcia územného rozvoja SR (schvaľuje vláda)
- Územný plán regiónu (schvaľuje samosprávny kraj)
- Územný plán obce (schvaľuje obec, konkrétnie obecné/mestské zastupiteľstvo)
- Územný plán zóny (schvaľuje obec, konkrétnie obecné/mestské zastupiteľstvo).

Prerokovanie návrhu územného plánu obce, resp. mesta oznámi mesto verejnosti spôsobom v mieste obvyklým, najčastejšie zobrazením na úradnej tabuli. Návrh územného plánu musí byť vystavený počas 30 dní na verejné nahliadnutie. Verejnosť je oprávnená podať priponienky k návrhu územného plánu do 30 dní odo dňa oznámenia.

Schválený územný plán obce a schválený územný plán zóny sú uložené v obci, na stavebnom úrade a na krajskom stavebnom úrade. Každé následne vydané územné a stavebné povolenie musí rešpektovať podmienky územného plánu. Stavebný úrad nesmie vydať povolenie na takú stavbu, ktorá je v rozpore s územným plánom.

Tip od MIBu ku komunikácii

- V rámci prípravy nového ÚPN pripravíme samostatnú webovú stránku. Súčasťou webu odporúčame sekciu „často kladené otázky“ a zverejňovanie relevantných dokumentov a výstupov.
- Participujeme už vo fáze nastavenia procesu prípravy ÚPN (interná participácia).
- Informujeme o mechanizme konzultačného procesu a poskytneme ilustračný príklad podávania priponienok.
- Zverejňujeme zapracovanie priponiek.
- Transparentne informujeme a zverejníme Správu o hodnotení procesu zapojenia verejnosti do tvorby nového ÚPN.

¹¹⁴. Zákon č. 50/1976 Z. z. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov

SCHÉMA PRÍPADOVÉHO SCENÁRA

Územný plán

1

Projektový koordinátor je zodpovedný za plynulý priebeh: určovanie roľí, zodpovednosti a úloh, dohliadanie na dodržiavanie termínov a komunikáciu medzi všetkými aktérmi zapojenými do procesu tvorby ÚPN.

2

Pracovné skupiny sú pre tvorbu ÚPN a jeho jednotlivých téz klúčové. Ich cieľom je nielen tvoriť jeho obsah, ale tiež pomáhať s jeho prezentáciou vo všetkých fázach procesu jeho tvorby a následnej implemenzácie. Interné pracovné skupiny vytvárajú tzv. filozofickú základňu nového ÚPN.

Témy môžu byť napr. zahustovanie vs. suburbanizácia, verejná vs. individuálna doprava, kvalita verejných priestorov a zelene, a pod.

Vhodné je zriadiť internetovú stránku, kde sa vysvetlí proces, zapojenie a jednotlivé termíny

• Odsúhlasenie rozpočtu pre prípravu nového ÚPN

1 INTERNÁ PARTICIPÁCIA ↗

• Vytvorenie organizačného rámca

- Určenie **projektového koordinátora**. Projektový koordinátor určí odborne spôsobilú osobu (oso) ÚPN, spracovateľa ÚPN a gestora participatívneho procesu.
- Vytvorenie **riadiacej pracovnej skupiny**. Projektový koordinátor spolu s gestorom pre obstaranie nového ÚPN, spracovateľom, a gestorom pre participatívne plánovanie tvoria riadiacu pracovnú skupinu.
Pracovná skupina → s. 254
- Definovanie **zadania, cieľov projektu** a diskusia o vzájomnom porozumení
Rozhovor → s. 256 Workshop → s. 276
Okrúhly stôl → s. 248

↗ Vytvorenie strategie komunikácie (budovanie povedomia o tvorbe nového územného plánu)

2 PRÍPRAVNÉ PRÁCE

• Identifikácia potreby obstarania ■

■ § 19 ods. 1 Stavebného zákona

• Oznámenie o strategickom dokumente SEA

• Vytvorenie pracovných skupín ku každej z hlavných tém ÚPN

Pracovná skupina → s. 254

- Diskusia a vzájomné porozumenie a nájdanie cieľa medzi pracovnými skupinami a takisto v rámci nich
Rozhovor → s. 256 Workshop → s. 276
Okrúhly stôl → s. 248

• Definícia hlavných tém ↗

↗ Informovanie o nastavení procesu prípravy ÚPN

- Prieskumy verejnej mienky širokej a odbornej verejnosti o vybraných témach rozvoja mesta
Dotazníkový prieskum → s. 238
- Zisťovanie názorov obyteleov/obyvateľiek
Workshop → s. 276 Výstava → s. 272
Okrúhly stôl → s. 248 World café → s. 280

- **Metropolitné forum** – expertný poradný orgán, ktorý poskytuje odbornú spätnú väzbu a doporučenia k riešeniam konkrétnych otázok súvisiacich s rozvojom mesta. Cieľom pravidelného stretnávania sa je interdisciplinárna debata o rozvoji mesta a nastavení pravidelného dialógu medzi odbornou verejnosťou a politickou reprezentáciou.
- **Okrúhle stoly** odbornej verejnosti – zastúpenie socio-lógov, ekonómov, demografov, ekológov, prírovodcov, urbánnych geografov, odborníkov na dopravu, územných plánovačov, priestorových plánovačov a akademikov pôsobiacich v dotknutých oblastiach.

Verejné pripomienkovanie – každú pripomienku je nutné podať písomne cez pripomienkovací formulár či list.

List pre MŽP, potrebné rozhodnutie, či ide o strategický dokument → ak je rozhodnutie kladné, môže ísť na strategické posúdenie – SEA. Strategické posúdenie má vyhodnotiť predpokladané dopady ÚPN-ov, prípadne odhaliť jeho limity a zvážiť alternatívne riešenia. Súčinnosť týchto nástrojov môže byť jedným zo základných garantov udržateľnosti krajiny.

3 PRIEŠKUMY A ROZBORY

Prieskumy a rozbory

- Získanie poznatkov o stave a možnostiach vývoja priestorového usporiadania a funkčného využívania územia, určenie problémov a stretov záujmov v riešenom území potrebých na spracovanie zadania.

[Okrúhly stôl → s. 248](#) [Metropolitné forum → s. 244](#)

- Zber podnetov o výzvi zainteresovaných aktérov

[Výstava → s. 272](#) [Deň otvorených dverí → s. 236](#)

■ § 19c Stavebného zákona

4 ZADANIE

Spracovanie návrhu zadania

[Metropolitné forum → s. 244](#) [Okrúhly stôl → s. 248](#)

[Deň otvorených dverí → s. 236](#) [Výstava → s. 270](#)

☞ Informovanie o priebehu príprav návrhu ÚPN

☞ Informovanie o priebehu spracovania zadania ÚPN

Prerokovanie návrhu zadania

- Konzultácia s verejnosťou daná zo zákona

[Verejné prerokovanie → s.264](#)

- Konzultácia nad rámec zákona

[Metropolitné forum → s. 244](#) [Okrúhly stôl → s. 248](#)

[Deň otvorených dverí → s. 236](#) [Výstava → s. 272](#)

■ § 20 Stavebného zákona

Vyhodnotenie pripomienok a spracovanie zadania

Zadanie so zapracovanými pripomienkami

Posúdenie zadania

■ 24/2006 zákon o posudzovaní vplyvov na životné prostredie

Oznámenie o strategickom dokumete SEA

- **Schválenie zadania** – zadanie je komplexný materiál, ktorý obsahuje: správa o prerokovaní, dôvodová správa, návrh uznesenia, vyhodnotenie pripomienok a námitok, návrh zadania ÚPN

■ § 22, ods. 6 Stavebného zákona

■ § 20 Stavebného zákona

5 KONCEPT

Spracovanie variantného konceptu

Prerokovanie konceptu ÚPN

- Konzultácia s verejnosťou daná zo zákona

[Verejné prerokovanie → s.264](#)

- Konzultácia nad rámec zákona

[Metropolitné forum → s. 244](#) [Online platforma → s. 280](#)

[Deň otvorených dverí → s. 236](#) [Výstava → s. 272](#)

☞ Informovanie o koncepte (variantného riešenia)

■ § 21 Stavebného zákona

Vyhodnotenie pripomienok konceptu ÚPN

Zapracovanie pripomienok konceptu ÚPN

Spracovanie súborného stanoviska

■ Vyhláška č.55/2001 Z.z. § 14

Dorokovanie v zmysle Stavebného zákona

■ § 21, ods. 9 Stavebného zákona

Schválenie súborného stanoviska

■ Iba ak sa zmení zadanie vo veľkej miere, treba aplikovať § 20, ods. 7 Stavebného zákona

6 NÁVRH

Spracovanie návrhu ÚPN

Prerokovanie a pripomienkovanie návrhu ÚPN

- Konzultácia s verejnosťou daná zo zákona

Verejné prerokovanie → s. 264

§ 22, ods. 7
Stavebného zákona

- Konzultácia nad rámec zákona

Metropolitné forum → s. 244 | Online platforma → s. 280

Deň otvorených dverí → s. 236 | Výstava → s. 272

Vyhodnotenie pripomienok návrhu ÚPN

Zapracovanie pripomienok návrhu v zmysle vyhodnotenia pripomienok

§ 22, ods. 7 Stavebného zákona

Upravený návrh so zapracovanými pripomienkami

Zaslanie komplexného materiálu na posúdenie

§ 25 Stavebného zákona

7 PODKLADY NA SCHVAĽOVANIE

Zverejnenie návrhu všeobecne záväzného nariadenia

Predloženie správy o prerokovaní, vyhodnotenia pripomienok, návrhu ÚPN a návrhu všeobecne záväzného nariadenia schvaľujúcemu orgánu

§ 24 Stavebného zákona
→ Viac informácií o schvaľovaní územnoplánovacej dokumentácie v § 26 SZ.
→ Viac informácií o záväznosti územnoplánovacej dokumentácie v § 27 SZ.

8 SCHVÁLENÝ ÚPN

Zverejnenie záväzných častí ÚPN

(schvaľovacia doložka, zaslanie schváleného ÚPN príslušným orgánom, zaslanie registračného listu na MDVSR)

§ 55/2001 Z.z.
§ 18 – Obsah registračného listu územného plánu

Zverejnenie čistopisu ÚPN

Verejná prezentácia schváleného územného plánu s evaluáciou participatívneho procesu

Metropolitné forum → s. 244 | Výstava → s. 272
Deň otvorených dverí → s. 236 | Online platforma → s. 280

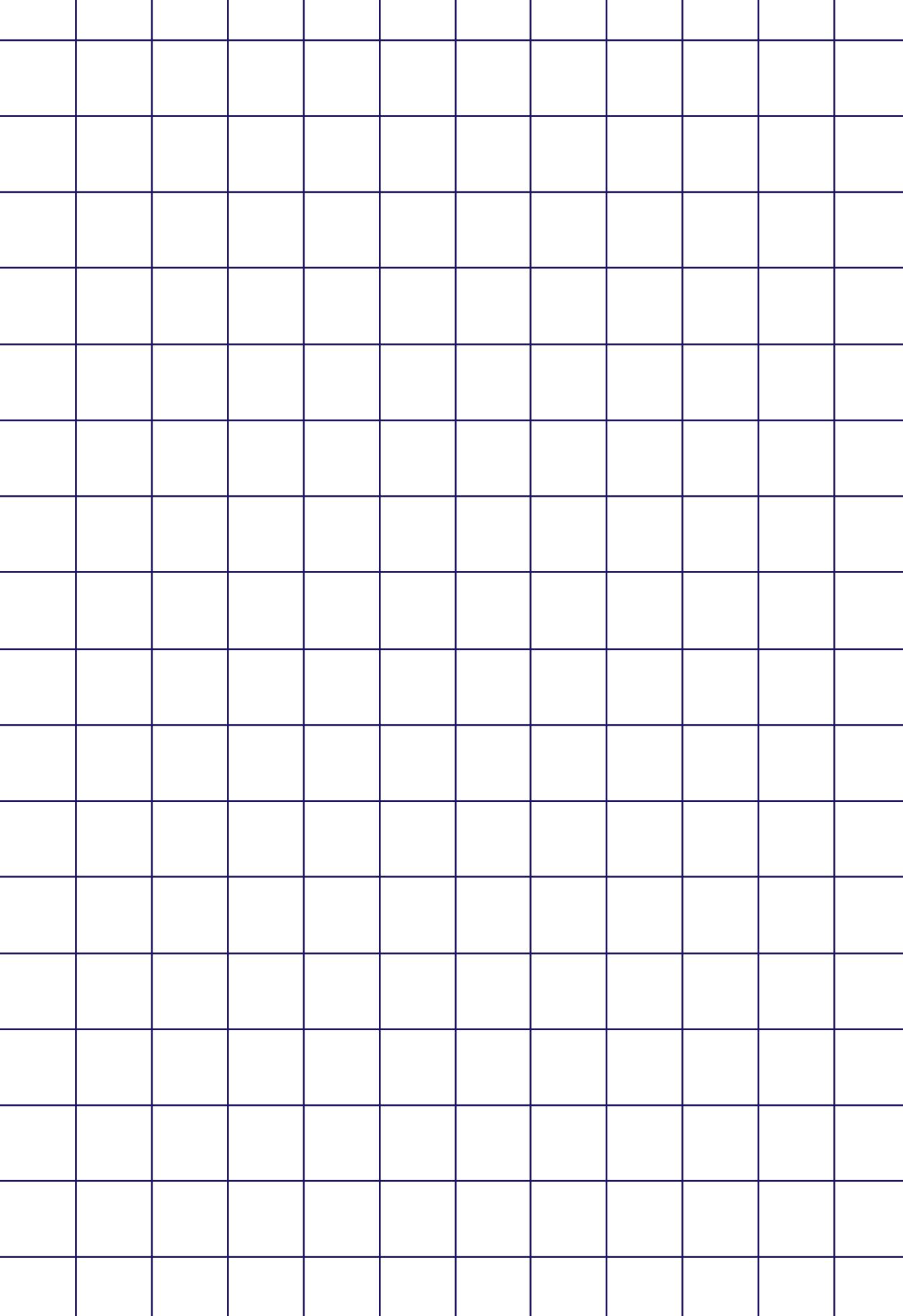
§ 28 Stavebného zákona

9 EVALUÁCIA PARTICIPATÍVNEHO PROCESU

Zhodnotenie participatívneho procesu

Dotazníkový prieskum → s. 238 | Rozhovor → s. 256
Workshop → s. 276

Vypracovanie Správy o hodnotení zapojenia verejnosti do tvorby nového ÚPN

Strategické dokumenty

Vyššie spomínaný stavebný zákon¹¹⁵, podľa §30, pozná dva druhy aktualizácie územného plánu:

- ① doplnok územného plánu,
- ② zmenu územného plánu.

Doplnok územného plánu sa obstaráva vtedy, keď je nutné do existujúceho územného plánu niečo nové doplniť. Zmena územného plánu sa obstaráva vtedy, keď je nutné nejakú časť existujúceho územného plánu zmeniť. Zmeny a doplnky územného plánu menia záväznú časť územného plánu. Touto formou prebiehajú napríklad zmeny funkčného využitia územia a zmeny hraníc plôch funkčného využitia územia, zmeny miery využitia, zmeny verejne prospěšných stavieb, zmeny vymedzenia veľkých rozvojových území a ľ.

Podnet na zmenu územného plánu mesta alebo zóny predkladá zväčša vlastník pozemku, resp. pozemkov (fyzická alebo právnická osoba), v prípade územného plánu zóny môže byť predkladateľom podnetu aj vlastník stavby.

Tip od MIBu ku komunikácii

- Informujeme o mechanizme konzultačného procesu, zverejňujeme zapracovanie pripomienok. Poskytneme ilustračný príklad podávania pripomienok.
- V prípade potreby môžeme doplniť verejné prerokovanie seminárom (alebo sériou diskusií) k prerokovávanému zneniu ZaD ÚPN približne týždeň vo-pred.
- Po zapracovaní zmien a doplnkov ÚPN komunikujeme dobré príklady ich re-alizácie.
- Transparentne informujeme a zverej-níme Správu o hodnotení procesu za-pojenia verejnosti do tvorby ZaD ÚPN.

SCHÉMA PRÍPADOVÉHO SCENÁRA

Zmeny a doplnky územného plánu

1

Môže spočívať:

- v zmene funkčného využitia
- v zmene priestorového usporiadania
- v zmene dopravného alebo technického vybavenia
- v navrhnutí novej koncepcie riešenia nezastavaného územia
- v rôznych technických úpravách a opravách, napr. rozhrania funkčných plôch
- iné

V rámci spracovania UŠ odporúčame participovať v etape zadania aj v etape návrhu s obyvateľmi a vlastníkmi nehnuteľnosti v riešenom území, ako aj v území vymedzenom v širších vzťahoch. Spôsob výberu metódy závisí od druhu územia a návrhu jeho transformácie. Účelom zapojenia verejnosti môže byť získanie späťnej väzby pre varianty riešenia, informovanie o zámere, získanie informácií o stave v území od miestnych, získanie podnetov a pod.

- **Pracovná skupina** môže byť prítomná počas celého procesu, alebo sa môže stretávať iba podľa potreby daného projektu (je potrebné správne zvoliť časový odstup, v ktorom sa skupina stretáva).
- Pracovná skupina v projekte môže/nemusí vykonávať úlohu poradného odborného orgánu t. j. môže/nemusí mať rozhodovaciu právomoc.
- Pred jej zostavením je vhodné vytvoriť analýzu zainteresovaných aktérov, ktorí majú vplyv a záujem o tematickú oblasť predmetnej politiky/stratégie.

1 PODNET (K ZMENE ÚPN) ↗

Podnet na obstaranie zmien a doplnkov

ÚPN. Podnetom je žiadosť o prehodnotenie, resp. zmenu územného plánu mesta alebo zóny, ktorý obstaralo hlavné mesto SR Bratislava.

Metropolitné forum → s. 244 | Plánovací víkend → s. 250

Dotazníkový prieskum → s. 238 | Okrúhly stôl → s. 248

Susedské stretnutie (nad mapou) → s. 260

Vychádzka / Cyklovýchádzka → s. 268

↗ Informovanie
o nastavení procesu prípravy
ZAD ÚPN

Urbanistická štúdia. Urbanistickú štúdiu obstaráva obec alebo navrhovateľ zmeny pri zmene a doplnkoch územného plánu. Slúži ako podklad pre zmenu funkčného využitia a priestorového usporiadania riešeného územia a na zmenu dopravného alebo technického vybavenia, alebo ak ide o návrh novej koncepcie riešenia nezastavaného územia.

Verejné prerokovanie → s. 266 | Plánovací víkend → s. 252

Dotazníkový prieskum → s. 238 | Okrúhly stôl → s. 248

Susedské stretnutie (nad mapou) → s. 260

Vychádzka / Cyklovýchádzka → s. 268

Orgán územného plánovania predloží informačný materiál do Mestského zastupiteľstva, ktorý bude obsahovať zoznam vybraných podnetov vhodných na zaradenie do ZAD.

2 INTERNÁ PARTICIPÁCIA ↗

Vyčlenenie rozpočtu pre spracovanie ZAD ÚPN a participatívneho procesu

Vytvorenie organizačného rámca

► **Určenie projektového koordinátora / koordinátorky.** Projektový koordinátor určí odborne spôsobilú osobu (OSO) pre obstaranie ZAD ÚPN, spracovateľa ZAD ÚPN, gestora participatívneho procesu a spracovateľský tím expertov/expertiek.

► **Vytvorenie pracovnej skupiny.** Pracovná skupina je odporúčaná forma zapojenia primárne pri väčších projektoch, kde je participácia jednou zo súčasti celého procesu, pričom ideálne je, ak počas celého participatívneho procesu vedie skupinu jeden konkrétny zodpovedný človek – koordinátor/koordinátorka. Pracovná skupina je zostavená na základe pôsobnosti s predmetnou tematikou.

Pracovná skupina → s. 254

↗ Stratégia
komunikácie:
nastavanie
procesu
komunikácie
ZAD ÚPN

3

3 OBSTARANIE NÁVRHU ZAD ÚPN

Spracovanie návrhu ZAD ÚPN

Metropolitné forum → s. 244

Prerokovanie a priponienkovanie návrhu ZAD ÚPN

Verejné prerokovanie → s. 266

Výstava → s. 272

Deň otvorených dverí → s. 236

Vyhodnotenie a zapracovanie priponienok návrhu v zmysle vyhodnotenia priponienok

Dohodnutie v zmysle Stavebného zákona

Dorokovanie v zmysle Stavebného zákona

Upravený návrh so zapracovanými priponienkami – spracovanie upraveného návrhu ZAD ÚPN

Zaslanie komplexného materiálu na posúdenie

4 PODKLADY NA SCHVAĽOVANIE

Zverejnenie návrhu všeobecne záväzného nariadenia

Predloženie správy o prerokovaní, vyhodnotení priponienok, návrhu ZAD územného plánu a návrhu všeobecne záväzného nariadenia schvaľujúcemu orgánu

■ Stavebný zákon umožňuje podanie písomných priponienok v lehote 30 dní od doručenia návrhu zmien ÚPN. Je preto vhodné, aby obstarávatel pre podávanie priponienok pripravil webové rozhranie, ktoré uľahčí ich následné spracovanie → § 31 SZ, § 22 SZ

■ Dohodnutie → § 22 SZ, ods. 4

■ Dorokovanie → § 22 SZ, ods. 7

■ § 25 Stavebného zákona

■ Informovanie o priebehu schvaľovania ZAD ÚPN

■ Informovanie o schválenom ZAD ÚPN.

6

Toto vyhodnotenie by malo zodpovedať otázke či bolo zapojenie verejnosti prínosom.

Za prípravu vyhodnotenia je zodpovedný ten, kto bol poverený spracovávaním plánu zapojenia verejnosti.

5 SCHVÁLENÉ ZAD ÚPN

Zverejnenie čistopisu ZAD ÚPN

Zverejnenie záväzných častí ZAD ÚPN

(schvaľovacia doložka, zaslanie schváleného ÚPN príslušným orgánom, zaslanie registračného listu na Ministerstvo dopravy a výstavby SR)

Metropolitné forum → s. 244

Výstava → s. 272

Deň otvorených dverí → s. 236

■ Vyhláška č. 55/2001 Z.z.
§ 18 – Obsah regisračného listu územného plánu

Verejná prezentácia schváleného územného plánu s evaluáciou participatívneho procesu

6 EVALUÁCIA PARTICIPATÍVNEHO PROCESU

Vyhodnotenie efektivity zapojenia verejnosti

Dotazníkový prieskum → s. 238

Rozhovor → s. 256

Workshop → s. 276

■ Informovanie o Správe o hodnotení procesu zapojenia verejnosti do tvorby ZAD ÚPN

Vypracovanie Správy o hodnotení zapojenia verejnosti do tvorby zmien a doplnkov ÚPN

Strategické dokumenty**C.2.4****Komunitný plán sociálnych služieb**

Sociálne služby predstavujú pomoc ľuďom v nepríaznivej životnej situácii. Patria medzi nich zariadenia pre seniorov, centrá pre rodiny s deťmi, jasle, ale aj terénné sociálne služby, napr. domáca opatrovateľská starostlivosť, prepravná služba či terénnna sociálna služba krízovej intervencie. Komunitné plánovanie sociálnych služieb predstavuje proces, ktorý mapuje potreby obyvateľov a porovnáva ich s existujúcou sieťou sociálnych služieb. Komunitné plánovanie sociálnych služieb predstavuje otvorený proces a nemá končiť samotným vypracovaním plánu. Plnenie plánu je nutné vyhodnocovať a obec by mala neustále zisťovať aktuálne potreby a hľadať najlepšie riešenia.

Prečo zapojiť verejnosť do tvorby komunitného plánu sociálnych služieb?

Analýzu sociálnej situácie a zisťovanie potrieb a požiadaviek prijímateľov sociálnych služieb a ďalších obyvateľov ukladá samosprávam zákon o sociálnych službách¹¹⁶.

Cieľom zapojenia obyvateľov do procesu tvorby komunitného plánu sociálnych služieb by malo byť:

- získanie informácií priamo od dotknutých aktérov – dotknutá verejnosť poskytne relevantné informácie pre nastavenie siete sociálnych služieb, prípadne iných služieb, ktoré sú potrebné,
- zefektívnenie plánovania a zvyšovanie šance toho, aby riešenia fungovali pre tých, ktorí ich potrebujú,
- predchádzanie potenciálnym konfliktom,
- zvyšovanie informovanosti verejnosti o procese tvorby KPSS a zvyšovanie legitimity KPSS,
- participácia môže viesť aj k procesu tvorby inovatívnych politík.

Tip od MIBu ku komunikácii

- Vytvárame povedomie, resp. informujeme o príprave nového Komunitného plánu sociálnych služieb napríklad prostredníctvom verejnej Konferencie –

„Partnerstvo Bratislavu pre všetkých“.
 → Vytvoríme katalóg sociálnych služieb a nadväzných služieb a sprievodcu po sociálnych službách v Bratislave.
 → Vypracujeme Monitorovaciu a hodnotiacu správu (schvaľovaná Mestským zastupiteľstvom).

Tip od MIBu

Podľa zákona č. 448/2008 Z. z. zákon o sociálnych službách¹¹⁷ by KPSS mal obsahovať najmä analýzu poskytovaných sociálnych služieb a poskytovateľov sociálnych služieb. Podľa skúseností participatívneho spracovania KPSS by sa tieto analýzy mali rozšíriť aj o neregistrovaných poskytovateľov sociálnych služieb (okrem reģistrovaných poskytovateľov sociálnych služieb, na území SR pôsobia aj rôzne spolky, občianske združenia ap., ktoré nie sú v zmysle zákona o sociálnych službách reģistrované, napr. materské centrum, klub abstinentov či rôzne občianske združenia. Tieto subjekty pracujú s rôznymi cieľovými skupinami a poskytujú im rozmanité služby, ktoré nie sú v kapacitách reģistrovaných poskytovateľov). Rovnako by sa mali analýzy rozšíriť o potenciálnych prijímateľov sociálnych služieb. KPSS by mal obsahovať aj analýzu požiadaviek prijímateľov sociálnych služieb a ďalších obyvateľov a cieľových skupín spolu s analýzou demografických údajov a sociálnej situácie. Tu opäťovne z pohľadu participatívneho spracovania KPSS odporúčame zaoberať sa rôznymi cieľovými skupinami, fyzickými osobami (FO) žijúcimi na danom území (bez ohľadu na trvalý/prechodný pobyt vrátane cudzincov) a nezamerať sa len na obyvateľov, t. j. osoby s trvalým pobytom na danom území.

¹¹⁶, ¹¹⁷. / Zákon č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách

a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Z. z. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov.

SCHÉMA PRÍPADOVÉHO SCENÁRA

Komunitný plán sociálnych služieb

1

Zisťovanie potrieb a koordinova-
nie podpory:

- Pre starších obyvateľov
- Pre osoby so zdravotným
znevýhodnením
- Pre deti, mladých ľudí a rodiny
v ohrození
- Pre cudzincov a etnické
menšiny
- Pre ľudí bez domova
- V oblasti dostupného bývania
pre ohrozené skupiny
- V oblasti drogovej politiky
a exponovaných lokalít
- V oblasti násilia, rodovej
rovnosti a pre ľudí pracujúcich
v sexbiznise
- V oblasti zvyšovania kvality
sociálnych služieb – priezorová
pracovná skupina

1 INTERNÁ PARTICIPÁCIA

• Rozhodnutie o zostavení nového KPSS ☐

• Vytvorenie organizačného rámca

- Určenie **projektového koordinátora**. Projektový koordinátor je zodpovedný za plynulý priebeh: určovanie rolí, zodpovedností a úloh, dohliadanie na dodržiavanie termínov a komunikáciu medzi všetkými aktérmu zapojenými do procesu tvorby KPSS.
- Zostavenie **pracovných skupín**. Pracovná skupina predstavuje participatívny prvk a zároveň prvak verejného záväzku. Podľa princípov komunitného plánovania je pracovná skupina zložená zo zadávateľov KPSS, poskytovateľov a prijímateľov sociálnych služieb.

Pracovná skupina → s. 254
- Zostavenie **riadicej pracovnej skupiny**. Riadiaca skupina je zložená z vedúcich pracovných skupín. Medzi členmi riadiacej pracovnej skupiny sa nachádzajú aj predstaviteľia MČ, poskytovateľov a prijímateľov sociálnych služieb.

Pracovná skupina → s. 254
- Zostavenie **participatívnych skupín**. Participatívne skupiny sú skupiny ľudí so skúsenosťou konkrétnej sociálnej situácie, teda prijímateľia sociálnej služieb. Výstupom sú konkrétnye odporúčania pre realizovanie politík, ktoré sú zdieľané na stretnutiach pracovných skupín. Zástupca participatívnej skupiny je štandardným členom pracovnej skupiny.

Pracovná skupina → s. 254

☐ Podľa § 80, písm. a),
zákon č. 448/2008 Z. z.
Zákon o sociálnych službách
a o zmene a doplnení zákona
č. 455/1991 Zb. o živnostenskom
podnikaní (živnostenský
zákon) v znení neskorších
predpisov, obec vypracúva,
schvaľuje komunitný plán
sociálnych služieb vo svojom
územnom obvode.

2

2 ANALÝZA SÚČASNÉHO STAVU ☐

• Spracovanie zadania analytickej časti KPSS

- Vypracovanie dátovej mapy (audit dát)
- Mapovanie aktérov komunitného plánovania
- Analýzu poskytovaných sociálnych služieb
- Analýzu požiadaviek prijímateľov sociálnych služieb a ďalších obyvateľov
- Analýzu demografických údajov a sociálnej situácie

☒ Vytvorenie
stratégie
komunikácie
(budovanie
povedomia
o príprave KPSS)

Analytickú časť zväčša vypracováva externý dodávateľ v spolupráci s odbornou sekciou samosprávy.

⇒ Informovanie o nastavení procesu prípravy KPSS a zároveň informujte aj o výstupoch analytickej časti.

3

Ideálne verejné prerokovanie zamerané podľa jednotlivých oblastí (napr. osoby so zdravotným postihnutím, starší obyvatelia aj.).

• Analytická časť

• Konzultácie analýz súčasného stavu ↗

KPSS musí byť vypracovaný spolu s prijímateľmi sociálnych služieb a s poskytovateľmi sociálnych služieb na území mesta, pozri organizačný rámec, krok 1. Zároveň musí obsahovať minimálne zákonom dané analytické údaje.

Rozhovor → s. 256 | Okrúhly stôl → s. 248

Workshop → s. 276

■ Podľa § 83 zákona č. 448/2008 Z. z. o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon) v znení neskorších predpisov

• PRÍPRAVA NÁVRHU RIEŠENÍ ↗

• Definovanie cieľov a priorit (v rámci jednotlivých oblastí)

• Návrh rámcových opatrení a indikátorov úspešnosti

Deň otvorených dverí → s. 236 | Výstava → s. 272

⇒ Informovanie o priebehu príprav návrhu KPSS a jeho priponienkovania.

4 5

• Konzultácie opatrení a indikátorov

Verejné prerokovanie → s. 266

• Zapracovanie priponienok a príprava materiálu k schváleniu

• Spracovaný finálny materiál určený pre schvaľovací proces

• SCHVAĽOVACÍ PROCES

• Materiál musí byť schválený v komisiach, Mestskej rade a Mestskom zastupiteľstve ↗

⇒ Informovanie o schválení KPSS

• REALIZÁCIA ↗

• Akčné plány sú previazané s programovým rozpočtom mesta na 1 rok, je potrebné s akčným plánom PHSR.

⇒ Informovanie o realizácii KPSS a Akčných plánoch.

6 7

Okrem participatívnych metód môžeme využiť pri príprave MHS aj cost – benefit anaýzu.

• MONITOROVANIE A HODNOTENIE NAPLnenia OPATRENÍ ↗

• Príprava monitorovacej a hodnotiacej správy (MHS) predkladaná do zastupiteľstiev

Dotazníkový prieskum → s. 238 | Okrúhly stôl → s. 248

Rozhovor → s. 256 | Fokusové skupiny → s. 244

⇒ Informovanie o monitorovaní a hodnotení naplnenia opatrení

• EVALUÁCIA ↗

• Zhodnotenie participatívneho procesu

Dotazníkový prieskum → s. 238 | Rozhovor → s. 256

Okrúhly stôl → s. 248 | Workshop → s. 276

⇒ Informovanie po skončení projektu

Strategické dokumenty

Politiky a stratégie mesta reagujú na problémy v rôznych oblastiach, ktoré vyžadujú dôkladnú analýzu, formuláciu východísk a cieľov a identifikáciu nástrojov ich dosiahnutia. Predstavitelia samosprávy/verejnej správy rozhodujú o tom, do akej „hĺbky“ tvorby konkrétnej politiky/stratégie chcú verejnosť zapojiť.

Stupeň aktívnej roly verejnosti na tvorbe verejnej politiky¹¹⁸:

- verejnosť je informovaná o tvorbe verejnej politiky/stratégie;
- verejnosť sa zúčastňuje na diskusii o alternatívach verejnej politiky/stratégie;
- verejnosť sa zúčastňuje na rozhodovaní o verejnej politike/stratégii;
- verejnosť sa podieľa na dosahovaní dohody o prioritách verejnej politiky, ako aj na jej realizácii.

Medzi tieto stratégie a politiky patrí celé spektrum dokumentov z rôznych tematických oblastí rozvoja mesta, ako sú napr. Štúdia demografického potenciálu, Zásady vybavovania petícii, Konцепcia pomoci ľuďom bez domova na roky 2018 – 2023 a ďalšie. Ich spracovanie môže byť aj podmienkou kladenou európskou legislatívou pre čerpanie európskych štrukturálnych fondov v určitých oblastiach, napríklad ak by sa mesto chcelo uchádzať o titul Európske hlavné mesto kultúry, musí mať vypracovanú Konceptiu kultúry¹¹⁹. Aktuálnym príkladom participatívnej tvorby verejnej politiky je aj Konceptia udržateľného rozvoja kultúry Bratislava 2030, ktorá má zadefinovať rolu kultúry v udržateľnom rozvoji mesta a nastaviť nástroje pre systémovú podporu kultúry v nadváznosti na aktuálne výzvy a problémy v spoločnosti.

Tip od MIBu ku komunikácii

Pre úspešnú implementáciu novej politiky/stratégie, pripravíme sériu seminárov a vytvoríme metodické zázemie (napr. informačné materiály či školenia).

Informujeme a popularizujeme novú prijatú politiku/stratégiu medzi ľudmi, ktorých sa nová politika/stratégia týka.

118. MIKOVÁ, K. et al. *Participovať? Participovať : učebnica participatívnej tvorby verejných politík.* 2020.

119. European Commission. Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture. *European Capitals of Culture 2020 to 2033 : A guide for cities preparing to bid.* n.d.

SCHÉMA PRÍPADOVÉHO SCENÁRA

Tvorba verejných politík a stratégii

1

Tento rámec by mal definovať gestor politiky, ktorý následne koordinuje určenie projektového koordinátora a zostavenie pracovnej skupiny.

- Pracovná skupina môže byť prítomná počas celého procesu, alebo sa môže stretávať iba podľa potreby daného projektu (je potrebné správne zvoliť časový odstup, v ktorom sa skupina stretáva).
- Pracovná skupina v projekte môže/nemusí vykonávať úlohu poradného odborného orgánu, t. j. môže/nemusí mať rozhodovacie právomoc.
- Pred jej zostavením je vhodné vytvoriť analýzu zainteresovaných aktérov, ktorí majú vplyv a záujem o tematickú oblasť predmetnej politiky/stratégie.

2

Experti môžu byť požiadani o jednorázový vstup, alebo môžu byť členmi pracovnej skupiny.

1 INTERNÁ PARTICIPÁCIA ↗

- **Identifikácia dlhodobého problému –** potreba prípravy stratégie/politiky
- **Rozhodnutie o príprave politiky/stratégie.** Rozhodnutie robí gestor politiky, t. j. subjekt, ktorý je za ňu vecne zodpovedný.
- **Vytvorenie organizačného rámca a plánu konzultácií**

↗ Vytvorenie strategie komunikácie (budovanie povedomia o tvorbe novej politiky/stratégie)

- Určenie **koordinátora procesu**. Projektový koordinátor je zodpovedný za plynulý priebeh projektu: určovanie rolí, zodpovednosti a úloh, dohliadanie na dodržiavanie termínov a komunikáciu medzi všetkými aktérmu zapojenými do procesu tvorby novej politiky/stratégie.
- Zriadenie **riadiacej pracovnej skupiny**. Pracovná skupina je odporúčan/odporúčaná forma zapojenia primárne pri väčších projektoch, kde je participácia jednou zo súčastí celého procesu, pričom ideálne je, ak počas celého participatívneho procesu vedie skupinu jeden konkrétny zodpovedný človek – koordinátor/koordinátor/koordinátorka.. Pracovná skupina je zostavená na základe pôsobnosti s predmetnou tematikou.

Pracovná skupina → s. 254

2 ANALÝZA SÚČASNÉHO STAVU

- **Expertná analýza**. Je dôležité poznať rôzne aspekty oblasti, v ktorej sa má politika realizovať. Preto bude potrebné zapojiť aj expertízu, napr. legislatívnu, ekonimickú, technickú a ľ.

Pracovná skupina → s. 254 | Okrúhly stôl → s. 248

Rozhovor → s. 256 | Workshop → s. 276

- **Zber a analýza dát** od užívateľiek a užívateľov predmetnej služby a ďalšie osoby, ktoré majú bezprostrednú skúsenosť s danou problematikou

Pracovná skupina → s. 254 | Dotazníkový prieskum → s. 238

Okrúhly stôl → s. 248 | Rozhovor → s. 256 | Workshop → s. 276

Definícia predbežných priorít a cieľov

Konzultácia analýzy súčasného stavu ↗

Deň otvorených dverí → s. 236 | Metropolitné forum → s. 244

Výstava → s. 272

↗ Informovanie o výstupoch analytickej časti

3

Zároveň je potrebné určiť merateľné ukazovatele, na základe ktorých sa dá na konci vyhodnotiť, či ciele boli splnené, t. j. či politika bola celkovo úspešná.

3 PRÍPRAVA NÁVRHOV RIEŠENÍ ↗

Definícia priorit a cieľov

Metropolitné forum → s. 244 | Okrúhly stôl → s. 248

Workshop → s. 276 | World café → s. 280

↗ Informova-
nie o príprave
návrhu politiky/
stratégie
a možnosti
zapojenia sa

Formulácia variant riešení

Formulácia možných opatrení a indikátorov pre daný variant

Konzultácia návrhov politík / stratégii

- Konzultácia návrhu s odbornou verejnosťou

Metropolitné forum → s. 244 | World café → s. 280

- Konzultácia návrhu so širokou verejnosťou

Deň otvorených dverí → s. 236 | Výstava → s. 272

Susedské stretnutie (nad mapou) → s. 260

V prípade, že mesto má mestské časti, podľa povahy stratégie/ politiky môže spracovateľ konzultovať návrh aj s nimi.

Projektový koordinátor, riadiaca pracovnú skupinu a gestor zdôvodnia prečo navrhujú daný variant návrhu.

4

Tieto schvaľovacie procesy majú svoje presné pravidlá definované v smerniciach magistrátu/ mestského úradu.

Aby užívateľia / užívateľky politiky / stratégie (napr. zamestnanci samosprávy) pochopili, osvojili si a následne efektívne uplatňovali schválenú politiku / stratégiju, je užitočné pripraviť sériu seminárov a vytvoriť metodické zázemie (napr. informačné materiály či školenia).

5

4 SCHVAĽOVACÍ PROCES ↗

Prerokovanie a schválenie samosprávou

↗ Informovanie
o schvaľení po-
litiky / stratégie

5 REALIZÁCIA

Realizácia

Spolurealizácia – zapojenie relevantných aktérov v danej oblasti do implementácie politík/stratégii vrátane MVO, súkromnej a akademickej sféry.

6

6 EVALUÁCIA ↗

Zhodnotenie participatívneho procesu

Dotazníkový prieskum → s. 238 | Rozhovor → s. 256

Okrúhly stôl → s. 248 | Workshop → s. 276

↗ Informovanie
po skončení
projektu

7

Sledovanie mechanizmov a výstupov stratégie / politiky. Je potrebné vyhodnotiť či a ako sa podarilo splniť ciele, ktorých dosiahnutie bolo v politike zadefinované cez merateľné ukazovatele. Nasledovať by mala priebežná aktualizácia. ↗

↗ Informovanie
o monitorovaní
a hodnotení
naplnenia polí-
tiky / stratégie

Investičné projekty

Verejný priestor a verejné priestranstvá sú pojmy, s ktorými sa v súčasnosti veľmi často stretávame. Verejný priestor je základným prvkom, ktorý zaisťuje životoschopnosť sídla, vnútornú komunikáciu, spoločenský život, orientáciu, relax a ďalšie funkcie, nevyhnutné pre fungovanie miest. „Dalo by sa však povedať aj to, že je to priestor, ktorý používajú všetci ľudia. Nemusí ísť iba o mestské komunikácie a infraštruktúru. Vo verejnom priestore sa stretávajú ľudia, rozprávajú sa, obchádzajú sa na chodníkoch, stoja na červenú, bicykujú, ale aj demonštrujú či usporadúvajú podujatia.“¹²⁰ Verejné priestory sú významným prvkom, ktorý zaisťuje súdržnosť obyvateľov a ich identifikáciu so sídlom samotným.

Verejný priestor je dnes dôležitejší ako kedykoľvek predtým,¹²¹ a preto je vo veľkej mieri potrebná jeho revitalizácia, t. j. sfunkčnenie zanedbaných, znečistených či nefunkčných objektov a samotného prostredia. Dobre navrhnuté verejné priestory sú pre mestá veľkým prínosom a výrazne formujú aj ich identitu. Reprezentujú mesto aj obyvateľov, ktorí v ňom žijú. V súčasnosti je enormný dopyt po ich čiastočnej alebo úplnej revitalizácii. Viďieť to môžeme na príklade dolnej časti Námestia SNP (dnes Nám. Nežnej revolúcie) pred Starou tržnicou, ktoré sa po malých, rýchlych zásahoch (quick wins) stalo jedným z najnavštevovanejších. Aktuálne sú verejné priestory jedným z najčastejších projektov, ktoré samosprávy riešia a vyhradzujú na ne množstvo finančných prostriedkov.

Tip od MIBu ku komunikácii

- Pre navnámanie rôznych možností spracovania projektu širokou verejnosťou môžeme použiť referenčné príklady podobných realizácií.
- Využívajme vizualizácie (pred/po), fotografie s možnosťou porovnávania stavu pred/po alebo iné atraktívne metódy pre medializáciu.
- V prípade ak organizujeme súťaž návrhov, vhodnými prostriedkami komunikujeme priebeh a hlavne výsledky súťaže. Dáme priestor porote, ale aj finalistom, aby predstavili návrh súťaže.
- Dostatočne včas informujeme o možných obmedzeniach a zmenách užívania daného verejného priestoru.
- Sprostredkujeme dialóg medzi užívateľmi a dodávateľom. Na prípadné sťažnosti reaďujeme skôr, ako sa z nich stane kríza alebo spor.
- Informujeme o užívaní a správe verejného priestoru.
- Pomenujeme kontaktnú osobu, ktorá bude nadálej zodpovedná za komunikáciu projektu.

120. Vallo 2018. O Bratislave : Za šťastným mestom je ukážkový verejný priestor. c2021.

121. Metropolitný inštitút Bratislav. Manifest verejných priestorov. In Manuál verejných priestorov. 2020.

1

SCHÉMA PRÍPADOVÉHO SCENÁRA Revitalizácia verejného priestoru

- Pracovná skupina môže byť prítomná počas celého procesu, alebo sa môže stretávať iba podľa potreby daného projektu (je potrebné správne zvolať časový odstup, v ktorom sa skupina stretáva).
- Pracovná skupina v projekte môže/nemusí vykonávať úlohu poradného odborného orgánu, t. j. môže/nemusí mať rozhodovaciu právomoc.

① INTERNÁ PARTICIPÁCIA ↗

• Rozhodnutie o revitalizácii verejného priestranstva

• Vytvorenie organizačného rámca

- Určenie **projektového koordinátora**. Projektový koordinátor je zodpovedný za plynulý priebeh projektu: určovanie rolí, zodpovednosť a úloh dohliadanie na dodržiavanie termínov a komunikáciu medzi samosprávou a architektom/staviteľom a zainteresovanými aktérmi.
- Zostavenie **interdisciplinárnej pracovnej skupiny**. Pracovná skupina je odporúčaná forma zapojenia primárne pri väčších projektoch, kde je participácia jednou zo súčastí celého procesu, pričom ideálne je, ak počas celého participatívneho procesu vedie skupinu jeden konkrétny zodpovedný človek – koordinátor/ka. Pracovná skupina je zostavená na základe pôsobnosti s predmetnou tematikou.

Pracovná skupina → s. 254

- **Definovanie zadania, cieľov projektu**
a diskusia o vzájomnom porozumení

Rozhovor → s. 256 Workshop → s. 276

Okrúhly stôl → s. 248

• Vytvorenie rozpočtu a personálnych kapacít

② ANALÝZA SÚČASNÉHO STAVU ↗

• Socio-priestorová analýza → s. xx

↗ Informovanie o výstupoch

• Upresnenie (spodrobnenie) zadania na základe vyššie uvedeného výskumu

• Zhromaždenie podkladov/zámerov

• Zistovanie potrieb a hodnotenia súčasného stavu verejných priestorov

- Získanie informácií o potrebách a zámeroch kľúčových aktierov

Rozhovor → s. 256 Okrúhly stôl → s. 248

- Zisťovanie potrieb a hodnotenia územia užívateľiek a užívateľov

Dotazníkový prieskum → s. 238

Vychádzka / Cyklovychádzka → s. 268

Susedské stretnutie (nad mapou) → s. 260

• Súhrnný výstup analýz (príprava záverečnej správy)

Pre rôzne typy zadanií je vhodné použiť rôzne nástroje mapovania a ich kombináciu.

Potrebné podklady a prieskumy technického charakteru od orgánov štátnej správy a samosprávy, zákresy inžinierskych sietí, ochranné pásmá sietí, plánované trasovanie nových sietí od správcov sietí

Vo vizuálnej atraktívnej podobe: možnosť využitia infografiky, grafov, obrázkov a ľ.

↗ Vytvorenie strategie komunikácie (budovanie povedomia o plánovanej revitalizácii)

2

3

3 PRÍPRAVA NÁVRHU ŠTÚDIE KRAJINÁRSKO-ARCHITEKTÓNICKÁ SÚŤAŽ

V prípade, ak nie je v pláne architektonická súťaž, výber architekta/architektky môžete uskutočniť prostredníctvom verejného obstarávania/rámcovej zmluvy/priameho zadania.

Vyjadrovacie orgány sa vyjadrujú a usmerňujú návrh tak aby bol proces v ďalšej fáze úspešný

Iba pri zadaniach celomestského významu

Nastáva až vtedy, ak máme technicky overené, či je predstava zo štúdie realizovateľná v tej podobe, ako bola zamýšľaná

Projektovú dokumentáciu konzultujeme s verejnosťou keď:

- Máme technicky overené, či je predstava zo štúdie realizovateľná v tej podobe, ako bola zamýšľaná
- Máme v rukách/kladně/príslušné potrebné stanoviská a vyjadrenia štátnej právy, samosprávy a správcov inžinierskych sietí
- Máme overené, že stavebný úrad vie na základe týchto všetkých dokladov daný projekt povoliť.

Vyjadrovacie orgány sa vyjadrujú a usmerňujú návrh tak, aby bol proces v ďalšej fáze úspešný.

Revitalizácia verejného priestoru nie je obvykle predmetom posudzovania vplyvu na životné prostredie. Ak ale dané územie, či už svojou veľkosťou alebo požadovanými nárokmi spadá do posudzovania EIA, bude posúdené buď povinným hodnotením, alebo zistovacím konaním.

Kde to je vhodné, môže sa miestna komunita zúčastiť časti realizácie

Tu môžete zapojiť užívateľské skupiny daného priestoru.

- **Užívateľská skupina** je skupina (zainteresovaných) aktérov s rovnakými právami, potrebami a skúsenosťami k danému projektu resp. s daným územím. Viac informácií v kapitole A.4 – Užívateľské skupiny obyvateľov a ich priestorové potreby v kapitole B.4.2 – Mapovanie zainteresovaných aktérov.

4 VÝBER SPRACOVATEĽA ŠTÚDIE / VÝBORA KRAJINÁRSKO-ARCHITEKTÓNICKEJ SÚŤAŽE

5 KONZULTÁCIE S ORGÁNMÍ ŠTÁTNEJ SPRÁVY A SAMOSPRÁVY A SPRÁVCAMI INŽINIERSKÝCH SIEŤÍ (V PRÍPADE POTREBY)

6 PREDSTAVENIE ŠTÚDIE V KOMISIÁCH, ZASTUPITEĽSTVÁCH A ZAPRACOVANIE KOMENTÁROV DO NÁVRHU

7 KONZULTÁCIA NÁVRHU ŠTÚDIE VEREJNÉHO PRIESTORU ↗

► Konzultácia návrhu štúdie s verejnosťou

Deň otvorených dverí → s. 236 | Výstava → s. 272

Susedské stretnutie (nad mapou) → s. 260

► Konzultácia návrhu štúdie s hlavnými aktérmi

Okrúhly stôl → s. 250 | Susedské stretnutie (nad mapou) → s. 260

↗ Informovanie o možnosti konzultácie návrhu a zápracovaných pripomienkach

8 SPRACOVANIE PРИПОМІНОВАНИЯ А ІЗМІНЕННЯ НАВРУХУ

9 SCHVÁLENIE SAMOSPRÁVOU

4 SPRACOVANIE PROJEKTOVEJ DOKUMENTÁCIE

10 KONZULTÁCIA PROJEKTOVEJ DOKUMENTÁCIE. ↗

V priebehu prípravy DUR/PSP sa môže projekt v dôsledkoch vyjadrení úradov významne meniť, v takomto prípade je vhodné návrh opäť konzultovať s verejnosťou.

Deň otvorených dverí → s. 236 | Výstava → s. 272

Susedské stretnutie (nad mapou) → s. 260

↗ Informovanie o príprave projektovej dokumentácie

11 KONZULTÁCIE S ORGÁNMÍ ŠTÁTNEJ SPRÁVY A SAMOSPRÁVY

12 POSÚDENIE VPLYVU NA ŽIVOTNÉ PROSTREDIE EIA ■ (PODĽA TYPU ZADANIA)

Verejné prerokovanie → s. 266

■ Zákon č. 24/2006 Z.z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie + vyhláška MŽP č. 113/2006 Z.Z., upravuje podrobnosti o odbornej spôsobilosti na účely posudzovania vplyvov na životné prostredie.

13 SCHVAĽOVACÍ PROCES (OHLÁSENIE, ÚZEMNÉ ROZHODNUTIE A STAVEBNÉ POVOLENIE)

5 REALIZÁCIA ↗

14 VÝBER TECHNICKÉHO DOZORU INVESTORA, DODÁVATEĽOV, AUTORSKÉHO DOZORU

15 REALIZÁCIA

6 UŽÍVANIE A SPRÁVA ↗

16 STANOVENIE PRAVIDIEL UŽÍVANIA VEREJNÉHO PRIESTORU

17 SPRÁVA A ÚDRŽBA

7 EVALUÁCIA ↗

18 ZHODNOTENIE PARTICIPATÍVNÉHO PROCESU

Dotazníkový prieskum → s. 238 | Rozhovor → s. 256

Okrúhly stôl → s. 248 | Workshop → s. 276

↗ Informovanie o užívaní a správe

↗ Informovanie po skončení projektu

5

Investičné projekty

Problematika brownfieldov sa v poslednom období na území Slovenskej republiky riešila iba okrajovo, v rámci iných projektov a na lokálnej úrovni. Zo skúseností viacerých revitalizácií brownfieldov mimo územia SR vyplýva, že najvhodnejším riešením je komplexné riešenie týchto území na celoštátejnej úrovni (najmä pri tých brownfieldoch, ktoré majú problém s kontamináciou).

Brownfield v Slovenskej republike nemá legislatívne ukotvenie, no pod brownfiel- dom rozumieme zanedbané a dlhodobo nevyužívané územie. Brownfieldy sú úze- mia, ktoré sú:

- dotknuté predchádzajúcim užívaním a užíva- ním okolitých pozemkov
- sú opustené alebo nedostatočne využívané
- majú skutočné alebo potenciálne problémy s kontamináciou
- nachádzajú sa hlavne v rozvinutých oblastiach sídel a pre svoje ďalšie prospešné využívanie vyžadujú intervenciu¹²².

Prikladom strategického riešenia problému revitalizácie brownfieldov je príprava Urbanistickej štúdie brownfieldov na území hlavného mesta SR Bratislavu. Pre hlavné mesto je nevyhnutné mať spracovaný prehlbusúci dokument pre regeneráciu území brownfieldov, ktorý bude slúžiť ako kvalifikovaný podklad pre strategické materiály mesta. Spracovaním registra brownfieldov v Bratislave formou urbanistickej štúdie sú vytvorené kvalitné dátá pre účely strategického a územného plánovania aj ako podklad pre nový územný plán hlavného mesta. Inventarizácia a posúdenie nevyužívaných území budú určujúce pre transformáciu, oživenie ekonomických aktivít a následné zapojenie predmetných území do mestskej štruktúry. Vytypované lokality vo vlastníctve mesta budú riešené v jednotlivých projektoch ich revitalizácie!¹²³

Tip od MIBu ku komunikácii

- Pokial' lokalita nie je bežne prístupná a jej stav je verejnosti málo známy, klúčovým predpokladom participácie je dobrá informovanosť o stave územia a o možnostiach zhodnotenia územia na základe platného územného plánu. Ak to situácia dovoluje, usporiadame deň otvorených dverí.
- Pre navnímanie rôznych možností spracovania projektu širokou verejnosťou môžeme použiť referenčné príklady podobných realizácií.
- Informujeme o možnostiach dočasného využitia.
- Vymyslíme atraktívny príbeh, ktorý bude lokálne špecifický (prelínanie história, súčasnosti a budúcnosti) a zoobrazíme ho napríklad prostredníctvom infografiky alebo dátových vizualizácií.
- V prípade ak orγanizujeme súťaž návrhov, vhodnými prostriedkami komunikujeme priebeh a hlavne výsledky súťaže. Dáme priestor porote, ale aj finalistom, aby predstavili návrh súťaže.
- Využívajme vizualizácie (pred/po), fotografie s možnosťou porovnávania stavu pred/po alebo iné atraktívne metódy pre medializáciu.
- Dostatočne včas informujeme o možných obmedzeniach a zmenách užívania danej lokality.
- Sprostredkujeme dialóg medzi užívateľmi a dodávateľom. Na prípadné stážnosti reaďujeme skôr, ako sa z nich stane kríza alebo spor.
- Informujeme o užívaní a správe verejného priestoru.
- Pomenujeme kontaktnú osobu, ktorá bude nadálej zodpovedná za komunikáciu projektu.

122. RAMSDEN, P. Report of the workshop 'Re-Using Brownfield Sites and Buildings' held at the Regions for Economic Change workshop in Brussels, 21 May 2010.

123. Hlavné mesto SR Bratislava. Magistrát hlavného mesta SR Bratislavu. Brownfields 2019. Urbanistická štúdia. 2019.

Tip od MIBu

- V rámci revitalizácie brownfieldu môžeme vybudovať tzv. komunitnú plánovaciu kanceláriu. To znamená pracovisko priamo v mieste revitalizácie (časť existujúcej stavby alebo dočasnej štruktúra) poskytne urbanistom jedinečnú príležitosť pre pochopenie jeho súčasného fungovania a slúži tiež pre nadviazanie vzťahov s hlavnými aktérmi. Komunitná plánovacia kancelária aktívne funčuje v priebehu analýz a prípravy plánu revitalizácie. Pri realizácii plynulo zmení svoju funkciu z plánovacej na koordinačnú kanceláriu. Po celú dobu slúži ako zdroj informácií a miesto stretnutí hlavných aktérov a zástupcov verejnosti.

1

SCHÉMA PRÍPADOVÉHO SCENÁRA

Revitalizácia brownfieldu

- Pracovná skupina môže byť prítomná počas celého procesu, alebo sa môže stretávať iba podľa potreby daného projektu (je potrebné správne zvoliť časový odstup, v ktorom sa skupina stretáva).
- Pracovná skupina v projekte môže/nemusí vykonávať úlohu poradného odborného orgánu, t. j. môže/nemusí mať rozhodovaciu právomoc.
- Pred jej zostavením je vhodné vytvoriť analýzu zainteresovaných aktérov, ktorí majú vplyv a záujem o tematickú oblasť predmetnej politiky/stratégie.

1 INTERNÁ PARTICIPÁCIA ↗

• Identifikovanie a vymedzenie oblasti/územia

• Identifikácia zainteresovaných aktérov v území

Mapovanie zainteresovaných aktérov → s. 74

↗ Vytvorenie strategie komunikácie (budovanie povedomia o príprave revitalizácie brownfieldu)

• Vytvorenie organizačného rámca

‣ Určenie projektového koordinátora.

Projektový koordinátor je zodpovedný za plynulý priebeh projektu: určovanie rolí, zodpovednosť a úloh dohliadanie na dodržiavanie termínov a komunikáciu medzi samosprávou a architektom/staviteľom a zainteresovanými aktérmi.

‣ Zostavenie interdisciplinárnej pracovnej skupiny.

Pracovná skupina je odporúcaná forma zapojenia primárne pri väčších projektoch, kde je participácia jednou zo súčastí celého procesu, pričom ideálne je, ak počas celého participatívneho procesu vedie skupinu jeden konkrétny zodpovedný človek – koordinátor/koordinátorka. Pracovná skupina je zostavená na základe pôsobnosti s predmetnou tematikou.

Pracovná skupina → s. 254

• Vytvorenie rozpočtu a personálnych kapacít

• Výber tímu externých odborných konzultantov (v prípade potreby)

2

2 ANALÝZA SÚČASNÉHO STAVU ↗

• Analýza územia a zisťovanie potrieb

- Analýza kontaminácie územia
- Overovacia štúdia
- Geodeticke zameranie
- Dendrologický posudok
- Svetrotechnická štúdia
- Hluková štúdia
- a ľ.

↗ Informovanie o výstupoch z analytickej časti

‣ Stavebno-technická analýza

‣ Socio-priestorová analýza → s. xx

‣ Zisťovanie potrieb a identifikácia súčasných hodnôt

Metropolitné forum → s. 244 Deň otvorených dverí → s. 238

Plánovací víkend → s. 252 Dotazníkový prieskum → s. 238

Vychádzka / Cyklovychádzka → s. 268 Okruhly stôl → s. 248

Susedské stretnutie → s. 262 Rozhovor → s. 256

3

3 DOČASNÉ VYUŽITIE LOKALITY ↗

• Plán dočasného využitia. Dočasné aktivity môžu zahrňať špecifickú umeleckú produkciu, kultúrne či športové podujatia.

↗ Informovanie o možnosti dočasného využívania

V rámci dočasného využitia je vhodné realizovať aktivity, ktoré pomôžu územiu otvoriť sa verejnosti, pomôžu komunikácii novej výzive a zároveň prinesú okamžité vyriešenie niektorých miestnych potrieb, ktoré už boli identifikované. Na základe týchto aktivít dočasného využitia a ich úspešnosti môžu vyplynúť pre spracovateľa dôležité dátá do prípravy plánu revitalizácie.

4

4 PRÍPRAVA PLÁNU REVITALIZÁCIE ↗

Overovacia štúdia. Overovacia štúdia.

Ak overovacia štúdia preukáže potrebu zmeny územnoplánovacej dokumentácie, spracuje sa urbanistická štúdia. Urbanistická štúdia komplexne preverí záujmové územie zo všetkých dôležitých aspektov (urbanisticko-architektonického, riešenia dopravy, technickej infraštruktúry, dopadov na základnú občiansku vybavenosť, ochranu zelene...) a bude slúžiť ako podklad na Zmeny a doplnky územnoplánovacej dokumentácie.

↗ Informovanie o príprave plánu revitalizácie

V prípade, ak je potrebná zmena Územného plánu je nutné túto zmenu vykonať pred zadaním urbanistickej súťaže. Viac informácií nájdete v prípadovom scenári C.2.3.

5

Výstupy z predchádzajúcich participatívnych aktivít by mali byť súčasťou zadania architektonickej súťaže.

5 ZMENY A DOPLINKY ÚZEMNÉHO PLÁNU

Konzultácia plánu revitalizácie ↗

Metropolitné forum → s. 244	Deň otvorených dverí → s. 238
Vychádzka / Cyklovychádzka → s. 268	Online platforma → s. 280
Susedské stretnutie (nad mapou) → s. 260	Výstava → s. 272

↗ Informovanie o možnosti pripomienkovania plánu revitalizácie

5 ARCHITEKTONICKO-URBANISTICKÁ SÚŤAŽ ↗

Zadanie architektonicko-urbanistickej súťaže

Architektonicko-urbanistická súťaž (výber víťaza)

Konzultácia víťazného architektonicko-urbanistického návrhu s verejnosťou

Deň otvorených dverí → s. 238	Plánovací víkend → s. 252
Vychádzka / Cyklovychádzka → s. 268	Výstava → s. 272
Verejné prerokovanie → s. 266	

↗ Informovanie o realizácii

V priebehu prípravy DÚR/DSP sa môže projekt v dôsledkoch vyjadrení úradov významne meniť, v takomto prípade je vhodné návrh opäť konzultovať s verejnosťou/užívateľmi.

6

Kde to je vhodné, môže sa miestna komunita zúčastniť časti realizácie. Zapojenie miestnych aktérov do revitalizácie: podnikateľov, kreatívcov, športových a umeleckých spolkov a ďalších organizácií miestneho občanského života prispeje k tomu, aby prínos revitalizácie pocítila aj miestna komunita.

6 SPRACOVANIE PROJEKTOVEJ DOKUMENTÁCIE ↗

Spracovanie investičného zámeru v stupni architektonickej štúdie na základe konzultácie s užívateľmi a investorom.

↗ Informovanie o priebehu spracovania projektovej dokumentácie

Dokumentácia pre územné rozhodnutie (DÚR), dokumentácia pre stavebné povolenie (DSP), a dokumentácia pre realizáciu stavby (DRS).

Susedské stretnutie (nad mapou) → s. 260	Výstava → s. 272
Deň otvorených dverí → s. 238	Plánovací víkend → s. 252

7

7 REALIZÁCIA ↗

Výber technického dozoru investora, dodávateľov, autorského dozoru

↗ Informovanie o realizácii, užívaní a správe

Realizácia

8

8 EVALUÁCIA ↗

Zhodnotenie participatívneho procesu

Dotazníkový prieskum → s. 238	Rozhovor → s. 256
Okrúhly stôl → s. 248	Workshop → s. 276

↗ Informovanie po skončení projektu

Investičné projekty

Prípadový scenár „Rekonštrukcia a nová funkčná náplň existujúcej budovy“ rozširuje v príslušnej mierke predošlý scenár Revitalizácie brownfieldu a môže byť zameraný na nevyužívanú, ako aj na využívanú budovu, ktorá si vyžaduje rekonštrukciu z rôznych dôvodov, napr. zlého technického stavu, zmeny účelu využitia a ī. Tento scenár popisuje zapojenie verejnosti do vzniku komunitnej infraštruktúry, akou sú školy, knižnice alebo kultúrne centrá, domy s opatrovateľskou službou, domovy pre seniorov, nemocnice, cintoríny ap. Je dôležité povedať, že nejde iba o plánovanie samotných budov, ale rovnako tak aj o plánovanie priestoru, ktorý ich obklopuje. Je tiež možné sa ním inšpirovať i pri väčších verejných stavbách celomestského významu, ako sú napr. divadlo, výstavný priestor, športové areály ap.

Oproti súkromným investíciám u týchto projektov investor spravidla vynakladá verejné zdroje a užívateľia sú rovnako zástupcami verejnosti. O to viac investor i projektant musia komunikovať so skupinami potenciálnych užívateľov tak, aby pochopili ich potreby a spôsob, akým budú môcť stavby využiť. V tomto prípade by mal projekt reagovať na problémy a príležitosti celej komunity/mesta, ktoré priamo súvisia so zadaním investora. Napríklad nová knižnica môže posilniť identitu obyvateľov zo štvrti, v ktorej žijú, posilniť kultúrny a komunitný život, alebo dokonca sa stať základom nového centra lokality na periférii, napr. Karloveská knižnica v Bratislave.

Tip od MIBu ku komunikácii

- Informujeme o možnostiach dočasného využitia.
- Pokial’ budova nie je bežne prístupná a jej stav je verejnosti málo známy, klúčovým predpokladom participácie je dobrá informovanosť o stave objektu a o možnostiach jeho nového využitia na základe platného územného plánu. Ak to situácia dovoluje, usporiadame deň otvorených dverí.
- Pre navnímanie rôznych možností spracovania projektu širokou verejnosťou môžeme použiť referenčné príklady podobných realizácií.
- V prípade ak organizujeme súťaž návrhov, vhodnými prostriedkami komunikujeme priebeh a hlavne výsledky súťaže. Dáme priestor porote, ale aj finalistom, aby predstavili návrh súťaže.
- Využívajme vizualizácie (pred/po), fotografie s možnosťou porovnávania stavu pred/po alebo iné atraktívne metódy pre medializáciu.
- Dostatočne včas informujeme o možných obmedzeniach a zmenách užívania danej budovy.
- Sprostredkujeme dialóg medzi užívateľmi a dodávateľom. Na prípadné stážnosti reaďujeme skôr, ako sa z nich stane kríza alebo spor.
- Informujeme o užívaní a správe verejného priestoru.
- Pomenujeme kontaktnú osobu, ktorá bude nadálej zodpovedná za komunikáciu projektu.

SCHÉMA PRÍPADOVÉHO SCENÁRA

Rekonštrukcia a nová funkčná náplň existujúcej budovy

1

- Pracovná skupina môže byť prítomná počas celého procesu, alebo sa môže stretávať iba podľa potreby daného projektu (je potrebné správne zvoliť časový odstup, v ktorom sa skupina stretáva).
- Pracovná skupina v projekte môže/nemusí vykonávať úlohu poradného odborného orgánu, t. j. môže/nemusí mať rozhodovaci právomoc.
- Pred jej zostavením je vhodné vytvoriť analýzu zainteresovaných aktérov, ktorí majú vplyv a záujem o tematickú oblasť predmetnej politiky/stratégie.

Analýza zainteresovaných aktérov môže prebehnúť podľa rozsahu projektu až v analytickej časti.

2

1 INTERNÁ PARTICIPÁCIA ↗

- **Rozhodnutie o zámere investora**
- Vyčlenenie rozpočtu pre vytvorenie zadania, participatívneho procesu a projektovej dokumentácie
- **Vytvorenie organizačného rámca**
 - Určenie **projektového koordinátora**. Projektový koordinátor je zodpovedný za plynulý priebeh projektu: určovanie rolí, zodpovedností a úloh, dohliadanie na dodržiavanie termínov a komunikáciu medzi samosprávou a architektom/staviteľom a zainteresovanými aktérmami.
 - Vytvorenie **pracovnej skupiny**. Pracovná skupina je odporúčaná forma zapojenia primárne pri väčších projektoch, kde je participácia jednou zo súčastí celého procesu, pričom ideálne je, ak počas celého participatívneho procesu vedie skupinu jeden konkrétny zodpovedný človek – koordinátor/ka. Pracovná skupina je zostavená na základe pôsobnosti s predmetnou tematikou.
Pracovná skupina → s. 254

↗ Vytvorenie strategie komunikácie (budovanie povedomia o projekte)

Definovanie cieľov, zadania a diskusia o vzájomnom porozumení

Okrúhly stôl → s. 248 Rozhovor → s. 256 Workshop → s. 276

Analýza zainteresovaných aktérov

Mapovanie zainteresovaných aktérov → s. 74

Vytvorenie rozpočtu a personálnych kapacít

Vytvorenie zadania pre spracovanie analýzy súčasného stavu

2 ANALÝZA SÚČASNÉHO STAVU ↗

Analýza územia a zisťovanie potrieb

- Socio-priestorová analýza (xx)
- Stavebno-technická analýza
- Zisťovanie potrieb a identifikácia súčasných hodnôt

↗ Informovanie o výstupoch z analytickej časti

Metropolitné forum → s. 244 Plánovací víkend → s. 252

Dotazníkový prieskum → s. 238 Rozhovor → s. 256

Deň otvorených dverí → s. 238 Fokusové skupiny → s. 242

Susedské stretnutie (nad mapou) → s. 260

Príprava zadania architektonickej súťaže/štúdie vrátane overovacej štúdie

V prípade, ak nie je v pláne architektonická súťaž, vyber architekta/architektky môžete uskutočniť prostredníctvom verejného obstarávania/rámcovej zmluvy/priameho zadania.

3

- **Vysútažený architekt/architektka.** V prípade ak vyberáme architekta/architektku bez architektonickej súťaže návrhov, preskočíme krok 3.

3 ARCHITEKTONICKÁ SÚŤAŽ ↗

- **Zadanie architektonickej súťaže**
- **Architektonická súťaž (výber víťaza)**

↗ Informovanie o možnosti pri-pomienkovania návrhu

3 Konzultácia víťazného návrhu s verejnosťou

Deň otvorených dverí → s. 236 | Plánovací víkend → s. 252
Vychádzka / Cyklovychádzka → s. 268 | Výstava → s. 272
Verejné prerokovanie → s. 266

4

4 SPRACOVANIE PROJEKTOVEJ DOKUMENTÁCIE ↗

- **Spracovanie investičného zámeru** v stupni architektonickej štúdie na základe konzultácie s užívateľmi a investorom.

↗ Informovanie o priebehu spracovania projektovej dokumentácie

V priebehu prípravy DÚR/DSP sa môže projekt v dôsledkoch vyjadrení úradov významne meniť, v takomto prípade je vhodné návrh opäť konzultovať s verejnosťou/užívateľmi.

Kde to je vhodné, môže sa miestna komunita, budúci užívateľia, zúčastniť realizácie napr. výsadby stromov alebo prevedenia náterov. Výkop alebo kolaudácia sú vhodnými udalosťami pre komunitnú oslavu.

4 Dokumentácia pre územné rozhodnutie (DÚR), dokumentácia pre stavebné povolenie (DSP), a dokumentácia pre realizáciu stavby (DRS).

4 Konzultácia jednotlivých časťí projektovej dokumentácie

Verejné prerokovanie → s. 266
Susedské stretnutie (nad mapou) → s. 260

5 REALIZÁCIA

5 Výber technického dozoru investora, dodávateľov, autorského dozoru

5 Realizácia

- Počas prvých mesiacov môžu užívateľia stavbu „zabývať“ alebo spoločne s architektom/architektkou môžu dotvárať priestory tak, aby vyhovovali skutočnej prevádzke.
- Na začiatku procesu sú užívateľské skupiny inicianované samosprávou, no postupom času sa môžu aktívne zapájať aj do plánovacieho procesu až sa stávajú klúčovými aktérmi zlepšenia podmienok v komunite.
- Viac informácií, v kap. A.4 (Užívateľské skupiny obyvateľov a ich prístorové potreby) a v kap. B.4.2 (Mapovanie zainteresovaných aktérov)

↗ Informovanie o realizácii, užívaní a správe

6 UŽÍVANIE A SPRÁVA ↗

6 Stanovenie pravidiel užívania stavby/budovy

6 Správa a údržba

6 Dotvorenie prostredia

7 EVALUÁCIA ↗

7 Zhodnotenie participatívneho procesu

Dotazníkový prieskum → s. 238 | Rozhovor → s. 256
Okrúhly stôl → s. 248 | Workshop → s. 276

↗ Informovanie po skončení projektu

Investičné projekty

Tento prípadový scenár popisuje zapojenie verejnosti do celkového procesu prípravy výstavby novej budovy. Mnoho samospráv na území SR čoraz viac podporuje zapojenie zainteresovaných aktérov, skupín či organizácií do svojich projektov verejnej infraštruktúry a výstavby budov. Je to možnosť, ako strtransparentne a otvoriť priestor pre všetkých aktérov procesu a rovnako tak učiť zodpovednosť v rozhodovacom procese.

Každá fáza projektu si vyžaduje inú mieru zapojenia zainteresovaných aktérov. Z inštitucionálneho hľadiska existujú štyri kľúčové etapy rozvojového projektu:

- analytická (výskumná) fáza
- návrhová fáza
- realizačná (implementačná) fáza
- evaluačná fáza¹²⁴

Výskum uskutočnený niekoľkými agentúrami (Svetová banka, Kanadská medzinárodná rozvojová agentúra a ľ.) naznačuje, že využitím participatívneho plánovania môže projekt získať veľa výhod. Hoci projekty s participatívnym procesom môžu mať vysoké počiatočné náklady, budú z dlhodobého hľadiska lacnejšie a udržateľnejšie. Rovnako tak v rámci uskutočnených štúdií bolo zistené, že tieto projekty lepšie reagujú na miestne potreby a sú pre miestne obyvateľstvo všeobecne relevantnejšie ako projekty bez participatívneho procesu¹²⁵.

Tip od MIBu ku komunikácii

- Pokial' lokalita nie je bežne prístupná a jej stav je verejnosti málo známy, klúčovým predpokladom participácie je dobrá informovanosť o stave územia a o možnostiach využitia územia na základe platného územného plánu.
- Pre navnímanie rôznych možností spracovania projektu širokou verejnosťou môžeme použiť referenčné príklady podobných realizácií.
- V prípade ak organizujeme súťaž návrhov, vhodnými prostriedkami komunikujeme priebeh a hlavne výsledky súťaže. Dáme priestor porote, ale aj finalistom, aby predstavili návrh súťaže.
- Využívajme vizualizácie (pred/po), fotografie s možnosťou porovnávania stavu pred/po alebo iné atraktívne metódy pre medializáciu.
- Dostatočne včas informujeme o možných obmedzeniach a zmenách užívania daného verejného priestoru.
- Sprostredkujeme dialóg medzi užívateľmi a dodávateľom. Na prípadné stážnosti reaďujeme skôr, ako sa z nich stane kríza alebo spor.
- Informujeme o užívaní a správe verejného priestoru.
- Pomenujeme kontaktnú osobu, ktorá bude nadálej zodpovedná za komunikáciu projektu.

124. TUFTE, T., MEFALOPULOS, P. Participatory Communication: A Practical Guide. 2009.

125. JENNINGS, R. Participatory Development as New Paradigm : The Transition of Development Professionalism. 2000.

1

SCHÉMA PRÍPADOVÉHO SCENÁRA

Výstavba novej budovy

1 INTERNÁ PARTICIPÁCIA ↗

- **Identifikovanie potreby novej budovy resp. rozhodnutie o zámere investora (samospráva, developer, a ī.).**
- **Vyčlenenie rozpočtu pre vytvorenie zadania, participatívneho procesu a projektovej dokumentácie**

↗ Vytvorenie strategie komunikácie (budovanie povedomia o výstavbe novej budovy)

2 Vytvorenie organizačného rámca

- Určenie **koordinátora procesu**
Projektový koordinátor je zodpovedný za plynulý priebeh projektu: určovanie rolí, zodpovedností a úloh, dohliadanie na dodržiavanie termínov a komunikáciu medzi samosprávou a architektom/staviteľom a zainteresovanými aktérm.

- Zriadenie **riadiacej pracovnej skupiny**
Pracovná skupina je odporúčaná forma zapojenia primárne pri väčších projektoch, kde je participácia jednou zo súčastí celého procesu, pričom ideálne je, ak počas celého participatívneho procesu vedie skupinu jeden konkrétny zodpovedný človek – koordinátor/koordinátorka. Pracovná skupina je zostená na základe pôsobnosti s predmetnou tematikou.

Pracovná skupina → s. 254

- Pracovná skupina môže byť prítomná počas celého procesu, alebo sa môže stretávať iba podľa potreby daného projektu (je potrebné správne zvoliť časový odstup, v ktorom sa skupina stretáva).
- Pracovná skupina v projekte môže/nemusí vykonávať úlohu poradného odborného orgánu, t. j. môže/nemusí mať rozhodovaciu právomoc.
- Pred jej zostavením je vhodné vytvoriť analýzu zainteresovaných aktérov, ktorí majú vplyv a záujem o tematickú oblasť predmetnej politiky/strategie.

3 Definovanie cieľov, zadania a diskusia

o vzájomnom porozumení

Okrúhly stôl → s. 248 | Rozhovor → s. 256 | Workshop → s. 276

4 Analyza zainteresovaných aktérov

Mapovanie zainteresovaných aktérov → s. 74

5 Identifikácia a overenie možnosti financovania

6 Vytvorenie zadania pre spracovanie analýzy súčasného stavu

2

2 ANALÝZA SÚČASNÉHO STAVU ↗

7 Analyza územia a zisťovanie potrieb

- Socio-priestorová analýza (xx)
- Stavebno-technická analýza
- Zisťovanie potrieb a identifikácia súčasných hodnôt

↗ Informovanie o výstupoch z analytickej časti

- Geodetické zameranie
- Dendrologický posudok
- Svetlotechnická štúdia
- Hluková štúdia
a ī.

Metropolitné forum → s. 244 | Plánovací víkend → s. 252

Dotazníkový prieskum → s. 238 | Okrúhly stôl → s. 248

Rozhovor → s. 256 | Fokusové skupiny → s. 242

Susedské stretnutie (nad mapou) → s. 260

V prípade ak nie je v pláne architektonická súťaž, výber architekta/architektky môžete uskutočniť prostredníctvom verejného obstarávania/rámcovej zmluvy/priameho zadania.

Výstupy z predchádzajúcich participatívnych aktivít by mali byť súčasťou zadania architektonickej súťaže.

V priebehu prípravy DÚR/DSP sa môže projekt v dôsledku vyjadrení úradov významne meniť, v takomto prípade je vhodné návrh opäť konzultovať s verejnosťou/užívateľmi.

Kde to je vhodné, môže sa miestna komunita zúčastniť časti realizácie. Zapojenie miestnych aktérov do revitalizácie: podnikateľov, kreatívcov, športových a umelcovských spolkov a ďalších organizácií miestneho občianskeho života prispieje k tomu aby prínos revitalizácie pocítila aj miestna komunita.

- Počas prvých mesiacov môžu užívatelia stavbu „zabývať“ alebo spoločne s architektom/architektkou môžu dotvárať priestory tak, aby vyhovovali skutočnej prevádzke.
- Na začiatku procesu sú užívateľské skupiny iniciované samosprávou, no postupom času sa môžu aktívne zapájať aj do plánovacieho procesu až sa stávajú klúčovými aktérmi zlepšenia podmienok v komunite.
- Viac informácií, v kap. A.4 (Užívateľské skupiny obyvateľov a ich priestorové potreby) a v kap. B.4.2 (Mapovanie zainteresovaných aktérov)

● **Príprava zadania architektonickej súťaže/štúdie**

Overovacia štúdia. Cieľom overovacej štúdie je čo najpresnejšie určiť zámer vyhlasovateľa, jeho funkčno-prevádzkový diagram, preveriť súlad s uzemným plánom, určiť maximálny objem budovy a predpokladané investičné náklady

Vysúťažený architekt/architektka. V prípade ak vyberáme architekta/architektku bez architektonickej súťaže návrhov, preskočíme krok 3.

3 ARCHITEKTONICKÁ SÚŤAŽ

● **Zadanie architektonickej súťaže**

● **Architektonická súťaž (výber víťaza)**

● **Konzultácia víťazného architektonického návrhu ↗**

Deň otvorených dverí → s. 236

Susedské stretnutie (nad mapou) → s. 260

Plánovací víkend → s. 252 Výstava → s. 272

↗ Informovanie o možnosti prí-pomienkovania návrhu

4 SPRACOVANIE PROJEKTOVEJ DOKUMENTÁCIE ↗

● **Úprava návrhu na základe konzultácie s užívateľmi a investorom do podoby štúdie**

● **Dokumentácia pre územné rozhodnutie (DÚR), dokumentácia pre stavebné povolenie (DSP), a dokumentácia pre realizáciu stavby (DRS).**

Deň otvorených dverí → s. 236

Susedské stretnutie (nad mapou) → s. 260

Plánovací víkend → s. 252 Výstava → s. 272

↗ Informovanie o priebehu spracovania projektovej dokumentácie

5 REALIZÁCIA

● **Výber technického dozoru investora, dodávateľov, autorského dozoru**

● **Realizácia**

6 UŽÍVANIE A SPRÁVA ↗

● **Stanovenie pravidiel užívania stavby/budovy**

● **Správa a údržba**

● **Dotvorenie prostredia**

↗ Informovanie po skončení projektu

7 EVALUÁCIA ↗

● **Zhodnotenie participatívneho procesu**

Dotazníkový prieskum → s. 238 Rozhovor → s. 256

Okrúhly stôl → s. 248 Workshop → s. 276

Cieľom tejto časti manuálu je detailne opísť konkrétnie náležitosti špecifických metód v kontexte participatívneho procesu, aby bolo jasné, na akej úrovni zapojenia a s akým účelom ich použiť. Podotýkame, že nejde o zoznam všetkých metód zapojenia verejnosti do plánovania, o metódach participatívneho plánovania existuje množstvo rozsiahlych publikácií. Zamerali sme sa hlavne na tie, ktoré sa pravidelne vyskytujú v našej praxi v rámci Bratislavы a iných miest, a tak o nich môžeme hovoriť aj z perspektívy vlastnej skúsenosti.

Každej z vybraných metód je venovaná samostačná časť, ktorá poukazuje na náročnosť jej realizácie, možnosť zapojenia konkrétnych aktérov/aktérok, ako aj na možnosti výstupu z danej

metódy. Osobitný dôraz je kladený na rozpravu o cieľových skupinách pri jednotlivých metódach. Opis jednotlivých metód sa týka aj rizík, vyplývajúcich z ich využitia.

Juraj Hurný, Zora Pauliniová

Pri tvorbe tejto kapitoly sme primárne vychádzali z Manuálu *participace*, ktorý vypracoval IPR v Prahe. Okrem pražského manuálu sme vychádzali aj z poznatkov z Viedne zhrnutých v praktickej príručke *Partizipation – Gemeinsam die Stadt entwickeln*.

Participatívne procesy sa len v malej miere dajú všeobecne duplikovať, pre každú situáciu je preto vhodné dôsledné zváženie všetkých aspektov, ktoré nakoniec ovplyvňujú charakter participácie. Môže ísť o politické prostredie, predošlé skúsenosti dotknutých obyvateľov/obyvateľiek, finančné nároky, sociálne prostredie, v ktorom sa participácia realizuje, alebo aj o akékoľvek formy bariér. Všetky tieto aspekty by mali byť zohľadené pri finálnom rozhodnutí realizačného tímu o tom, akým spôsobom sa participácia udeje.

Hodnotovým ukotvením našej kancelárie je prístupnosť a dôsledné znižovanie prahu pre všetkých, ktorí by mohli a mali byť do procesu zapojení. V našej práci sa snažíme o to, aby jednotlivé metódy neslúžili len typicky vnímanej verejnosti, ktorá je najčastejšie definovaná *zdravými ľuďmi v produktívnom veku*, ale aby sme čo najviac rozširovali dosah použitých metód nad tento rámec (viac v časti A).

TIP OD MIBu

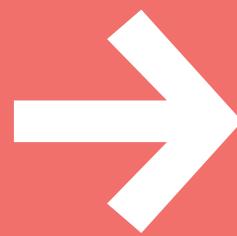
Príkladom takého rozširovania dosahu je participatívny projekt obnovy historických kúpeľov Grössling, kde sme hľadali metódy, ktoré nám umožnia dostať sa aj k cudzincom/cudzinkám alebo k ľuďom, ktorí často čelia bariéram prístupu. Preto sme vytvorili dvojjazyčný dotazník (slovenská/ančlická verzia). Realizovali sme tiež fokusovú skupinu, ktorá bola vedená v ančlickom jazyku pre obyvateľov/obyvatelky Bratislavы, ktorí nehovoria po slovensky. Do projektu bola zapojená aj pracovná skupina Prístupná Bratislava, ktorá spoločne definuje požiadavky organizácií zastupujúcich ľudí so špecifickými potrebami.

Metódy považujeme za základné stavebné kameňe participatívneho procesu – aj od ich výberu závisí, aké výstupy z participácie získame. Pre praktikov participácie aj pre tých, ktorí sa chcú dozvedieť viac, ponúkame popis metód prostredníctvom základných parametrov, ale aj vysvetľujúceho textu.

Legenda pre metódy

Každá z opisovaných metód obsahuje informačnú tabuľku so základnými parametrami slúžiacimi pre lepší prehľad o jednotlivých metódach. Všetky aspekty opísané v tabuľke sú vysvetlené nižšie. Metódy sú zoradené v abecednom poradí, ich vzájomná nadväznosť a možnosť kombinácie záleží na konkrétnom participatívnom projekte.

Názov	
Krátka anotácia	→ Krátká anotácia o tom, ako a kde sa dá metóda využiť.
Využitie	<ul style="list-style-type: none"> → Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce (C.2.1) → Územný plán (C.2.2) → Zmeny a doplnky územného plánu (C.2.3) → Komunitný plán sociálnych služieb (C.2.4) → Tvorba verejných politík a stratégí (C.2.5) → Revitalizácia verejného priestoru (C.2.6) → Revitalizácia brownfieldu (C.2.7) → Rekonštrukcia a nová funkčná náplň existujúcej budovy (C.2.8) → Výstavba novej budovy (C.2.9)
Počet účastníkov /účastníčok	→ Vyjadrený približným číslom požadovaných účastníkov/účastníčok, niekedy ohraničený vrchnou či spodnou hranicou počtu nutného pre úspešný priebeh.
Cieľová skupina (typ verejnosti)	<ul style="list-style-type: none"> → široká → organizovaná → odborná <ul style="list-style-type: none"> • Viac o tomto rozlišovaní troch stupňov verejnosti podľa organizovanosti v kap. A.5
Fáza zapojenia	<p>Použitie konkrétnych metód je naviazané na fázu, v ktorej sa projekt aktuálne nachádza. Viac o fázach projektu v kap C.1</p> <ul style="list-style-type: none"> → prípravná → analytická → realizačná → záverečná a evaluačná
Úroveň zapojenia	Každá metóda je vhodná pre inú úroveň zapojenia verejnosti.
	<ul style="list-style-type: none"> → informovanie → konzultovanie → spolurozhodovanie
Ludské zdroje	→ kto je potrebný pre prípravu a realizáciu aktivity
Doba prípravy Priebeh akcie Spracovanie výstupu	→ Približné časové údaje, pričom vychádzame primárne z našich skúseností pri realizácii konkrétnych aktivít. Časové odhady sú orientačné a slúžia pre všeobecný prehľad o tom, aká náročná je realizácia niektorých aktivít, a to vo všetkých fázach od prípravy až po spracovanie špecifických výstupov.
Aspekt inkluzivity	Aspekt inkluzivity je prirodzenou súčasťou každej z priložených metód. Tieto odporúčania vyplývajú z konkrétnych skúseností autorov/autoriek publikácie. Zároveň sú veľmi jasne a zrozumiteľne naformulované v zhutnej forme v publikácii Metodika zapájania zraniteľných skupín na lokálnej úrovni, ktorú vydali expertky CVEK pod hlavičkou Úradu splnomocnenca pre rozvoj občianskej spoločnosti v roku 2020. ¹²⁶

Krátka anotácia

- Metóda s potenciálom na zapojenie veľkého množstva ľudí, cieľom je priblíženie a informovanie verejnosti o pripravovanom projekte a prezentácia inštitúcie/organizácie.

Využitie v prípadových scenároch

- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce (C.2.1)
- Územný plán (C.2.2)
- Zmeny a doplnky územného plánu (C.2.3)
- Komunitný plán sociálnych služieb (C.2.4)
- Tvorba verejných politík a stratégii (C.2.5)
- Revitalizácia verejného priestoru (C.2.6)
- Revitalizácia brownfieldu (C.2.7)
- Rekonštrukcia a nová funkčná náplň existujúcej budovy (C.2.8)
- Výstavba novej budovy (C.2.9)

**Počet účastníkov/
účastníčok**

- niekoľko stoviek až tisícov podľa rozsahu a množstva sprivedného programu

Cieľová skupina

- široká verejnosť

Fáza zapojenia

- analytická
- záverečná a evaluačná

Úroveň zapojenia

- informovanie
- spolurozhodovanie¹²⁷

Ludské zdroje

- produkcia, v rámci samotnej akcie žiaduca aj prítomnosť (aspoň čiastočná) osôb zodpovedných za projekt, ktorí budú môcť odpovedať na otázky

Doba prípravy

- 2 mesiace

Priebeh akcie

- 1 deň

Spracovanie výstupu

- 1 týždeň

^{127.} V prípade, ak je súčasťou dňa otvorených dverí aj doplnková aktivity, ako napr. zber podnetov či iná aktivita, ako poukazujeme nižšie v texte.

Deň otvorených dverí je participatívna aktivita, ktorá širokej verejnosti otvára priestor na prezentáciu organizácie a jej aktivít v rámci celodennej kontaktnej akcie. Spravidla býva organizačne a logisticky náročným podujatím a vyžaduje si dôslednú prípravu.

Musíme si dôkladne premyslieť, čo a akým spôsobom sa na dni otvorených dverí bude prezentovať, napr. prostredníctvom výstavných panelov, projekcie či iným spôsobom. Zapojenie verejnosti je len časťou celého podujatia, pričom možnosť zúčastniť sa podujatia je aj bez väčšej formy zapojenia sa do procesu¹²⁸.

Logistická a organizačná náročnosť vyplýva zo samotnej povahy takéhoto podujatia, žiaduca je prítomnosť dôležitých aktérov zodpovedných za konkrétny projekt, ktorý sa na podujatí prezentuje. Títo ľudia spoločne s ďalšími predstaviteľmi samosprávy, ľuďmi zodpovednými za zapájanie verejnosti, osobami zodpovednými za komunikáciu a s kurátormi celého podujatia by počas trvania podujatia mali byť k dispozícii, aby mohli zodpovedať otázky, či zbierať podnete návštěvníkov/návštěvníčok.

Ak podujatie trvá dlhší čas (viac dní) a prítomnosť zodpovedných nie je možné zabezpečiť na celú dobu trvania, musíme domyslieť spôsob, ako sa ľudia môžu dopytovať na veci, ktoré im v rámci inštalácie chýbali, neboli im jasné, či mohli vyjadriť svoj názor. Takýto formát späťnej väzby by mal mať jednoduché, stručné a jasné pravidlá. Celkom musíme zvážiť to, ako chceme získavať spätnú väzbu a aká konkrétna má v danej chvíli byť.

Pritiahnuť širokú verejnoscť môžeme spojením s inými podujatiami, ako napríklad s trhom, dňami mesta ap., kultúrnym programom či s programom pre deti. V prípade, že sa tak neudeje a toto podujatie bude mať len charakter prezentácie výstupov, existuje riziko, že akcia priláká špecifický typ ľudí so záujmom o danú oblasť, nie však širokú verejnoscť. Preto je vhodné program dňa otvorených dverí vysklaadať z rozmanitých aktivít, ktoré môžu byť určené primárne rôznym cieľovým skupinám, udržia návštěvníkov/návštěvníčky

po dlhšiu dobu koncentrovaných na aktivity, ktoré chceme odprezentovať.

Samotné podujatie sa dá využiť aj pre ďalšie aktivity, ktoré sa v tomto konkrétnom alebo inom procese chystajú, napr. vyplnenie dotazníka k inému projektu, prípadne získanie e-mailového kontaktu pre zapojenie v budúcnosti pri iných projektoch.

Aspekt inkluzivity

Termín podujatia je nutné prispôsobiť tak, aby bol zabezpečený vhodný čas pre všetky skupiny ľudí, pracujúcich či ľudí, ktorí sa starajú o iných členov domácnosti. Ideálne je zabezpečiť detský kútik alebo program pre deti, rovnako je vhodné mať program v cudzom jazyku.

Zväčša sa akcia odohráva priamo v budove organizácie, no musíme zabezpečiť možný vstup pre všetkých bez ohľadu na zdravotný stav či ekonomický status. Ak to daná budova neumožňuje, pokúsime sa aspoň časť programu otvoriť verejnosti vo verejnem priestore.

Pre zapojenie konkrétnych záujmových a organizovaných skupín je vhodné distribuovať pozvánku priamo cez ne a motivovať ich, aby šírili informáciu o podujatí ďalej.

Krátka anotácia

→ Pomerne rozšírená metóda s potenciálom zapojenia veľkého množstva ľudí, zameraná na zber údajov o hodnotách, postojoch, názoroch či vedomostach aktérov. Často využívaná práve pre svoju flexibilnosť a široké spektrum využitia v rôznych kontextoch, hlavne ak potrebujeme pracovať s väčšou vzorkou, čo následne môže pomôcť ako silný podklad pre argumentáciu o konkrétnom riešení.

Využitie

- Zmeny a doplnky územného plánu (C.2.3)
- Komunitný plán sociálnych služieb (C.2.4)
- Tvorba verejných politík a stratégii (C.2.5)
- Revitalizácia verejného priestoru (C.2.6)
- Revitalizácia brownfieldu (C.2.7)
- Rekonštrukcia a nová funkčná náplň existujúcej budovy (C.2.8)
- Výstavba novej budovy (C.2.9)

**Počet účastníkov/
účastníčok**

→ v závislosti od rozsahu a štruktúry v radoch stoviek až tisícov (projekty celomestského významu majú vzorku aj niekoľko tisíc respondentov)

cieľová skupina

→ aplikovateľné podľa témy na všetky typy verejnosti

Fáza zapojenia

→ analytická
→ záverečná a evaluačná

Úroveň zapojenia

→ konzultovanie

Ludské zdroje

→ sociológ (alebo človek s dostatočnými skúsenosťami v oblasti štatistiky a sociologického výskumu), tím na prípadný zber dát v teréne, spracovatelia výsledkov so schopnosťou spracovať a interpretovať dátu

Doba prípravy

→ 1 mesiac

Priebeh akcie

→ min. 2 týždne

Spracovanie výstupu

→ 2 týždne – 1 mesiac

Široko využiteľná výskumná metóda zameraná na väčšiu vzorku respondentov. Dotazníkový prieskum pre širokú verejnosť je vhodný hlavne v prípade procesov, keď riešime pre širokú verejnosť zrozumiteľné témy ako revitalizácia verejného priestoru či definovanie nových služieb v území. Štandardom je, že od širokej verejnosti získavame spätnú väzbu v podobe zisťovania ich potrieb, názorov, nálad či zdrojov (ne)spokojnosti¹²⁹. Využitie dotazníka je spojené s nutnosťou aspoň elementárnej znalosti prostredia, na ktoré sa dopytujeme, aby kladené otázky v danom kontexte dávali zmysel. Preto je vhodné sa pred tvorbou dotazníka zoznámiť s kontextom, napríklad prostredníctvom pilotných rozhovorov či iných metód. Dotazník však môže cieľiť aj na konkrétnych zainteresovaných aktérov (napr. prevádzkarov, prijímateľov sociálnych služieb a iné) či na odborníkov na konkrétnu oblasť, ak potrebujeme získať väčšiu vzorku v kratšom čase (napr. v porovnaní s rozhovormi)¹³⁰.

Samotnej príprave dotazníka musíme venovať náležitú pozornosť aj s ohľadom na to, akým spôsobom máme v pláne dátá zbierať. A sa zber dát uskutoční formou online formulára prípadne schránkovou metódou, dotazník musí obsahovať úplné a jasné informácie pre respondentov, ako pri vyplňovaní postupovať. Existujú aj iné formy dotazníkového prieskumu, či už telefonickou formou alebo priamym oslovaním, no tieto sú oveľa náročnejšie. Zároveň musíme zohľadniť aj personálne, časové či finančné možnosti na zber dát. Rovnako tak musíme zvážiť, s akou návratnosťou môžeme pri jednotlivých druhoch zberu dát rátať (napr. schránková/korešpondenčná forma dotazníka sa borí s nízkou mierou návratnosti)¹³¹.

Musíme zvážiť aj fakt, akú veľkú a ako štruktúrovanú vzorku respondentov pre nás prieskum potrebujeme získať, čo sa vzhľadom na snahu kopírovať štruktúry verejnosti môže lísiť. Aj pri nastavovaní vzorky by mal byť aspoň v poradnej funkcií odborník/odbornička alebo inštitúcia so skúsenosťou v spoločenskovednom výskumom.

Ak dotazník šírimo online, napríklad pomocou sociálnych sietí, klesá možnosť kontroly, kto dotazník vyplní, a tak môže dôjsť k odchýlkom v požadovanej vzorke (ak je naším cieľom reprezentatívna vzorka). Sociálne siete majú nástroj plateného presného zacielenia na konkrétnu užívateľské skupiny (napr. iba ženy, iba ľudia vo veku nad 40 rokov, iba mladí dospelí a podobne), ktorým sa zobrazí príspevok s dotazníkom, a to vie pomôcť v situácii, keď vidíme, že niektorá zo skupín respondentov je podreprezentovaná oproti požadovanému stavu. Treba zohľadniť aj fakt, že pri online zbere nezacieliime na všetky skupiny v rovnakej miere (ak je to naším cieľom). Typickým príkladom je nižší podiel seniorov v online prieskumoch, vzhľadom na nižšiu mieru ich technologickej gramotnosti, menšiu dostupnosť a využívanie internetu a sociálnych sietí. Riešením tejto situácie je buď vyvažovanie dát pri samotnej analýze, alebo doplnenie zberu dát iným spôsobom so špeciálnym zreteľom na menej zastúpené skupiny respondentov.

Samotným zberom dát celý proces nekončí. Musíme zvážiť, nakoľko je v našich kapacitách vykonanie následnej analýzy dát a interpretácie výsledkov. Náročnosť analýzy dát je závislá od množstva, ako aj od typu otázok – podiel otvorených a zatvorených otázok. Pri nedostatku času alebo personálnych kapacít odporúčame menšie množstvo otvorených otázok, ktoré treba následne spracovať kvalitatívnu analýzu.

Čo všetko musíme zvážiť pri dotazníku?

- sú otázky formulované tak, že nikoho nevylučujú?
- nie sú otázky sugestívne? nepodsúvame formuláciou otázok určité odpovede?

129. TOMŠÍK, R. Kvantitatívny výskum v pedagogických vedách : Úvod do metodológie a štatistického spracovania. 2017.

130. ABELSON, J. et al. Deliberations about Deliberation : Issues in the Design and Evaluation of Public Consultation Processes. 2001.

131. National Coalition for Dialogue & Deliberation. Survey. 2008.

- dávame dostatočné množstvo možností v odpovediach?
- pýtame sa na správne veci, ktoré sa skutočne potrebujeme dozvedieť?
- nie je dotazník príliš dlhý?
- sú dostatočne jasné inštrukcie?
- ktoré otázky budú povinné?
- pýtame sa v každej otázke len na jednu vec?

Aspekt inkluzivity

Ak chceme mať reprezentatívnu vzorku respondentov/respondentiek, potrebujeme zabezpečiť dostatočný prístup všetkých skupín k dotazníku čo vyžaduje sledovanie naplnenie danej vzorky. Je dôležité mať na pamäti, kto je cieľová skupina dotazníka. Štandardne pri širokej verejnosti sa vyhýbame komplikovaným inštrukciám aj otázkam. Ak je to pre daný projekt vhodné, dotazník realizujeme aj v cudzom jazyku, prípadne myslíme na to ako vieme hodné zrealizovať aj v cudzom jazyku, prípadne myslieť na to, či a akým spôsobom vieme pomôcť osobám so špecifickými potrebami participovať (či už personálnou pomocou, špeciálnou úpravou dotazníka ap.)

Krátka anotácia

→ Fokusová skupina je kvalitatívna participatívna metóda prinášajúca silnú výhodu v podrobnych a detailných informáciach, ktoré sa od respondentov dajú získať. Výhoda vyplýva aj zo sámotej interakcie medzi účastníkmi v jej priebehu.

Využitie

- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce (C.2.1)
- Komunitný plán sociálnych služieb (C.2.4)
- Revitalizácia verejného priestoru (C.2.6)
- Revitalizácia brownfieldu (C.2.7)
- Rekonštrukcia a nová funkčná náplň existujúcej budovy (C.2.8)
- Výstavba novej budovy (C.2.9)

Počet účastníkov/účastníčok

- 4-12

Cieľová skupina (typ verejnosti)

- široká
- organizovaná verejnosť

Fáza zapojenia

- realizačná

Úroveň zapojenia

- konzultovanie

Ludské zdroje

- produkcia
- facilitátor/facilitátorka

Doba prípravy

- 2 týždne

Priebeh akcie

- 2 hodiny

Spracovanie výstupu

- 2 dni

Počet ľudí na jednu fokusovú skupinu závisí od viacerých faktorov, pričom ideálny počet sa pohybuje v rozmedzí 4-12 účastníkov/účastníčok¹³². Príliš nízky alebo vysoký počet môže ovplyvniť výsledok celej fokusovej skupiny. Pri menšom počte hrozí slabá interakcia medzi účastníkmi a menšia dynamika skupiny. Na druhej strane, príliš vysoký počet účastníkov môže spôsobiť, že niektorí z nich nebudú mať dostatočný priestor sa vyjadriť. Facilitovanie veľkej fokusovej skupiny je náročnejšie. Bežné časové rozmedzie pre fokusovú skupinu sú dve hodiny, maximálne však štyri¹³³.

Kľúčovú rolu zohráva facilitátor/facilitátorka, ktorý celé stretnutie vedie. Ideálna je prítomnosť zapisovateľa/zapisovateľky, ktorý následne vyhotoví zápis zo stretnutia, počas stretnutia stráži čas a je organizačnou podporou pre facilitátora/facilitátorku. Rola zapisovateľa/zapisovateľky je mimoriadne cenná aj vďaka tomu, že môže vo väčších miere sústrediť svoju pozornosť na správanie účastníkov/účastníčok a ich vzájomnú interakciu, pričom sa tieto informácie môžu následne prejaviť v interpretačnej rovine výsledku fokusovej skupiny. Takáto interakcia môže nastať práve a ideálne v momente, keď je počet účastníkov dostatočný. Preto by zapisovateľ mal v rámci zápisu zohľadňovať aj emócie, vypäťé situácie, neverbálny nesúlad medzi účastníkmi/účastníčkami a podobne. Tieto cenné vstupy sa následne prepoja s tvrdým prepisom z uskutočnej fokusovej skupiny a v konečnom dôsledku prinesú lepší odraz skutočného diania.

Z fokusovej skupiny je dôležité vyhotoviť aspoň audiozáZNAM (ak dostanete súhlas od účastníkov), avšak na základe videozáZNAMU je jednoduchšie identifikovať toho-ktorého účastníka. Prepis nahrávky následne slúži na analytické účely pre tím spracovateľov, jednou zo štandardných form je napr. obsahová analýza.

Musíme premysliť samotnú štruktúru účastníkov/účastníčok¹³⁴. V tomto ohľade je žiaduce, aby nikto zo zúčastnených necítil na seba vyvíjaný nátlak, prípadne aby nemal obavy vyjadriť svoj názor. Typickým príkladom je fokusová skupina v pracovnom kolektíve. V tejto konštelácii sa nepovažuje za vhodné, aby bol/bola účastníkom/účastníčkou aj nadriadený/nadriadená. V konečnom dôsledku tak môžu účastníci/účastníčky meniť svoje odpovede v obave ap. Odporuča sa teda, aby skupina bola aspoň v niektorých aspektoch homogénna¹³⁵.

Pre dobrý výsledok fokusovej skupiny je nezanebateľné príjemné nastavenie prostredia v miestnosti. Ideálne je, aj zabezpečíme okrúhly stôl alebo sedenie v kruhu, kde majú všetci účastníci dostatočný výhľad na seba navzájom. Facilitátor/facilitátorka podľa svojej preferencie môže zvoliť sedenie s ostatnými za stolom, alebo môže stať a zapisovať na flipchart/tabuľu, na ktorom zaznamenáva základné výstupy celej skupiny. Pre dlhšie trvanie stretnutia je vhodné pre účastníkov zabezpečiť aspoň malé občerstvenie.

Aspekt inkluzivity

Prispôsobujeme termín konania v rámci dňa a týždňa, aby to vyhovovalo čo najväčšiemu počtu aktérov/aktérok.

Takisto zabezpečujeme dostatočnú mieru reprezentatívnosti na základe preberanej témy, aby žiadna skupina obyvateľstva ani záujmová skupina nebola ochudobnená o možnosť zúčastiť sa.

132. SLOCUM, N. Participatory Methods Toolkit : A practitioner's manual. 2003.

133. Participedia. Focus Group. n.d.

134. FRANZ, N.K. The Unfocused Focus Group : Benefit or Bane? 2011.

135. WILKINSON, S. Focus group methodology : a review. In International Journal of Social Research Methodology. 2014.

Krátka anotácia

- Metropolitné fórum je formát, ktorý sme priniesli ako participatívny prvk v rámci tvorby Programu hospodárskeho a sociálneho rozvoja 2020 – 2030 (ďalej ako PHSR). Je to náš názov, nie ustálené pomenovanie, v Prahe sa napr. podobný proces nazýval Metropolitná ozvučná deska.
- Ide o pravidelné zapojenie odbornej a organizovanej verejnosti do procesu, v ktorom sa rozoberajú konkrétné strategické témy a je nutný ich vstup pre lepšie pochopenie požiadaviek zainteresovanej verejnosti.
- Primárne je to dialóg medzi viacerími druhmi aktériov od zamestnancov samosprávy cez politickú reprezentáciu až po expertnú verejnosť.

Využitie

- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce (C.2.1)
- Územný plán (C.2.2)
- Zmeny a doplnky územného plánu (C.2.3)
- Tvorba verejných politík a stratégíí (C.2.5)
- Revitalizácia brownfieldu (C.2.7)

Počet účastníkov/účastníčok

- nad 100

Cieľová skupina (typ verejnosti)

- organizovaná/odborná verejnosť

Fáza zapojenia

- analytická
- realizačná
- záverečná a evaluačná

Úroveň zapojenia

- konzultovanie

Ľudské zdroje

- moderátor/moderátorka
- facilitátor/facilitátorka,
- produkcia

Doba prípravy

- 1 mesiac

Priebeh akcie

- 1 deň

Spracovanie výstupu

- 1 týždeň

Metropolitné fórum môžeme označiť ako zmiešanú participatívnu metódu, ktorá vo svojej podstate zahŕňa niekoľko rôznych metód v spoločnom formáte. Podľa vzoru pražskej metropolitnej ozvučnej dosky ako formátu, ktorý už fungoval vo viacerých väčších mestách, je cieľom tejto platformy participácia rôznych druhov organizovanej a odbornej verejnosti na vytváraní stratégie pre budúci vývoj mesta.

Avizovaná pluralita použitých metód sa dá jasnejšie vysvetliť na základe konkrétnych príkladov, ktoré uvádzame v ďalšej časti tejto kapitoly, kde jasnejšie hovoríme o tom, ako jednotlivé doposiaľ organizované fóra prebiehali.

Aj naša bratislavská skúsenosť hovorí o tom, že formát jednotlivých stretnutí môže byť odlišný. Doposiaľ šlo v princípe o kombináciu workshopu, diskusie, okrúhleho stola, pričom záležalo na konkrétnej téme, počte účastníkov/účastníčok a časových možnostiach, aký formát bol pre to-ktoré fórum zvolený.

Pražská ozvučná doska pracovala s formátom štyroch stretnutí do roka, pričom sa menili témy, o ktorých sa práve rokovalo. Bratislavské metropolitné fórum je nastavené spôsobom, že v roku 2020 bolo zorganizované päťkrát, pričom časť z nich vzhľadom na pandemickú situáciu prebiehala aj v online forme.

V prvých dvoch prípadoch sa fóra delili podľa preberaných tém. Vzhľadom na zámery PHSR pokrývajúce šesť tematických oblastí (mobilita, energetika a odpady, sociálne veci, kultúra, školstvo, životné prostredie) sa fórum rozdelilo na dve edície po tri témy s rovnakým scenárom. Podľa tém a možností sa počet pohyboval medzi 30-80 účastníkmi.

Tab.6 poukazuje na spektrum tém doteraz uskutočnených MF¹³⁶.

Metropolitné fórum I.	→ osobne	→ tematický úvod k tématam mobilita, životné prostredie, energetika
Metropolitné fórum II.	→ online	→ tematický úvod k tématam sociálne veci, školstvo a kultúra
Metropolitné fórum III.	→ osobne	→ globálne trendy
Metropolitné fórum IV.	→ osobne	→ vízia Bratislavы I. do r. 2030
Metropolitné fórum V.	→ online	→ vízia Bratislavы II. do r. 2030

Trvanie MF bolo v rozpätí 4-6 hodín. V prvých troch ediciach začína MF prezentačnou časťou v úvode a diskusnou časťou neskôr, v ďalších dvoch ediciach už práca prebiehala výlučne v menších skupinách za okrúhlymi stolmi moderovaných facilitátormi/facilitátorkami.

Zo všetkých pracovných skupín bol následne vyhotovený podrobnejší zápis, ktorý je v rámci transparentnosti zverejnený na stránke PHSR. Takýmto spôsobom sa aj záujemcovia, ktorí sa fóra nezúčastnili, majú možnosť pozrieť na to, čo sa v priebehu stretnutia preberalo. Zápis neskôr slúži aj organizačnému tímu pre spätné dohľadanie informácií a tvorbu PHSR.

Aspekt inkluzivity

Ako prvé je nutné si dôsledne zvážiť potenciálnych účastníkov/účastníčky, akú môžu prinesť pridanú hodnotu a do akej miery môžu obohatiť konkrétné podujatie. Vo všeobecnej rovine musíme zvážiť, aká je téma a účel a či sme ku konkrétnej téme za danú oblasť prizvali všetky možné hlasy.

V rámci dramaturgie jednotlivých podujatí musíme premyslieť aj dramaturgiu pri rozdeľovaní osôb do diskusných skupín. Aby napríklad pri okrúhlom stole nevznikla situácia, že bude prítomných príliš veľa zástupcov inštitúcie organizátora a naopak málo externých expertov/expertiek. Ak taká situácia nastane, musíme situáciu zvládnuť na úrovni facilitácie.

Ako pri iných verejných podujatiach s vyšším počtom účastníkov, musíme myslieť aj na časové a priestorové možnosti všetkých účastníkov/účastníčok. Priestorové nároky sa týkajú napríklad bezbariérovosti, ale i možnosti operačnej detí po dobu trvania akcie.

Vzhľadom na formát bežne môže nastať situácia, že prizveme aj zahraničných hostí, takže musíme zabezpečiť tlmočenie.

Metropolitné fórum:
Plán
Bratislava
2030

C.3

Metódy participatívneho plánovania

C.3.5

Okrúhly stôl

Krátka anotácia

→ Okrúhly stôl je skôr komornejšia diskusná metóda, ktorej cieľom je podniesť výmenu názorov rôznych účastníkov/účastníčok na konkrétnu tému. Pestrosť a expertíza zapojených ľudí môžu viesť pri dobrej facilitácii k výmene názorov na skúmanú tému, pomenovaniu kľúčových téz a prípadne k identifikovaniu východísk či riešení pri ďalších krokoch.

Využitie

→ Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce (C.2.1)
→ Územný plán (C.2.2)
→ Zmeny a doplnky územného plánu (C.2.3)
→ Komunitný plán sociálnych služieb (C.2.4)
→ Tvorba verejných politík a stratégíi (C.2.5)
→ Revitalizácia verejného priestoru (C.2.6)
→ Revitalizácia brownfieldu (C.2.7)
→ Rekonštrukcia a nová funkčná náplň existujúcej budovy (C.2.8)
→ Výstavba novej budovy (C.2.9)

Počet účastníkov/účastníčok

→ do 15

Cieľová skupina (typ verejnosti)

→ organizovaná
→ odborná verejnosť

Fáza zapojenia

→ prípravná
→ analytická
→ realizačná
→ záverečná a evaluačná

Úroveň zapojenia

→ konzultovanie

Ľudské zdroje

→ facilitátor/facilitátorka
→ produkcia

Doba prípravy

→ 1 týždeň

Priebeh akcie

→ 2 hodiny

Spracovanie výstupu

→ 1 deň

Okrúhly stôl zo svojej podstaty vyžaduje zapojenie aktérov v podobe cennej späťnej väzby na pre-rokovávanú problematiku. S tým súvisia zvýšené nároky na usporiadateľov v zmysle kvalitnej prípravy a dostatočne včasného zaslania podkladov účastníkom. Zároveň, z hľadiska prípravy, okrúhly stôl je náročnejšia a intenzívnejšia forma zapojenia aktérov. Všetkých týchto aktérov by sme mali s programom a prerokovávaným materiálom oboznámiť v dostatočnom predstihu.

Tento formát participácie nie je vhodný na zapájanie širšej verejnosti, a to nielen z hľadiska manažmentu očakávaní a vstupu do diskusie počas okrúhleho stola, ale aj vzhľadom na obmedzený počet účastníkov/účastníčok, ktorí by sa tejto aktivity mohli zúčastniť¹³⁷. Maximálny počet zúčastnených by nemal prevyšovať 15 osôb, najmä kvôli tomu, aby mali všetci účastníci primeranú možnosť zapojiť sa do diskusie. Mali by sme prihliadať na to, že všetci účastníci/účastníčky sú si pri stole rovní z hľadiska možnosti zapojenia do diskusie, ako aj z hľadiska dôležitosti vypočutia všetkých názorov¹³⁸.

Stretnutie musí prebehnuť za účasti facilitátora/facilitátorky, pričom jeho rolou je ustrážiť vyváženosť diskusie a časový harmonogram, ako aj držanie sa témy, prípadne moderovať a vracať diskusiu späť k prerokovanej téme. Okrúhly stôl by mal trvať ideálne do 2 hodín, aby sme udržali pozornosť účastníkov a rešpektovali ich časovú zaneprázdnenosť ap.

Konkrétnie príspevky jednotlivých účastníkov/účastníčok majú pomôcť obohatiť tému z ich konkrétnej perspektívy, či dať spätnú väzbu na konkrétny projekt, ktorý je tému okrúhleho stola. Preto si musíme dopredu určiť primárny cieľ stretnutia a oboznámiť o tom na začiatku aj všetkých zúčastnených.

Základné a hlavné body z diskusie môžeme v priebehu podujatia zapisovať na flipchart, čo nám poslúži na udržanie pozornosti aktérov a posúvanie diskusie k ďalším bodom. Hlavné body a ich podrobnejší zápis sú obsahom výstupu, ktorý následne ako materiál zverejnime. Hoci široká verejnosť nie je zvyčajne zastúpená priamo pri aktivite, takýmto spôsobom má možnosť zistiť, aké základné body sa pri okrúhlom stole predbatovali.

Aspekt inkluzivity

Je vhodné myšieť na rovnomerné zapojenie z rodového hľadiska, aby sa nestalo, že sa k téme pri okrúhlom stole stretne čisto mužská (alebo ženská) skupina. To znamená prehodnotiť hlavne miesto a čas podujatia, prípadne ak ide o rodičov so starostlivosťou o deti, je vhodné zabezpečiť aj ich stráženie.

Inými slovami, musíme zabezpečiť možnosť účasti všetkých skupín, ktoré sú relevantné v danej problematike, a tak vytvoriť dostatočnú rôznorodosť, aby boli zapojené viaceré možné pohľady.

137. Participedia. Roundtable Discussion. n.d.

138. BRIDGEMAN, P.A. Round table discussion : An effective public engagement strategy. 2010.

Krátka anotácia

→ Plánovací víkend ponúka produktívny formát, ktorý dokáže počas jedného víkendu prepojiť ľudí a využiť ich expertízu pri plánovaní spoločného verejného priestoru.

Využitie

→ Zmeny a doplnky územného plánu (C.2.3)
→ Revitalizácia verejného priestoru (C.2.6)
→ Revitalizácia brownfieldu (C.2.7)
→ Rekonštrukcia a nová funkčná náplň existujúcej budovy (C.2.8)
→ Výstavba novej budovy (C.2.9)

Počet účastníkov/účastníčok

→ približne 100

Cieľová skupina

→ všetky druhy verejnosti

Fáza zapojenia

→ realizačná

Úroveň zapojenia

→ spolurozhodovanie

Ľudské zdroje

→ produkcia, prítomnosť facilitátorov pri práci v menších diskusných skupinách

Doba prípravy

→ 3 mesiace

Priebeh akcie

→ 2 dni

Spracovanie výstupu

→ 2 týždne

Plánovací víkend je podujatie, ktoré vytvára priestor na prepojenie miestneho spoločenstva či ľudí z konkrétnej lokality a sprevádza ich krok za krokom pri tvorbe verejného priestoru. Ak je dobre nastavený a precízne pripravený, dokáže priniesť hodnotné výsledky nielen z hľadiska samotného plánovania (napr. dobre navrhnutý verejný priestor), ale aj z hľadiska prepojenia a posilnenia komunity. Práve plánovanie a tvorba verejných priestorov (tzv. placemaking) býva označované ako jeden z prístupov ku komunitnému rozvoju, kde sa participatívne plánovanie stáva nástrojom práce s komunitou.

Pred začiatkom plánovania si musíme ujasniť, aký máme cieľ. Plánovací víkend je vhodné využiť napríklad pri projektoch revitalizácie celých lokalít s nevyužitým potenciálom. Najzásadnejšie rozhodovanie v procese súvisí s výberom vhodného priestoru, ktorý budeme riešiť – lokalita by mala mať takú mierku a veľkosť, aby bolo možné ju naplánovať a v blízkej budúcnosti projekt realizovať so zapojením miestnych obyvateľov/obyvateľiek. Plánovanie v komunite často iniciuje miestna iniciatíva či občianske združenie, ale dôležitou podmienkou, bez ktorej sa projekt nepodarí realizovať, je zapojenie samosprávy (a samozrejme aj majiteľa pozemku, napríklad cirkvi, športového klubu či školy). Zapojenie miestnych aktérov, výber lokality a príprava samotnej akcie sú prácou na niekoľko mesiacov a vyžadujú pozornú prípravu.

K plánovaniu by sme mali prizvať všetkých relevantných aktérov/aktérok od zastupiteľov samosprávy, cez politických predstaviteľov až po zástupcov odbornej i laickej verejnosti.

Aktivity plánovacieho víkendu (ideálne je realizovať ich na prelome jari a leta) rozložíme na 2-3 dni (od piatku do nedele) a využívame logiku skupinového rozhodovania o priestore. V spoločnom plánovaní zapojíme zainteresovaných hráčov do diskusie o možnostiach riešenia a do spoločného rozhodovania o prioritách. Jednotlivé aktivity sa sústredia na:

- vzájomné prepojenie a motivovanie ľudí v úvode;
- mapovanie priestoru a komunity – spoznanie daností a kontextu vybraného priestoru a identifikovanie kľúčových aktérov/aktérok, ktorí by mali priestor využívať;
- zistenie potrieb a záujmov zainteresovaných hráčov/hráčok vo vzťahu k priestoru;
- formulovanie vízie priestoru;
- navrhnutie viacerých variant riešenia a výber finálneho plánu.

Víkend často začíname spoločným piatkovým stretnutím účastníkov so zdieľaním osobných príbehov spojených s lokalitou. V sobotu doobeda účastníci najprv skúmajú lokalitu priamo v teréne a v nadväznosti na to aj navrhujú zmeny či opatrenia. Skúsení facilitátori/facilitátorky vedú celý proces, v ktorom striedajú prácu v pléne s pracou v menších skupinách. Preto je ideálne mať k dispozícii veľkú spoločnú miestnosť s priamym prepojením na riešenú plochu a s menšími priestormi pre skupiny.

Neodmysliteľným vyvrcholením plánovacieho víkendu je prezentácia návrhov a diskusia, kde vyberieme ten najlepší plán. Celodenný program sprevádzajú aj aktivity pre celé rodiny, aby boli súčasťou stretnutia deti a seniori/seniorky, a záver dňa vyústi neformálnym pokračovaním programu.

Legamaster

PROGRAM PLÁNOVACIETHO STRETNUTIA

16:00

* ÚVOD, PRIVÍTANIE STAROSTOM
PREDSTAVENIE PROJEKTU
LEAF AKADEMIE VO VÝSTAVKE
 VYJASŇUJÚCE OTÁŽKY

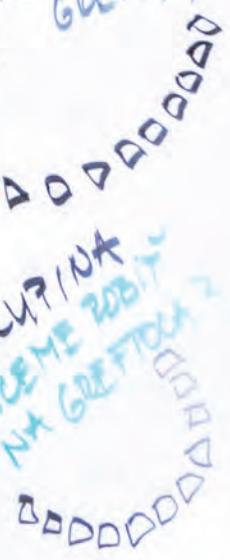
16:30

PREDSTAVENIE POSTUPU
PLÁNOVANIA GRÉFTOV
 → POSTUP DO NOVEMBRA
 → POSTUP NA TOTTO STRETNUTI'

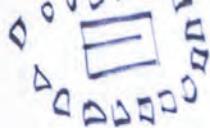
1. SKUPINKA
 ČO PRE VÁS ZAŽÍMAMO
 ZA PŘE VÁS GREFTY?

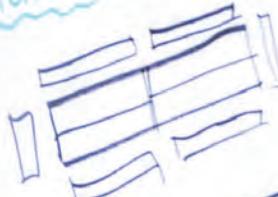
2. SKUPINKA
 ČO UŽÍMEM 2017
 NA GREFTOV?

3. SKUPINKA
 ČO BY SME NA GREFTOCH
 CHCIELI MAŤ!

PLÁNOVANIE DETÍ

4. STRETNUTIE VÝSTAVOU MENSÍCH SKUPIN
 I PRÁCE DETÍ,
 KTORÉ SÚČASNÉ Časti STRETNUTIA

TIP OD MIBu

Pred organizovaním plánovacieho víkendu sa pokúsime spoznať prostredie aj cez fungujúce komunity a pokúsime sa využiť ich pomoc pri jeho organizácii či propagačii. Plánovací víkend môžeme spojiť s ďalšou akciou, ktorá má neformálnejší charakter, ako napr. piknik, premietanie či koncert; nielenže príde väčší počet účastníkov/ účastničok, ale aj atmosféra bude príjemnejšia.

Pre najmenšie deti pripravíme program, ktorý odbremeni rodičov; staršie deti zapojíme do plánovania – ak dostanú priestor, dokážu prísť s výbornými nápadmi.

Aspekt inkluzivity

Plánovací víkend organizovaný miestnou komunitou býva vo svojej podstate inkluzívny – pestrosť rôznorodých cieľových skupín sa priam vyžaduje. Musíme pamätať aj na neviditeľné skupiny, ktoré by organizátorom nenašli pozvať, ale aj na zabezpečenie bezbariérových priestorov, v ktorých sa bude plánovanie odohrávať. Aby sa mohli rodičia venovať plánovaniu, osvedčilo sa pripraviť program pre deti. Je vhodné pripraviť sa aj na prítomnosť ľudí, ktorí nemusia hovoriť po slovensky, a teda prispôsobiť aspoň časť aktivít v iných jazykoch.

Krátka anotácia

→ Pracovná skupina je odporúčaná forma zapojenia primárne pri väčších projektoch, kde je participácia jednou zo súčasťí celého procesu, pričom ideálne je, ak počas celého participatívneho procesu vedie skupinu jeden konkrétny zodpovedný človek - koordinátor/koordinátorka. Pracovná skupina zahŕňa odborníkov/odborníčky na rôzne oblasti, pričom participatívne plánovanie je len jednou z nich.

Využitie

- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce (C.2.1)
- Územný plán (C.2.2)
- Zmeny a doplnky územného plánu (C.2.3)
- Komunitný plán sociálnych služieb (C.2.4)
- Tvorba verejných politík a stratégií (C.2.5)
- Revitalizácia verejného priestoru (C.2.6)
- Revitalizácia brownfieldu (C.2.7)
- Rekonštrukcia a nová funkčná náplň existujúcej budovy (C.2.8)
- Výstavba novej budovy (C.2.9)

Počet účastníkov/účastníčok

- 10-20

Cieľová skupina (typ verejnosti)

- organizovaná/odborná verejnosť

Fáza zapojenia

- prípravná
- analytická
- realizačná
- záverečná a evaluačná

Úroveň zapojenia

- spolurozhodovanie

Ludské zdroje

- produkcia zabezpečujúca pravidelné konanie,
- facilitátor/facilitátorka

Doba prípravy

- nemožno určiť, nakoľko ide o pravidelné stretnutia, povedzme na báze 2 hod. trvajúceho stretnutia raz mesačne

Spracovanie výstupu

Pracovná skupina je formát, ktorý zabezpečuje interdisciplinárny, efektívny tok informácií ku konkrétnnej téme. Väčšinou o pracovných skupinách hovoríme v kontexte dlhodobejšieho projektu vyžadujúceho si vyššiu mieru koordinácie zo strany všetkých účastníkov/účastníčok. V závislosti od urgencie a fázy projektu musíme správne zvoliť časový odstup, v ktorom sa skupina stretáva. Koordinácia tak môže prebiehať aj mimo pravidelných stretnutí. V úvodnej fáze si musíme jasne stanoviť projektové úlohy, rovnako i termín odovzdania konkrétnych úloh, pričom zodpovednosť za kontrolu a priebežnú koordináciu by mal niesť vedúci celej pracovnej skupiny.

Účastníkmi pracovnej skupiny by mali byť všetci dostupní experti pre danú oblasť riešeného projektu, v prípade projektu samosprávy jej zamestnanci. Je vhodné si pozývať externých hostí aj opakovane, ak potrebujeme podrobnejšie konzultácie.

Formát pracovnej skupiny funguje ako diskusný formát, kde je pri väčšej skupine vhodné, aby skupinu viedol facilitátor/facilitátorka v koordinácii s vedúcou osobou projektu (môže to byť aj jedna osoba). Facilitátor/facilitátorka by mal mať dozor aj nad dramaturgiou jednotlivých stretnutí.

V rámci stretnutí pracovnej skupiny sa musíme držať niekoľkých základných pravidiel. Pre efektívne zdieľanie informácií je vhodné, keď facilitátor/facilitátorka v úvode zhrnie predošlé mišníky a dôležité udalosti v procese. Najpodstatnejšie je, aby dochádzalo k efektívному zdieľaniu podstatných dôležitých informácií, ktoré všetci členovia pracovnej skupiny potrebujú.

Aspekt inkluzivity

Povaha pracovnej skupiny do istej miery hovorí o jej odlišnosti oproti iným metódam. Zväčša sa snažíme o inkluzivitu (zapojenie širokej verejnosti, ak to daná metóda umožňuje). Pracovná skupina je však vo svojej podstate zamieraná prevažne na expertov/expertky.

Pri pracovnej skupine musíme dbať primárne na vhodné zloženie jej členov/členiek tak, aby sme zabezpečili adekvátné hájenie všetkých záujmov. Odborníci/odborničky z organizovanej verejnosti tak môžu byť aspoň na nepravidelnej báze prizvaní do diania, ale nemusia sa zúčastňovať všetkých stretnutí.

Krátka anotácia	→ Rozhovor je široko uplatniteľná metóda pre množstva kvalitných informácií od širokého spektra aktérov.
Využitie	<ul style="list-style-type: none"> → Územný plán (C.2.2) → Komunitný plán sociálnych služieb (C.2.4) → Tvorba verejných politík a stratégií (C.2.5) → Revitalizácia verejného priestoru (C.2.6) → Revitalizácia brownfieldu (C.2.7) → Rekonštrukcia a nová funkčná náplň existujúcej budovy (C.2.8) → Výstavba novej budovy (C.2.9)
Počet účastníkov/účastníčok	→ rozhovory sú zväčša realizované individuálne – jeden na jedného, je nutné zvážiť, koľko ich potrebujeme zrealizovať
Cieľová skupina (typ verejnosti)	<ul style="list-style-type: none"> → široká → organizovaná → odborná podľa kontextu
Fáza zapojenia	<ul style="list-style-type: none"> → prípravná → analytická → realizačná → záverečná a evaluačná
Úroveň zapojenia	→ konzultovanie
Ľudské zdroje	<ul style="list-style-type: none"> → výskumník/výskumníčka so skúsenosťami vo vedení rozhovorov, → produkcia – dohadovanie termínov rozhovorov
Doba prípravy	→ niekoľko hodín
Priebeh akcie	→ 2 hodiny
Spracovanie výstupu	→ 2 dni *na jeden rozhovor

Jeden z možných spôsobov, ako rozhovory zapojiť do participatívneho procesu, je ich realizácia s kľúčovými aktérmi, ktorí sú pre projekt dôležití. Realizátori participatívneho procesu nemusia poznať dostatočne problematiku ani detailne všetky reálne konkrétnego miesta, kde sa participácia realizuje. Preto je v rámci procesu vhodné si tieto znalosti a vedomosti doplniť práve prostredníctvom rozhovorov s vopred vytipovanými aktérmi. Získané informácie môžeme následne využiť aj pri nastavovaní ďalších fáz participatívneho procesu, rovnako ako podklad pre formuláciu hypotéz, ktoré si prostredníctvom výskumu overíte.

TIP OD MIBU

Túto postupnosť sme aplikovali už na niekolkých projektoch. Pred tvorbou dotazníka k projektu revitalizácie kúpelň Grössling, v ktorom sa spája pobočka Mestskej knižnice v Bratislave a mestských kúpelí, sme absolvovali niekoľko pološtruktúrovaných¹³⁹ rozhovorov so zamestnancami/zamestnankyňami knižnice, aby sme lepšie pochopili problémy, s ktorými knižnica zápasí.

Rovnako sme postupovali aj pri projekte revitalizácie Krížnej ulice, kde sme absolvovali rozhovory s obyvateľmi z okolia, s majiteľmi prevádzok, so zástupcami inštitúcií sídliacich v blízkosti a so zástupcami iniciatív, ktoré v okolí fungujú.

Rozhovory s odbornou a orhanizovanou verejnosťou boli zásadnou súčasťou projektu ReUse centra, ktorý sme realizovali v spolupráci s ďalšími oddeleniami maďistrátu a MIBu. Takýmto spôsobom boli oslovení experti/expertky na cirkulárnu ekonomiku, odpady a na ďalšie príbuzné témy.

139. Ak sa hovorí o metóde rozhovoru, zväčša sa myslí rozhovor pološtruktúrovaný. Je tomu tak aj v prípade našej publikácie. Existujú aj ďalšie druhy rozhovorov (ako napr. expertný, etnografický, naratívny a ī.), pričom ich použitie je komplikovanéjšie a ich realizácia si vyžaduje ďalšie skúsenosti realizátora rozhovoru a v konečnom dôsledku aj zásadnejší analytický vstup v ďalšej fáze.

Toto však nie je jediná možnosť, ako rozhovory do procesu zaradiť. Rozhovory môžeme použiť aj v ďalších fázach projektu, nielen v začiatocnej fáze. Ich využitie je skutočne široké, ale nie za každých okolností vhodné. Pri rozhovoroch si musíme premyslieť, či a do akej miery môžu byť prínosné vzhľadom na požadovaný výsledok a či máme k dispozícii dostatok výskumných znalostí a organizačných kapacít. Realizácia akéhokoľvek typu rozhovoru je časovo náročný proces, preto musíme aj podrobne zvážiť jeho reálny prínos. Existuje niekoľko druhov rozhovorov, pričom medzi najčastejšie patrí pološtruktúrovaný rozhovor s jasne stanovenými okruhmi otázok a tém, no zároveň poskytujúci určitú voľnosť.

Pri rozhovore musíme dopredu myslieť aj na skutočnosť, že si to vyžaduje aj ďalšiu prácu pri jeho prepise či následnej kvalitatívnej analýze, napr. spôsobom kódovania. Nesmiernou výhodou tejto formy získavania dát je tvorba naratíov, s ktorými sa dá následne pracovať i pri tvorbe výskumných hypotéz a môžu byť kľúčové, napr. aj pre zostavanie záverečnej správy z celého participatívneho procesu. Rozhovory okrem iného nám môžu poslužiť aj ako vhodná evaluačná metóda po ukončení participatívneho procesu pre získanie spätnej väzby.

TIP OD MIBu

Pandemická situácia v jarnom období roku 2020 spôsobila, že sme sa v rámci projektu revitalizácie Križnej ulice nemohli stretnúť s účastníkmi participatívneho procesu. Namiesto toho sme realizovali približne 30 telefonických, pološtruktúrovaných rozhovorov so seniormi/seniorkami a s ľudmi so špecifickými potrebami pohybu. Cieľom týchto rozhovorov bolo zistiť, či existujú odlišnosti pri formulovaní problémov a výziev, s ktorými sa stretávajú na Križnej ulici a okolí, teda v štvrti, kde žijú. Pre zabezpečenie nízkoprahovosti prebiehali rozhovory telefonicky, aby nebola podmienkou znalosť a prístup k technológiám (videohovoru).

Išlo o pomerne náročný proces, no musíme dodať, že sa stretol s mimoriadne pozitívou odozvou zo strany respondentov/respondentiek, kedže v dobe nutnej izolácie tieto rozhovory slúžili aj inému než participatívному účelu — mali rozmer spoločenskej pomoci v náročnom čase.

Aspekt inkluzivity

Musíme zohľadniť individuálne situácie, v ktorých sa respondenti/respondentky nachádzajú. Preto dôsledne zvažujeme spôsob oslovenia, navrhovaný termín realizácie, ale napr. aj prispôsobenie jazyka. Ak realizujeme sériu rozhovorov s respondentmi s nižším vzdelaním, prípadne nehovoriacimi plynule v našej reči, tak prispôsobujeme tomu aj jazyk komunikácie. Vyššia miera inkluzivity je zabezpečená aj dôsledným mapovaním všetkých relevantných aktérov, aby čo najširšia vzorka z nich mala možnosť zapojiť sa do rozhovoru.

Pri samotnom trvaní rozhovoru musíme myslieť aj na miesto realizácie, aby sa respondent/respondentka cítili komfortne, v bezpečí a rušivé prostredie nemalo vplyv na zodpovedanie otázok.

C.3

Metódy participatívneho plánovania

C.3.9

Susedské stretnutie nad mapou¹⁴⁰

Krátka anotácia

- Susedské stretnutie nad mapou je efektívny spôsob rýchleho a dôkladného zapojenia dotknutej verejnosti do rozhodovacieho procesu.

Využitie

- Zmeny a doplnky územného plánu (C.2.3)
- Revitalizácia verejného priestoru (C.2.6)
- Revitalizácia brownfieldu (C.2.7)
- Rekonštrukcia a nová funkčná náplň existujúcej budovy (C.2.8)
- Výstavba novej budovy (C.2.9)

Počet účastníkov/účastníčok

- ideálne niekoľko desiatok (podľa prípravy organizačného tímu)

Cieľová skupina (typ verejnosti)

- široká verejnosť

Fáza zapojenia

- realizačná

Úroveň zapojenia

- konzultovanie

Ludské zdroje

- produkcia
- facilitátori na mieste
- zapisovatelia

Doba prípravy

- 1 mesiac

Priebeh akcie

- 2 hodiny

Spracovanie výstupu

- 2 týždne

9.

140. Takto označené stretnutie priamo opisuje aktivitu, keď je použitá mapa, pri ktorej sa diskutujú konkrétné problémy lokality či komunity vo verejnom priestore. Samozrejme, susedské či komunitné stretnutie môžu fungovať aj bez aktivity s mapou, v rôznych formách je možné jej uplatnenie cez ďalšie metódy uvedené v tejto kapitole.

Táto metóda participácie môže pomôcť formulovať hneď niekoľko čiastkových cieľov (podľa povahy prerokovaného projektu), ako napríklad: detailná formulácia status quo – kde sú v lokalite problémy, kde vznikajú konflikty, čo v lokalite chýba, ale aj aké sú pozitívne aspekty, formulácia budúceho stavu – čo sú aspekty, ktoré by mal nový návrh riešiť.

Susedské stretnutie nad mapou je formát, ktorý nemá pevne stanovené pravidlá, ale existuje niekoľko základných odporúčaní. Samotnej práci v skupine s mapou by mala predchádzať aspoň krátká prezentácia so základnými náležitosťami konkrétneho projektu, napr. realizácie stavby v štvrti či revitalizácie verejného priestranstva. Kvalitu stretnutia môže zásadne zvýšiť účasť odborníkov, ktorí sú za daný projekt zodpovední, keďže často z voľnej diskusie vyplynú aj otázky, na ktoré vedia najlepšie odpovedať práve oni.

Od typu konkrétneho projektu závisí, ako je nastavená dramaturgia stretnutia, kolko času sa venuje voľnej diskusii a práci v skupine nad mapou. Od zväzenia týchto aspektov závisí, akým spôsobom nastavujeme otázky pre prácu s mapou.

Štandardnými formami sú napríklad otázky o miestach, s ktorými sa viažu príjemné či nepríjemné pocity, o miestach, kde ľudia trávia čas a naopak, ktorým sa vyhýbajú. Celým stretnutím sprevádza facilitátor/facilitátorka, kladie otázky a vysvetľuje inštrukcie.

Musíme zabezpečiť dostatočne veľkú vytlačeňú mapu v niekoľkých kópiach, v ktorej bude pre všetkých účastníkov jednoduché orientovať sa. Rovnako musíme myslieť na ďalšie pomocné, napr. farebné body, špendlíky s farebnými hlavičkami či iné možnosti, ako odlišovať body s konkrétnymi odpoveďami. V tomto ohľade je dôležitá aj rola zapisovateľa, ktorý detailnejšie zapíše spomínaný problém pre následný záznam. Stretnutie nad mapou sa prirodzene vykonáva lepšie vo fyzickom prostredí, existuje ale aj možnosť realizácie online, pričom sa náležitosťiam takejto online participácie venujeme v nasledujúcej kapitole.

TIP OD MIBU

Ako efektívna forma sa osvedčili farebné body očíslované podľa poradia, ktoré môžu ľudia volne lepiť do mapy. Komentár následne zapisovateľ priradí ku konkrétnemu číslu a problém detailnejšie rozpisíše. Podnety môžeme tematicky rozdeliť podľa farieb — napr. žlté body sa vzťahujú na verejný priestor, modré na dopravu ap. Body následne prenesieme cez GIS do digitálnej formy mapy, alebo zvizualizujeme cez platformu CARTO.

Existuje množstvo foriem, ako s mapami pracovať, často sa stretávame aj s pojmom pocitová mapa. Rizikom pocitovej mapy je zaznačovanie bodov bez kontextu — bez toho, aby sme vedeli viac o tom, čo tie-to jednotlivé body znázorňujú. Za týchto okolností velké množstvo pozitívnych alebo nezáľuvných bodov môže priniesť obraz o tom, aké je všeobecné vnímanie, ale nepovie nám viac o konkrétnych problémoch lokality.

Aspekt inkluzivity

Susedstvá poväčšine tvorí mix ľudí v rôznych životných situáciách, preto to musíme mať na zreteli. V prvom rade musíme distribuovať pozvánku na takéto stretnutie v dostatočnom predstihu nielen online, ako aj vo fyzickej forme pre všetkých, ktorí nemajú prístup a možnosť nájsť pozvánku na internete.

Stretnutie zorganizujeme vo verejnom priestore v exteriéri, prípadne v interiéri v blízkosti riešeného územia. V prípade interiéru je ideálny priestor, ktorý dôverne v okolí poznajú a je dostatočne veľký a bezbariérový.

Stretnutie by sa malo konať ideálne v popoludňajších a/alebo vo večerných hodinách, keď je možné zabezpečiť prítomnosť čo najväčšieho počtu záujemcov a záujemkýň.

Krátka anotácia

Verejné prerokovanie je v našich pomerach pomerne zaužívaná forma participácie, ktorá je spojená s legislatívou povinnosťou verejných orgánov prezentovať výstupy konkrétnego materiálu¹⁴¹. Ide zväčša o stretnutie zamerané na prezentáciu predkladaných dokumentov s následnou moderovanou diskusiou. Verejné prerokovanie by malo umožniť zrozumiteľný výklad prezentovaných verejných politík (napr. územného plánu), aby umožnilo informované pripomienkovanie dokumentov.

Využitie

- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce (C.2.1)
- Územný plán (C.2.2)
- Zmeny a doplnky územného plánu (C.2.3)
- Komunitný plán sociálnych služieb (C.2.4)
- Tvorba verejných politík a stratégí (C.2.5)
- Revitalizácia verejného priestoru (C.2.6)
- Revitalizácia brownfieldu (C.2.7)
- Rekonštrukcia a nová funkčná náplň existujúcej budovy (C.2.8)
- Výstavba novej budovy (C.2.9)

Počet účastníkov/účastníčok

- od niekoľko desiatok až po tisíc (v závislosti od formy)

Cieľová skupina (typ verejnosti)

- široká/organizovaná/odborná verejnosť

Fáza zapojenia

- realizačná
- záverečná a evaluačná

Úroveň zapojenia

- informovanie
- konzultovanie

Ľudské zdroje

- facilitátor/facilitátorka
- produkčný/produkčná
- odborníci/odborníčky na konkrétné obsahové témy prerokovania

Doba prípravy

- 2 mesiace

Priebeh akcie

- 1 deň

Spracovanie výstupu

- 1 mesiac

10.

¹⁴¹ Napr. zákon č. 50/1976 Z. z. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov či zákon č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Neexistuje žiadny všeobecný úzus o tom, akým spôsobom musí prerokovanie prebehnuť. Zaužívaný spôsob je predovšetkým vo forme veľkej verejnej prezentácie, ktorej sa môžu zúčastniť kľúčoví aktéri aj široká verejnosť. Verejné prerokovanie je dôležitá aktivita, definovaná zákonom^{142,143}, veľmi často však zostáva izolovanou aktivitou, ktorej nepredchádzali žiadne participatívne kroky. Ak sa pozornosť verejnosti upriami na toto jediné stretnutie, pretože predtým nemala možnosť vstúpiť do prípravy dokumentu, ktorý je de facto hotový, často verejné prerokovanie poznačujú obavy a emócie vyplývajúce vo veľkej miere z nedostatočného informovania o predmete prerokovania.

Doterajšie skúsenosti s verejným prerokovaním definujú základné princípy, ako k tomuto povinnému kroku zo strany samospráv pristupovať. Štandardom je, že v rámci jedného dňa zorganizujeme dve fyzické stretnutia, jedno v priebehu doobedia pre všetkých kľúčových aktérov, druhé v priebehu poobedia pre širšiu zainteresovanú verejnosť.

Informovanie o tejto udalosti prebieha formou oficiálnej pozvánky pre všetky dotknuté subjekty¹⁴⁴. Zároveň je udalosť pre širokú verejnosť vyhlásená oficiálne prostredníctvom úradnej tabule.

Na stretnutí odznie prezentácia, ktorá detailnejšie priblíži povahu predkladaného materiálu. Po tomto kroku nasleduje formát diskusie s otázkami všetkých zúčastnených. Preto je vhodné, aby sa za stranu organizátorov zúčastnilo podujatia väčšie množstvo tých, ktorí môžu odpovedať na všetky druhy otázok, sčasti presahujúce aj rovinu predkladaného materiálu.

142. Definovaná je povinnosť zorganizovať prerokovanie, nie samotná forma.

143. Napr. zákon č. 50/1976 Z. z. o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon) v znení neskorších predpisov či zákon č. 24/2006 Z. z. o posudzovaní vplyvov na životné prostredie a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov..

144. Napr. v bratislavských reáliach pri zmenách a doplnkoch územného plánu je to približne 80 subjektov z radu inštitúcií.

TIP OD MIBU

Na čo rozhodne nesmieme zabudnúť pri organizácii verejného prerokovania:

- jasne definovať cieľ stretnutia,
- zabezpečiť facilitáciu a jasne odkomunikovať pravidlá diskusie,
- jasne definovať výstup a čo sa s ním udeje,
- zabezpečiť včasné a transparentné informovanosť o prerokovaní,
- zabezpečiť všetky technické náležitosťi – ozvučenie, dostatok miest na sedenie a ďalšie.

Rovnako je vhodné formát prezentácie prispôsobiť publiku, pre ktoré aktuálne prezentáciu realizujeme. Ak prizveme inštitúcie, existuje vyšší predpoklad odbornejšieho zapojenia a vzhľadu do problematiky; pre širokú verejnosť musíme prerokovaný materiál naopak prispôsobiť tomu, aby bol dostatočne jasne formulovaný v obmedzenom čase. Zároveň existuje vyššia pravdepodobnosť toho, že časť otázok bude presahovať rámec prerokovania.

V konečnom dôsledku musíme dbať na to, aby všetky pripomienky (aj tie naformulované na jednom alebo viacerých stretnutiach) boli doručené oficiálnou cestou cez vopred určený e-mailový aj fyzický komunikačný kanál zodpovedným pracovníkom/pracovníčkam, ktorí majú následne povinnosť sa všetkými týmito otázkami a podnetmi zaoberať a odpovedať na ne. Otázky na prezentáciách tak majú skôr charakter doplnkových otázok pre zúčastnených na lepšie pochopenie problematiky.

Pred samotným prerokovaním nesmieme podceňiť komunikáciu s možnými účastníkmi/účastníčkami a vzhľadom na počet pozvánok a formy pozvania aktérov musíme mať na zreteľ napríklad aj časové a priestorové kapacity pre takúto udalosť.

Ešte na dôvetok: ak je verejné prerokovanie jedinou aktivitou smerom k odbornej aj širokej verej-

nosti, môžeme konštatovať, že nejde o skutočnú formu participácie v dostatočnom rozsahu. Ak už venujeme veľké množstvo energie aj prostriedkov na organizáciu takéhoto podujatia s predpokladanou vyššou účasťou, môžeme samotné prerokovanie spojiť s ďalšou aktivitou, ako napr. so sedením nad mapou či anketou. Takýmto spôsobom sa dá využiť vyšší level informovanosti aj záujmu účastníkov o danú problematiku.

TIP OD MIBu

Pandemická situácia v roku 2020 prinútila samosprávu hľadať nové východiská. Preto sme realizovali v spolupráci so všetkými dotknutými oddeleniami Maďistrátu hl. mesta Bratislavы verejné prerokovanie zmien a doplnkov územného plánu Bratislavы (ZaD 07) v online prostredí, ktorého sa zúčastnili všetky dotknuté orgány. Zároveň bolo sprístupnené ďalej verejnosti formou online verejného podujatia.

Neodškriptílou výhodou takejto formy je, že z tohto vysielania je automaticky vyhotovený záznam, ku ktorému sa všešti záujemcovia môžu vrátiť aj v neskoršej fáze. Tento záznam slúžil aj pre informovanie aktérov, ktorí sa nemohli pripojiť v reálnom čase.

Toto podujatie sa uskutočnilo prostredníctvom platformy BičMarker, kde sa robil živý prenos po dobu niekolkých hodín, počas ktorých sa ku konkrétnym preberaným aspektom zmien a doplnkov vyjadrovali jednotliví zodpovední aktéri/aktéry. Diskusné moderované vstupy vždy končili diskusnou časťou, kde sa riešili otázky z publiká, ktoré do tejto platformy vkladali priamo diváci/diváčky. Pre potrebu zodpovedania všetkých otázok sa naživo počas diskusie odpovedalo aj na ďalšie otázky, na ktoré neboli priestor v živom vysielaní. Na to bolo nutné zabezpečiť ďalšiu ľudskú silu v podobe odborných zamestnancov/zamestnankyň, ktorí boli priamymi účastníkmi.

Živé štúdio znamenalo aj zapojenie technických pracovníkov zabezpečujúcich záznam v podobe zvukárov, kameramanov

a ďalších technikov. Spoločne s produkčným a obsahovým zabezpečením celého záznamu celý organizačný tím tvorilo dovedna takmer 40 ľudí.

Takto nastavený formát verejného prerokovania slúžil všetkým dotknutým aktérom/aktérkam a boli bližšie informovaní o všetkých náležitostach celého procesu prijímania zmien a doplnkov územného plánu. Nadálej ale platí forma, na ktorú bežal pravideľne v priebehu vysielania odkaz, že všetky oficiálne kladené pripomienky bolo nutné v požadovanej lehote doručiť e-mailom alebo fyzicky oddeleniu územného plánovania, ktoré následne tieto pripomienky vyhodnocovalo.

Aspekt inkluzivity

Zasielanie pozvánok čo najširšiemu výberu pozývaných aktérov/aktérok realizujeme s dostatočnou časovou rezervou. Pre takýto typ stretnutia platia pri aspekte inkluzivity podobné pravidlá ako pri všetkých ostatných verejných podujatiach. Zväzime priestor, čas a možnosti starostlivosti o deti. Stretnutie by sa malo konať ideálne v popoludňajších a vo večerných hodinách s predpokladom, že zabezpečíme prítomnosť čo najväčšieho počtu záujemcov a záujemkýň.

Odlišnosťou oproti iným metódam je možné prispôsobenie celého stretnutia konkrétnemu publiku. Zaužívané postupy zväčša rozdeľujú publikum na odbornú a organizovanú verejnosť a na širokú verejnosť. Za takýchto okolností je vhodné prispôsobiť jazyk aktuálnemu publiku.

V avizovanom online stretnutí sa limitom stáva štandardná nedostupnosť pre skupiny obyvateľstva, ktoré vôbec alebo len minimálne používajú internet.

Krátka anotácia

→ Vychádzka a cyklovychádzka sú výborné skupinové metódy, ktoré môžeme využiť na prieskum v teréne, získanie konkrétnych podnetov a na prepojenie účastníkov/účastníčok s odlišnými východiskami. Ak je prechádzka dobre nastavená, výsledkom môže byť aj scitlivenie zapojených ľudí v skúmanej problematike.

Využitie

→ Zmeny a doplnky územného plánu (C.2.3)
→ Revitalizácia verejného priestoru (C.2.6)
→ Revitalizácia brownfieldu (C.2.7)

Počet účastníkov/účastníčok

→ 10-50. Všeobecne platí, že čím väčšia skupina, tým vyššie nároky na organizačné zabezpečenie.

Cieľová skupina

→ všetky typy verejnosti podľa dramaturgie prechádzky

Fáza zapojenia

→ realizačná

Úroveň zapojenia

→ informovanie, konzultovanie

Ludské zdroje

→ facilitátor/facilitátorka
→ produkcia

Doba prípravy

→ 2 týždne

Priebeh akcie

→ 2 hodiny

Spracovanie výstupu

→ 1 deň

Dobrá a mimoriadne vhodná exploračná metóda pre projekty zamerané na plánovanie konkrétnych lokalít. Súčasťou prechádzok sú skôr diskusie o praktických aspektoch mobility (či iných tém), ktoré nadväzujú na samotný pohyb v území. Prechádzka však nie je vhodná na diskusiu o strategických témach, ktorá vyžaduje väčšie sústredenie a štruktúrovanejší a cieľnejší diskusný formát. Zapojenie odbornej verejnosti do tejto metódy má svoje špecifiká – odborníci/odborníčky si počas podujatia vymieňajú názory so širšou verejnosťou a vďaka tomu dochádza k spoločnému zlaďovaniu nazerania na danú problematiku.

Zásadnou výhodou tejto metódy je jej využitie priamo na mieste, ktorého sa má konkrétny projekt týkať, čo znamená, že vďaka nej môžeme získať zásadný a vyčerpávajúci prehľad o charakteristikách a problémoch danej lokality. Jednotliví účastníci/účastníčky totiž priamo na mieste môžu priniesť svoje požiadavky, upozorniť na konkrétné problémy a podobne. Pri použití iných foriem (napr. dotazníka) riskujeme, že ľudia pri svojich výrokoch a hodnoteniach nebudú schopní takej veľkej miery reflexie, ktorá by priniesla požadované vstupy vo forme čo najkonkrétnejších problémov.

Čiastočným limitom tejto metódy je vysoká organizačná náročnosť. Nutná je príprava materiálov, ktoré ľuďom môžeme ukázať na ilustráciu, za bezpečenie programu počas vychádzky a ďalšie. Výhodou vychádzky je aj prizvanie zaujímavého hosta, ktorý v priebehu vychádzky predstaví zaujímavé poznatky a expertízu v oblastiach, ktoré môžu byť nové aj pre účastníkov/účastníčky bývajúcich danej štvrti. Účasť osoby priamo zodpovednej za revitalizáciu, ktorá má dostatok informácií, môže ozvláštniť podujatie a zaujať zúčastnené publikum. Takýto človek publiku lepšie a zaujíma vejšie osvetlí predpokladanú premenu fyzického priestoru v širších súvislostiach.

V rámci prípravy podujatia musíme premyslieť aj zber spätnej väzby. Dobrým spôsobom pre lepšiu koordináciu podujatia je potvrdzovanie účasti jednotlivých účastníkov, aby sme mali kontrolu nad tým, koľko ľudí sa podujatia zúčastní. Na základe toho si budeme môcť pripraviť, napríklad

ako rozdelíme ľudí do menších skupín, v ktorých budeme získať spätnú väzbu. Dôležité je, aby sme jasne rozdelili roly facilitátorov/facilitátoriek a zapisovateľov/zapisovateľiek, ktorí pozorne vnímajú aj bežný rozhovor medzi účastníkmi a zaznamenávajú podnety, ktoré neskôr spracujeme. Rovnako si musíme premyslieť aj formát, či zostať pri tomto neformálnom zaznamenávaní, alebo postupovať systematickejšou metódou, podobou metóde stretnutia nad mapou (C.3.9.). Vtedy konkrétnie podnety zaznamenávajú samotní účastníci/účastníčky, prípadne facilitátor/facilitátorka a zapisovateľ/zapisovateľka na základe podnetov ľudí.

Dôležitou súčasťou je výber aktérov, ktorí by sa tejto aktivity mali zúčastniť. Ak chceme získať dostačne široký záber podnetov od rôznych užívateľských skupín, je vhodné dodržať tento mix aj v skupinách. Vychádzať by sme mali z paradigm, že to, čo je dobré pre najzraniteľnejšie skupiny obyvateľstva, prináša úžitok všetkým. Preto odporúčame dbať na to, aby medzi účastníkmi boli napríklad rodičia s malými deťmi využívajúci na presun detský kočík, seniori so zníženou schopnosťou pohybu alebo osoby na invalidnom vozíku. Všetci títo ľudia totiž vo verejnem priestore často narážajú na bariéry a sú na kvalitu zmien citlivejší než ostatní.

TIP OD MIBU

Na čo pri plánovaní vychádzky/cyklovy-chádzky pamätať:

- Definujeme svoj cieľ: ktorú tému chceeme preskúmať a aké výstupy chceme získať?
- Pripravíme si trasu a pozorne vyberieme zastávky. Pri výbere začiatku, jednotlivých zastávok aj záveru musíme zvažovať celkovú dramaturšiu podujatia — ako vtesnať do dvoch hodín prejdenie trasy, úvod, prediskutovanie tém aj záverečnú reflexiu. Kde zvolíme zastávky, ktoré nebudú brániť prechodu ostatných návštěvníkov ulice? Budeme

- **vzhľadom na veľkosť skupiny a rušnú premávku potrebovať ozvučenie? Ako budeme viesť diskusiu a zaznamenávať podnety? Zabezpečíme si nerušené miesto s občerstvením, kde prebehne záverečná reflexia.**

Samostatnou (menej inkluzívnu) kapitolou v rámci vychádzok je cyklojazda, ktorá sa riadi podobnými pravidlami ako vychádzka. Tematicky je cyklojazda vhodná nielen na skúmanie priestorov z pohľadu cyklistov/cyklistiek. Hodí sa na prieskum lokalít v prírodnom prostredí aj nad rámec používania bicykla, kde by jazda autom neumožnila priamy kontakt s prostredím a pešia prechádzka by zasa trvala neúmerne dlho, až niekoľko hodín. Pri organizácii vychádzok a cyklojazd musíme brať do úvahy možnú dĺžku vzhľadom na to, aké vzdialenosť sú účastníci schopní/ochotní prekonať, a takisto neopomenúť ani poveternostné podmienky.

TIP OD MIBU

Pre lepšie pochopenie potrieb jednotlivých zranitelných skupín sme v rámci participatívneho projektu revitalizácie Krížnej ulice zorganizovali tri vychádzky:

- **historická prechádzka — bola určená širokej verejnosti; cez sprostredkovanie história bola zameraná na zvýšenie povedomia a informovanosti o historickom vývoji celej štvrti,**
- **nočná prechádzka — cielená primárne na ženy, ale aj na iné cielové skupiny; bola zameraná na zjavné aj menej zjavné elementy pocitu bezpečia pri pohybe verejným priestorom,**
- **bezbariérová prechádzka — s účasťou osôb so špecifickými potrebami, s cieľom pomenovať zásadné bariéry v pohybe po Krížnej a okolí, ale aj scitlivovať zapojených odborníkov a verejnosť vo vnímaní problémov, s ktorými sa tieto skupiny stretávajú v dennej realite.**

Aspekt inkluzivity

Čas vychádzky prispôsobíme cielovej skupine, resp. upravíme limity pre čo najširšie spektrum ľudí. Neskorší termín stretnutia vo večerných hodinách môže ovplyvňovať (ne)účasť záujemcov z radov rodičov starajúcich sa o malé deti, prípadne starších ľudí, ktorí sa v neskorších denných hodinách obávajú pobytu vonku.

Ak chceme usporiadať vychádzku priamo pre špecificky vytipovanú skupinu, mali by sme prispôsobiť program v čase aj priestore. Je dôležité myslieť na trasu, dĺžku trasy, presuny medzi stanovištami a premyslieť to tak, aby vychádzka nebola problematická pre účastníkov/účastníčky, napr. s obmedzeniami pohybu.

Krátka anotácia

- Podujatie zamerané na prezentáciu aktivít s cieľom osloviť širokú verejnosť. Má v prvom rade informačný charakter, no dobrou a premyslenou dramaturgiou nám umožní aj väčšie zapojenie verejnosti.

Využitie

- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce (C.2.1)
- Územný plán (C.2.2)
- Zmeny a doplnky územného plánu (C.2.3)
- Komunitný plán sociálnych služieb (C.2.4)
- Tvorba verejných politík a stratégí (C.2.5)
- Revitalizácia verejného priestoru (C.2.6)
- Revitalizácia brownfieldu (C.2.7)
- Rekonštrukcia a nová funkčná náplň existujúcej budovy (C.2.8)
- Výstavba novej budovy (C.2.9)

Počet účastníkov/účastníčok

- v závislosti od dĺžky konania výstavy aj niekoľko tisíc

Cieľová skupina

- široká verejnosť

Fáza zapojenia

- realizačná
- záverečná a evaluačná

Úroveň zapojenia

- informovanie
- spolurozhodovanie¹⁴⁵

Ludské zdroje

- produkcia – rezervácia priestorov, príprava prezentovaných materiálov, inštalácia/deinštalácia produkčné menšie úlohy, organizovanie sprievodného programu, kurátor, grafik

Doba prípravy

- 2 mesiace

Priebeh akcie

- 1 týždeň až niekoľko mesiacov

Spracovanie výstupu

- 1 mesiac

¹⁴⁵. Spolurozhodovanie v prípadoch, keď ide o výstavu spojenú s ďalšími aktivitami v rámci sprievodného programu.

Výstava je rozšírený formát participatívnej aktivity, ktorá rovnako ako deň otvorených dverí prináša silné informačné posolstvo a jej cieľom je otvorenie sa čo najširšiemu spektru ľudí. Ak chceme verejnosť prostredníctvom výstavy zapojiť do väčšej miery (napr. spätnou väzbou), musíme premyslieť a zabezpečiť tento proces. Jednou z možností je napríklad aj zabezpečenie prítomnosti osôb, ktoré priamo návštevníkov oslovujú s konkrétnou ďalšou aktivitou, no s rozmachom technológií sú možnosti stále širšie. Výhodou výstavy je, že sa dá realizovať v exteriéri aj na expozovaných miestach, a teda sila informácií a záujem verejnosti môžu mať pozitívny vplyv na to, ku koľkým ľuďom sa informácie prostredníctvom výstavy dostanú.

Výstava je vhodná hlavne v prípadoch, keď chceme verejnosti prezentovať vizuálny obsah, napríklad návrhy revitalizácie budovy, verejného priestoru, alebo ak prinášame hmatateľné výsledky procesu, ktoré dokážeme atraktívne zvizualizovať a sprostredkovať návštevníkom.

Výstava sa vhodne dopĺňa s formátom dňa otvorených dverí. Zároveň môže byť výstava doplnená o ďalšie komunikačné aj participatívne aktivity, ako napr. o komunitnú prechádzku, komentovanú prehliadku a iné.

Pri usporiadani výstav musíme mať na zreteľi tri hlavné body:

- zrozumiteľnosť – dbáme na čo najjasnejšiu formu prezentovaného obsahu, aby bol čitateľný a pochopiteľný pre všetkých návštevníkov bez ohľadu na ich vek, vzdelanie či jazykové znalosti,
- umiestnenie – rozmyslíme si, či bude výstava v interiéri alebo exteriéri. Bude dostatočne dostupná tým, ktorých by sa mala najviac dotknúť? Napríklad, ak robíme výstavu o revitalizácii štvrti na okraji mesta a samotná výstava sa uskutoční v centre mesta, hrozí, že minieme našu cieľovú skupinu. Takisto zväžime bezpečnosť, udržateľnosť, odolnosť použitých materiálov voči zmenám počasia či vandalizmu. Ak ide o dlhodobé vystavenie

poveternostnému pôsobeniu, musíme myslieť na tlač odolnú proti vode a inej nepriaznivému počasiu.

- spätná väzba – hlavne v prípade, ak bude výstava dlhší čas v exteriéri, nie je fyzicky ani prakticky možné, aby bola plne pod kontrolou, ba ani spätná väzba zbieraná priamo na mieste. Preto musíme zväžiť možnosti, ako získať spätnú väzbu. Pre technologicky zdatnejších môže byť napríklad k dispozícii QR kód, po ktorého načítaní sa zobrazí formulár na spätnú väzbu. Takisto môže byť spätná väzba zbieraná vo forme panelu s písacími potrebami alebo odkazom na možnosť vyplnenia formulára v blízkej prevádzke či vo verejnej inštitúcii.

TIP OD MIBu

Výstava môže byť jedným z východísk ako komunikovať s verejnosťou v prípade, že to okolnosti inak nedovolujú. Túto metódu sme využili v kombinácii s ďalšími dištančnými metódami, keď vzhľadom na epidemiologickú situáciu nebolo možné realizovať osobné stretnutia. Tákyto spôsobom sme pripravili výstavnú prezentáciu pre obyvateľov/obyvateľky Muchovho námestia a okolia v Petržalke. Informačná výstava bola spojená s možnosťou zberu spätnej väzby.

Na ilustráciu, ako verejnosti predstaviť výstavu vo verejnom priestore, uvedieme príklad zo staromestského Komenského námestia, kde pri príležitosti vyhlásenia víťaza architektonickej súťaže bol prezentovaný víťazný návrh spolu s ďalšími. Okolojdúci si tak na informačných paneľoch mohli pozrieť informácie o budúcej podobe tohto priestoru. Ten bol následne využitý tiež na ďalšie doplnkové akcie organizované mestom aj inými inštitúciami (napr. diskusie, kvíz ap.). Nie vždy je ale možné priniesť výstavu priamo do priestoru, s ktorým súvisí. V takých

prípadoch je vhodné premyslieť, kde by sa dala výstava sprostredkovať bližšie k ľuďom a k prirodzeným bodom intenzívneho pohybu, napr. na zastávkach verejnej dopravy, v blízkosti alebo priamo v obchodoch ap.

Aspekt inkluzivity

Výstava by mala byť dostupná v dlhšom časovom úseku, aby sa k nej mohli dostať všetci, ktorí majú záujem podľa svojich časových možností. Musíme zvážiť aj priestorové možnosti a zabezpečiť ideálne bezbariérový prístup.

Takisto musíme prispôsobiť jazyk a atribúty výstavy širokému publiku, aby boli texty, farby a vizuály zrozumiteľné a dostatočne čitateľné aj pre ľudí so zhoršeným zrakom či s inými špecifickými potrebami.

Pri tvorbe materiálu zvažujeme, ktoré informácie sa dajú jednoducho a výpovedne zvizualizovať, aby boli čo najlepšie zrozumiteľné. Väčšie množstvo textového materiálu môžeme priložiť v sprievodnom materiáli, mobilnej aplikácii či na webovej stránke.

Pre čo najväčšiu prístupnosť môžeme aspoň časť výstavy prezentovať aj v cudzom jazyku (aspoň prostredníctvom preloženého spravidelného materiálu), ktorému budú rozumieť zahraniční obyvatelia či návštevníci.

Krátka anotácia

→ Workshop má široké možnosti využitia. Dá sa využiť ako diskusný formát, ale aj napr. vo fáze spoločného plánovania. Je to metóda, ktorá prepája vedomosti účastníkov/účastníčok s cieľom spoločne prísť k poznatkom, ktoré vylepšia predmetný projekt.

Využitie

- Územný plán (C.2.2)
- Komunitný plán sociálnych služieb (C.2.4)
- Tvorba verejných politík a stratégí (C.2.5)
- Revitalizácia verejného priestoru (C.2.6)
- Revitalizácia brownfieldu (C.2.7)
- Výstavba novej budovy (C.2.9)

Počet účastníkov/účastníčok

- 10-50, pričom pri väčšom množstve účastníkov sa vyžaduje pri niektorých aktivitách rozdelenie do menších skupín

Cieľová skupina (typ verejnosti)

- organizovaná
- odborná

Fáza zapojenia

- prípravná
- analytická
- realizačná
- záverečná a evaluačná

Úroveň zapojenia

- konzultovanie

Ludské zdroje

- produkcia
- facilitátor/facilitátorka
- zapisovateľ/zapisovateľka

Doba prípravy

- 1 mesiac

Priebeh akcie

- max. 1 deň

Spracovanie výstupu

- 1 týždeň

Workshop patrí medzi kreatívne metódy a už samotný názov napovedá, že cieľom je niečo vytvoriť, vyprodukovať. Môže ísť o stretnutie, zamerané na plánovanie konkrétneho verejného priestoru, na tvorbu základných dopravných riešení, navrhnutie siete peších trás či na iné témy. Dôležité je dobre pripraviť dizajn stretnutia a viesť ho tak, aby sa naplno využila expertíza a skúsenosti prítomných ľudí. Workshopy najlepšie fungujú v menšom počte ľudí s odbornou skúsenosťou.

Workshop môže trvať niekoľko hodín až celý deň. Počet účastníkov na jednu skupinu by nemal presiahnuť 10, max. 15 ľudí. Ak je celkový počet účastníkov na workshope vyšší, je vhodné účastníkov rozdeliť do viacerých skupín vedených facilitátormi/facilitátorkami¹⁴⁶.

Forma workshopu je použiteľná v ktorejkoľvek fáze procesu, záleží na výstupoch, ktoré by mal priniesť v tej-ktorej fáze. Realizácia workshopu s odbornou verejnosťou v pilotnej fáze môže priniesť formuláciu vízie a definovanie cieľov, zatiaľ čo v záverečnej fáze sa môže workshop zamerať na tvorbu a prioritizovanie riešení, alebo mať skôr charakter spoločnej evaluácie. Účastníkmi workshopu by mali byť ľudia s istou angažovanosťou v danej oblasti, neodporúča sa vždy pre širokú verejnosť, keďže vyžaduje konkrétnejšie a odbornejšie vstupy.

Postup na začiatku je podobný ako pri verejnem prerokovaní. Otvorenie workshopu zvyčajne uskutoční iniciátor projektu. Pri workshope môže niekedy prísť k spojeniu roly toho, kto workshop odborne vedie a kto ho facilituje. V úvodnom vstupe by mali byť jasne pomenované ciele workshopu a očakávané výstupy, ako aj štruktúra aktivity a časové rámce. Takisto je dobré navzájom sa predstaviť, aj z hľadiska svojej expertízy a skúseností, prípadne pomenovať, akú organizáciu či skupinu kto zastupuje. Klúčové sú odborné prezentácie, ktoré pomôžu definovať kontext, v ktorom sa budú účastníci/účastníčky pohybovať. Ak chceme prítomných usmerniť k riešeniu

konkrétnych vecí, dobré je spomenúť východiská, na ktoré by sa nemalo zabudnúť (pri riešení verejných priestorov sú to napr. trendy udržateľnej mobility, potreba adaptačných opatrení na zmenu klímy alebo rozvoj komunitných a sociálnych aspektov). Prospešné je tiež na úvod prezentovať zozbierané dátá o území či výstupy z dotazníka. Po úvodnej vyjasňujúcej prezentácii a diskusii môžeme prítomných rozdeliť podľa počtu a podľa riešených tém na menšie skupiny. V prípade polodenšného workshopu je optimálna dĺžka trvania práce v skupinách 2 hodiny, samozrejme, všetko závisí od kontextu a riešenej problematiky. Aby došlo k prepojeniu poznania a k vzájomným inšpiráciám, účastníci/účastníčky prezentujú výstupy zo skupín pred všetkými účastníkmi workshopu a na záver nasleduje diskusia (ideálne facilitovaná) so sumarizačiou klúčových výstupov. Existuje množstvo publikácií, ako využívať interaktívne nástroje a techniky počas workshopu. Facilitátor/facilitátorka by si mal v rámci dramaturgie premyslieť ich výber a následnosť¹⁴⁷.

Aspekt inkluzivity

Rovnako ako pri príbuzných participatívnych metódach, aj v tomto prípade musíme dôsledne premyslieť štandardné organizačné záležitosti, ako je rozsah, bezbariérovosť miesta, čas trvania, ktorý nikoho nevylučuje z účasti, ale napríklad aj prispôsobenie jazyka (preklad, tlmočenie).

Rovnako ako pri iných metódach, aj tu je dôležité, aby sme dôsledne premysleli pozvánky všetkých relevantných aktérov/aktérok zabezpečujúcich reprezentáciu cieľových skupín.

146. PAVELIN, K., PUNDIR, S., CHAM, J.A. Ten Simple Rules for Running Interactive Workshops. In PLoS Comput Biol. 2014.

Krátka anotácia

- World café je kombinovaná diskusná metóda pre väčšiu skupinu ľudí, ktorá štruktúrovanou formou prepája pozitívnu prácu v malých skupinách a fungovanie veľkej skupiny tak, aby na konci priniesla bohaté výstupy k riešenej téme.

Využitie

- Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce (C.2.1)
→ Územný plán (C.2.2)
→ Tvorba verejných politík a stratégíí (C.2.5)

Počet účastníkov/účastníčok

- min. 12, horná hranica počtu účastníkov/účastníčok neexistuje, za predpokladu, že dokážeme zabezpečiť dostatočné množstvo facilitárov/facilitátoriek k jednotlivým diskusným stolom

Cieľová skupina

- všetky druhy verejnosti, primárne organizovaná a odborná

Fáza zapojenia

- realizačná
→ záverečná a evaluačná

Úroveň zapojenia

- spolurozhodovanie

Ľudské zdroje

- facilitátori/facilitátorky k jednotlivým skupinám
→ produkcia – zabezpečenie pozvánok v dostatočnom predstihu, zabezpečenie priestoru, prípadne techniky

Doba prípravy

- 2-4 týždne

Priebeh akcie

- 1 deň

Spracovanie výstupu

- 1 týždeň

World café je štruktúrovaná diskusia 12 a viac ľudí, ktorá prebieha v spoločnom priestore pri viacerých stoloch a vo viacerých kolách. Cieľom je preskúmať vopred stanovené témy, nájsť odpovede na konkrétné otázky či objaviť riešenia kľúčových problémov¹⁴⁸. Preto musíme dobre nastaviť zloženie ľudí v skupine, jasne definovať otázky, na ktoré chceme získať odpovede a pre účastníkov vysvetliť pravidlá a princípy, ktoré sú pre tento formát kľúčové a bez ktorých nedosiahneme dobré výstupy.

Pri facilitácii veľkých skupín býva najväčšou výzvou, ako dosiahnuť, aby diskusia mnohých ľudí s rôznorodým vzdelaním, skúsenosťami i potrebnami neviedla k vzájomnému presadzovaniu sa, ale aby účastníci odchádzali s pocitom, že sa navzájom obohatili. Snažíme sa spojiť intimitu práce v malých skupinách so strategickým smerovaním pléna.

World café ponúka otvorenú a tvorivú diskusiu na spoločné témy s cieľom:

- zdieľať myšlienky, názory a skúsenosti v autentickej konverzáции,
- preskúmať spoločné poznanie a získať hlbšie porozumenie diskutovaných tém,
- stimulovať inovatívne myšlenie a preskúmať možnosti následných aktivít,
- dosiahnuť stotožnenie sa s výstupmi (ich spoluľužníctvo), ktoré zvyšuje pravdepodobnosť činorodej akcie¹⁴⁹.

World café môžeme realizovať samostatne a jednorazovo, ale aj ako súčasť dlhodobejších procesov, napríklad pri zmene organizačnej kultúry, pri strategickom rozvoji aj pri dizajnovaní nových projektov, procesov, dokonca i produktov¹⁵⁰. Vďaka širokej expertíze účastníkov a jasne nastavenej dramaturgii môžeme world café využiť v rôznych

fázach plánovacích procesov – v úvodnej fáze, keď je výsledkom diskusie cenné rozšírenie názerania na riešenú tému, ako aj vo fáze tvorby návrhov, ich skúmania a prioritizácie.

Cieľovou skupinou pre takúto formu zapojenia sú aktéri/aktérky z odbornej verejnosti, mimovládnych organizácií, podnikatelia, spolky, združenia či prípadne jednotlivci so špecifickým záujmom o prerokovávanú tému. Cieľom je vytvoriť vhodnú skladbu odbornosti a rôznych perspektív týchto účastníkov ich kombinovaním v diskusii.

Účastníci/účastníčky sa v priebehu podujatia striedajú pri jednotlivých diskusných stoloch. Po vopred určenom intervale diskusie pri jednotlivých stoloch následne dôjde k prestriedaniu osadenstva medzi diskusnými stolmi. Facilitátor/facilitátorky zostávajú pri svojich stoloch. Za ideálnych podmienok by pri tejto zmene mal facilitátor/facilitátorka následne novoprichádzajúcim účastníkom/účastníčkam zhrnúť základné myšlienky z predchádzajúcej diskusie. Na základe tohto zhrnutia by potom oni mali nadviazať na predošlé myšlienkové pochody. Takýchto kôl uskutočníme niekoľko a world café uzavrieme zhrnutím celého pléna¹⁵¹.

Aspekt inkluzivity

Metóda je vo svojej podstate inkluzívna, pretože vytvára priestor pre zapojenie rôznorodej skupiny a z tejto rôznorodosti ľahšie. Dôležité je však rola facilitátorov/facilitátoriek, aby sa nestalo, že niekto bude v diskusii dominovať, alebo niektoré názory zaniknú.

Tak ako pri iných metódach, aj tu je dôležité dôsledné premyslenie pozvánok všetkých relevantných aktérov/aktérok zabezpečujúcich reprezentáciu cieľových skupín.

148. User participation. Participativne metódy. Svetová kavia-reň. n.d.

149. SLOCUM, N. Participatory Methods Toolkit : A practitioner's manual. 2003.

150. MIKOVÁ, K. et al. Participovať? Participovať : učebnica participatívnej tvorby verejných politík. 2020.

151. FRANZ, N.K. The Unfocused Focus Group : Benefit or Bane? 2011.

Mnohokrát spomínaná téma pandémie zásadne ovplyvnila možnosti štandardného chodu participatívnych procesov, ako sme to už na viacerých miestach tejto publikácie uvádzali. S tým súvisí v mimoriadne silnej forme rozmach participatívnych metód v online prostredí. Aj vyššie uvedené praktické príklady konkrétnych projektov ukazujú, že postupne využívame mnohé metódy v online forme.

Uvedomujeme si obmedzenia a limity použitia týchto metód v online priestore. Ako príklad môžu slúžiť dátá, ktoré demonštrujú, že ani nie polovica obyvateľov Slovenska vo veku nad 65 rokov vo svojom živote využila internet a len 32 % z nich internet použila v posledných troch mesiacoch¹⁵². Rolu v týchto obmedzeniach zohráva aj ekonomický faktor, a teda nie každý má dostatočné technické zabezpečenie. Tieto obmedzenia máme na zreteli, a preto dištančnou formou volíme iné stratégie, ako osloviť konkrétné skupiny ľudí.

Čo sa týka samotného presunu participácie do online formy, môžeme konštatovať, že prakticky každá z opisovaných metód si vďaka technologickému pokroku nájde svoje uplatnenie online i napriek tomu, že sme si to možno pred niekoľkými rokmi ešte nevedeli predstaviť. Aj metóda ako vychádzka/cyklovychádzka (C.3.11) sa s použitím technológie dokáže preniesť do online priestoru, ako to napríklad už dlhšie realizujú kultúrne inštitúcie¹⁵³. V prenesenej forme tak technológia presúva zážitok a informácie do prístupnej formy aj v čase, keď nie je možné absolvovanie fyzického zážitku. Uvedieme príklady z posledného obdobia: live video prechádzka priestorom, online susedské stretnutie s obyvateľmi dotknutej štvrti či po prvýkrát v online forme prerokovanie zmien a doplnkov územného plánu. Všetky tieto aktivity ale spája fakt, že ak by to súčasná situácia dovoľovala, uskutočnili by sa (aj) vo fyzickej forme.

152. VLAČUHA, R., HORNÁČEK, M., ŽELONKOVÁ, V. Zisťovanie o využívaní informačných a komunikačných technológií v domácnostiach. 2018.

153. Príklad zo Slovenskej národnej galérie, ktorá v čase pandémie priniesla návštěvníkom/návštěvníkam možnosť virtuálnych prehliadiok: www.sng.sk/sk/o-galerii/blog/2027-nova-virtualna-prehliadka-filla-fulla-s-audio-sprievodom

Na mnohé z týchto možností sme odkazovali prieamo pri konkrétnych metódach v zozname vyššie.

Uvedomujeme si, že nie je možné preniesť zážitky v plnom spektre, takže napríklad fyzické prekonanie bariér v online prostredí nie je možné, zatiaľ čo pri prechádzke verejným priestorom býva táto aktivita mimoriadne účinná na identifikáciu problematických bodov.

Špecificky je nutné poznamenať, čo predstavuje prechod do online prostredia pre participáciu tvárou v tvár. Moderovanie a facilitácia sú v online prostredí náročnejšie vo všetkých aspektoch – od realizácie metód, štruktúrovania stretnutia cez zabezpečenie zrozumiteľnosti komunikácie a udržanie dynamiky skupiny, až po tvorivé mentálne procesy v rámci skupinového rozhodovania (divergencia, konvergencia¹⁵⁴) či sociálneho učenia¹⁵⁵. Rovnako musíme upriamiť pozornosť aj na nadvázovanie neformálnych vzťahov s účastníkmi/účastníčkami aktivít a na vytvorenie atmosféry, ktoré sa na diaľku tvoria omnoho náročnejšie.

Okrem online metód, ktorých častejšie využitie bolo podmienené pandemickou situáciu, existujú online participatívne metódy, navrhnuté a využívané prieamo pre online prostredie¹⁵⁶. Ide napríklad o použitie mapových aplikácií, pocitových máp či iných podobných prvkov, ktoré môžu byť dostupné aj dlhšiu dobu nad rámec konkrétneho projektu. Takéto platformy ponúkajú časovo neobmedzenú možnosť vyjadrenia sa verejnosti. To v praxi znamená, že dátá z týchto mapových aplikácií môžu slúžiť ako prvotný dátový vstup pri riešení zadanií konkrétnych území a štvrtí.

154. V procesoch skupinového rozhodovania rozoznávame viačeré fázy, napr. divergentnú fázu (fáza tvorivého, rozbiehavého myšlenia, tvorby nápadov) a konvergentnú fázu (fáza vyhodnocovania nápadov, postupného zužovania).

155. Pomocou sociálneho učenia si človek osvojuje sociálne hodnoty, postoje i sociálne správanie. Náročnosť takéhoto učenia je ešte vyššia pri online komunikácii.

156. TOKÁROVÁ, N. Nástroje online participácie a ich príklady zo Slovenska. 2018.

Príkladov použitia takého formátu máme mnoho¹⁵⁷, s rozmachom technológií a používania internetu sa objavil aj pojem emotional cartography, voľne preložiteľný ako pocitová kartografia. Dá sa povedať, že ide o vkladanie informácií o pocitoch z konkrétnych miest založených na následnom umiestňovaní týchto vstupov do map¹⁵⁸. V takomto kontexte sa objavuje aj pojem geoparticipácia¹⁵⁹, čo spája pojem zapájania verejnosti do rozhodovania predovšetkým s pojmom geografický informačný systém (GIS). V slovenských reáliach sa s pocitovými mapami a mapami na zber podnetov stretávame už niekoľko rokov, pričom tento prístup bol použitý aj pri príprave Manuálu tvorby verejných priestranstiev mesta Prešov¹⁶⁰. Variáciou takého zberu podnetov je niekoľko úspešných príkladov, keď sa verejnosť zapája prostredníctvom nahlasovania problematických podnetov zo svojho okolia a takto na diaľku komunikuje so samosprávou. Ako príklady môžeme uviesť slovenský portál Odkaz pre starostu¹⁶¹ či britský portál FixMyStreet¹⁶². Dôležité je však rozlišovať zber strategických informácií a dát, ktoré sa premietnu do tvorby koncepcných dokumentov, od operatívnych informácií, ktoré možno využiť pri údržbe a čistení miest.

Existuje veľké množstvo platform pre online participáciu. Avizovaný širší časový rámec a rôznorodosť zbieraných podnetov sú typickým znakom napr. platformy NextHamburg, ktorá funguje v Hamburgu už niekoľko rokov. Každý môže vložiť vlastný nápad na projekt, ktorý následne ostatní užívatelia/užívateľky vidia a môžu hodnotiť, prípadne o ňom diskutovať. Do diskusie prispievajú

aj experti/expertky. Navrhnuté zásahy neostávajú len v rovine ideí, ale dochádza aj k ich neskoršej realizácii¹⁶³. Takáto forma participácie tak umožňuje účastníkom/účastníčkam nielen diskutovať a navrhovať riešenia, ale spoluvytvára aj potenciálny zoznam projektov, ktorými by sa samospráva pri ďalšom rozvoji mala zaoberať.

TIP OD MIBu

Špecifická participatívnych stretnutí vedených online v reálnom čase

- Súčasťou procesného úvodu (jasné otvorenie, zadefinovanie cieľa a programu, pravidlá) by malo byť aj krátke technické zorientovanie a informácia o možnej technickej podpore počas priebehu aktivity. Na začiatku musíme upovedomiť účastníkov o spôsobe zapájania sa do diskusie. Niektoré platformy poskytujú iba možnosť sledovať obsah, iné umožňujú kladenie otázok či diskusiu (otázky a odpovede, chat). Preto si musíme v predstihu rozmyslieť, či pôjde o postupné zapojenie všetkých, alebo o zapojenie hlásiacich sa a ako budeme reađovať na otázky v chate (diskusii v aplikácii).
- Špeciálny dôraz musíme klásiť na sledovanie účastníkov, ktorí sa hlásia do diskusie, na sledovanie otázok a ich výber či na zabezpečenie tiej a nerušenej miestnosti pre facilitátora/facilitátorku.
- Pri väčšom počte účastníkov sa neobavia všetci na obrazovke a pri písomnom kladení otázok musí facilitátor/facilitátorka sústrediť pozornosť na viačeré aspekty. Je vhodné, ak sú prítomní dvaja facilitátori/facilitátorky a každý má na starosti inú úlohu (napr. priama facilitácia a sledovanie podnetov).
- Účastníci by mali mať zapnutú aj kameru, vďaka čomu prebieha komunikácia medzi všetkými zapojenými efektívnejšie a plynulejšie. Dôležité je, rovnako sme aj v online prostredí dodržiavali základné pravidlá slušnosti a etikety. Súčasťou online etikety je aj to, že ked' človek práve nerozpráva, mal by mať vypnutý mikrofón.

157. PÁNEK, J. Mapping citizens' emotions: participatory planning support system in Olomouc, Czech Republic. In Journal of Maps. 2018.

158. NOLD, C. (ed.). Emotional Cartography : Technologies of the Self. 2009.

159. PÁNEK, J. From Mental Maps to GeoParticipation. In The Cartographic Journal. 2016.

160. Príkladom je portál www.pocitovemapy.sk, kde je platforma použiteľná pre viaceru miest na Slovensku.

161. viac na: www.odkazprestarostu.sk

162. viac na: www.fixmystreet.com

163. viac na: www.nexthamburg.de

- Vzhľadom na ochranu súkromia a predovšetkým dát, musíme ľudí vopred informovať, ako budeme s dátami nákladať. Obvykle platí, že samotnou účasťou vyjadruje účastník/účastníčka súhlas so spracovaním osobných údajov a so záznamom informácií. V prípade, že chceme vyhotoviť záznam, musíme o tom upovedomiť všetkých účastníkov/účastníčky.

Ako príklad, kde sme využili viaceré metódy mapovania a zapojenia verejnosti počas pandémie, uvádzame projekt revitalizácie Krížnej ulice, ktorý realizovala Sekcja mestského plánovania a participácie.

Krátky popis:

- Súčasťou revitalizácie ružinovskej električkovej radiály je aj plánovaná obnova Krížnej ulice. Tá ponúkla príležitosť zmeniť uličný profil tak, aby sa z ulice plnej áut stala zelená mestská trieda, ktorá je komfortnejšia aj pre peších a ľudí na bicykloch. Aby mohlo mesto takéto rozhodnutie prijať, potrebovalo poznať tvrdé dátá o využití ulice, ale aj názory verejnosti. Verejný priestor Krížnej, doteraz definovaný len dopravne, Sekcja mestského plánovania a participácie preto skúmala z pohľadu architektonického, ekonomického, environmentálneho, ale aj sociálneho a výstupy sprostredkovala ako východiská spracovateľom projektovej dokumentácie.
- Okrem samotného participatívneho procesu paralelne existovala aj expertná pracovná skupina, riešiaca komplexnú revitalizáciu ružinovskej radiály, ktorej sme boli súčasťou. Túto skupinu sme priebežne informovali o samotnom procese. Rovnako sme priebežne informovali aj miestnych poslancov a spolupracovali sme s miestnymi občianskymi združeniami.

Významnosť projektu:

- celomestský význam

Trvanie participatívneho procesu:

- 02-10/2020 (9 mesiacov)
- interná participácia (2 mesiace)*
- analýza súčasného stavu + príprava návrhu štúdie (6 mesiacov)
- záverečná správa, výstava vo verejnem priestore, online záverečné stretnutie (2 mesiace)*
- *jednotlivé fázy sa môžu aj prekrývať

Fáza zapojenia verejnosti:

- začiatok projektu – participácia čiastočne predchádzala príprave projektovej dokumentácie

Úroveň zapojenia verejnosti:

- V rámci procesu sme prešli viacerými etapami a úrovňami participatívneho plánovania. Zamerali sme sa najmä na tieto:
 - informovanie
 - prostredníctvom webu, sociálnych médií a tlačových správ sme verejnosť informovali, čo je cieľom participácie a ako sa môžu ľudia do procesu zapojiť. Priebežne sme tiež informovali aj o čiastkových výstupoch, ktoré sme získali v rámci jednotlivých aktivít.
 - konzultovanie
 - prebehlo prostredníctvom viacerých metód so zameraním na zmapovanie stavu, ako aj na definovanie vízie a budúcich riešení (tab. 8),
 - pri nastavovaní metód participatívneho procesu sme spolupracovali s miestnymi občianskymi združeniami.

Rozpočet:

- interné personálne kapacity, experti/expertky pre prechádzky, finančie na tlač plagátov a záverečnej správy, náklady na realizáciu susedských stretnutí (ozvučenie, občerstvenie, kancelárske potreby, iné).

Ludské zdroje/kapacity:

- projektová manažérka, facilitátor/facilitátorka, mapovači, spracovatelia/spracovateľky mapových podkladov a získaných údajov do GISu, sociológ, analytici, grafička, jazykový korektor, produkčná

Metódy a analýzy:

- **Tab. 7:** Metódy použité v rámci participatívneho procesu na Krížnej ulici

Pridaná hodnota a inovácie participatívneho procesu

- úpravou metodiky sme reagovali na pandemickú situáciu (zmena formátu stretnutí na menšie, realizovanie online aktivít),
- po spracovaní dotazníka sa zároveň ukázalo, že nám chýba výraznejšie zapojenie starších vekových skupín, preto sme seniorov/seniorky oslovili telefonicky,
- vytvorili sme problémovú mapu lokality (na základe telefonickej rozhovorov, susedského stretnutia a prechádzok),
- pripravili sme susedské stretnutie a sériu troch tematických prechádzok (historická, bezbariérová, nočná); išlo o mimoriadne prínosný formát interakcie s ľuďmi, pričom sme o ulici a jej okolí získavali skutočne detailné informácie,
- v rámci participatívneho procesu sme využili rôzne typy participatívnych metód a na základe výstupov z nich sme pripravili množstvo analytických podkladov (tab. 8),
- kedže išlo o zapojenie širokej verejnosti do participatívneho procesu v projekte celomestského významu, zamerali sme sa nielen na obyvateľov/obyvateľky lokality, ale aj na návštěvníkov/návštěvníčky,
- zber, spracovanie a vizualizovanie dát sme konzultovali s Odborom dátovej politiky a analýz a s odborníkmi zo štúdia MediaLab Katowice.

Limity:

Medzi faktory ovplyvňujúce výstupy patrili:

- epidemiologická situácia (situácia ovplyvňujúca výstupy, napríklad celkovú mobilitu),
- sťažená možnosť komunikácie s verejnosťou
- (zmena metodiky participácie – osobné rozhovory → telefonické rozhovory, susedské stretnutie → online prezentácia záverečnej správy).

Odkaz a QR kód na záverečnú správu:

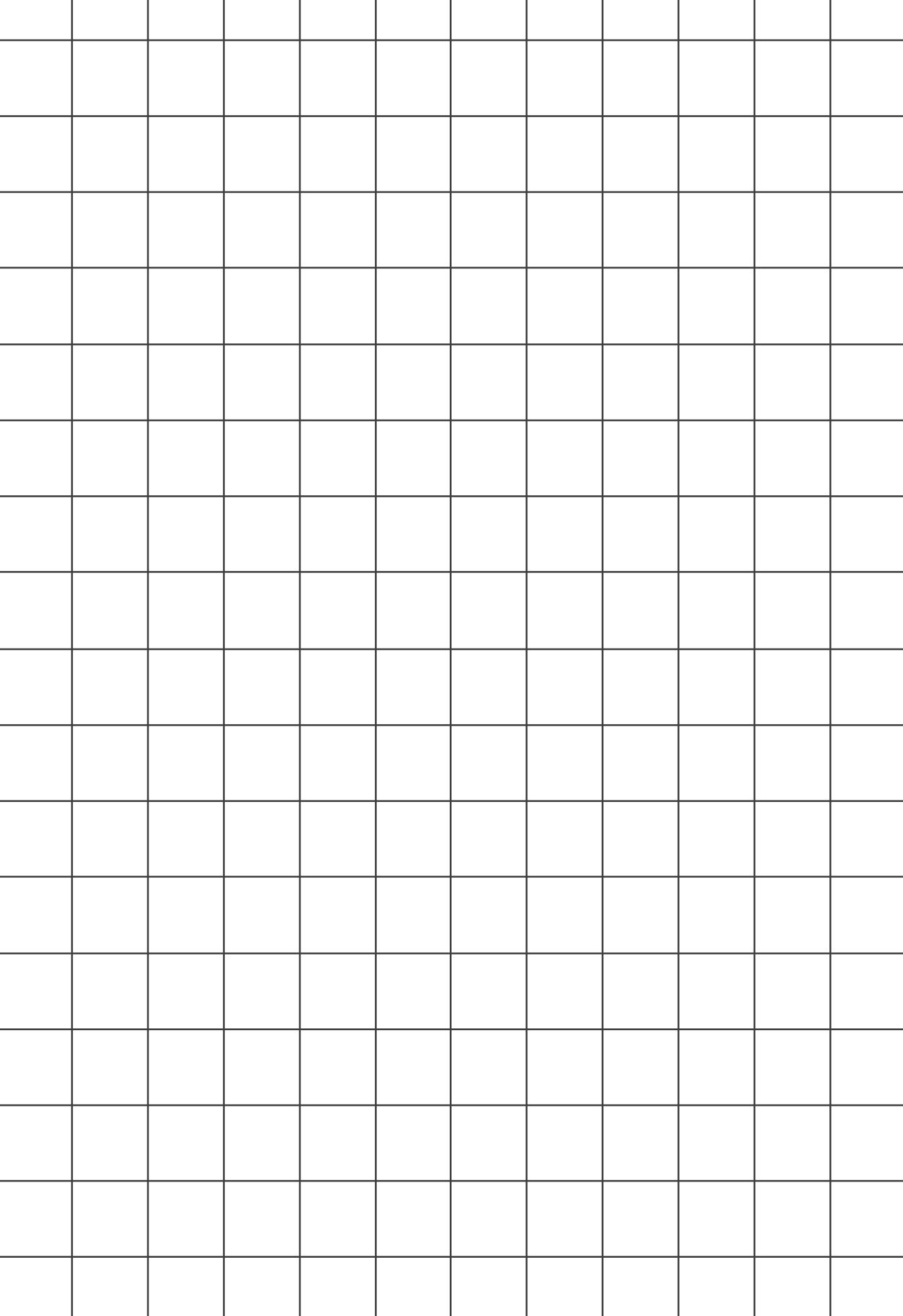
<https://bit.ly/revitalizacia-krizna>

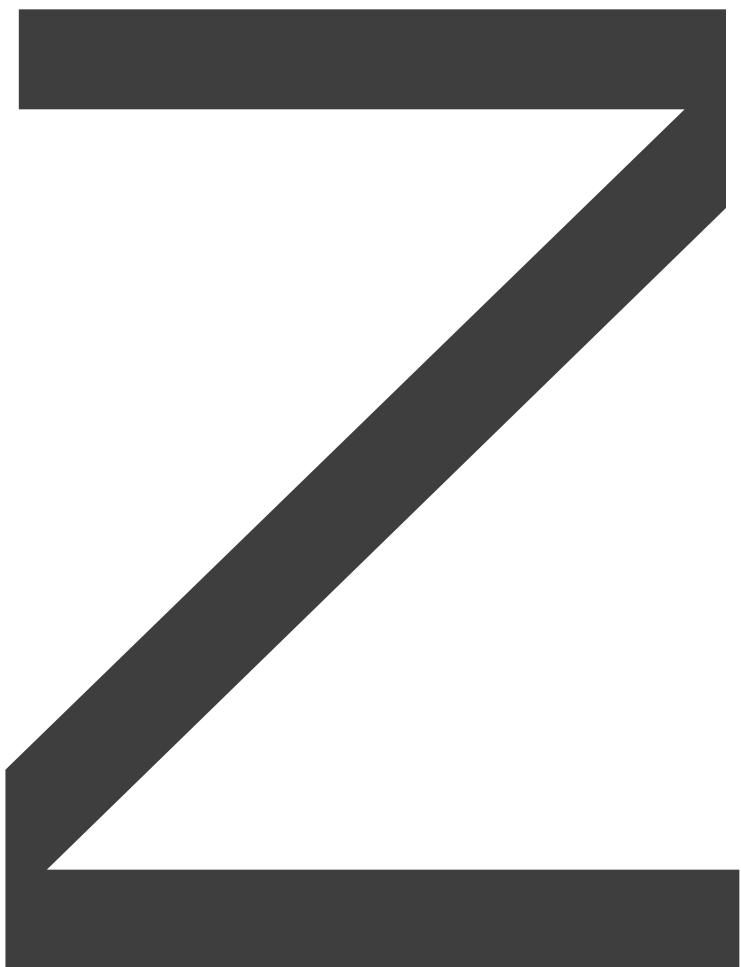
Metóda	Účel	Cieľová skupina verejnosti	Popis použitej metódy
Mapovanie stavu a typu prevádzok a obchodov	Mapovanie a prieskum	Majitelia obchodov a prevádzok na Krížnej (zmapovaných 106 prevádzok a inštitúcií)	→ Zmapovanie a analýza prevádzok a inštitúcií na Krížnej a okolí, realizovaný formou rešerše a následne priamo v teréne. 02/2020
Sčítanie parkujúcich áut	Mapovanie a prieskum	Parkujúci v území (3474 záznamov)	→ Sčítanie parkujúcich áut v teréne na základe metodiky Oddelenia dátovej politiky a analýz. 03/2020
Dotazník pre verejnosť	Mapovanie a prieskum	Širšia verejnosť – obyvatelia i návštěvníci ulice (cca 3000 respondentov)	→ Online dotazník pre širšiu verejnosť (obyvateľov i návštěvníkov ulice a lokality), zameraný na zmapovanie vnímania súčasného a budúceho stavu. 02/2020
Individuálne, hĺbkové rozhovory	Mapovanie a prieskum	Predstaviteľia lokality (5) Seniori a seniorky (20)	→ Osobné stretnutia s kľúčovými aktérmi a v čase pandémie telefonické rozhovory so seniormi a seniorkami z lokality, zamerané na overenie zistení z dotazníka a na doplnenie ďalších podnetov. 03-06/2020
Dotazník pre prevádzky	Mapovanie a prieskum	Majitelia obchodov a prevádzok na Krížnej (oslovených 74, zapojených 30 %)	→ Online dotazník pre prevádzky, vychádzajúci z mapovania v teréne a zameraný na zistenie súčasného stavu (najmä zo socioekonomickejho pohľadu) a potrieb skúmaných prevádzok a inštitúcií. 04-05/2020
Susedské stretnutie	Informovanie, mapovanie a prieskum, vedenie dialógu	Ľudia z okolia, obyvatelia/ obyvateľky (cca 150)	→ Susedské stretnutie s cieľom predstaviť prvé výstupy z dotazníka a z rozhovorov a viesť s prítomnými diskusiu o tom, ako vnímajú Krížnu a aké zmeny by na nej privítali. Výstupom bola aj mapa problémov lokality. 06/2020
3 tematické prechádzky ulicou	Mapovanie a prieskum, vedenie dialógu	Ľudia z okolia / Krížna historická (25) Ľudia so záujmom o urbánnu bezpečnosť / Krížna nočná (50) Ľudia so špeciálnymi potrebami, dopravní plánovači, verejnosť (Krížna bezbariérová) (20)	→ Tematické prechádzky priamo v lokalite, zamerané na jej bližšie spoznanie a na zozbieranie konkrétnych podnetov najmä v témach, ktoré sa týkajú zraniteľných skupín. → Išlo o inovatívne metódy, kde sme priamo v teréne a priamo s ľuďmi, ktorých sa to týka, mapovali bariéry pochu a orientácie a podnety, týkajúce sa nočnej urbáennej bezpečnosti. 07-08/2020

Tab. 7:
Metódy použité v rámci participatívneho procesu na Krížnej ulici

Zdroj: Záverečná správa z participatívneho procesu na Krížnej a okolí, Metropolitný inštitút Bratislavu, 2020

Fotoprieskum	Mapovanie a prieskum	Širšia verejnosť vrátane špecifických cieľových skupín	→ Strednodobý fotografický prieskum, zameraný na zdokumentovanie lokality, vrátane jej návštevníkov a užívateľov a ich špecifického správania, ponúkol dôležité informácie o priestore, ľudoch a ich správaní. 02-09/2020
---------------------	-------------------------	--	--

Záver

Z.

Z.	Záver	293
	Prílohy	294
	Zoznam skratiek	294
	Zoznam obrázkov	294
	Zoznam tabuliek	294
	Použité zdroje	296
	Autorský kolektív	300
	O zadávateľoch	301

Kým sme dopísalí túto knihu, vypukla a postupne i doznieva pandémia, ktorá významne ovplyvnila našu prácu a prax. Náš záver bude preto neukončenou reflexiou predošlého obdobia, ktorú vnímame ako odrazový mostík do budúcnia. Počas pandémie všetko zásadne zmenilo svoju formu a takisto aj participatívne plánovanie. V časoch, keď ľudia pracovali z domu a nemali možnosť sa fyzicky stretávať, hľadali sme spôsoby, ako sa k nim dostať. Prvou odpovedou bol internet. Online stretnutia, ktoré sa automaticky nahrávali, priniesli väčšiu transparentnosť a možnosť zachytiť viac ľudí. Tieto podmienky podnietili aj tvorbu kvalitnejších mediálnych obsahov či nutnosť hovoriť jednoduchším jazykom, doplneným atraktívnymi vizuálnymi prvками. Tento spôsob práce bol pozitívnu výzvou i pre kolegov a kolegyne zo samosprávy zachytiť ducha doby a pracovať viac s online prostredím. Tieto obsahy budú teraz natrvalo dostupné a istotne posúvajú informovanosť samosprávy dopredu.

Zatiaľ čo sme sa posúvali smerom k zaujímavejším obsahom, stretávali sme sa s otázkou, na ktorú sme si nevedeli vždy dať uspokojivé odpovede. Kto boli účastníci nášho online stretnutia? Ich prezývky (nicknames) nám veľa nepovedali a nevedeli sme, či sú zainteresovaní obyvatelia, či sú fanúšikovia alebo odporcovia konkrétneho projektu, alebo dokonca tzv. internetoví trollovia. Participáciu v online priestore sme preto dopĺňali a kombinovali spôsoby, ako sa dostať k ľuďom (hlavne k tým, ktorí nemali internet, ani finančné,, zdravotné, mentálne podmienky na to, aby sa zapájali do vecí verejných). Viac ako predtým sme hovorili o marginalizovaných skupinách verejnosti, takých, o ktorých sa málo prejavoval záujem i počas bežného fungovania. Či to boli izolovaní seniori, samoživitelia/samoživiteľky, ľudia bez domova alebo cudzinci - tí všetci predstavovali pre nás výzvu, na ktorú online stretnutie nedávalo odpoved.

Interdisciplinárny výskum dát z rôznych databáz či zo sociálnych, poznatky z vlastných výskumných mapovaní ľudí a miest, doplnené interakciami priamo s ľuďmi sú najvýznam-

nejším posunom, ktorý pandémia v našej práci spôsobila. Konkrétnym príkladom bolo spracovanie prvej socio-priestorovej štúdie správania ľudí v zóne Pribinova. Socio-priestorové mapovanie je výborným podkladom pre pochopenie kontextu a premyslenejší dizajn participatívneho procesu. Myslíme, že tieto elementy plánovania ostanú v našej praxi natrvalo prítomné. Nakoľko v rámci participácie pracujeme s ľuďmi, výrazne vnímame zmenu spoločenskej atmosféry. Počas takmer roka, keď sa spoločenský život razantne obmedzil na vychádzky do blízkeho okolia, zvýšil sa i záujem ľudí o verejný priestor. Vnímali sme to nielen na základe zvýšenej návštevnosti verejných priestranstiev, ale i komunikácie či petícií, ktoré bojovali za záchrannu zeline (stromov, ktoré boli oprávnene určené na výrub či revitalizáciu). Okrem pozitívnych podnetov sme zaznamenali i veľa negatívnych, emotívnych, a možno i tieto súviseli so stresom, ktorý obmedzenie životného štýlu prinášalo. Myslíme si, že aj tento tlak vzbudil záujem o participatívne plánovanie najmä verejných priestorov v meste - ich kvalita bude už stálu tému debát - a to vnímaeme ako pozitívny posun.

Je kľúčové, aby bola participácia systematicky podporovaná a správne realizovaná, preto sme vyvinuli deväť prípadových scenárov. Čím dlhšie a dobre budeme verejnosť zapájať, tým budú mať ľudia väčšiu dôveru a budú mať väčšiu motiváciu participovať. Takisto sa bude prirodzene rozširovať spektrum ľudí, ktorí sa budú zapájať. Držíme vám palce s trpežlivým budovaním dôvery u vašich občanov.

ZOZNAM SKRATIEK**EÚ** – Európska únia**HMBA** – Hlavné mesto SR Bratislava**IAD** – Individuálna automobilová doprava**IPR Praha** – Institut plánovania a rozvoja, Praha**MF** – Metropolitné fórum**MIB** – Metropolitný inštitút Bratislavы**MVO** – mimovládne organizácie**OECD** – Organisation for Economic Co-operation and Development**OSN** – Organizácia spojených národov**PHSR** – Program hospodárskeho a sociálneho rozvoja**ÚPN** – Územný plán**ZaD ÚP** – Zmeny a doplnky územného plánu**ZOZNAM OBRÁZKOV****Obr. 1:** Okresy (Bratislava I-V) a mestské časti Bratislavы**Obr. 2:** Celkový prírastok obyvateľstva. Zdroj dát: Štatistický úrad SR**Obr. 3:** Populačná prognóza (v %) pre bratislavský metropolitný región a Slovenskú republiku. Zdroj dát: Eurostat**Obr. 4:** Populačná prognóza pre vybrané metropolitné regióny v krajinách strednej Európy. Zdroj dát: Eurostat**Obr. 5:** Populácia Bratislavы 1996 – 2019. Zdroj dát: Štatistický úrad SR, Ministerstvo vnútra SR, Inštitút finančnej politiky, Dostupné na: www.mfsr.sk/sk/financie/institut-financnej-politiky/publikacie-ifp/komentare/komentare-z-roku-2019/nova-web-stranka.html**Obr. 6:** Odhad podielu trvalo bývajúceho obyvateľstva nad 65 rokov podľa štvorcov. Zdroj dát: MV SR, Spracoval: Magistrát hlavného mesta SR Bratislavы**Obr. 7:** Populačná prognóza vybraných vekových skupín pre rok 2050 v porovnaní s rokom 2019, Zdroj dát: Štatistický úrad SR, Infostat: Štúdia demografického potenciálu hlavného mesta Slovenskej republiky Bratislavы do roku 2050, dostupné na: www.bratislava.blob.core.windows.net/media/Default/Dokumenty/Str%C3%A1nky/Chcem%20vedie%C5%A0t%C3%BAadia%20demografick%C3%A9ho%20potenci%C3%A1lu%20Bratislavы.PDF**Obr. 8:** Pomer ekonomickej závislosti pre metropolitné regióny – počet ľudí v produkčnom veku (15-64 rokov) na jedného človeka v dôchodkovom veku. Zdroj dát: Eurostat**Obr. 9:** Zastúpenie žien vo veku 65+. Zdroj dát: Štatistický úrad SR**Obr. 10:** Zastúpenie žien vo veku 85+. Zdroj dát: Štatistický úrad SR**Obr. 11:** Mobilita SIM kariet. Zdroj dát: Slovak Telekom, Orange Slovensko (Market Locator), dostupné na: www.marketlocator.sk/wp-content/uploads/2020/04/Analiza-lokalizacnych-dat_BID.pdf**Obr. 12:** Odkiaľ prichádzajú denní migranti do Bratislavы? Na mape je označených top 14 miest nad 2300 denných migrantov. Zdroj dát: Slovak Telekom, Orange Slovensko (Market Locator), dostupné na: www.marketlocator.sk/wp-content/uploads/2020/04/Analiza-lokalizacnych-dat_BID.pdf**Obr. 13:** Počet „denných“ SIM podľa štvorcov. Zdroj dát: Slovak Telekom, Orange Slovensko (Market Locator)**Obr. 14:** Najčastejšie krajinys pôvodu cudzincov. Zdroj dát: Úrad hraničnej a cudzineckej polície, január 2020**Obr. 15:** Počet cudzincov v jednotlivých okresoch Bratislavы. Zdroj dát: CVEK, vlastné prepočty z dát UHCP – k 22.1.2020**Obr. 16:** Počty detí cudzincov v jednotlivých častiach Bratislavы vo veku 0-5 rokov a vo veku povinnej školskej dochádzky. Zdroj dát: CVEK, vlastné prepočty na základe dát UHCP ku dňu 22. 1. 2020**Obr. 17:** Počet cudzincov vo veku 60+ v bratislavských mestských okresoch. Zdroj dát: CVEK, vlastné prepočty na základe dát UHCP ku dňu 22.1.2020**Obr. 18:** Štvorročný priemer mediánov pracovných príjmov v mestských častiach Bratislavы (2014 – 2017). Zdroj dát: Sociálna poisťovňa**Obr. 19:** Distribúcia mzdy v Bratislavе (2004 vs. 2017). Zdroj dát: Sociálna poisťovňa, vlastné spracovanie**Obr. 20:** Rozdiel medzi minimálnym a maximálnym mediánom mesačného príjmu v mestských častiach (v eurách). Zdroj: Sociálna poisťovňa**Obr. 21:** Zmena mediánu príjmu mestských časťí (ako percentuálneho podielu priemerného mediánu vo všetkých mestských častiach) v percentuálnych bodech (pb). Zdroj dát: Sociálna poisťovňa**Obr. 22:** Miera ohrozenia chudoby v Bratislavе. Zdroj dát: Sociálna poisťovňa, vlastné spracovanie**Obr. 23:** Ohrozenie príjmovou chudobou v mestských častiach Bratislavы (2014–2017). Zdroj dát: Sociálna poisťovňa**Obr. 24:** Predpokladaný ročný priemer teply vzduchu v oblasti južného Slovenska v rokoch 2025–2100 (porovnaní s obdobím 1961–1990). Zdroj dát: Atlas hodnotenia zraniteľnosti a rizík nepriaznivých dôsledkov zmeny klímy na území hlavného mesta SR Bratislavы, dostupné na: www.bratislava.blob.core.windows.net/media/Default/Dokumenty/Atlas%20hodnotenia%20zranite%C4%BEnosti.pdf**Obr. 25:** Ohrozenie horúčavami. Zdroj dát: USGS/NASA Landsat 8 Program, 2018. Spracoval: Útvar hlavnej architektky, Hlavné mesto SR Bratislavа 2020.**Obr. 26:** Ohrozenie zrážkami. Zdroj dát: Hlavné mesto SR Bratislavа 2016. Spracoval: Útvar hlavnej architektky hlavného mesta SR Bratislavа, 2020.**Obr. 27:** Ohrozenie budov zrážkami podľa štvorcov v spojení s výskytom nemocničných a sociálnych zariadení. Zdroj dát: Atlas hodnotenia zraniteľnosti a rizík nepriaznivých dôsledkov zmeny klímy na území hlavného mesta SR Bratislavы, dostupné na: www.

bratislava.blob.core.windows.net/media/Default/Dokumenty/Atlas%20hodnotenia%20zraniate%C4%BEnosti.pdf

Obr. 28: Reťazce mobility zohľadňujúce rodové hľadisko a starostlivosť. Zdroj: Mind the Gap, Mobility and Gender, Civitas report

Obr. 29: Prijateľná vzdialenosť zastávok MHD. Zdroj: Morphocode, dostupné na: www.explorer.morphocode.com/static/data-on-a-human-scale-morphocode.pdf, vlastné spracovanie

Obr. 30: Organické vymedzenie mapovaného územia bariérami (diaľnica D1 a cesta I. triedy) pre projekt Šustekova, MČ Petržalka. Zdroj: Metropolitný inštitút Bratislavu, Podkladová mapa: Map tiles by CartoDB, under CC BY 3.0. Data by OpenStreetMap, under ODbL

Obr. 31: Vymedzenie mapovaného územia na na základe izochrómy pešej dostupnosti 5 min pre projekt Šustekova, MČ Petržalka. Zdroj: Metropolitný inštitút Bratislavu, Podkladová mapa: Map tiles by CartoDB, under CC BY 3.0. Data by OpenStreetMap, under ODbL

Obr. 32: Vymedzenie mapovaného územia pre projekt Zóny Pribinova. Zdroj: Záverečná správa mapovania Zóny Pribinova, Metropolitný inštitút Bratislavu, 2020

Obr. 33: Vymedzenie stanovišť mapovania a hlavných a čiastkových pohybov ľudí v rámci Zóny Pribinova. Zdroj: Záverečná správa mapovania Zóny Pribinova, Dostupné na: www.bit.ly/zona_pribinova, Podkladová mapa: Map tiles by CartoDB, under CC BY 3.0. Data by OpenStreetMap, under ODbL

Obr. 34: Stanovišťa mapovania pohybu ľudí a ich správania v rámci Zóny Pribinova. Zdroj: Záverečná správa mapovania Zóny Pribinova, dostupné na: www.bit.ly/zona_pribinova

Obr. 35: Vlastnícke vzťahy v rámci Zóny Pribinova. Zdroj: Záverečná správa mapovania Zóny Pribinova, dostupné na: www.bit.ly/zona_pribinova. Zdroj dát: Úrad geodézie, kartografie a katastra SR, 2020, Podkladová mapa: Map tiles by CartoDB, under CC BY 3.0. Data by OpenStreetMap, under ODbL

Obr. 36: Sumárny výkres analýzy dopravnej infraštruktúry v rámci Zóny Pribinova. Zdroj: Záverečná správa mapovania Zóny Pribinova, dostupné na: www.bit.ly/zona_pribinova. Zdroj dát: Geofabrik GmbH and OpenStreetMap Contributors 2020, vlastné mapovanie 2020, Podkladová mapa: Map tiles by CartoDB, under CC BY 3.0. Data by OpenStreetMap, under ODbL

Obr. 37: Ilustrácia priradovania mapovacích kódov podľa mapovacieho hárku. Zdroj: Metropolitný inštitút Bratislavu, 2020

Obr. 38: Mapa jedného zo stanovišť v rámci Zóny Pribinova, vyplnená za pomocí kódov z mapovacieho hárku. Zdroj: Metropolitný inštitút Bratislavu, 2020

Obr. 39: Výsek zóny – zobrazenie jednotlivých aktivít v území pred SND v rámci Zóny Pribinova, 1 bod = 1 človek zaznamenaný počas 15-minútového časového úseku. Zdroj: Záverečná správa mapovania Zóny Pribinova, dostupné na: www.bit.ly/zona_pribinova. Zdroj dát: vlastné mapovanie, 2020, Podkladová mapa: Map tiles by CartoDB, under CC BY 3.0. Data by OpenStreetMap, under ODbL

Obr. 40: Referencia možného spracovanie výsledkov mapovania pohybu ľudí – heatmapa (mapa koncentrácie) zobrazujúca pohybové aktivity v rámci Zóny Pribinova. Zdroj: Záverečná správa mapovania Zóny Pribinova, dostupné na: www.bit.ly/zona_pribinova. Zdroj dát: vlastné mapovanie, 2020, Podkladová mapa: Map tiles by CartoDB, under CC BY 3.0. Data by OpenStreetMap, under ODbL

Obr. 41: Mapovací hárok ako pomôcka do terénu pri mapovaní pohybu ľudí. Zdroj: Metropolitný inštitút Bratislavu, 2020

Obr. 42: Ilustrácia užívateľov/užívateľiek Krížnej ulice a okolia. Zdroj: Záverečná správa z participatívneho procesu na Krížnej ulici, dostupné na: www.mib.sk/wp-content/uploads/2020/11/MIB_zaverecna_sprava_Krizna.pdf

Obr. 43: Anketa použitá pri mapovaní Podmostia SNP. Zdroj: Metropolitný inštitút Bratislavu, 2020

Obr. 44: Referencia spracovania výsledkov otázkov v ankete pre projekt Podmostia SNP – Za akým účelom navštěvujete okolie Sadu J. Kráľa?. Zdroj: Metropolitný inštitút Bratislavu, 2020. Zdroj dát: vlastné anketovanie, 2020

Obr. 45: Prevádzky na ulici Krížna a okolie k 02/2020. Zdroj: Záverečná správa z participatívneho procesu na Krížnej a okolí, dostupné na: www.mib.sk/wp-content/uploads/2020/11/MIB_zaverecna_sprava_Krizna.pdf Zdroj dát: vlastné mapovanie, 2020

Obr. 46: Využitie platformy CARTO na zobrazenie pôvodu sčítaných áut, parkujúcich na Krížnej ulici a okolí. Zdroj: Záverečná správa z participatívneho procesu na Krížnej a okolí, dostupné na: www.mib.sk/wp-content/uploads/2020/11/MIB_zaverecna_sprava_Krizna.pdf. Zdroj dát: vlastné mapovanie, 2020

Obr. 47: Harmonogram participatívneho procesu ku Krížnej ulici a okoliu

Obr. 48: Harmonogram participatívneho procesu k ReUse centru

ZOZNAM TABULIEK

Tab. 1: Vybrané charakteristiky sčítaných ľudí bez domova v Bratislavе v roku 2016, Zdroj: Sčítanie ľudí bez domova v Bratislavе, 2016, Dostupné na: www.employment.gov.sk/sk/informacie-media/aktuality/historicky-prve-scitanie-ludi-bez-domova.html

Tab. 2: Rýchlosť chôdze rôznych skupín, Zdroj: Meschnik, 1995

Tab. 3: Typológia organizovanosti verejnosti, Zdroj: Manuál participacie, IPR Praha, 2016, Dostupné na: www.iprpraha.cz/uploads/assets/dokumenty/participace/manual_participace_tisk_2017.pdf

Tab. 4: Koho zapojiť do participatívneho procesu?, Zdroj: Manuál participacie, IPR Praha, 2016, Dostupné na: www.iprpraha.cz/uploads/assets/dokumenty/participace/manual_participace_tisk_2017.pdf

Tab. 5: Rola a zodpovednosť v participatívnom procese, Zdroj: Manuál participacie, IPR Praha, 2016, Dostupné na: www.iprpraha.cz/uploads/assets/dokumenty/participace/manual_participace_tisk_2017.pdf

Tab. 6: Metropolitné fóra uskutočnené v r. 2020

Tab. 7: Metódy použité v rámci participatívneho procesu na Krížnej ulici, Zdroj: Záverečná správa z participatívneho procesu na Krížnej a okolí, Dostupné na: www.mib.sk/wp-content/uploads/2020/11/MIB_zaverecna_sprava_Krizna.pdf Zdroj dát: vlastné mapovanie, 2020

POUŽITÉ ZDROJE

Aarhus Convention (Convention on Access to Information, Public Participation in Decision-making and Access to Justice in Environmental Matters) [PDF]. Aarhus, 1998-06-25 [cit. 2021-01-15]. Dostupné na: www.unece.org/fileadmin/DAM/env/pp/documents/cep43e.pdf

ABELSON, J. et al. Deliberations about Deliberation : Issues in the Design and Evaluation of Public Consultation Processes [PDF]. McMaster University Centre for Health Economics and Policy Analysis, 2001 [cit. 2021-02-03]. Dostupné na: <https://www.citizenshandbook.org/compareparticipation.pdf>

AGER, A., STRANG, A. Understanding Integration : A Conceptual Framework. In *Journal of Refugee Studies* [PDF]. Oxford University Press, 2008, vol. 21, no. 2, p. 166-191 [cit. 2021-01-19]. Dostupné na: www.pdfs.semanticscholar.org/ba6e/26a-93a948fa9e896205bb3095899b99e4beb.pdf&ga=2.66653034.536626557.1611068155-474034086.1605370975. ISSN 0951-6328.

Analýza a akčný plán na rok 2016 Stratégie riešenia problematiky ľudu bez domova v Bratislave. Podla: Notabene. Odhadu ľudu bez domova a scítanie [online]. n.d. [cit. 2021-02-05]. Dostupné na: www.notabene.sk/?odhad-scitanie

ANTALOVÁ-PLAVÚCHOVÁ, L. Podla: PAULINOVÁ, Z. Profil absolventa/absolventky vzdelávacieho programu. Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, 2018. Dostupné na: www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obicanskej_spolocnosti/participacia/vystupy_np_parti/Profil%20absolventa%20vzdelavacieho%20programu.pdf

BABIAKOVÁ, K., FIGULI, I., VOZÁR, I. Analýza existujúcich účinných a inovatívnych participatívnych nástrojov v zahraničí, ktoré je možné zakotviť do slovenského právneho rámca [PDF]. 2018 [cit. 2021-01-14]. Dostupné na: www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obicanskej_spolocnosti/participacia/vystupy_np_parti/Analiza%20parti%20mechanizmov%20vo%20vybranych%20europskych%20krajinach_VIA%20TURIS.pdf

BÍROVÁ, B., KANIOKOVÁ, M., ŠARÍKOVÁ, D. (ed.) Lidé v centru : Analýza potrieb a návrhy riešení pro lidi dlouhodobě se zdržující v exponovaných lokalitách statutárного města Brna [PDF]. Brno : Společnost Podané ruce, 2018 [cit. 2021-01-17]. Dostupné na: www.aktualne.podaneruce.cz/wp-content/uploads/2019/05/SPR_Analyza_Lide_v_centru.pdf

BISCOP, S. et al. The European Union and the United Nations : Partners in effective multilateralism [PDF]. Paris : Institute for

Security Studies, EU, 2005 [cit. 2021-02-08]. Dostupné na: www.peacepalacelibrary.nl/ebooks/files/ISS_EU_chai78e.pdf. ISSN: 1017-7566.

BLEHA, B., MAJO, J., ŠPROCHA, B. Demografický obraz Bratislavы. 2013. In **BUČEK, J., KOREC, P. (ed.)**. Moderná humánna geografia mesta Bratislava : priestorové štruktúry, siete a procesy [PDF]. Bratislava : Univerzita Komenského, 2013, p. 55-88 [cit. 2021-01-14]. Dostupné na: www.humanageografia.sk/stiahnutie/03_bleha_kol.pdf. ISBN: 978-80-223-3516-4.

BLEHA, B., ŠPROCHA, B., VAŇO, B. Štúdia demografického potenciálu hlavného mesta SR Bratislavы do roku 2050 [PDF]. Bratislava : Infostat – Výskumné demografické centrum [2018] [cit. 2021-01-15]. Dostupné na: www.bratislava.blob.core.windows.net/media/Default/Dokumenty/Str%C3%A1nky/Chcem%20vediet/%C5%A0t%C3%AD%C3%9Aadia%20demografick%C3%A9%C9o%20potenci%C3%A1lu%20Bratislavы.PDF

BRIDGEMAN, P.A. Round table discussion : An effective public engagement strategy [PDF]. 2010 [cit. 2021-02-03]. Dostupné na: www.nacsow.org/Publications_Proceedings2010/BridgemanPRoundTable.pdf

BRLÍK, M. Institut plánování a rozvoje hlavního města Prahy, Vyšehradská 57, 128 00 Praha 2. 2020. E-mailová komunikácia.

CODE, L. Manufactured Uncertainty : Epistemologies of Mastery and the Ecological Imaginary. In **RAWES, P. (ed.)** Relational Architectural Ecologies : Architecture, Nature and Subjectivity. United Kingdom : Routledge, 2013, p. 73-91. ISBN 9780-415-50857-5

DESAI, K. Isochrones: Analysis of Local Geographic Markets [PDF]. n.d. [cit. 2021-01-25]. Dostupné na: www.mayerbrown.com/files/Publication_7633e871-05b8-428f-bbcd-cf6d9163bab8/Presentation/PublicationAttachment/c7b45b1f-d4f4-413cb5aa-b0579c87049f/Isochrones-Desai_Iss2_1108.pdf

DOBRUCKÁ, L. et al. Strategický rozvojový plán obce [PDF]. Bratislava : PEEM, 2007 [cit. 2021-01-11]. Dostupné na: www.researchgate.net/publication/321224734_Strategicky_rozvojovy_plan_obce.ISBN_978-80-89197-77-4.

EDWARDS, C.P., KNOCHE, L., KUMRU, A. Play Patterns and Gender. In **WORELL, J.** Encyclopedia of Women and Gender. San Diego : Academic Press, 2001, vol. 2, p. 809-815 [cit. 2021-02-03]. Dostupné na: www.digitalcommons.unl.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=161&context=psychfacpub

European Commission. Directorate-General for Education, Youth, Sport and Culture. European Capitals of Culture 2020 to 2033 : A guide for cities preparing to bid

[PDF]. n.d. [cit. 2021-01-25]. Dostupné na: www.culture.gov.sk/wp-content/uploads/2020/02/EN_Guide_to_ECOC_Update.pdf

European Commission. Directorate-General for Research and Innovation. A global actor in search of a strategy : European Union foreign policy between multilateralism and bilateralism [PDF]. 2014 [cit. 2021-02-08]. Dostupné na: www.ec.europa.eu/research/social-sciences/pdf/policy_reviews/kina26572enc.pdf. ISBN 978-92-79-36550-8.

Eurostat. Data Explorer [online]. 2020 [cit. 2021-02-04]. Dostupné na: www.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=earn_nt_net&

FEANTSÀ, GRUNDtvig. Participation Toolkit [PDF]. 2013 [cit. 2021-01-17]. Dostupné na: www.feantsa.org/download/participation_toolkit_english_final_2013-2-17759063145615739680.pdf

FRANZ, N.K. The Unfocused Focus Group : Benefit or Bane? [PDF]. School of Education, Iowa State University, 2011 [cit. 2021-02-03]. Dostupné na: www.lib.dr.iastate.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1007&context=edu_pubs

FRÍŠAUFOVÁ, M., KOLÁŘOVÁ, J. Strategie řešení násilných situací. In **KOLÁŘOVÁ, J., LINDOVSKÁ, E. (ed.)** Stojíme na jejich straně! ...Protože dvě jsou více než jedna : Záverečná zpráva o ženském bezdomovectví a násilí [PDF]. Jako doma - Homelike, o.p.s., 2016, kap. 5, p. 33-37 [cit. 2021-01-17]. Dostupné na: www.jakodoma.org/wp-content/uploads/2015/10/ZZV_web.pdf. ISBN 978-80-905743-3-5.

GALLOVÁ KRIGLEROVÁ, E., KADEČÍKOVÁ, J., CHUDŽÍKOVÁ, A.H. Metodika zapájania zraniteľných skupín na lokálnej úrovni [PDF]. Bratislava : Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky/Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, 2020 [cit. 2021-02-03]. Dostupné na: www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obicanskej_spolocnosti/participacia/2020/publikacie/metodika_zapajania.pdf. ISBN 978-80-89051-59-5.

Gehl Architects. Downtown Seattle : Public Spaces & Public Life [PDF]. 2009 [cit. 2021-01-25]. Dostupné na: www.seattle.gov/dpd/cs/groups/pan/@pan/documents/web_informational/s048430.pdf

Gehl Institute. Tools: Participant Survey [online]. n.d. [cit. 2021-01-25]. Dostupné na: www.gehlpeople.com/tools/participant-survey/

GINI, C. Variabilità e mutabilità. 1912. Reprinted in: PIZETTI, E., SALVEMINI, T. (ed.) Memorie di metodologica statistica. Rome : Libreria Eredi Virgilio Veschi, 1955.

GLAESER, E., KAHN, M. E., RAPPAPORT, J. Why do the poor live in cities? The role of public transportation. In *Journal of Urban Economics* [online]. Elsevier, January 2008, vol. 63, issue 1, p. 1–24 [cit. 2021-01-15]. Dostupné na: www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0094119007000046?via%3Dihub. ISSN 0094-1190.

Glosár rodovej terminológie. Uplatňovanie rodového hľadiska [online]. c2004 [cit. 2021-04-12]. Dostupné na: www.glosar.aspekt.sk/default.aspx?smi=1&am=1&vid=74

HANUS, M., MAJCHRÁK, J. Pád Andreja Ď. In Týždeň [online]. Január, 2011, vol. 5 [cit. 2021-02-09]. Dostupné na: www.tyzden.sk/casopis/8078/pad-andreja-d/. ISSN 1336-653

HAVELSKÁ, P., MARKO, I., SIDOROVÁ, M. Obchodná ulica, Bratislava: Socio-ekonomický výskum [PDF]. Londýn : Marko&Placemakers, 2015 [cit. 2021-01-25]. Dostupné na: www.obchodnaulicaaokolie.sk/studia2015/#form

Hlavné mesto SR Bratislava. Útvary hlavnej architektky. Atlas hodnotenia zranitelnosti a rizík nepríaznivých dôsledkov zmeny klímy na území hlavného mesta SR Bratislavu [PDF]. Bratislava, 2020. [cit. 2021-01-15]. Dostupné na: www.bratislava.blob.core.windows.net/media/Default/Dokumenty/Atlas%20hodnotenia%20zranite%C4%BEnosti.pdf. ISBN 978-80-570-2203-9.

Hlavné mesto SR Bratislava. Útvary hlavnej architektky. Stratégia adaptácie na nepríaznivé dôsledky zmeny klímy na území hlavného mesta SR Bratislavu [PDF]. Bratislava, 2014. [cit. 2021-01-25]. Dostupné na: www.bratislava.blob.core.windows.net/media/Default/Dokumenty/Str%C3%A1nk%20vediet/064_Adaptacie%20strategie.pdf

Hlavné mesto SR Bratislava. Magistrát hlavného mesta SR Bratislavu. Brownfields 2019. Urbanistická štúdia [PDF]. 2019 [cit. 2021-01-25]. Dostupné na: www.mib.sk/wp-content/uploads/2020/07/Textova_cast_I.pdf

HOVLAND, I. Successful Communication: A Toolkit for Researchers and Civil Society Organisations. [PDF]. London : Rapid, 2005 [cit. 2021-02-09]. Dostupné na: www.odi.org/sites/odi.org.uk/files/odi-assets/publications-opinion-files/192.pdf. ISBN 0-85003 776 X.

HUBA, M., KOZOVÁ, M., MEDERLY, P. Miesta agenda 21 : Udržateľný rozvoj obcí a mikroregiónov na Slovensku [PDF]. Bratislava, 2002 [cit. 2021-01-25]. Dostupné na: www.avv.sk/wp-content/uploads/2018/08/4MA21_TUR_obci_a_mikroregionov.pdf. ISBN 80-968850-1-4.

IAP2 International Federation. IAP2 Code

of Ethics for Public Participation Practitioners [online]. 2017 [cit. 2021-01-11]. Dostupné na: www.iap2.org/page/ethics

IAP2 International Federation. IAP2 Spectrum of Public Participation [PDF]. 2018 [cit. 2021-01-14]. Dostupné na: www.cdn.umaws.com/www.iap2.org/resource/resmgr/pillars/Spectrum_8x11_Print.pdf

Inštitút environmentálnej politiky. Práca s ľuďmi bez domova prináša ovoce celej spoločnosti : Analýza vplyvu aktivít OZ Vagus na verejnú financiu [PDF]. 2019 [cit. 2021-01-16]. Dostupné na: www.minzp.sk/files/iep/analyza_praca_s_ludmi_bez_domova_pri-nasa_ovoce_celej_spolocnosti_iep.pdf

Institut plánovania a rozvoje hlavného mesta Prahy. Manuál participace : Jak zapojiť veřejnost do plánování města [PDF]. 2016 [cit. 2021-01-25]. Dostupné na: www.iprpraha.cz/uploads/assets/dokumen-ty/participace/manual_participace_tisk_2017.pdf

Inštitút priestorového plánovania. Metódika tvorby programov hospodárskeho a sociálneho rozvoja obce/obcí/VUC [online]. 2016 [cit. 2021-01-25]. Dostupné na: www.vlada.gov.sk/data/files/6824_metodika-tvorby-phsr_final.docx

ITTELSON, W. H. et al. The use of behavioural maps in environmental psychology. In PROHANSKY, H. M., ITTELSON, W. H., RIVILIN, L. G. (ed.) In Environmental Psychology : Man and his Physical Setting. New York : Holt, Rinehart & Winston, 1970, p. 658-668. ISBN 0030789702.

JENNINGS, R. Participatory Development as New Paradigm: The Transition of Development Professionalism [PDF]. "Community Based Reintegration and Rehabilitation in Post-Conflict Settings" Conference in Washington, DC, 2000 [cit. 2021-01-25]. Dostupné na: www.pdf.usaid.gov/pdf_docs/PNACQ066.pdf

KARSSENBERG, H., LAVEN, J., HOFF, M. van. 80 Lessons to a good city at eye level. In KARSSENBERG, H. et al. (ed.). The City at Eye Level : Lessons for street plinths [PDF]. Delft : Eburon Academic Publishers, 2016 [cit. 2021-01-25]. Dostupné na: www.thecityateyelevel.com/app/uploads/2018/06/eBook_The.City._at._Eye._Level_English.pdf. ISBN 978-90-5972-999-5.

KLIMOVSKÝ, D. Genéza koncepcie good governance a jej kritické prehodnotenie v teoretickej perspektíve. In Ekonomický časopis [PDF]. Bratislava : SAV, 2010, roč. 58, vol. 2, p. 188 – 205 [cit. 2021-01-14]. Dostupné na: www.sav.sk/journals/uploads/0914114002%202010%20Klimovsky%20RS.pdf. ISSN 2729-7470.

KOZOVÁ, M. et al. Miestna Agenda 21 na Slovensku: Metodická príručka [PDF]. Bratislava, 2003 [cit. 2021-01-25]. Dostupné na: www.spirala.sk/wp-content/uploads/100201-MA21-Metodika.pdf. ISBN 80-968850-7-3.

LANDSBERGER, H.A. Hawthorne Revisited : Management and the Worker: Its Critics, and Developments in Human Relations in Industry. Ithaca : Cornell U, 1958. ISBN 0875460038.

LEFEVRE, H. The Production of Space. Translated by NICHOLSON-SMITH, D. Wiley-Blackwell, 1992. ISBN: 978-0-631-18177-4.

LEFEVRE, P. et al. Comprehensive Participatory Planning and Evaluation [PDF]. Antwerp : Institute of Tropical Medicine, 2001 [cit. 2021-01-11]. Dostupné na: www.guidelines.kaowarsom.be/documents/cppe.pdf

LORENC, I., ONDRUŠOVÁ, D. ETHOS typológia bezdomovectva a vylúčenia z bývania: Stručná charakteristika, základné tézy a možnosti slovenskej terminológie. In **ONDRUŠOVÁ, D.** et al. *Ludia bez domova: príprava a realizácia empirického výskumu, analýza nástrojov prevencie a riešenia bezdomovectva* [PDF]. Bratislava : Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2015, kap. 1, p. 11-39 [cit. 2021-01-16]. Dostupné na: www.ceit.sk/IVPR/images/IVPR/vyskum/2015/_Ondrusova/vu_ludia_bez_domova.pdf

MA 18 – Urban Development and Planning, Vienna. Manual for Gender Mainstreaming in Urban Planning and Urban Development [PDF]. Vienna : MA 18 – Urban Development and Planning, Vienna, c2013 [cit. 2021-01-12]. Dostupné na: www.wien.gv.at/stadtentwicklung/studien/pdf/b008358.pdf?fbclid=IwAR1E3bm-To5io7JuxLqInKi8UWX31k8UXFvM40btQOz0b89nMdGsDDVwRM. ISBN 978-3-902576-79-8.

MA 18 – Urban Development and Planning, Vienna. Raum erfassen : Überblick und Wegweiser zu Funktions- und Sozialraumanalysen für den öffentlichen Raum [PDF]. Vienna : MA 18 – Urban Development and Planning, Vienna, c2012 [cit. 2021-01-25]. Dostupné na: www.wien.gv.at/stadtentwicklung/studien/pdf/b008274.pdf. ISBN 978-3-902576-66-8.

MARCUS, C.C., FRANCIS, C. (ed.). People Places: Design Guidelines for Urban Open Space. 2nd. ed. John Wiley, 1998. ISBN 0471288330.

MCTAGUE, C., JAKUBOWSKI, S. Marching to the beat of a silent drum: Wasted consensus-building and failed neighborhood participatory planning. In Applied Geography [online]. October 2013, vol. 44, p. 182-191 [cit. 2021-01-11]. Dostupné na: www.sciencedirect.com/science/article/pii/S014362281300180X. ISSN 0143-6228.

Mercer. Quality of living city ranking [online]. 2019 [cit. 2021-01-14]. Dostupné na:

- www.mobilityexchange.mercer.com/insights/quality-of-living-rankings
- MERKEL, W.** Is there a crisis of democracy? 2013. Podľa: PLICHTOVÁ, J., ŠESTÁKOVÁ, A. Slovník základných pojmov participácie občanov a verejnosti v kontexte demokracie [PDF]. Bratislava, 2018 [cit. 2021-02-03]. Dostupné na: www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/participacia/vystupy_np parti/Slovensk%20zakladnych%20pojmov%20participacie%20obcanov%20a%20verejnosti%20kontexte%20demokracie.pdf
- Metropolitný inštitút Bratislavu.** Manifest verejných priestorov. In Manuál verejných priestorov [PDF]. 2020 [cit. 2021-01-25]. Dostupné na: www.manual.mib.sk/wp-content/uploads/2020/12/Manifest-verejných-priestorov.pdf
- MICHÁLEK, A., VÝBOŠTOK, J.** Economic Growth, Inequality and Poverty in the EU. In Social Indicators Research [online]. Springer, January 2018, vol. 141, issue 2, p. 611–630 [cit. 2021-01-15]. Dostupné na: www.link.springer.com/article/10.1007/s11205-018-1858-7. ISSN 1573-0921.
- MIKOVÁ, K. et al.** Participovať? Participovať : učebnica participatívnej tvorby verejných politík [PDF]. Bratislava : Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky, Úrad splnomocnenca vlády SR pre rozvoj občianskej spoločnosti, 2020 [cit. 2021-01-25]. Dostupné na: www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/participacia/2020/publikacie/parti_uecbnica.pdf. ISBN 978-80-89051-54-0.
- Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky.** Historický prvé sčítanie ľudí bez domova [online]. 2016 [cit. 2021-02-04]. Dostupné na: www.employment.gov.sk/sk/informacie-medie/aktuality/historicky-prve-scitanie-ludi-bez-domova.html
- Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky.** Úrad splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre rozvoj občianskej spoločnosti. Čo je Iniciatíva pre otvorenévládnutie [online]. c2021 [cit. 2021-02-09]. Dostupné na: www.minv.sk/?ros_ogg
- Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky.** Úrad splnomocnenca vlády Slovenskej republiky pre rozvoj občianskej spoločnosti. Pravidlá zapájania verejnosti do tvorby verejných politík [PDF]. 2014 [cit. 2021-01-14]. Dostupné na: www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/aktuality/participacia/2014/05/Pravidla-zapajania-verejnosti_verejne-politiky.pdf
- Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky.** Aarhuský dohovor [online]. n.d. [cit. 2021-01-14]. Dostupné na: www.minzp.sk/medzinarodne-dohovory/aarhusky-dohovor.html
- Ministerstvo životného prostredia Slovenskej republiky.** Informačný systém environmentálnych záťaží [online]. Dostupné na: www.envirozataze.enviroportalk.sk/
- National Coalition for Dialogue & Deliberation.** Survey [online]. 2008 [cit. 2021-02-03]. Dostupné na: www.ncdd.org/rc/item/1559/
- NOLD, C. (ed.)** Emotional Cartography : Technologies of the Self [PDF]. 2009 [cit. 2021-02-03]. Dostupné na: www.emotionalcartography.net/EmotionalCartography.pdf. ISBN 978-0-9557623-1-4S.
- OECD.** Gini index [online]. 2017 [cit. 2021-02-04]. Dostupné na: www.oecd.org/social/inequality.htm
- OKRUHLICA, L., FORMÁNKOVÁ, S.** Úloha lekárni v prevencii infekcie HIV u vnútrožilových užívateľov drog na Slovensku. In Alkoholizmus a drogové závislosti : Pratiolkoholický obzor [PDF]. Bratislava : OBZOR, 2005, roč. 40, vol. 1. p. 3-12 [cit. 2021-01-19]. Dostupné na: www.adzpo.sk/images/articles/adzpo-2005-40-1-003-012.pdf. ISSN 0862-0350.
- ONDRAŠOVÁ, D. et al.** Záverečná správa z výskumu a sčítania ľudí bez domova na území mesta Bratislavu v roku 2016 [PDF]. Bratislava : Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2016 [cit. 2021-01-16]. Dostupné na: www.ceit.sk/IVPR/images/IVPR/vyskum/2016/Ondrusova/zaverecna_sprava_scitanie_ondrusova_2016.pdf
- ONDRAŠOVÁ, D., FICO, M.** Nástroje prevencie bezdomovectva pri ohrození stratu bývania a pri prepúštaní z inštitucionálnej starostlivosti v SR. In ONDRASOVÁ, D. et al. Ľudia bez domova: príprava a realizácia empirického výskumu, analýza nástrojov prevencie a riešenia bezdomovectva [PDF]. Bratislava : Inštitút pre výskum práce a rodiny, 2015, kap. 3, p. 59-100 [cit. 2021-01-16]. Dostupné na: www.ceit.sk/IVPR/images/IVPR/vyskum/2015/Ondrusova/vu_ludia_bez_domova.pdf
- Open Government Partnership.** Open Government Declaration [online]. 2011 [cit. 2021-02-09]. Dostupné na: www.opengovpartnership.org/process/joining-ogg/open-government-declaration/
- PÁNEK, J.** From Mental Maps to GeoParticipation. In The Cartographic Journal [PDF]. 2016, vol. 53, 2016, issue 4, p. 300-307 [cit. 2021-02-03]. Dostupné na: www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/00087041.2016.1243862
- PÁNEK, J.** Mapping citizens' emotions: participatory planning support system in Olomouc, Czech Republic. In Journal of Maps [PDF]. 2018, vol. 15, 2019, issue 1 [cit. 2021-02-03]. Dostupné na: www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/17445647.2018.1546624
- Participedia.** Focus Group [online]. n.d. [cit. 2021-02-03]. Dostupné na: www.participedia.net/method/4777
- Participedia.** Roundtable Discussion [online]. n.d. [cit. 2021-02-03]. Dostupné na: www.participedia.net/method/5309#
- PAVELIN, K., PUNDÍR, S., CHAM, J.A.** Ten Simple Rules for Running Interactive Workshops. In PLoS Comput Biol [PDF]. 2014, vol. 10, issue 2 [cit. 2021-02-03]. Dostupné na: www.journals.plos.org/ploscompbiol/article?id=10.1371/journal.pcbi.1003485
- PLICHTOVÁ, J., ŠESTÁKOVÁ, A.** Slovník základných pojmov participácie občanov a verejnosti v kontexte demokracie [PDF]. Bratislava, 2018 [cit. 2021-01-31]. Dostupné na: www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obcianskej_spolocnosti/participacia/vystupy_np parti/Slovensk%20zakladnych%20pojmov%20participacie%20obcanov%20a%20verejnosti%20v%20kontexte%20demokracie.pdf
- Project for Public Spaces.** What Makes a Successful Place? [online]. n.d [cit. 2021-01-25]. Dostupné na: www.pps.org/article/grplacefeat
- RAMSDEN, P.** Report of the workshop 'Re-Using Brownfield Sites and Buildings' held at the Regions for Economic Change workshop in Brussels, 21 May 2010 [PDF] [cit. 2021-01-25]. Dostupné na: www.ec.europa.eu/regional_policy/archive/conferences/sustainable-growth/doc/ffec_brownfield_en.pdf
- Research to Action.** Stakeholder Analysis: A basic introduction [online]. 2012 [cit. 2021-02-09]. Dostupné na: www.research-to-action.org/2012/05/stakeholder-analysis-a-basic-introduction/
- Seeds for Change.** Facilitation tools for meetings and workshops : A compilation of tools and techniques for working in groups and facilitating meetings or workshops [PDF] 4th ed. 2020 [cit. 2021-02-03]. Dostupné na: www.seedsforchange.org.uk/tools.pdf
- Senatsverwaltung für Stadtentwicklung und Umwelt Berlin.** Handbuch zur Partizipation [PDF]. 2nd. ed. 2012 [cit. 2021-01-25]. Dostupné na: www.stadtentwicklung.berlin.de/soziale_stadt/partizipation/download/Handbuch_Partizipation.pdf
- SLOCUM, N.** Participatory Methods Toolkit : A practitioner's manual [PDF]. 2003 [cit. 2021-02-03]. Dostupné na: www.archive.unu.edu/hq/library/Collection/PDF_files/CRIS/PMT.pdf. ISBN 90-5130-447-1.
- Slovak Telekom, Orange Slovensko.**
- Market Locator.** Analýza lokalizačných dát mobilných operátorov v Bratislavskom a Trnavskom kraji pre potreby Bratislavskej integrovanej dopravy [PDF] [2018] [cit. 2021-01-12]. Dostupné na: www.marketlocator.sk/wp-content/uploads/2020/04/

- [Analyza-lokalizacnych-dat_BID.pdf](#)
- Slovenský hydrometeorologický ústav.** Slovník vybraných meteorologických pojmov a výrazov [online]. c2021 [cit. 2021-01-19]. Dostupné na: www.shmu.sk/sk/?page=1095
- ŠIMÍKOVÁ, I. et al.** Metodika prevence ztráty bydlení [PDF]. Praha : Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i., 2015 [cit. 2021-01-16]. Dostupné na: www.mpsv.cz/documents/20142/650267/Metodika_prevence_ztraty_bydleni_def.pdf/f0051bf9-e111-81d6-89a3-461d541f70d2
- Sociologický ústav AV ČR, V. V. I.** Sociologická encyklopédie - Anketa [online]. n.d. [cit. 2021-01-31]. Dostupné na: www.encyklopedia.soc.cas.cz/w/Anketa
- SOEST, D. van., TIGHT, M., ROGERS, C.D.F.** Exploring the distances people walk to access public transport [PDF]. In Transport Reviews. 2020, vol. 40, issue 2, p. 160-182 [cit. 2021-01-25]. Dostupné na: www.researchgate.net/publication/330918792_Exploring_the_distances_people_walk_to_access_public_transport
- Štatistický úrad Slovenskej republiky.** Štatistika vnútorných migrácií na území Slovenska v rokoch 2000 - 2019 [online]. 2020 [cit. 2021-01-15]. Dostupné na: www.slovak.statistics.sk/
- ŠUŠKA, P.** Geografický ústav SAV, Štefánikova 49, 814 73 Bratislava, október 2020. Osobná komunikácia.
- ŠVEDA, M., ŠUŠKA, P. (ed.).** Suburbanizácia : Ako sa mení zázemie Bratislavы? [PDF]. Bratislava : Geografický ústav SAV, 2019 [cit. 2021-01-15]. Dostupné na: www.geography.sav.sk/web-data/news/data/2019_suska-sveda_monografia/2019_Sveda-Suska_Suburbanizacia_dvojsranky.pdf. ISBN 978-80-89548-08-8.
- TOKÁROVÁ, N.** Nástroje online participácie a ich príklady zo Slovenska [PDF]. Rada mládeže Slovenska, 2018 [cit. 2021-01-15]. Dostupné na: www.mladez.sk/wp-content/uploads/2019/01/pdfresizer.com-pdf-resize-5-1.pdf
- TOMŠÍK, R.** Kvantitatívny výskum v pedagogických vedách : Úvod do metodológie a štatistického spracovania [PDF]. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre, Pedagogická fakulta, 2017 [cit. 2021-02-03]. Dostupné na: www.pf.ukf.sk/images/docs/projekty/2017/pC-Cp/publikacie/Kvantitat%C3%ADDvny%20v%C3%BDDsrum.pdf. ISBN 978-80-558-1206-9.
- TUFTE, T., MEFALOPULOS, P.** Participatory Communication : A Practical Guide [PDF]. World Bank Working Paper no. 170. Washington DC : The World Bank, 2009 [cit. 2021-01-25]. Dostupné na: [www.openknowledge.worldbank.org/bitstream](http://openknowledge.worldbank.org/bitstream)
- am.handle/10986/5940/499270PUB_0comm101Official0Use0Only1.pdf?-sequence=1&isAllowed=y
- United Nations. Department of Economic and Social Affairs.** Population Dynamics, Life Expectancy [online]. 2019 [cit. 2021-01-15]. Dostupné na: www.population.un.org/wpp/DataQuery/
- Úrad podpredsedu vlády SR pre investície a informatizáciu.** Metodika tvorby a implementácie programov hospodárskeho rozvoja a sociálneho rozvoja regiónov, programov rozvoja obcí a skupín obcí s uplatnením princípov udržateľného smart (inteligentného, rozumného) rozvoja [PDF]. 2020 [cit. 2021-01-25]. Dostupné na: www.mirri.gov.sk/wp-content/uploads/2020/09/Metodika_PHRSR2020.pdf
- User participation.** Participatívne metódy. Svetová kaviareň [online]. n.d. [cit. 2021-01-25]. Dostupné na: www.user-participation.eu/sk/planovanie-participativneho-procesu/krok-5-participativne-metody/planovanie-buducnosti-vizia-strategie-projekty/world-cafe
- Vallo 2018.** O Bratislave: Za šťastným mestom je ukázkový verejný priestor [PDF]. c2021 [cit. 2021-01-25]. Dostupné na: www.vallo2018.sk/obratislave/za-stastnym-mestom-je-ukazkovy-verejny-priestor/
- VLAČUHA, R., KOVÁČOVÁ, Y.** Štatistický úrad Slovenskej republiky. EU SILC 2018 : Indikátory chudoby a sociálneho vylúčenia [PDF]. Bratislava : Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2019 [cit. 2021-01-15]. Dostupné na: www.slovak.statistics.sk/wps/wcm/connect/e1807669-1a3e-40fc-baa7-24309437f0f0/EU_SILC_2018_Indikatory_chudoby_a_socialneho_vyluzenia.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-e1807669-1a3e-40fc-baa7-24309437f0f0-mS5U4ez_ISBN_978-80-8121-695-4
- VLAČUHA, R., HORNÁČEK, M., ŽE-LONKOVÁ, V.** Zisťovanie o využívaní informačných a komunikačných technológií v domácnostach [PDF]. Bratislava : Štatistický úrad Slovenskej republiky, 2018 [cit. 2021-02-03]. Dostupné na: www.slovak.statistics.sk/wps/wcm/connect/3fa87945-8bf1-47e0-a9d2-1451ae938f0/Zistovanie_o_vyuuzivanii_informacnych_a_komunikacnych_tehnologii_v_domacnostiach_2018.pdf?MOD=AJPERES&CACHEID=ROOTWORKSPACE-3fa87945-8bf1-47e0-a9d2-1451ae938f0-my4tPeD_ISBN_978-80-8121-639-8
- VÝBOŠTOK, J., ŠVEDA, M., MICHAĽEK, A.** Zarábam dosť, aby som mohol žiť v suburbii? : Analýza príjmovej diferenciácie v zázemí Bratislav. In ŠVEDA, M., ŠUŠKA, P. (ed.). Suburbanizácia II : Sondy do meniaceho sa zázemia Bratislav. Bratislava : Geogra-
- fický ústav SAV, 2021.
- WILKINSON, S.** Focus group methodology : a review. In International Journal of Social Research Methodology [PDF]. 2014, vol. 1, 1998, issue 3, pp. 181-203 [cit. 2021-02-03]. Dostupné na: www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/13645579.1998.10846874
- WHYTE, W.H.** The Social Life of Small Urban Spaces. Washington, DC : Conservation Foundation, 1980. ISBN 0891640576.
- YOUNG, I. M.** Polity and group difference. In BEINER, R. (ed.). Theorizing citizenship. Albany : State University of New York, 1995. p. 175-207. Podľa: **PLICHTOVÁ, J., ŠESTÁKOVÁ, A.** Slovník základných pojmov participácie občanov a verejnosti v kontexte demokracie [PDF]. Bratislava, 2018 [cit. 2021-01-15]. p.113. Dostupné na: www.minv.sk/swift_data/source/rozvoj_obeckianskej_spolocnosti/participacia_vystupy_np_parti/Slovnik%20zakladnych%20pojmov%20participacie%20obcanov%20a%20verejnosti%20v%20kontexte%20demokracie.pdf
- Zákon č. 24/2006 Z. z.** o posudzovaní vplyvov na životné prostredie a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č. 50/1976 Zb.** o územnom plánovaní a stavebnom poriadku (stavebný zákon)
- Zákon č. 211/2000 Z. z.** o slobodnom prístupe k informáciám a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č. 343/2015 Z. z.** o verejnom obstarávaní a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č. 404/2011 Z. z.** o pobute cudzincov a o zmene a doplnení niektorých zákonov
- Zákon č. 448/2008 Z. z.** o sociálnych službách a o zmene a doplnení zákona č. 455/1991 Zb. o živnostenskom podnikaní (živnostenský zákon)
- Zákon č. 539/2008 Z. z.** o podpore regionálneho rozvoja

AUTORSKÝ KOLEKTÍV

Barbora Brichtová

sa venuje deťom, mladým ľuďom a rodinám na oddelení prevencie a znižovania rizík pre ohrozené skupiny na Sekcii sociálnych vecí (HMBA). Dlhé roky viedla a koordinovala nízkoprahové projekty v exponovanej lokalite, tzv. Pentagon v Bratislave, ktoré boli zamerané na deti, mladých ľudí a rodiny ohrozené sociálnym vylúčením, chudobou a sociálno-patologickými javmi.

Nina Fabšíková

vyštudovala politológiu a ekonómiku s dátorou vedou na University College London. Po ukončení štúdia a stážach v akademickom a verejnom sektore začala pracovať ako dátová analytička na Magistráte hlavného Mesta SR Bratislavu. Tam sa venuje analýze dát z oblastí demografie, mestskej hromadnej dopravy či odpadov, a taktiež sa podieľala na vypracovaní analytickej časti Koncepcie mestskej bytovej politiky.

Juraj Hurný

Sociológ špecializujúci sa na sociológiu mesta. Pôsobil ako výskumník vo viacerých projektoch neziskových organizácií v Bratislave v oblasti zapájania verejnosti do rozhodovacích procesov. Aktuálne pôsobí v sekcií mestských štúdií a participácie Metropolitného inštitútu Bratislavu. Jeho primárny zameraním je správne prevedenie výskumných metód do participatívnych procesov.

Dominika Jašeková

vyštudovala psychológiu na Univerzite Komenského v Bratislave. Je riaditeľkou OZ Odyseus kde začala pracovať už popri štúdiu ako terénnna pracovníčka. OZ Odyseus sa podieľa na zachovávaní ľudských práv a skvalitňovaní života ohrozených komunit a tým prispieva k ich rovnocennému postaveniu v spoločnosti. Taktiež zastupuje región strednej Európy v Eurasian Harm Reduction Association.

Miriam Kanioková

je expertka pre tvorbu politík a participáciu. Pracuje na Sekcii sociálnych vecí, na Magistráte hlavného mesta SR Bratislavu.

Elena Gallo Kriglerová

vyštudovala sociológiu na Univerzite Komenského v Bratislave. V roku 2005 sa spolupodieľala na založení Centra pre výskum etnicity a kultúry. Od roku 2012 v ňom pôsobí ako riaditeľka. Kultúrna integrácia, participácia menšíň a interetnické vzťahy sú témami, ktorími sa zaobrá najčastejšie. V súčasnosti sa intenzívne venuje aj spolupráci so samosprávami na tvorbe lokálnych politík.

Lenka Kudrnová

Krajinná architektka, výskumníčka a externá redaktorka so záujmom o súčasné trendy vo verejnom priestore. Venuje sa vedeckej aj teoretickej činnosti v oblasti

ekosystémových služieb a participatívneho plánovania. Členka prvej Kancelárie pre participáciu verejnosti zriadenej samosprávou na Slovensku. Aktuálne pracuje v sekcií mestských štúdií a participácie Metropolitného inštitútu Bratislavu.

Zora Pauliniová

Architektka, placemakerka a facilitátorka má rozsiahle skúsenosti ako dizajnérka procesov participatívneho plánovania a podieľala sa na tvorbe viacerých verejných politík a stratégij. Je spoluautorkou prvých publikácií o participácii, verejných priestoroch či o komunitnom rozvoji na Slovensku. Pracovala na Metropolitnom inštitúte Bratislavu, momentálne pôsobí na Útvare hlavnej architektky.

Rebeka Petrýlová

Vyštudovala priestorové plánovanie na Slovenskej technickej univerzite, kde momentálne pôsobí na doktorandskom stupni. Popri štúdiu pracuje v sekcií mestských štúdií a participácie Metropolitného inštitútu Bratislavu, kde sa venuje mapovaniu verejného priestoru, práci s dátami či práci v GIS.

Karol PiekarSKI

je zakladateľ a programový riaditeľ Medialab Katowice, výskumník na voľnej nohe, nadšenec pre Python a Linux. Autor publikácie Data-Driven Methods for City Research and Exploration (2015) a vedecitého článku Data Culture: Attention Enhancing Algorithms (2017) na tému využitia dát. Viedol viaceru výskumných projektov, napríklad Data for Culture v rámci Shared Cities: Creative Momentum platform.

Milota Sidorová

Facilitátorka, plánovačka, moderátorka, analytička, networkerka a feministka v službách spravodlivejšieho mestského plánovania. Je vedúcou sekcií mestských štúdií a participácie v Metropolitnom inštitúte Bratislavu.

Eva Streberová

je vyštudovanou environmentálnou manažérkou a na Magistráte hlavného mesta SR Bratislava sa venuje projektom zameraným na problematiku zmeny klímy a jej dopadov na mesto z rôznych aspektov. Tieto poznatky je možné následne využiť pri plánovaní adaptačných opatrení v meste, pri tvorbe stratégii alebo územnoplánovej dokumentácie.

Pavol ŠkápiK

vedie tím dátových analytikov hlavného mesta Bratislava. V rámci magistrálneho tímu vytvoril Platformu Open data Bratislava, ktorý sa stal najlepším projektom digitalizácie spoločnosti roka 2020. Pracoval na Inštitúte sociálnej politiky aj na štatistickom úrade, kde viedol tímov, ktorí pripravovali sčítanie na základe štátnych registrov. Tiež je spoluzakladateľ OZ Klebedata, v rámci ktorého sa kreatívnou

formou snaží s kamarátmi priblížiť verejnosti dôležitosť dát a rozhodovaniu na základe dát.

Pavel Šuška

pôsobí ako samostatný vedecký pracovník v Geografickom ústavе Slovenskej akadémie vied. Jeho hlavným odborným záujmom sú problémy urbánnej, sociálnej a politickej geografie, pričom vo svojej výskumnej a publikácej činnosti sa venuje najmä Bratislave v spojitosti s otázkami transformácie urbánnych štruktúr, suburbanizácie, mestského aktivizmu či komunitného rozvoja.

Ján Výboštok

pôsobí ako vedecký pracovník na Geografickom ústavе SAV. Vo svojej výskumnej činnosti sa venuje aplikácii kvantitatívnych štatistických metód za účelom merania príjmových nerovností a chudoby a ich dopadom na ekonomický rast. Zaoberá sa aj možnosťami využitia veľkých dát v geografii a svoju pozornosť upriamuje aj na aplikáciu matematického modelovania v priestorových analýzach.

Waldek WęgrzyN

je dátový vizualizátor, člen tímu Medialab Katowice a učí v ateliéri Vizuálnych dát na Vysokej škole výtvarných umení v Katowiciach. Vedie grafické štúdio Printscreen, kde pracuje na organizácii informácií a budovaní vizuálnych naratív pre tlačené aj digitálne médiá.

Zuzana Žurkinová

sa venuje sa výskumným projektom na témy spojené s občianskou spoločnosťou v mestách v spolupráci s OZ Punkt. Spoluzaložila občianske združenie Spiace miesta – platformu pre tému nevyužívaných budov. Aktuálne pracuje v sekcií mestských štúdií a participácie na Metropolitnom inštitúte Bratislavu.

O ZADÁVATEĽOCH

Metropolitný inštitút Bratislavy

Je príspěvkovou organizáciou mesta Bratislavu, ktorá vznikla v roku 2019. Jeho hlavnou úlohou je strategické plánovanie a príprava podkladov na dôležité rozhodnutia dlhodobého významu. Metropolitný inštitút má byť centrom inovácií, hnacou silou tvorivosti a nových prístupov, a teda aj kľúčovým nástrojom na reálnu zmenu Bratislavu na mesto, ktoré dokáže konkurovať úrovňou života najvyspelejším metropolám.

www.mib.sk

Sekcia mestských štúdií a participácie

interdisciplinárnym spôsobom skúma prepojenie, interakcie medzi ľuďmi a fyzickým prostredím a z neho vyvstávajúce plánovacie procesy. Tím sekcie sa primárne sústredíuje na inkluzívne zapájanie verejnosti do investičných projektov a stratégí, tak aby došlo k ich skvalitneniu a verejnemu prospechu. Je think-tankom, ktorý realizuje pilotné projekty a štúdie, pričom využíva poznatky sociologických teórii mestského prostredia, aplikovaného výskumu a dátových analýz.

[https://mib.sk/organizacna-struktura/
participacia-a-komunikacia/](https://mib.sk/organizacna-struktura/participacia-a-komunikacia/)

Sekcia mestských štúdií a participácie
Metropolitný inštitút Bratislavky
2021

Vlastník a vydavateľ:
Metropolitný inštitút Bratislavky
www.mib.sk

Projektová koordinácia:
Milota Sidorová
Zuzana Žurkinová

Autorský a edičný tím:
Juraj Hurný (MIB), Lenka Kudrnová (MIB), Zora Pauliniová (MIB),
Rebeka Petrtýlová (MIB), Milota Sidorová (MIB), Zuzana Žurkinová (MIB), Barbora Brichtová (MAG), Nina Fabšíková (MAG),
Dominika Jašeková (OZ Odyseus), Elena Gallová Kriglerová (CVEK),
Miriam Kanioková (MAG), Karol Piekarski (Medialab Katowice),
Eva Streberová (MAG), Pavol Škápk (MAG), Pavel Šuška (SAV),
Ján Výboštok (SAV), Waldek Węgrzyn (Medialab Katowice),

V spolupráci s
Institut plánování a rozvoje hl. města Praha;
MA 18 – Urban Development and Planning, Viedeň;
Slovenská akadémia vied; Medialab Katowice a CVEK

Podakovanie za prípomienky
Martin Berežný, Magdaléna Bernátová, Milan Brlík, Zuzana Čupková,
Eduard Donauer, Marcel Dzurilla, Barbara Gindlová, Marek Harčarík,
Wencke Hertzsch, Jana Hlavová, Mikuláš Huba, Martina Jakušová,
Miroslav Kabát, Eva Kail, Miriam Kanioková, Viktor Kasala, Hannah Kleine,
Bruno Konečný, Monika Kuhn, Ján Mazúr, Karolína Míková, Illah van Oijen,
Krisztina Nagy, Ľubica Pachta Fenclová, Pavla Pelčíková, Anna Pivková,
Alexandra Poláková, Bibiana Reisenauerová, Viera Sláviková,
Eva Streberová, Denisa Simonidesová, Pavol Škápk, Sandra Štasselová,
Katarína Štefancová, Juraj Šujan, Jan Urban, Matúš Vallo, Dáša Vran-
ka Knošková, Barbara Zavarská, Marta Závodná, Roman Žitňanský

Grafický dizajn:
Kristína Uhráková

Dátové vizualizácie:
Karol Piekarski, Waldek Węgrzyn (Medialab Katowice)

Jazyková korektúra:
Luďka Kratochvílová

Vytlačil: DOLIS GOEN, s. r. o.

ISBN 978-80-973834-4-2
prvé vydanie
500 ks
(c) Metropolitný inštitút Bratislavky 2021

Online verzia
Publikácia Akо porozumieť mestu a jeho ľuďom? bude voľne k dispozícii na stiahnutie na webových stránkach Metropolitného inštitútu Bratislavky www.mib.sk. Kapitolu Ludia Bratislavu s datasetmi a mapami uvádzame na open data portáli Bratislavky. Za spracovanie dátových podkladov dakujujeme Sekcii informatiky a dátovej politiky na Magistráte hl. mesta SR Bratislava.

